

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1953

ANDRA KAMMAREN

Nr 21

18—20 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 19 maj.

Sid.

Svar på fråga av herr Löfroth ang. åtgärder för avhjälpande av läkarbristen i Norrbottens län	7
Svar på interpellationer av:	
Herr Nilsson i Göingegården ang. omorganisationen av landsbygdens polisväsen	8
Herr Vigelsbo ang. beredskapslagring av fodersäd	14

Onsdagen den 20 maj fm.

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen	23
Vissa beslut av Europarådets rådgivande församling	38
Vissa frågor om det mindre och medelstora handelstonnaget	39
Behovsprövning på bostadsmarknaden	40
Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.	41
Vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln:	
Personalvårdens lokala organisation	95

Onsdagen den 20 maj em.

Vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln (Forts.):	
Försvarets civilförvaltning: Avlöningar	96
Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.	97
Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.	98
Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning	122
Avlöningar till häradsskrivarna m. fl.	123
Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning	126
Fortsatt giltighet av prisregleringslagen	173

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 20 maj fm.	Sid.
Val av valmän och valmanssuppleanter för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret med suppleanter	21
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 21, ang. uppskov med vissa ärenden	23
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 58, ang. uppskov med en motion ..	38
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 34, ang. uppskov med vissa ärenden	38
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. beslut av Europarådets rådgivande församling	38
— nr 7, ang. val av ombud och suppleanter i Nordiska rådet	39
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 124, ang. handelstonnaget	39
— nr 125, ang. försäljning av vissa områden	40
— nr 126, ang. behovsprövning på bostadsmarknaden	40
— nr 127, ang. tillägg å ersättningar för olycksfall i arbete m. m. ..	41
— nr 128, rörande utrustning m. m. för fångvårdsanstalterna	41
— nr 129, ang. universitetssjukhusen m. m.	41
— nr 130, ang. avlösning av avgälder från halländska kyrkohemmanen	41
— nr 131, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (finansdepartementet)	41
— nr 132, ang. ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.	41
— nr 133, ang. ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena m. m.	41
— nr 134, ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.	41
— nr 135, ang. pensionsrätten för vissa befattningshavare	94
— nr 136, ang. vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln m. m.	95
Onsdagen den 20 maj em.	
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 136 ang. vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln (Forts.)	96
— nr 137, ang. anslag till medicinska högskolan i Göteborg och Göteborgs högskola m. m.	98
— nr 138, ang. anslag till Stockholms högskola	98
— nr 139, ang. försöken med enhetsskola m. m.	98
— nr 140, om kommunala anstalter för yrkesundervisning	122
— nr 141, ang. civilförsvaret m. m.	123
— nr 142, ang. organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen m. m.	123
— nr 143, ang. avlöningar till häradsskrivarna m. fl.	123
— nr 144, ang. överförande till Sverige av sjuka flyktingar m. m. ..	126
— nr 145, ang. verksamheten vid Solhems sjukhus	126
— nr 146, om ersättning åt Clara Johanna Maria Nyström	126
— nr 147, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (avskrivning av kapitalinvesteringar)	126

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 32, om motverkande av konkurrens- begränsning	126
— nr 33, om fortsatt giltighet av prisregleringslagen	173
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 20, om motverkande av konkur- rensbegränsning	181

Måndagen den 18 maj.

Kl. 5 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande på kammarrens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till bankoutsnittet motionerna:

nr 606 av herr *Ward m. fl.*; och

nr 607 av herrar *Kylin* och *Håstad*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 608 av herr *Hæggbloom m. fl.*;

nr 609 av fru *Boman*;

nr 610 av herr *Larsson* i Hedenäset;

nr 611 av herrar *Antby* och *Ståhl*; samt

nr 612 av herr *Larsson* i Julita *m. fl.*

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, statsutskottets utlåtanden nr 136—147, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden nr 9 och 10, bevillningsutskottets betänkanden nr 45, 48 och 53, bankoutsnittets memorial och utlåtanden nr 20—22, 24 och 25, första lagutskottets utlåtande nr 39, andra lagutskottets utlåtanden nr 32—34, tredje lagutskottets utlåtanden nr 24 och 25 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 30 och 31.

§ 4.

Föredrogos den av fröken *Karlsson* vid kammarrens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan

att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående behovet av lokaler för skolsociala anordningar m. m.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 5.

Till bordläggning anmälades:

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhängan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1952 vid dess fjärde ordinarie möte samt år 1953 vid dess extraordinarie möte fattade beslut; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen angående val av ombud jämte suppleanter i Nordiska rådet;

konstitutionsutskottets memorial nr 21, angående uppskov med behandling av vissa ärenden;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 45 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), jämte i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av väckta motioner om ändring i visst hänseende av kommunalskattelagens bestämmelser rörande rätt till ortsavdrag och avdragsrätt för försäkringspremier m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utformningen av det tekniska systemet för stödet av den

inhemska smörproduktionen m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m.; och

nr 58, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av till utskottet hänvisad motion;

bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 29, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 33, med anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; och

nr 34, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

§ 6.

Anmälades, att till herr förste vice talmannen under detta sammanträde avlämnats följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 224, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, nämligen

nr 613 av herr *Ohlin m. fl.*; och

nr 614 av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl.

Dessa motioner hänvisades omedelbart till jordbruksutskottet.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.05 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 19 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Upplästes följande till kammarren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att fru Disa Västberg på grund av sjukdom (hypertonia + öroninflammation) är i behov av omedelbar sjukledighet och vila.

Stockholm den 18.5 1953.

Eric Hermansson,
leg. läk.

Att riksdagsledamoten Ragnhild Sandström, f. 14.8.1901, Teg, på grund av

högt blodtryck och hjärtfel är oförmögen att delta i riksdagens arbete under tiden fr. o. m. 18.5 t. o. m. 31.5.1953 intygas.

Umeå den 18.5.1953.

S. Ekvall,
lasarettsläkare.

Ledighet från riksdagsgöromålen från och med gårdagen beviljades fru Västberg tills vidare och fru Sandström till och med den 31 innevarande maj.

§ 2.

Svar på fråga ang. åtgärder för avhjälpande av läkarbristen i Norrbottens län.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**, som yttrade: Herr talman! Herr Löfroth har frågat om jag har för avsikt att under närmaste tiden vidtaga åtgärder till avhjälpande av den svåra läkarbristen i Norrbottens län.

Den omedelbara anledningen till herr Löfroths fråga torde vara den försämrade situation, som uppkommit inom den öppna läkarvården i Norrbottens län genom nyligen inträffade sjukdomsfall bland provinsialläkarna. Jag är väl medveten om att tillgången på provinsialläkare i länet och vikarier för dem är så knapp, att ett eller ett par sjukdomsfall kan skapa stora svårigheter för upprätthållande av den öppna sjukvården. Jag har därför för en vecka sedan haft en överläggning i ämnet med representanter för medicinalstyrelsen och Sveriges läkarförbund. Därvid diskuterades olika möjligheter att på såväl kortare som längre sikt öka antalet läkare i länet och över huvud taget i övre Norrland. Som exempel på åtgärder med mera omedelbar effekt kan jag nämna, att medicinalstyrelsen skall göra en ytterligare undersökning av möjligheterna att i vakanta provinsialläkardistrikt placera utländska läkare, främst sådana, som under några år arbetat inom sjukvården i vårt land. *Från läkarförbundets sida utlovades medverkan att söka intressera yngre svenska läkare att åtaga sig vikariat.* Jag vill också erinra om att riksdagen nyligen på förslag av Kungl. Maj:t beslutat att införa en ny lönegrupp för provinsialläkarna, avsedd för tjänster i vissa glest befolkade distrikt med framträdande rekryteringssvårigheter. Vidare har riksdagen tillstyrkt en ny provinsialläkartaxa, som avses skola tillföra provinsialläkarna betydande inkomstförbättringar. Härigenom torde

denna bana bli mera lockande än för närvarande. Till slut kan jag försäkra herr Löfroth, att möjligheterna att åstadkomma en lättnad i läkarbristen i Norrbotten skall väl tillvaratagas.

För en stund sedan fick jag under rättelse om att läkarnas organisationer redan påbörjat sina utlovade åtgärder. I söndags hölls sålunda en sammankomst med representanter för Svenska lasarettsläkarföreningen, Svenska provinsialläkarföreningen, Sveriges praktiserande läkares förening, Sveriges yngre läkares förening och Läkarförbundet. Därvid kom man bl. a. överens om att rekommendera de större kliniker vid sjukhusen i södra och mellersta Sverige att svara för en fortlöpande besättning av tjänsterna i ett eller flera provinsialläkardistrikt. Detta område, sade man, skulle utgöra sjukhusets fadderort, där läkarna i tur och ordning under begränsad tid skulle tjänstgöra som provinsialläkare vid förekommande vakans och sjukledighet. Medicinalstyrelsen har förklarat sig villig ge detta förslag sitt fulla stöd. En nödvändig förutsättning för denna plan är naturligtvis att vederbörande huvudman lämnar förordnad läkare erforderlig tjänstledighet. Det första steget till fadderortsidens genomförande har tagits av 18 läkare vid Stocksunds lasarett, vilka var och en förklarat sig villig att vid behov under en månad tjänstgöra som provinsialläkare.

Jag tar detta tillfälle i akt för att frambära ett tack för den berömvärda snabbhet och beredvillighet, med vilken man här handlat på läkarhåll.

Härpå anförde:

Herr **LÖFROTH** (fp): Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min fråga. Särskilt glädjande var det att höra denna sista underrättelse, som herr statsrådet här kom med.

Vid den konferens som hölls för en vecka sedan och som statsrådet här talat om var man inne på två linjer, på vika man skulle gå fram för att be-

Svar på interpellation ang. omorganisationen av landsbygdens polisväsen.

mästra det problem som den rådande läkarbristen utgör. Man sökte därvid inte aktualisera några helt nya linjer utan höll sig till sådana åtgärder, som kunde medverka till att vi kom ur det nuvarande nödläget på detta område. En av dessa linjer var att få flera utländska läkare till Norrbotten, särskilt då till de vakanta läkarbefattningarna. Som bekant är av 37 provinsialläkartjänster för närvarande tolv stycken obesatta, vartill kommer två obesatta stadsläkartjänster i Kiruna. Man planerade som sagt att tillsätta flera utländska läkare i Norrbotten för att avhjälpa den katastrofartade bristen där, men en sådan åtgärd är enligt min mening ägnad att inge betänkligheter, och jag vill därför vädja till statsrådet och medicinalstyrelsen att härvidlag fara varligt fram. Inte minst gör språksvårigheterna, att man i detta avseende bör iakttaga varsamhet. I vissa delar av Norrbotten, t. ex. i Tornedalen och i en del lappmarkssocknar, har vi nämligen två-, ja, till och med trespråkig befolkning, och med utländsk läkare skulle språkförbistringen, som var och en förstår, bli än värre i dessa trakter.

Även om de utländska läkarna i många fall är mycket duktiga — det har vi sett flera exempel på i Norrbotten — bör myndigheterna ändå enligt min mening sätta en gräns för deras antal. Det är inte som det skall vara, när vid ett sjukhus med sammanlagt 27 underläkartjänster 20 är besatta med utländska och endast sju med svenska läkare. Från den 1 juli blir siffrorna för övrigt 22 respektive fem. Vi förstår att det inte skulle vara svårt för medicinalstyrelsen att få alla lediga läkartjänster besatta med utländska läkare.

Jag noterar med tacksamhet vad statsrådet sade i slutet av interpellationssvaret, nämligen att alla möjligheter för att avhjälpa läkarbristen skall tillvaratagas. Jag har anledning tro och

hoppas, att statsrådet också kommer att göra vad som kan göras därvidlag, dels därför att han är regeringens ende norrlänning och dels därför att han icke är främmande för de svårigheter, som är tillfinnandes i Norrbotten på olika områden.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Bara ett par ord till. Herr Löfroth nämnde att vakansernas antal i Norrbotten för provinsialläkarnas vidkommande rör sig om elva stycken. Det är riktigt, men det betyder inte att elva distrikt är utan läkare. Det förhåller sig på det sättet, att i sex av dessa elva distrikt har man vikarier, som uteslutande arbetar inom respektive distrikt, och att i de fem övriga tjänstgör — det måste ju sägas vara en nödlösning — grann-distriktets läkare.

Jag är fullt medveten om att det är bättre att få svenska läkare dit upp, som är mera förtrogna med förhållandena och med språket; särskilt med hänsyn härtill var aktionen från läkarhåll ytterligt glädjande. Men jag har den uppfattningen, som jag säger i svaret, att även utländska läkare, och främst då sådana som under flera år tjänstgjort inom den svenska sjukvården, nog kan göra en inte oväsentlig nytta där uppe. Men det är naturligtvis et förstahandsintresse att man får dit svenska läkare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.**Svar på interpellation ang. omorganisationen av landsbygdens polisväsen.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**, som yttrade: Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården har med kammarens tillstånd frågat mig om jag anser, att de omorganisationssträvanden i fråga om landsbyg-

Svar på interpellation ang. omorganisationen av landsbygdens polisväsen.

dens polisväsen, som pågått sedan denna fråga debatterades i första kammaren den 13 november 1951, står i överensstämmelse med de då gjorda uttalandena samt om jag är i tillfälle att meddela, när ett antal besvärsmål i polisärenden kan väntas bli avgjorda.

I motiveringen för sina frågor gör herr Nilsson gällande, att det sedan tiden för nyssnämnda interpellationsdebatt näppeligen kunnat förmärkas något avmattning i — som han kallar det — »länsstyrelsernas strävanden att i grunden omorganisera landsbygdens polisväsen». Han anser i stället att kraven på större polisdistrikt och på nyinrättande av befattningar som kriminalkonstaplar och överkonstaplar ytterligare skärpts. I detta sammanhang hänvisar han till att kommunerna i över hundralet fall överklagat länsstyrelsernas beslut i polisärenden.

Interpellationen torde i första hand avse spörsmålet om indelningen i polisdistrikt på landsbygden. Enligt polislagen skall på den egentliga landsbygden landsfiskalsdistrikt eller del därav utgöra polisdistrikt. Till ett polisdistrikt får — enligt stadgande i 9 § andra stycket polislagen — ej hänföras mer än en kommun, om icke vederbörande kommuner själva begär det eller det för polisverksamhetens behöriga upprätthållande finnes särskilt påkallat. Landsfiskalsdistriktens indelning i polisdistrikt handhas av länsstyrelserna.

Då jag i samband med framläggandet av propositionen nr 168 till innevarande års riksdag hade att ta ställning till ifrågakvarande problem, fann jag mig icke kunna förorda en av 1948 års polisutredning föreslagen regel att varje åklagardistrikt skulle utgöra ett polisdistrikt. Emellertid uttalade jag mig å andra sidan för bibehållande av nu gällande bestämmelse, som gör det möjligt att sammanföra två eller flera kommuner till ett polisdistrikt, om det för polisverksamhetens behöriga upp-

rätthållande finnes särskilt påkallat. Jag erinrade om att det fortfarande kan tänkas bli nödvändigt att mot kommunernas vilja sammanföra kommuner till ett polisdistrikt men underströk samtidigt, att ett sådant sammanförande icke kan ske utan att den i lagen angivna förutsättningen otvetydigt är för handen och att detta måste prövas från fall till fall.

Frågor om den inre organisationen inom ett polisdistrikt — alltså t. ex. om personaluppsättningen — hör i princip till de angelägenheter, som handhas av de kommunala organen för distriktet. Enligt polislagen åligger det varje polisdistrikt att anställa så stor polispersonal som behövs för polisverksamhetens ombesörjande såvitt distriktet angår. Först om polisdistriktet *uppenbarligen* åsidosätter denna sin skyldighet skall länsstyrelsen ingripa genom att göra en framställning om rättelse. Vidtar polisdistriktet då icke erforderlig åtgärd, kan länsstyrelsen förordna därom.

Även i denna ordning föreslog 1948 års polisutredning betydelsefulla ändringar, som innebar ytterligare inskränkningar i den kommunala bestämmanderätten på detta område. Icke heller i dessa delar har jag ansett mig böra förorda utredningens förslag. I den förut omnämnda propositionen framhöll jag tvärtom såsom önskvärt, att det kommunala inflytandet bibehålles så starkt som möjligt och, där så kan ske, ytterligare befästes. Jag föreslog därför, att den statliga kontrollen skulle inskränkas genom upphävande av de nuvarande bestämmelserna om skyldighet för polisdistriktet att underställa vissa beslut i polisfrågor länsstyrelsens prövning.

Länsstyrelsens befogenhet att tillgripa föreläggande, då ett polisdistrikt *uppenbarligen* åsidosätter sina skyldigheter, kvarstår emellertid.

I interpellationssvaret den 13 november 1951 yttrade jag bl. a., att länssty-

Svar på interpellation ang. omorganisationen av landsbygdens polisväsen.

relserna torde med moderation ha använt sin befogenhet att besluta om polisdistriktsindelningen och att praxis hos Kungl. Maj:t visade att länsstyrelserna handhaft även sin befogenhet till tvångsingripande mot polisdistrikten med varsamhet. Samtidigt framhöll jag, att den översyn av polisdistriktsindelningen, som påkallades av den nya kommunindelningen och den nya landsfiskalsorganisationen, icke var avsedd att innebära någon genomgripande omorganisation av landsbygdens polisväsen.

Mina omdömen om länsstyrelsernas sätt att handha sina befogenheter stödde sig givetvis på de erfarenheter man då hade i inrikesdepartementet. Det är riktigt, att det sedan dess till departementet inkommit något över etthundra besvär av kommuner i polisärenden. Besvären avser i huvudsak beslut om indelning i polisdistrikt och rör omkring femtio sådana beslut. I avvaktan på statsmakternas ställningstagande till 1948 års polisutredningsförslag har avgörandet av ärendena fått anstå. Hade detta förslag genomförts i fråga om polisdistriktsindelningen, skulle besvären nämligen ha varit ändamålslösa. Jag är medveten om att dröjsmålet på sina håll varit till nackdel för polisverksamheten. Över huvud taget torde den ovisshet som under senare år rått om polisväsendets framtida organisation ha medfört vissa olägenheter. Sedan statsmakterna nu fattat beslut på ifrågavarande område bör ärendena snarast tas upp till behandling, och det är min avsikt att se till att så sker.

Beträffande min egen principiella inställning till de olika spörsmålen om polisdistriktsindelningen vill jag hänvisa till vad jag förut yttrat i detta interpellationssvar och till vad jag därutöver anfört i propositionen nr 168. Jag vill än en gång betona, att det måste noggrannt prövas från fall till fall, om det finns lagliga förutsättning-

ar för att sammanföra två eller flera kommuner till ett gemensamt polisdistrikt. Innan jag på detta sätt prövat de nu aktuella besvärärendena, kan jag icke närmare uttala mig om hur länsstyrelserna under den i interpellantens första fråga avsedda tiden handhaft sina ifrågavarande befogenheter.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härefter anförde:

Herr NILSSON i Göingegården (h): Herr talman! Jag ber — i likhet med den föregående interpellanten — att få tacka för det svar, som inrikesministern har lämnat. För min del kan jag dock tyvärr inte säga att svaret kommit snabbt.

Jag tycker att inrikesministerns svar med all tydlighet visar, att det var ett ur kommunala synpunkter mycket olustigt beslut som riksdagen fattade förra veckan, när den biföll Kungl. Maj:ts proposition nr 168. Det är inte uteslutet att riksdagens ställningstagande hade kunnat påverkas, om svaret på min interpellation hade lämnats tidigare och om riksdagen i varje fall fått kännedom om behandlingen av de många besvär, som alltjämt väntar på avgörande.

Det är enligt min mening en allvarlig sak att på sätt som skedde vid förra veckans beslut liksom våldföra sig på en utbredd kommunal opinion. Förklaringen får väl anses ligga i det jäkt, varunder vi får arbeta under riksdagens senare skede. Nu får vi vänta och se hur Kungl. Maj:t i praktiken ämnar tillämpa de nya reglerna, som kommit till i sådan hast och utan hänsynstagande till hur kommunerna-huvudmännen ser på saken.

Det torde i och för sig vara en enastående händelse i vårt offentliga liv att så många kommuner — över hundratalet — besvarat sig över länsstyrelsernas ålägganden. Att inte långt fler

Svar på interpellation ang. omorganisationen av landsbygdens polisväsen.

kommuner inkommit med besvär bevisar ingalunda, att man i dessa kommuner är nöjd. En kommun opponerar inte onödigtvis mot länsstyrelsen; man vill inte störa det traditionellt goda förhållandet till länsmyndigheten. På åtskilliga håll har man därför, om ock med största olust, funnit sig i ålägganden av det slag, som nu i så stor omfattning från andra håll bragts under Kungl. Maj:ts prövning. I andra fall har länsstyrelserna hittills dragit sig för att gå bröstgänges fram mot kommunerna. Det är ju naturligt att man velat avvakta utgången av redan anförda besvär, där man haft att räkna med att eventuella ålägganden kunde komma att överklagas.

I svaret uppyses om att ungefär ett femtiotal av de anförda besvären avser protester mot att kommun tvångsvis sammanförts till polisförbund med annan kommun. Man får då räkna med att det övervägande antalet besvär avser ålägganden att nyinrätta överkonstapels- eller kriminalkonstapelsbefattningar.

En i kommunerna hittills allmänt gjord erfarenhet är, att så snart kommunalförbund bildats möter det inga svårigheter för den statliga polisedningen att få fram erforderlig personal. Det har visat sig att en förbundsdirection i ett sådant kommunalförbund mycket lätt låter sig övertalas av landsfiskaler och landsfogdar. Det är de ofentliga fulmäktigeförsamlingarna som vågar stå emot.

Situationen blir väl nu tämligen ohållbar, vilken utgång de anförda besvären än får. Om besvären i huvudsak tillmötesgås, kommer de kommuner, som — visserligen under tyst knot — har funnit sig i länsstyrelsernas ålägganden eller fallit undan för påtryckningarna, att nödgas hålla en personal, som övriga kommuner slipper ifrån. Den utökning av kriminalstatspolisen som beslöts förra veckan avser ju att onödiggöra för landskom-

munerna att hålla överkonstaplar och kriminalpolis av det slag, som man velat komma ifrån i en del av de anförda besvären. Den kommunala olusten inför huvudmannaskapet för polisväsendet kommer givetvis att än ytterligare öka, om man ser att bördan kommunerna emellan på det sättet blir ojämnt och godtyckligt avvägd.

Om besvären i huvudsak skulle ogillas är fältet fritt för länsstyrelserna att meddela nya ålägganden, och då får vi i kommunerna säkerligen finna oss i en omorganisation och en personalökning av mycket genomgripande slag. Det är den omorganisationens omfattning som riksdagen borde ha fått höra något om i samband med behandlingen av proposition nr 168, och det var därför jag hoppats få svar på min interpellation tidigare.

Jag hade också hoppats att få ett något mindre, jag höll på att säga orakelmässigt besked. Visserligen säger inrikesministern att han ämnar att från fall till fall pröva besvären för att undersöka, om det funnits lagliga förutsättningar för de meddelade åläggandena. Det är väl tämligen självklart att så måste ske, och riksdagen har nyligen på ett för inrikesministern bekvämt sätt stärkt möjligheterna att gå hårt fram. Man kan såvitt jag förstår med stöd av den nya lagen påtvinga kommunerna snart sagt vilken organisation som helst.

Det stämmer emellertid inte med de praktiska förhållandena när inrikesministern säger att frågan om den inre organisationen, alltså t. ex. personaluppsättningen, hör till de angelägenheter som kommunerna får bestämma över. Så har det inte varit hittills, och så kommer det ännu mindre att bli framdeles efter beslutet i riksdagen förra veckan. Hade kommunerna fallit undan för hälften av de krav, som efter omorganisationen av landsfiskalstjänsterna framställts om inrättande av befälstjänster, skulle den förra veckan be-

Svar på interpellation ang. omorganisationen av landsbygdens polisväsen.

slutade utökningen av kriminalstatspoliserna ha varit, anser jag, helt överflödig.

Därvidlag har det inte rört sig om ett hundratal nya tjänster utan säkerligen om flera hundratal. Kommunerna har inte kunnat bedöma det berättigade i de krav som har framställts helt oberoende av befälsstillgången, därför att de, enligt min uppfattning, inte har den insyn som erfordras för att kunna ta ställning till dessa frågor.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Till en början skall jag be att få lämna en upplysning om de hundra besvären. Det står här i interpellationssvaret att det har »inkommit något över ett hundra besvär av kommuner i polisärenden. Besvären avser i huvudsak beslut om indelning i polisdistrikt och rör omkring femtio sådana beslut».

Där ses alltså, att det i huvudsak gäller indelning av polisdistrikt. Man frågar naturligtvis hur divergensen mellan de hundra besvären och de femtio besluten kan ha uppstått. Ja, det är på det sättet att mer än en kommun är berörd av varje sammanslagningsärende, och i varje sådant ärende har vi *ett* beslut, men så snart en kommun har besvärat sig föreligger ett besvärärende. Det var den saken.

I övrigt måste jag säga att jag har utomordentligt svårt att följa herr Nilssons i Göingegården tankegång när han säger, att man vid reformens genomförande inte har tagit hänsyn till kommunernas önskemål. Jag vet inte vad herr Nilsson därmed syftar på annat än det att man har gått emot förstatligandetanken. Man har vägrat att införa en statlig polis över hela landet, skapa ett centralt ämbetsverk här i Stockholm för polisärenden, o. s. v. Jag kan nämligen inte alls tro att herr Nilsson anser att vi skall ha ett kommunalt polisväsende, men att de statliga myndigheterna skall helt sakna möjligheten att genom ett föreläggande sammanföra

två kommuner till ett polisdistrikt. Omständigheterna kan nämligen vara sådana, att utomordentligt starka skäl talar för ett sådant sammanförande. Jag tror således inte att man kan förfäktas den meningen, att vi skall ha ett kommunalt polisväsen men att myndigheterna skall vara i avsaknad av varje möjlighet att sammanföra två kommuner till ett polisdistrikt, och jag betvivlar att herr Nilsson skulle vilja vidhålla en annan mening.

Jag avvaktar emellertid, herr talman, en närmare precisering av vad herr Nilsson i Göingegården menar, när han säger att man vid reformens genomförande inte har tagit hänsyn till kommunens önskemål.

Herr NILSSON i Göingegården (h): Herr talman! Vad först beträffar besvärens antal i förhållande till polisdistrikten förhåller det sig på det sättet, att kommunerna ute i landet anser att, i den mån en storkommun har besvärat sig, vare sig det är en, två eller tre storkommuner som skall infogas i samma polisdistrikt, blir det ett besvär för envar av dem. Man må kanske tycka hur som helst, det kanske i detta sammanhang inte spelar någon roll, men efter herr inrikesministerns medgivande i det fallet blir det ju, enligt min uppfattning, i så fall betydligt flera besvär än femtio.

Vad beträffar de polisdistrikt, som kom till efter kommunindelningen, var det ju storkommunernas uppfattning att de var tillräckligt stora för att uppbära ett polisdistrikt. Storkommunerna har ju också från första stund försökt att klara den organisation som behövs. Det nya är en pålaga, som storkommunerna anser vara orättvis, ty de menar, att staten bestämmer i det den anställer nya polismän, som kommunerna sedan får betala. Det i beslutet i förra veckan aviserade nya normallönereglementet för poliser anses också vara ytterligare ett steg mot förstatligande. Jag vill för

Svar på interpellation ang. omorganisationen av landsbygdens polisväsen.

min del gärna här som kommunalman öppet deklarerar, att jag tycker att tillräckligt många statliga beslut har fastställts för att man skall kunna säga, att det är på tiden att hela polisväsendet blir förststatligt. Som det nu är blir det varken hackat eller malet. Detta hälftenbruk, att staten skall anställa poliser och fastställa löner, som kommunerna får betala, blir i längden ohållbart. Kommunerna vill inte vara med om detta längre.

Herr talman! Jag vet inte om jag med detta lilla förtydligande av vad jag först sade har varit tillräckligt tydlig, men skulle så inte vara fallet ber jag, herr talman, att få återkomma.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! I fråga om besvärens antal har jag endast strukit under vad svaret innehåller. Jag tror att herr Nilsson i Göingegården, om han läser om svaret, skall finna, att det är rätt klart och entydigt.

Jag ber fortfarande herr Nilsson tala om vilka de nya pålagor är, som gjorts av riksdagen i år. För övrigt förvånar det mig att herr Nilsson nu tar upp frågor som riksdagen tagit ställning till så sent som i förra veckan. Han borde då ha tagit tillfället i akt och försökt att få riksdagen att gå in för ett annat beslut i stället för att en vecka efteråt ta upp saken här i kammaren.

Herr **NILSSON** i Göingegården (h): Herr talman! Jag skall inte ytterligare gå in på det sista som herr inrikesministern sade utan vill endast påpeka, att jag verkligen tog tillfället i akt och höll ett anförande här i kammaren just om de enligt min uppfattning nya pålagor och den författning som riksdagen beslutade förra veckan. Jag skall, herr talman, inte närmare gå in på det vid detta tillfälle, men anförandet finns i det protokoll som ligger på bänkarna.

De pålagor som jag i min interpellation har vänt mig mot är åläggandena från länsstyrelsernas sida beträffande

polisöverkonstaplar och utredningsmän samt åläggandena för städer och andra kommuner om bildande av kommunalförbund för polisiära angelägenheter. Detta blir enligt min uppfattning besvärande för de rena landskommunerna. Polisfrågorna har en annan vikt och en annan utformning i städer och tätorter än i landskommunerna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Be-
träffande åläggandena för kommunerna förhåller det sig på så sätt, att de nya lagändringarna inte ger ökade befogenheter för de statliga myndigheterna annat än i förhållandet mellan köpingar eller smärre städer och kringliggande landsbygd. I övrigt är bestämmelserna oförändrade. Jag är emellertid på det klara med att det har varit motsättningar mellan kommunerna och myndigheterna under rätt lång tid. Vid utformandet av proposition nr 168, som vi här talar om, tog jag sikte på att söka nå fram till ett samförstånd mellan kommunerna och statsmakterna. Jag har den uppfattningen, att motsättningarna till en del beror på att kommunerna inte har tillräcklig möjlighet till insyn i de polisiära frågorna och därför inte tror sig kunna diskutera frågorna med utsikt till framgång.

Vi har trott att man skulle kunna, i varje fall i någon mån, avhjälpa den bristen genom att tillsätta en nämnd, sammansatt av bl. a. representanter för de båda kommunförbunden och organisationsnämnden. Denna nämnd skall kunna sammankallas av kommunerna och har att genomgå polisorganisationen, söka åstadkomma rationaliseringar och konstatera det föreliggande behovet. På det sättet kan man måhända få fram en grundval för en saklig och förtroendefull diskussion även i sådana här frågor och i någon mån jämma ut motsättningarna mellan staten och kommunerna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. beredskapslagring av fodersäd.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en med andra kammarrens tillstånd väckt interpellation har herr Vigelsbo frågat mig om jag har min uppmärksamhet riktad på en planerad beredskapslagring av importfodermedel samt om jag ämnar medverka till att åtgärder vidtages för att svensk fodersäd skall komma till användning vid denna lagring.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Med interpellationen avses ett beredskapslager av majs om 25 000 ton, som är avsett att uppläggas hos Svenska spannmålsaktiebolaget. Tanken är, att man i händelse av krig eller avspärrning skall ha så mycket majs liggande, att det oundgängliga behovet därav för vissa specialändamål kan i varje fall för en tid tillgodoses. Det planerade beredskapslagret är av ringa omfattning i förhållande till vårt lands årliga förbrukning av fodersäd, som uppgår till drygt en miljon ton. En viss uppfattning om lagrets relativa storlek får man vid en jämförelse med de kvantiteter majs, som nu inblandas i specialfoderblandningar för fjäderfän. Dessa kvantiteter uppgår för närvarande till cirka 2 000 ton i månaden.

Såväl äggproducenterna som tillverkarna av fodermedel anser, att majs i viss utsträckning bör ingå i hönsens kost; värdet härav består enligt uppgift huvudsakligen däri, att majsen fördelaktigt påverkar äggens kvalitet (äggulans färg). Under sådana omständigheter saknas anledning att stoppa förbrukningen av majs. En sådan åtgärd skulle för övrigt strida mot de av 1947 års riksdag uppdragna riktlinjerna för jordbrukspolitiken, enligt vilka man, så länge balanserade foderstater icke kan uppställas medelst inhemska fodermedel, bör tillåta import av kraftfoder-

medel i den utsträckning, som erfordras för ändamålet.

För att hindra att majsen konkurrerar med den inhemska fodersäden har priset på majsen satts relativt högt. Spannmålsbolagets pris vid försäljning till partihandlare är sålunda nu 45 kronor 50 öre i importhamn och förbrukarpriset enligt Lantbruksförbundets noteringar 47 kronor 25 öre i de sydsvenska importhamnarna. Härtill kommer frakter vid försäljning på andra platser. Den relativt stora efterfrågan på majs, som trots detta höga pris för närvarande föreligger från äggproducenternas sida, visar att i varje fall dessa producenter anser majsen vara av stort värde för deras produktion. Under regleringsåret 1952/53 beräknas den totala majsförsäljningen komma att uppgå till 60 000 ton. Härav torde cirka 25 000 ton komma att användas för handelns foderblandningar för fjäderfän. Resten torde med all sannolikhet huvudsakligen komma att gå åt för direkt utfodring av höns. Enligt de upplysningar nämnden erhållit går nämligen endast en oväsentlig del till svinuppfödning. Under närmast föregående regleringsår såldes nära 95 000 ton majs. Förbrukningen har alltså minskat med cirka 35 000 ton.

I årets jordbruksöverenskommelse har förutsatts, att importen av majs och andra fodermedel snarast möjligt skall överföras till handelns egna organ. I propositionen om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område har Kungl. Maj:t förklarat sig ingenting ha att invända häremot. Det har dock förutsetts, att vissa svårigheter kan komma att uppstå under själva överflyttningen av bolagets verksamhet till handeln och under någon tid därefter. Jordbruksnämnden har varit överens med handelns representanter om att det beredskapslager, som är avsett att uppläggas, skall under den nu nämnda övergångstiden få användas för att utjämna eventuella brister i handelns lagerhållning. Beredskapslagret kommer

Svar på interpellation ang. beredskapslagring av fodersäd.

sålunda att under första året fylla en dubbel uppgift, nämligen dels att utgöra en beredskap och dels att fungera som ett utjämningslager.

Av vad jag sålunda anfört torde framgå, att det planerade beredskapslagret av majs avses för sådana ändamål, att det icke kan bytas ut mot motsvarande kvantitet inhemsk fodervara. Jag vill också framhålla, att våra lager av inhemsk fodersäd för närvarande är och — under förutsättning av normala väderleksförhållanden — av allt att döma även under nästa år kommer att bli av sådan storleksordning, att någon särskild beredskap för utomordentliga situationer icke erfordras på detta område.

Med dessa ord anser jag mig ha besvarat herr Vigelsbos interpellation.

Härpå anförde:

Herr VIGELSBO (bf): Herr talman! Jag skall be att få till herr statsrådet framföra ett tack för svaret. När jag genomläste svaret och kom till sista meningen, kom jag underfund med att jag kanske kan tacka för innehållet också, åtminstone det i den sista meningen. Herr statsrådet säger i det avsnittet av svaret: »Jag vill också framhålla, att våra lager av inhemsk fodersäd för närvarande är och — under förutsättning av normala väderleksförhållanden — av allt att döma även under nästa år kommer att bli av sådan storleksordning, att någon särskild beredskap för utomordentliga situationer icke erfordras på detta område.»

Mot bakgrunden av den slutsats, varmed statsrådet alltså avslutar det hela, måste jag finna det egendomligt att man har, trots att någon särskild beredskapslagring för utomordentliga situationer inte erfordras, tillstyrkt import av betydande partier av både majs och oljekraftfoder. Statsrådet åberopar de år 1947 uppdragna riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, men jag vill starkt ifrågasätta om detta

kan anses vara en tillfredsställande motivering för den import av majs som det här gäller. Den reglering som skedde genom dessa riktlinjer avsåg väl oljekraftfoder men inte majs, vilken senare torde vara att hänföra till foderpannmål.

I interpellationssvaret uppges att majs är nödvändig för äggproduktionen. Det är möjligt att det förhåller sig på det sättet, men man frågar sig varför inte fjolårets skördeskadade vete kan tagas i anspråk för denna produktion. Våra centralföreningar blir nu tvungna att till underpris söka avyttra detta vete.

Det förefaller dessutom en lekman underligt att hönsens foderstat numera har blivit en så betydelsefull sak, att man måste importera betydande partier majs för att ge denna foderstat en riktig sammansättning. Under kriget ville man ju inte ens tilldela äggproducenterna vanlig fodersäd för hönsens räkning, ty man ansåg att folkhushållet fick alltför litet utbyte av denna produktion. Jag kanske därför får utnyttja tillfället att gratulera hönsen till den högre rangställning som de erhållit i folkhushållet.

Men om det nu förhåller sig på det sättet, att det med hänsyn till gulans färg är nödvändigt att ge hönsen majs, så vill jag erinra om att det ju kommer att finnas tillgång till majs även om man inte nu lägger upp ett beredskapslager på 25 000 ton. Enligt ett förslag, som riksdagen senare kommer att få ta ställning till, skall, om jag inte missuppfattat förslaget, handeln med majs släppas fri efter den 1 juni i år. Jag skulle sålunda tro att därest det föreligger ett behov av denna vara, kommer nog handeln välvilligt att stå till tjänst med att tillhandahålla den.

Stora partier foderpannmål finns nu upplagda i handelns lagerlokaler runt om i landet, och jag skulle tro att det också ligger kvar rätt betydande partier hos enskilda producenter, som fö-

Svar på interpellation ang. beredskapslagring av fodersäd.

regående höst måste lagra foderspannmål därför att spannmålshandeln hade svårt att ta emot alla partier. Dessa enskilda producenter, som alltså har gjort både handeln och folkhushållet en tjänst, får nu vidkännas stora förluster genom att det skett en kraftig reduktion av priserna och genom att lagringskostnader åsamkats dem. De största förlusterna drabbar emellertid handeln. Till de stora lagringsförluster och lagringskostnader som handeln får vidkännas kommer de förluster som uppstår därigenom att handeln tvingas att exportera spannmål till låga priser, i den mån några spekulanter över huvud taget kan uppbringas.

Enligt spannmålsbolagets uppgifter fanns det vid månadsskiftet mars-april här i landet lagrade 100 000 ton havre, 54 000 ton korn och 20 000 ton bland-säd. Lagren av fodervete är svårare att uppskatta, men det torde röra sig om mellan 20 och 25 tusen ton. Vidare finns det ju stora partier reserverade som utsäde, men en del av detta utsäde torde inte hålla måttet utan kommer att kastas ut i foderspannmålshandeln. Slutligen ligger det hos enskilda lantbrukare kvar väsentliga partier som man ännu inte avyttrat.

Med hänsyn till dessa förhållanden måste man beklaga att utvecklingen har blivit sådan den är.

Jag skulle i detta sammanhang vilja påtala en annan sak. I decemberhäftet av jordbruksnämndens tidskrift, Jordbruksekonomiska underrättelser, fanns intagen en uppgift om att efterfrågan på foderspannmål var större än tillgången. Denna uppgift måste, efter vad jag kan förstå, grunda sig på helt felaktiga prognoser. Det fanns vid denna tidpunkt mycket stora lager foderspannmål, och dessa hade, åtminstone vad centralföreningarna beträffar, redovisats till spannmålsbolaget, som sedan, efter vad jag har mig bekant, redovisat tillgångarna till jordbruksnämnden.

Det förefaller därför egendomligt att

en sådan uppgift har kunnat inflyta i nämndens officiella organ. Redan när uppgiften framkom, började man på jordbrukarhåll hysa allvarliga farhågor för att import planerades, och det har ju sedan visat sig att dessa farhågor ingalunda varit obefogade.

Även om vissa enskilda jordbrukare alltjämt har, såsom jag förut nämnt, stora lager av foderspannmål, har dock de flesta jordbrukare avyttrat sina lager, och dessa ligger nu hos handeln. Förlusterna kommer att gå ut över handeln. Därvid drabbas huvudsakligen jordbrukets egna organisationer, våra centralföreningar och Svenska lantmännens riksförbund.

Vi jordbrukare beklagar, att enskilda jordbrukare inte kunnat avyttra sin spannmål och att hårda ekonomiska törnar nu kommer att träffa jordbrukets organisationer, som under kris- och knapphetstider många gånger har stått oss till tjänst med att ta emot vår spannmål och förmedla den till konsumenterna. Vi inom jordbruket hoppas sålunda, att jordbruksministern, om det finns några möjligheter, ser till, att vi i stället för att lagra utländsk spannmål tar vara på våra egna tillgångar. Det är i vårt och, såsom jag menar, i hela folkhushållets intresse att svenska jordbrukets avsättningsmöjligheter i första hand tryggas.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**: Herr talman! När det gäller att bedöma vår nuvarande situation på foderspannmålsområdet, får man vara försiktig med att fälla hårda domar. Spannmålsbolaget och jordbruksnämnden är ålagda att se till, att vi alltid är försedda med de fodertillgångar som är nödvändiga. De måste ställa en prognos för en längre tid framåt. Man hade 1951 års skörderesultat att jämföra med, när man 1952 skulle ställa en prognos, och då ansåg man sig behöva företaga en viss import.

De prognoser, som spannmålsbolaget

Svar på interpellation ang. beredskapslagring av fodersäd.

och jordbruksnämnden måste ställa, sträcker sig nästan ett och ett halvt år framåt. Det är då inte så lätt, att med vårt lands växlande skördeförhållanden träffa rätt. När man nu kommit i en situation med överfyllda lager, beror det naturligtvis på att vi år 1952 trots de stora skördeskadorna fick en så god skörd, att den inhemska produktionen av foderspannmål fullkomligt räcker till. Den prognos som spannmålsbolaget hade ställt var gjord långt innan man kunde se vad 1952 skulle bära i sitt sköte. När vi kom till 1 september 1952, fanns det hos spannmålsbolaget ett lager av majs på 35 000 ton. Sedan dess och fram till och med den 30/4 1953 har endast 12 775 ton importerats. Det blir tillsammans 47 775 ton. Därav har från september i fjol till 1 maj i år sålts 39 000 ton. Man hade vid den senare tidpunkten alltså ett lager på 8 775 ton. Därutöver har man på den inhemska marknaden köpt 11 950 ton, som sålunda importerats. På detta sätt står man, såsom interpellanten sade, vid detta regleringsårs slut med ett lager på ungefär 20 000 ton.

Inte behöver vi väl importera utländsk foderspannmål, säger interpellanten, när vi har så gott om inhemsk. Det behöver vi inte, men statsmakterna bestämde när jordbruksregleringen beslöts, att man skall hålla ett visst beredskapslager av majs för att tillgodose vissa specialändamål. Ett av de viktigaste specialändamålen är just äggproduktionen. Man kan naturligtvis på skämt, såsom herr Vigelsbo, lyckönska hönsen till den ställning de ha fått. Men om äggproducenterna skall kunna sälja sin vara på exportmarknaden, måste varan fylla de krav som ställs. Odlarna har nog också både vilja och en viss skyldighet att tillgodose de krav, som konsumenterna i dagens läge kan ställa. Vi måste komma ihåg att det är väldig skillnad på förhållandena 1953 och under kristiden, då vi måste taga till vara alla olika fodertillgångar.

Det är mig väl bekant, att äggproduktionen i en nödsituation, såsom under en avspärrningstid, ur kalorisympunkt är en av de allra olämpligaste grenar av livsmedelsproduktionen man kan gå in för. Följaktligen får man inte göra några jämförelser mellan förhållandena under en kristid och förhållandena under vad som på detta område kan sägas vara normala tider.

Vad sedan gäller de priser som utgått vill jag säga, att prissättningen på majs som gällt här i landet ingalunda har tryckt ned det inhemska fodersädspriset. För närvarande växlar importpriset mellan 41 kronor och 44 kronor per deciton. Förbrukarpriset har noterats till 47:25 kronor i sydsvensk importhamn. Stora mängder av den majs som fanns i lager i september i fjol kostade mellan 51 kronor och 71:50 kronor, vilken mellanskillnad dock utjämnats av statsmakterna för att tillgodose de mindre brukare som ägnat sig åt äggproduktion. Jag tror att man på jordbrukarhåll inte har anledning att resa något större klander häremot.

När man bedömer frågan om de stora lager av fodersäd som man har i dag är det, som jag sagt tidigare, ofrånkomligt att man tar hänsyn till 1952 års goda skörd. Vidare måste man ta hänsyn till den brödspannmål som inte har kunnat godkännas såsom leveransduglig brödsäd utan måst användas som fodersäd. Man har beräknat att man för närvarande har en kvantitet av cirka 15 000 ton sådan spannmål.

Jag har fått en uppgift från jordbruksnämnden och spannmålsbolaget, att vid den spannmålsinventering som gjordes den 1 april i år, skulle de i handelns olika led — hos spannmålsbolaget, centralföreningarna och grosshandeln — befintliga fodermedelslagren kunna beräknas uppgå till 174 000 ton, varav cirka 75 000 ton finns hos centralföreningarna. Jag förstår till fullo att jordbrukarna i de trakter, där man odlar foderspannmål och är hänvisad till

Svar på interpellation ang. beredskapslagring av fodersäd.

att sälja denna till andra trakter med en mer utvecklad animalieproduktion, på grund av den nuvarande stora tillgången på fodersäd är bekymrade. Givetvis har dessa jordbrukare fått ett lägre pris på grund härav, men de har väl i någon mån blivit kompenserade genom ett större skördeutfall. Men den stora skörden blev ju i många fall en misräkning på grund av skördeskador. När de jordbrukare, som berördes härav, försökt att i största möjliga utsträckning använda dylik skadad spannmål till utfodring hemma på gården och sålt den spannmål som varit leveransgill för att få nödvändiga kontanter, har de kanske fått ett lägre pris än de beräknat. Om jordbrukarna i dessa trakter är bekymrade hyser jag, som sagt, full förståelse härför. Det är emellertid en annan sak vilka åtgärder som i dagens läge kan vidtagas. Jag har sagt, att spannmålsbolaget och jordbruksnämnden företagit sina dispositioner på ett tidigt stadium, när man inte kunde överblicka läget. Men nu kan man — vilket jordbrukarna accepterat med tillfredsställelse — efter hand gå fram under friare former. Vi får hoppas, att den prognoställning framåt som under rådande regleringsförhållanden varit nödvändig inte längre skall behövas utan att handeln skall anpassa sig fritt. Följaktligen skall, som jag sagt, någon import inte företagas om vi inte tvingas därtill av en krissituation eller någon annan speciell situation. Dock får man finna sig i att beredskapslager lägges upp i enlighet med statsmakternas tidigare beslut. Jag hoppas att de nuvarande svårigheterna skall vara möjliga att övervinna.

Om man i dag gör en resa i de län som har de stora fodermedelsöverskotten, finner man att det inte ser så särskilt ljus ut för den vårsäd som nu är lagd i jorden och skall gro. På grund av torkan kommer den upp mycket dåligt. Får vi inte regn inom den närmaste tiden, kommer mänskligt att dö-

ma den fodersädsskörd vi har att bärga under 1953 inte att bli så stor, varför de lager som nu finns kan komma till god användning. Jag menar att visserligen skall man försöka undvika de lageranhopningar, som tyvärr finns i år, men man får även om så skulle bli fallet försöka att tillgodose jordbrukarnas och producenternas olika intressen.

Herr VIGELSSBO (bf): Herr talman! Av herr statsrådets senaste anförande bibringas man likväl det intrycket att vi inte behöver någon majs emedan vi på den egna marknaden har fodermedel som skulle kunna ersätta majsens. Från annat håll har jag emellertid fått uppgifter om att majsimporten ingår som ett led i bytestransaktioner med andra länder, grundade på handelspolitiska överenskommelser. Det är möjligt att det förhåller sig på det sättet. Skulle man emellertid inte kunna finna en utväg så att vi i stället för att importera majs lagrar olja och drivmedel till vår stora traktorpark, varigenom vi skulle kunna säkra folkhushållet och skapa en nöjaktig försörjning även under en isoleringsperiod?

Sedan är det en fråga till, som det skulle vara intressant att få klarlagd här. Vi övergår ju till fri prisbildning på majsens. Majsens skall betalas med det pris den betingar i import, och jag beklagar att den bestämmelsen inte tillkom för två år sedan. Men om vi nu får fri prisbildning på majs och vi vet vad priset är i dag och vi samtidigt vet att majspriset är i dalande, då kan vi inte veta vad priset är om en vecka, om tre veckor eller om en månad. Det kan då hända att priset på den importerade majsens blir sådant, att vi praktiskt taget inte alls har någon användning för den inhemska produktionen. Den fria prisbildningen börjar ju efter den 1 juni, och följligen föreligger då dessa risker. Jag skulle vilja veta huruvida man under sådana förhållanden har tänkt på att införa en kraft-

Svar på interpellation ang. beredskapslagring av fodersäd.

foderavgift eller majsskatt för att skydda den inhemska produktionen.

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården (fp): Herr talman! Jag skall på intet sätt delta i debatten om hönsens standardförbättring. Jag skall inte heller resonera om det stora lager som finns i landet och i marknaden. Jag vill dock säga att jag tycker att statsrådet har rätt när han nämner, att man inte skall ta alltför stora ord i sin mun, ty man vet inte ännu hur det kommer att gå innan skörden är bärgad.

Det är dock en helt annan sak jag i detta sammanhang skulle vilja resonera om för att jordbruksministern skall få en aning om hur jag ser på detta lagringsproblem. Jag har en känsla av att det är något höga avgifter, som i allmänhet utgår för lagring. Nu skall jag inte resonera så mycket om vete, råg och oljeväxter, som skall användas för annat ändamål än fodersäd. Dessa produkter lagras ju i regel i prima lagerhus, och det är klart att det kostar pengar att uppföra sådana. Dessa lagringsavgifter bestämmer emellertid ofta priserna på lagringen av foderspannmål, och denna lagring menar jag är alldeles för dyr. Det är väl kanske inte så lätt att göra någonting åt det. Jag tror dock det vore önskvärt att statsmakterna hade någon kontroll över detta. Til syvende og sidst är det dock de människor som skall använda fodersäden som får betala dessa dryga avgifter.

Nu missunnar jag naturligtvis ingen en skäligen ersättning för lagring. Det är klart att det kostar pengar att lagra spannmål, men priset skall väl uträknas så att det inte — som ofta sker — blir klander för att man tar en alldeles för hög lagringsersättning. Detta kommer till sist att gå ut över dem som måste köpa foderspannmål, och det är sådana människor som inte har råd att köpa förrän spannmålen skall användas. Handeln får således lagra den och betala

ersättning för detta. När sedan vissa jordbrukare, som kanske inte är i de allra bästa ekonomiska omständigheter, skall köpa denna spannmål, så är det dessa som får betala lagringen.

Det är bara detta jag velat säga. Jag har många gånger funderat över dessa förhållanden, när jag varit ute och rest. När jag frågat vad dessa lagringar kostat, har jag ofta tyckt att det varit alltför höga avgifter.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**: Herr talman! Herr Johnsson i Kastanjegården talade om de höga lagringsavgifterna, men då jag inte i detalj känner till dessa saker vågar jag inte uttala mig bestämt. Saken är föremål för undersökningar. Jag förmodar att det är spannmålsbolagen som efter jordbruksnämndens godkännande bestämmer de avgifter som utgår.

Dessa avgifter har varit växlande under de år som gått. Jag tror dock att både herr Johnsson i Kastanjegården och jag har sådana erfarenheter när det gäller lagringsavgifterna för brödsäd att vi kan säga, att de varit väl avvägda och inte givit några större förtjänstmöjligheter. Huruvida avgifterna är lika stora när det gäller fodermedel vågar jag inte säga. Jag förmodar att man i det fallet från jordbruksnämndens sida har bevakat det allmännas intresse. Jag skall undersöka den saken och om avgifterna inte är väl avvägda, så skall jag vidtaga lämpliga åtgärder.

Herr Vigelsbo påpekade här att man borde gå in för ett annat system att byta till sig majs, eller rättare sagt: för att få sälja vissa industriprodukter på världsmarknaden skall man ta emot majs och kraftfoder som betalningsmedel. Ja, i den mån sådana affärer görs är detta naturligtvis inte ett jordbruksintresse. Sådana affärer har väl inte försiggått under de senaste åren, och de lager som nu är till finnandes har

Svar på interpellation ang. beredskapslagring av fodersäd.

väl inte i någon större utsträckning tillkommit på det sättet. Men det är klart att den importen till övervägande del har försiggått i större sammanhang, och jag vill för närvarande inte göra något uttalande om den saken. Den har förevarit. Men så mycket kan jag säga, att jag för min del har min uppmärksamhet riktad på att jordbruket, när vi går att göra dessa bytesaffärer, får sina berättigade intressen tillgodosedda i lika hög grad som industrien, så att när det gäller att vi får ta emot mer eller mindre nödvändiga livsmedel som betalning, jordbruket, om det ger överskott, i varje fall inte kommer i en sämre ställning än industrien gör, ty i det fallet bör jordbruket ha en förstahandsrätt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 6 och 7, konstitutionsutskottets memorial nr 21, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 49—51, 54—56 och 58, bankoutskottets utlåtande nr 23 samt jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 29 och 32—34.

§ 7.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att å morgondagens föredragningslista två gånger bordlagda ärenden skulle uppföras i följande ordning, nämligen konstitutionsutskottets memorial nr 21, bevillningsutskottets memorial nr 58, jordbruksutskottets memorial nr 34, utrikesutskottets utlåtanden nr 6 och 7, statsutskottets utlåtanden nr 124—147, andra lagutskottets utlåtanden nr 32 och 33, konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 13, jordbruksutskottets utlåtanden nr 28, 30 och 31, första lagutskottets utlåtanden nr 37 och 38, andra lagutskot-

tets utlåtande nr 31, tredje lagutskottets utlåtande nr 23, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden nr 9 och 10, bevillningsutskottets betänkanden nr 45, 48 och 53, bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 20—22, 24 och 25, första lagutskottets utlåtande nr 39, andra lagutskottets utlåtande nr 34, tredje lagutskottets utlåtanden nr 24 och 25, bevillningsutskottets betänkanden nr 49—51 och 54—56, bankoutskottets utlåtande nr 23, jordbruksutskottets utlåtanden nr 29, 32 och 33 samt konstitutionsutskottets utlåtande nr 19.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1953/54;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för å kryssaren Gotland vattenskadad ammunition;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till turistpropaganda i Amerikas förenta stater; och

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1953/54 till byggande av fiskehamnar, jämte i ämnet väckta motioner; samt

från bankoutskottet:

nr 250, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, dels ock väckta motioner an-

gående riktlinjerna för den ekonomiska politiken; och

nr 251, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 252, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning m. m.; och

nr 269, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning m. m.

§ 9.

Anmäldes, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret överlämnats av särskilt tillkallade sakkunniga avgivet betänkande angående

de införande av pensionsbestämmelser för hos riksdagen anställda tjänstemän jämte fullmäktiges förslag i ärendet.

Denna anmälan bordlades.

§ 10.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 227, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1953/54, m. m.:

nr 615 av herr *Hjalmarson m. fl.*; och
nr 616 av herr *Ohlin m. fl.*

Motionerna hänvisades omedelbart till bevillningsutskottet.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.21 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 20 maj.

Kl. 10 fm.

§ 1.

I enlighet med kammarens därom den 16 innevarande maj fattade beslut skulle nu företagas val av tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor samt av tolv suppleanter för dessa valmän; och lämnades, då till en början val av valmännen skulle ske, på begäran ordet till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som yttrade: Herr talman! För vart och ett av de val, som skall företagas vid detta plenum, ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de

av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Listan upptar namn å så många personer, som ifrågavarande val avser.

Den av herr förste vice talmannen för valet av valmännen avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Andersson i Lööbo
Johnsson i Kastanjegården
Eriksson i Sandby
Johansson i Norrköping, fru
Skoglund i Doverstorp
Malmborg i Skövde
Nilsson i Landskrona
Persson i Norrby

Olsson i Gävle
 Sandström, fru
 Severin i Stockholm
 Skoglund i Umeå
 von Seth
 Åqvist
 Jönsson i Rosshol
 Gustafson i Dädesjö
 Jacobson i Vilhelmina
 Sjölin
 Sköldin
 Munktell
 Landgren
 Christenson i Malmö
 Nilsson i Göteborg
 Hansson i Önnarp.

De av kammaren utsedda ledamöterna i talmanskonferensen hade genom anteckning å listan bestyrkt, att de godkändt densamma.

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst listan, blev denna av kammaren godkänd; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till valmän.

§ 2.

Anställdes val av suppleanter för de under nästföregående paragraf omförmälda valmännen.

Den av herr förste vice talmannen för detta val avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Ekström
 Nordkvist i Kalmar
 Johansson i Kalmar
 Bengtsson i Varberg
 Hjalmarson
 Ahman
 Andersson i Ryggestad
 Johansson i Norrfors
 Wiklund
 Liljedahl, fröken
 Johansson i Torp
 Svensson i Vä.

De av kammaren utsedda ledamöterna i talmanskonferensen hade genom anteckning å listan bestyrkt, att de godkändt densamma.

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev den av kammaren godkänd; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till valmanssuppleanter.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de under §§ 1 och 2 omförmälda valen.

§ 4.

Justerades protokollen för den 13 innevarande maj.

§ 5.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Stig Hansson, Önnarp, är på grund av angina med feber förhindrad att delta i riksdagsarbetet fr. o. m. d. 18/5 t. o. m. d. 26/5 1953, vilket härmed intygas.

Skurup den 18/5 1953.

S. Ståhl.

Kammaren beviljade herr Hansson i Önnarp ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 18 till och med den 26 maj.

Herr talmannen meddelade, att herrar Nygren och Larsson i Luttra, som vid kammarens sammanträden den 25 mars respektive den 22 april med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrade att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 6.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret överlämnats av särskilt tillkallade sakkunniga avgivet betänkande angående införande av pensionsbestämmelser för hos riksdagen anställda tjänstemän jämte fullmäktiges förslag i ärendet.

§ 7.

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 21, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr **OHLIN** (fp): Herr talman! Bland de motioner, som föreslås bli uppskjutna till höstriksdagen, finns ett par som gäller riksdagens arbetsformer. Jag har ingen invändning att göra mot att den frågan uppskjutes till hösten, men på sätt och vis skulle det varit bra, om vi kunnat diskutera riksdagens arbetsformer just nu under maj månad. Det måste konstateras, att riksdagens arbete under de sista två månaderna av denna riksdag har bedrivits under fullständigt orimliga förhållanden. Men det måste också konstateras, att detta i huvudsak beror på något helt annat än vad man menar med »riksdagens arbetsformer». Det beror i huvudsak på att regeringen i stor utsträckning ställt arbetsmaterial till förfogande för riksdagen först under slutet av riksdagen men då i en sådan omfattning att — även om riksdagen hade varit världens mest rationellt arbetande institution — det inte skulle ha varit möjligt att förhindra, att arbetet bedrivits under otillfredsställande förhållanden. Det måste, herr talman, innan denna session är slut, ännu en gång konstateras, vad åtskilliga talare har snuddat vid under debatterna, nämligen att regeringen genom att framlägga propositioner för riksdagen mot slutet av sessionen och hoppa dem såsom nu skett har skapat alldeles olidliga förhållanden i riksdagen.

Jag skall be att få nämna några fakta. Under tiden 15 mars—1 april avlämnades 1951 56 propositioner, 1952 72 propositioner och 1953 91 propositioner. Vi närmar oss alltså det dubbla av det antal som avlämnades under denna

tid för två år sedan. Den 24 och 25 mars i år avlämnades tillsammans 64 propositioner. Den 9 april, omedelbart efter påskferiernas slut, utgick motions tiden på 54 propositioner. Jag frågar om någon kan anse, att det är att bereda i detta fall särskilt oppositionspartierna rimliga arbetsförhållanden, att man omedelbart efter påskferierna skall avlämna motioner i anslutning till 54 propositioner.

Vad är det för spörsmål som vi nu haft och har att behandla i kamrarna? Under föga mer än en vecka är det utom en lång rad av i och för sig viktiga frågor följande, som får anses vara av mycket betydande storleksordning — och det är ändå ingalunda någon fullständig lista — nämligen utom statsregleringen, som ju alltid måste komma sent, och jordbruksregleringen — som i viss mån alltid måste komma sent, ehuru inte nödvändigtvis så sent som skett i år — lagen om konkurrensbegränsning och frågan om försöksverksamheten i den nya skolan, en sak, som väl kan förtjäna att ingående behandlas här i riksdagen. Vi har vidare frågan om en radikal omläggning av fastighetsbeskattningen, bostadspolitiken med allt vad den innebär, lagstiftning om zonexpropriation, en ur principiella synpunkter ytterst betydelsefull fråga, prisregleringslagen, som i det konjunkturläge, vari vi nu befinner oss, får diskuteras ur andra aspekter än kanske för ett å två år sedan och därför har speciell betydelse och aktualitet, frågan om dyrortsgrupperingen, som kommer upp i dag och vars stora betydelse väl alla är överens om.

Att det sedan inte kan undvikas, att mot slutet av riksdagen kommer en del interpellationsdebatter, som också tar tid, är något som man har att räkna med. Men då blir ju arbetet ganska, för att inte säga mycket snedbelastat, när kamrarna skall diskutera alla dessa frågor under föga mer än en vecka, medan man under större delen av riksdagen har ett rätt glest besatt program för kamrarna.

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

Men lika allvarligt eller ur viss synpunkt mera allvarligt är, att den tid utskotten haft till förfogande i många fall har varit otillräcklig. Här har man ständigt av välvilliga utskottsordförande — och jag riktar icke något ord av kritik emot dem — utsatts för förfrågningar, kanske jag vågar säga påtryckningar — även om ordet användes i annan bemärkelse än i förra veckan här i kammaren — att man skulle lämna motionerna någon dag i förväg, därför att utskottet måste börja att behandla frågorna innan motionstiden hade utgått. Det har ju omtalats från olika utskott, att arbetet tyvärr har fått bedrivas i en ganska jäktad takt just när det gällt förberedelserna för en del av de av mig nämnda stora frågorna.

Den svenska riksdagen är angelägen om att utskotten skall ha tillfälle till ett grundligt och omsorgsfullt arbete. Ingenting ligger den svenska riksdagens hjärta så nära som att det välförtjänta anseende, som våra utskott har för ett grundligt och omsorgsfullt arbete, skall bevaras. Men det blir naturligtvis omöjligt att göra detta i samma utsträckning som tidigare, om arbetet skall bedrivas i så forcerad takt som nu i vissa fall har blivit nödvändigt.

De finns som säger: Men så här har det alltid varit, och det kommer alltid att förbli så. Regeringen kommer alltid för sent med propositionerna, och det är ingenting att göra åt det. Det är närmast den omständigheten att jag hört detta sägas från flera håll under de sista veckorna som gjort, att jag nu tagit till orda.

Herr talman! Det måste slås fast att det denna riksdag icke har varit på samma sätt som tidigare, utan det har varit *mycket, mycket värre*. Varje försök att bortförklara allvaret i det problem, som regeringen har ställt riksdagen inför, genom hänvisning till att så har det alltid varit, vill jag för min del bestämt tillbakavisa.

Statsminister Erlander har i svar på

en interpellation, som dåvarande ordföranden i högerpartiet herr Domö framställde för något år sedan, utlovat att han skulle göra allt för att det skulle bli bättre förhållanden än de då rådande. I stället har det blivit avsevärt sämre förhållanden. Det är med beklagande detta måste konstateras.

Herr talman! Den svenska riksdagen har knappast i år haft någon möjlighet att reagera på annat sätt inför regeringens sena propositionsavlämnande än vad den har gjort. Jag kritiserar inte, att man har försökt att göra det nästan omöjliga. Tvärtom tror jag att hela riksdagen instämmer i att vi här skall göra allt vad på oss ankommer. Ansvar för att det blivit sådana arbetsförhållanden, som jag här påtalat, faller på regeringen. Jag måste därför så allvarligt jag kan uttala den förhoppningen, att regeringen måtte tillse att en sådan ordning för avlämnande av propositioner till riksdagen, som förekommit i år, icke vidare förekommer.

I detta yttrande instämde herrar och vice talmannen Olsson (fp), Kollberg (fp), Dahlgren (fp), Rimmerfors (fp), fröken Höjer (fp), herrar Jacobsson i Igelsbo (fp), Wedén (fp), Hamrin (fp), fru Sjöstrand (fp), herrar Rimås (fp), Nyberg (fp), Kristensson i Osby (fp), Löfgren (fp), Christenson i Malmö (fp), Nestrup (fp), Nelander (fp), von Friesen (fp), Königson (fp), Schmidt (fp), Gustafson i Göteborg (fp), fröken Elmén (fp), herrar Gustafsson i Borås (fp), Sjölin (fp), Antby (fp), Malmberg i Skövde (fp), Cassel (h), Widén (fp), Carlsson i Tibro (fp), Åqvist (fp), Swedberg (fp), Hammar (fp), Anderson i Sundsvall (fp), Johansson i Lugnvik (fp), fröken Liljedahl (fp), herr Löf-roth (fp), fröken Vinge (fp), herrar Carlsson i Stockholm (fp), Larsson i Stockholm (fp) och Edström (h).

Herr HAGBERG i Malmö (h): Herr talman! Jag anser angeläget i detta sammanhang framhålla för kammarens le-

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

damöter, att det önskemål, som här framförts om en annan ordning för riksdagsarbetet, särskilt vad gäller vårsessionens senare del, icke är en partiangelägenhet. Jag är övertygad om att *samtliga* ledamöter av denna kammare härvidlag har samma uppfattning. Alla lider vi mer eller mindre under det hektiska tryck, som under de sista veckorna av vårsessionen utövas på oss. Det är helt enkelt omöjligt för riksdagens ledamöter att på sådant sätt som vi alla önskar intränga i ärendena och bilda sig en uppfattning om vilken ståndpunkt, man skall intaga till de olika frågorna. Jag har talat med många kammarkamrater ur olika partier, och från alla håll har man givit uttryck åt samma uppfattning, nämligen att det är ogörligt att bedriva ett omsorgsfullt riksdagsarbete under de former, som för närvarande tillämpas. De beslut, som här fattas, kan icke alltid vara så väl genomtänkta, som man allmänt skulle önska. Jag vill erinra om att från vårt håll interpellationsledes har värdjats till regeringen om att tillse, att en annan ordning måtte komma till stånd. Det är med beklagande jag nödgas konstatera, att de utfästelser, regeringen i det hänseendet givit, hittills icke har blivit infriade.

I detta sammanhang vill jag av naturliga skäl rikta uppmärksamheten på en alldeles speciell omständighet. En av de största och mest dominerande frågorna i riksdagen utgör ju fastställandet av riksstaten, beräkningen av bevillningarna för nästkommande budgetår, som det heter. Det är begripligt, att framläggandet av en proposition rörande riksstaten, alltså de nya inkomstberäkningarna, måste komma ganska sent på sessionen. Det är ett önskemål, som både regering och riksdag måste ha, eftersom man på det sättet kan få så aktuella siffror som möjligt, men det är mig obegripligt att propositionen skall behöva komma så sent som fallet varit i år.

Hur har behandlingen av denna proposition gått till denna gång? Jo, den har i vederbörlig ordning behandlats i bevillningsutskottet, och eftersom motionstiden utgick i går eftermiddag kl. 4, har bevillningsutskottet i väntan på motionstidens utgång förfarit på det sättet, att det fattat preliminärt beslut, vilket ju är den enda väg man kunnat gå. När motionstiden gick ut i går, var utskottet kallat till sammanträde efter avslutade kammarplena, d. v. s. omkring kl. 5.30. Då hade utskottet att taga ståndpunkt till de motioner, som väckts i anslutning till propositionen. Den motion, som framlagts från högerhåll förelåg i stencilerad upplaga, och den hade tillställts bevillningsutskottets ledamöter tämligen omedelbart före sammanträdet början. Det var högerns kansli, som ombesörjt detta, utan att ha någon skyldighet därtill. Det tillkommer annars vederbörande riksdagsorgan att se till att motioner och andra handlingar kommer ledamöterna till handa i rimlig tid. Vi hade emellertid som sagt fått motionen stencilerad, och den fanns på ledamöternas bord vid sammanträdet början. Folkpartiet hade inte haft tillfälle att förfara på samma sätt, vilket man säkert beklagade. Hur gick det nu till vid behandlingen av motionerna? Högerns motion hade ledamöterna, som sagt, tillfälle att själva åtminstone bläddra i, men folkpartimotionen hade man inte hunnit få fram. Man fick därför nöja sig med en kort redogörelse av utskottets ordförande — en alldeles korrekt redogörelse givetvis — för det huvudsakliga innehållet i densamma, och därefter fick man fatta beslut. Någon diskussion kunde helt enkelt av tekniska skäl inte äga rum, och med hänsyn till den tidtabell, som är uppgjord, måste denna ytterligt betydelsefulla fråga avgöras på några få minuter i går eftermiddag. I annat fall skulle man nämligen inte hunnit med tryckning och distribution etc. av handlingarna, och frågan skulle då inte kun-

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

nat avgöras i rimlig tid före den 31 maj, vilket är nödvändigt med hänsyn till gällande bestämmelser och med hänsyn till budgeten.

Här är det dock, herr talman, fråga om en budget, balanserande på ett belopp av över 8 000 miljoner kronor. Det gäller vidare en utomordentligt viktig fråga, nämligen skatteuttaget. Det gäller frågan om en uttagningsprocent av 110 eller 100. Detta dominerande ärende, som på ett så utomordentligt intimt sätt berör hela svenska folket, har alltså icke kunnat bli föremål för den sakliga behandling i utskottet som alla önskat.

Jag vill med vad jag här har sagt, herr talman, icke rikta någon som helst kritik mot bevillningsutskottets aktade ordförande. Han har förvisso gjort vad han kunnat för att få en bättre ordning till stånd, men han har inte rätt på de omständigheter, som förelegat. Jag kan inte finna annat än att det ur riksdagens och landets synpunkt är utomordentligt otillfredsställande, att ett riksdagsutskott i en så viktig fråga som den bevillningsutskottet här har haft sig förelagd, nämligen budgeten, har varit nödsakad förfara så som vi måste konstatera i år har varit fallet.

Herr FAST (s): Herr talman! De instämmanden herr Ohlins anförande rönt kunde ju ha kommit från hela kammaren, det är ingen tvekan om den saken. Vi har ju arbetat under presande förhållanden, det känner ju kammarens ledamöter till mycket väl, men jag har suttit länge här i riksdagen och jag kan erinra om att nästan så där vart annat eller vart tredje år har anföranden av ungefär samma slag, som det herr Ohlin nu hade, hållits här i kammaren och det inte utan fog.

Det är väl så, att sättet för propositionernas avlämnande betydde utomordentligt mycket för riksdagsarbetets förnuftiga bedrivande; det är inte tu tal om den saken. Jag tror också att

det kommer att bli en avspänning, ty såvitt jag kan förstå kan riksdagen inte varje år hålla på med reformförslag i samma omfattning som under innevarande riksdag; det är ganska otänkbart. Emellertid vill jag, herr talman, ge uttryck åt den meningen, att statssekreteraravdelningarna i de olika departementen nog är underbemannade, och att en förstärkning av dem skulle vara av betydelse för att man skall kunna i god tid få fram propositionerna. Bortsett från den betydelse som propositionernas avlämnande har för riksdagsarbetet är det också andra ting, som är av betydelse för riksdagsarbetets organisation. Om vi hade haft den ordning som konstitutionsutskottet föreslog men första kammaren avvisade, nämligen den att vi haft möjlighet att använda oss av den tid som erfordrades för behandling av de förslag som vid en viss tidpunkt var anmälda för bordläggning i kamrarna, hade hetsen inte behövt bli så stor som den varit och kommer att bli under de närmaste återstående dagarna.

Det finns också andra ting i detta sammanhang som jag vill fästa uppmärksamheten vid, nämligen att det gäller att söka åstadkomma bättre fördelning av arbetet mellan vårsession och höstsession. Under den senare malar de flesta utskotten tomning, arbetskraften blir inte utnyttjad, och arbetsplena hålls inte förrän under de sista dagarna. Men, herr talman, jag har erfarenhet av hur svårt det är att reformera på detta område. Man kan reformera nästan allt mellan himmel och jord i detta land, men riksdagen kan inte reformera sig själv, detta därför att här är var och en sin egen reformator, och ingenting passar, som han inte själv tänkt på eller haft sympati för. Det är klart att vi måste söka komma ur denna situation och fram till något som är bättre än den nuvarande ordningen, och därvidlag finns säkert ingen åtskilligt att göra.

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

En av anledningarna till att man velat bordlägga i memorialet berörda motioner till hösten, vilket annars inte skulle varit alldeles nödvändigt från utskottets sida, är ju önskan att vi skulle få den ytterligare erfarenhet som detta års riksdag givit. Jag tror att herr Ohlin instämmer med mig i det avseendet, att det kanske i och för sig var ganska värdefullt att få se just detta arbete under de sista dagarna av denna vårriksdag för att, när man sedan går till arbetet under hösten, kunna pröva huruvida det för riksdagens del kan åstadkommas bättre former och då i samarbete med Kungl. Maj:t få en tidigare avlämning av propositionerna. Även i det avseendet kan ändringar göras, om riksdagen säger ifrån, att propositioner av visst slag skall vara avlämnade vid en tidigare tidpunkt.

Jag har, herr talman, velat säga att det inte är lätt att reformera på detta område, där det finns så många reformatorer och så många olika uppfattningar som det faktiskt gör, men det hindrar inte att ett allvarligt försök måste göras.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:** Herr talman! Jag hade inte tillfälle att lyssna till herr Ohlins anförande, jag hörde huvuddelen av herr Hagbergs i Malmö anförande och nu herr Fast. Jag har emellertid fått ett referat av herr Ohlins anförande, och jag kan i stort sett dela hans mening. Den forcering av riksdagsarbetet som regelmässigt inträffar varje vår är naturligtvis oläglig för regeringen, men den är självfallet ännu mer oläglig för riksdagens ledamöter, framför allt de ledamöter som sitter i de utskott, som har att behandla starkt försenade förslag.

Men, herr talman, vi vet att det visat sig svårt att få någon ändring på detta förhållande. Min företrädare i ämbetet hade en gång en lång debatt, då han som ansvarig för samlingsregeringen

hade att svara för departementschefer, tillhörande olika partier, som inte lyckats få fram sina förslag i tid. Jag har haft tillfälle att ta upp denna sak, då jag som chef för en enpartiregering hade samma problem att brottas med. Och nu sitter en regering bestående av bondeförbundare och socialdemokrater, då förhållandena i detta hänseende är precis desamma som när vi hade samlingsregering och enpartiregering.

Jag tror att alla dessa tre typer av regeringar har varit fullt medvetna om svårigheterna för riksdagen att arbeta under dylika förhållanden. Vi har också försökt att på olika vägar komma till rätta med problemet. Men det är inte så lätt. Det fordras en förstärkning på de mest svårbesatta posterna i kanslihuset, om man verkligen skall få det hela att löpa friktionsfritt. Det arbete som dessa högt kvalificerade tjänstemän utför kommer säkerligen att i mycket förbli ett säsongarbete med en våldsam belastning två, tre månader av året, medan det därefter blir relativt lugnt. Jag har som sexårig statssekreterare erfarenhet av hur svårt det är att planlägga arbetet på en statssekreteraravdelning, så att det inte blir en orimlig överbemanning men likväl blir en bemanning som svarar mot pretensionerna under toppbelastningen.

Omedelbart efter propositionstidens utgång i år slog konsulterna larm och påpekade, att det inträffat en stark försening, varför de ville diskutera på vilka sätt man skulle kunna komma till rätta med detta problem till ett annat år. Jag hoppas också, herr talman, att vi skall kunna uppnå ett resultat som är mer tillfredsställande än årets. En sak vill jag emellertid be riksdagen om. Man måste förstå den departementschef som, om han har ett utarbetat förslag som kanske betyder mycket för många tusen medborgare, är övertygad om att förslaget i fråga inte kommer att möta några större invändningar och därför vill lägga fram det fortast möjligt. Det

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

betyder ändå mycket för medborgarna, resonerar han, låt oss därför inte vänta till ett annat år! En sådan iver är, tycker jag, värd beröm. Jag tror att också damerna och herrarna själva skulle gripas av samma iver, om ni befunne er i den position, som en departementschef därvidlag ofta gör.

Å andra sidan kanske det finns flera departement, där man också har ärenden av samma typ, och så uppstår forcering och trängsel. Då är det naturligtvis ytterst regeringsledningens sak att gallra. Det är möjligt att det har brustit på detta område i år, och jag skall som sagt, på grundval av det initiativ som togs av konsulter redan för snart två månader sedan och på grundval av den debatt som här förts, försöka se till att det blir ett hyggligare reglemente ett annat år.

Herr OLSSON i Gävle (s): Herr talman! Jag tror nog att man praktiskt taget på alla håll, där man är tyngd av detta arbete, kan instämma i vad som sagts av de olika talarna här. Vi som varit med länge har påtalat detta missförhållande många gånger. Jag skall inte ge mig in på något försök att bedöma om det är värre i år än det varit vid föregående tillfällen. Jag förstår väl den synpunkt som herr Fast anlägger i fråga om utrustningen av departementen. Den frågan måste på ett eller annat sätt lösas, så att de får den arbetskraft som behövs för att propositionerna skall kunna läggas fram i tid. Jag förstår också mycket väl departementschefernas ambition, men även riksdagen har en smula ambition: man vill inte bara svälja allt utan vill ha möjlighet att tugga också.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga, att det är mycket möjligt att bevillningsutskottet hade kunnat lätta sin arbetsbörda genom att låta fastighets-skatten och villabeskattningen vila till i höst. Men där stod vi just inför detta problem, att ett bordläggande av de

två propositionerna skulle skjuta hela ikraftträdandet ett år framåt, och vi ansåg frågan så pass viktig ur medborgarnas synpunkt, att vi vid en närmare prövning inte gick på uppskovslinjen.

Sedan, herr talman, några ord om det herr Hagberg i Malmö berörde. Man bör självfallet ha all den tid till sitt förfogande som möjligt är för att pröva de ting, som särskilt högern har aktualiserat i den motion, som den väckte i går. Jag fattade inte herr Hagbergs uttalande på det sättet, att någon som helst kränkning av någons möjlighet att göra sin mening gällande hade ägt rum i bevillningsutskottet. Jag är angelägen att förklara, att det vi kom fram till angående behandlingsformen stöddes av en praktiskt taget enhällig uppfattning. Det är klart att det uppstår många svårigheter genom de rådande förhållandena, det är jag den förste att erkänna, men det är inte ägnat att underlätta, att man alltid skall räkna med att sista motionsdagen utnyttjas till sista sekunden.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Jag vill instämma med herr Fast däri, att ingen har påstått att riksdagens arbetsformer är så fulkomliga, att de inte kan bli bättre. Vi är också överens om att i den mån arbetsordningen kan bli bättre åligger det riksdagen att ta mycket allvarligt på problemet och dra den slutsatsen, att man bör ägna det större intresse än vad man har gjort tidigare.

Men jag vill å andra sidan slå fast — och jag tror att den uppfattningen delas av alla kammarledamöter — att även om riksdagen hade haft hundra procentigt effektiva arbetsformer, så skulle det ha varit omöjligt att på ett tillfredsställande sätt klara det arbetsprogram, som riksdagen har ställts inför de senaste veckorna. Regeringen har naturligtvis vid framläggandet av propositioner för riksdagen att anpassa sig efter de förhållanden som råder,

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

t. ex. denna begränsning av riksdags-sessionen till den 1 juni — den må vara lycklig eller olycklig. Är den olycklig får den ändras, men så länge den finns får ju regeringen anpassa sig efter den. Därför kan man inte komma bort från regeringens ansvar genom att tala om att inte heller riksdagen är fullkomlig.

När herr Fast säger att vartannat och vart tredje år har det varit på detta sätt och när statsministern använder ordet regelmässigt i början av sitt anförande, så måste jag nog konstatera att det inte har varit på tillnärmelsevis samma sätt, i varje fall inte sedan jag kom in i riksdagen 1938. Det har varit en helt annan, mycket mera orimlig trängsel av ärenden här under de senaste veckorna än någonsin sedan 1938. Läget har alltså blivit inte bättre utan sämre.

Statsministern säger, som ett försök till psykologisk förklaring, att om ett statsråd inte väntar stora invändningar från riksdagens sida, så är det förklarligt att han vill föra fram sina förslag. Det är en ganska betänklig teori detta, ty bland annat sätter den minoritetens rätt i fara. Det kan vara så, att ett statsråd inte väntar så allvarliga invändningar från majoritetspartierna — och det var väl det statsministern tänkte på — men det kan finnas en minoritet, som har ett berättigat krav på att få möjlighet att göra sin vilja gällande. Och det har varit fallet med en lång rad propositioner, just att minoriteten haft mycket bestämda önskemål. Därför tycker jag nu att denna förklaring — som må gälla som psykologisk förklaring — inte är någon välgående ursäkt.

Herr talman! Det är alldeles klart att det inte varit tillfredsställande tidigare heller. Den springande punkten i dag är dock att det har blivit *en allvarlig försämring*.

Till sist vill jag konstatera, att herr Fast glädjande nog började med att in-

stämma, liksom herr Hagberg i Malmö och herr Adolv Olsson gjorde, i att det har varit helt otillfredsställande de senaste veckorna. Herr Hjalmarson har förut givit uttryck åt samma uppfattning, och man har väl anledning förmoda, att inte heller bondeförbundsledamöterna är särskilt förtjusta. Det råder alltså, i varje fall bland de demokratiska partierna i kammaren, en enhällig uppfattning, att sådana arbetsförhållanden som riksdagen haft i år inte får förekomma. Det är därför som man med en viss tillfredsställelse kan konstatera, att statsministerns avslutningsuttalande innebär ett löfte, att han skall göra vad på honom ankommer som regeringschef för att dämpa departementschefernas lust att lägga arbetet så, att en upprepning av årets missförhållanden äger rum. Statsministern har förut, som jag erinrade om innan han kom in i kammaren, givit ett sådant löfte till dåvarande högerledaren herr Domö. Vi kan endast uttrycka den förhoppningen, att statsministern, sedan han nu upprepat sitt löfte, är villig att sätta in större energi än som har visats under de senaste åren, så att man inom ett par år kan konstatera, att efter 1953 har förhållandena visserligen inte blivit idealiska, men att det har blivit en vändning och en avgjord och bestämd vändning till det bättre.

Herr HAGBERG i Malmö (h) kort genmäle: Herr talman! Herr statsministern talade om den naturliga ambition, som en departementschef känner. Jag förstår detta mycket väl, men jag vill å andra sidan gärna instämma med herr Olsson i Gävle, då han understryker att riksdagsledamöterna också har *sin* ambition, som de vill ge uttryck åt. Det gäller nog samtliga partier.

Vad nu speciellt bevillningsutskottets sammanträde i går eftermiddag beträffar, förelåg ju bl. a. en från vårt håll inom laga motionstid väckt motion,

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

innefattande resonemang rörande en principiellt alldeles ny uppläggning av budgetarbetet och budgetdebatten. Jag har det intrycket, att även majoritetens företrädare i bevillningsutskottet skulle ha varit intresserade av att diskutera dessa helt nya uppslag, men de var förhindrade att göra detta, av skäl som jag tidigare har antytt.

Det räcker nämligen inte med att behandla budgeten senast den 31 maj. Den måste ha behandlats i kamrarna senast ett par dagar före nämnda datum. Det kan nämligen, åtminstone teoretiskt, tänkas att kamrarna stannar i olika beslut. Vid en sådan utgång av budgetbehandlingen måste man ha nödig tidsfrist för färdigställandet av ett memorial avseende en gemensam votering. Dessa tekniska förhållanden har ingen kunnat rå på, och därför blev detta sammanträde som det blev i går eftermiddag; på några få minuter skulle hela denna betydelsefulla fråga avgöras.

Vi får nog, ärade kammarledamöter, tänka på att det här är fråga om att av svenska folket ta ut i direkt skatt ungefär 4 000 miljoner kronor, i bilskattemedel 610 miljoner, i tullar, acciser etc. 2 311 miljoner o. s. v. Det är dock, tycker jag — och jag vill därmed ytterligare understryka vad jag redan tidigare framhållit — djupt otillfredsställande, att beslut rörande dessa dominerande spörsmål skall behöva fattas under de former, som vi i år har varit tvingade att använda.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga en debatt där vi ju i stort sett är överens om att det inte är en tillfredsställande ordning som nu råder och där vi på ömse håll — i första hand regeringens, naturligtvis — får försöka åstadkomma en bättre ordning.

Men för att det inte skall bli några missförstånd vill jag påpeka att det inte

är riktigt när man säger, att tillståndet nu skulle vara något unikt. Jag skulle vilja hänvisa till debatter i detta ärende som har förts år 1943, då min företrädare i ämbetet tjänstgjorde, år 1945, återigen med min företrädare i ämbetet, och år 1949, då jag själv hade att ta ställning till dessa ting.

Jag skulle också vilja erinra om att det var ännu värre innan den nya ordningen för riksdagsarbetet kom till. Det har ändå blivit bättre. Nu är det ju ändå otänkbart, sådant som hände år 1946, då Kungl. Maj:ts proposition om den kulturella upprustningen kunde lämnas, jag tror det var den 16 maj. Det skulle alltså vara detsamma som att vi i dag skulle ha fått en proposition på 200 eller 300 sidor rörande nya och stora betydelsefulla ting. Lyckligtvis har det blivit bättre, och det är naturligtvis en följd av de ändrade bestämmelserna.

Vi har inte hunnit att ordentligt anpassa oss till dem ännu. Jag är ledsen över det och kan inte säga annat än att regeringen, på initiativ av konsulterna i deras promemoria av april i år, kommer att granska denna sak, och så får vi se hur det kommer att gå till 1954 års riksdag.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle: Herr talman! Bara ett påpekande. Statsministern säger att det har blivit bättre genom att vi i år inte som förr får stora propositioner t. ex. den 16 maj. Då lämnar statsministern alldeles ur sikte att det har införts en ny ordning; riksdagen måste numera sluta i maj, medan den vid de tillfällen, som statsministern syftade på, brukade hålla på till slutet av juni eller i vissa fall in i juli. När statsministern behöver använda den argumenteringen för att visa att det har blivit bättre, förstår vi ändå hur ansträngd hans position är.

Nej, herr talman, vi kan vara överens om att detta tillstånd i år inte är unikt i den meningen att det har varit till-

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

fredsställande förut — det är ett mycket gammalt problem — men jag måste än en gång konstatera, att under de år jag har varit i den svenska riksdagen har det aldrig varit en sådan sammanklumpning av stora, viktiga ärenden under några få veckor som det har varit i år. Jag har också angivit siffror, innan statsministern kom in i kammaren, som visar en ogynnsam utveckling under de senare åren, och det är denna problemets *skärpning* som, tror jag, har åstadkommit att stämningen i riksdagen inom alla partier är allvarligare i denna fråga än den har varit tidigare. Jag hoppas och tror att också statsministern för sin del är övertygad om att stämningen i kammaren verkligen är allvarligare än den har varit under ganska många år.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Så länge jag har tillhört riksdagen — det är ju inte så många år, men i alla fall ett decennium — har det mot slutskedet alltid blivit en anhopning av göromål, en anhopning som naturligtvis har föranlett en mycket stor olust. Anhopningen var faktiskt, såvitt jag kan komma ihåg, inte mindre på den tiden när vi slutade i mitten på juli månad än vad den har visat sig vara sedan vi gått över till den nya ordningen med att få avsluta arbetet vid månadsskiftet maj—juni.

Frågan huruvida det är en exceptionellt stor arbetsbelastning just under slutveckorna i år kan man väl knappast komma till rätta med utan något slags statistisk bearbetning av materialet i riksdagens slutskede för några år.

Det har aldrig fallit mig in, under den tid jag tillhörde riksdagen utan att vara med i regeringen, att tänka mig att det skulle, som det har sagts här, finnas någon lust hos regeringen att lägga arbetet så, att en del av propositionerna blir

färdiga först i slutskedet — det var någon talare som använde det uttrycksättet. Det är ju på det sättet i allmänhet, att kommittéerna arbetar i syfte att få fram ett förslag till den näskommande riksdagen men blir färdiga ytterligt sent. Man gör allt vad man kan i departementet för att få fram propositionen under den ordinarie propositions-tiden, och så kommer den de sista dagarna.

Jag undrar vad man skulle säga i den allmänna debatten för den händelse det kunde visas att propositionen ligger färdig, låt oss säga en vecka eller en halv vecka före propositionstidens utgång, men vederbörande statsråd underlåter att lägga fram den till riksdagen, naturligtvis då i tanke på att det ej skall behöva bli så här forcerat. Jag tror att de grupper, som önskar att ärendet skall komma under så snabb behandling som möjligt, skulle komma att rikta en mycket hård kritik mot den departementschefen.

Detta betyder att jag tror att man, om man skall komma till rätta med det problem som det här gäller, faktiskt får lov att förkorta den ordinarie propositionstiden. Jag tror att man får lov att vidtaga en lagändring, som förhindrar vederbörande departementschef att komma så sent med sina propositioner. Jag är också fullt på det klara med att propositioner efter den ordinarie tiden måste begränsas så långt det över huvud taget är möjligt.

Jag är vidare på det klara med att det är ett betydelsefullt och mycket allvarligt problem, som vi här har rört vid, särskilt med tanke på att oppositionen har rätt att fordra en tillräckligt tillmätt tid för att effektivt kunna penetrera de olika förslag som läggs fram. Jag är den siste att vilja säga, att man kan nöja sig med situationen sådan den är. Jag är tvärtom av den uppfattningen, att man bör vidtaga åtgärder för att så snart som möjligt få en ändring till stånd.

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

Herr HJALMARSON (h): Herr talman! Efter den debatt som har ägt rum förefaller det som om inte bara alla här är överens om att de nuvarande förhållandena är oeffterrättliga utan även att många känner ett behov av att bekänna sina synder. Det vore självfallet glädjande om denna anda komme att få prägla de positiva åtgöranden, som övervägs för att komma till rätta med saken.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet framhöll för ett ögonblick sedan, att han inte trodde att forceringen av arbetet i vår är mera accentuerad än vad den har varit andra vårar. Jag skall självfallet inte yttra mig om denna sak, eftersom jag inte har den långa riksdagsmannabana bakom mig som gör att jag kan med tillräcklig sakenskap fälla ett omdöme härom. Jag skule bara vilja säga, att om herr inrikesministerns uppfattning skulle vara riktig, finns det sannerligen i ännu högre grad anledning att få till stånd en bättre ordning.

Det är väl, herr talman, ganska naturligt, när vi nu har råkat komma in på denna fråga, att vi från vårt håll vågar erinra om det förslag, som tidigare har väckts från vår sida men som då avvisades av riksdagens majoritet, nämligen att riksdagen skulle börja den 1 december i stället för den 10 januari. Jag kanske även, herr talman, vågar påminna kammaren om att när detta förslag framfördes, skedde det bland annat under en uttrycklig hänvisning till att om vi fortsatte att börja den 10 januari risk föreläge för en alltför stor forcering under slutet av maj månad.

Nu har alltså denna situation inträffat, och jag skule därför vilja vädja till regeringen och kamraterna här i kammaren att ännu en gång till förutsättningslös prövning ta upp frågan om vi inte borde börja den 1 december i stället.

Statsministern framhöll, att han har full förståelse för att arbetsbelastningen,

särskilt i vissa utskott, blir för hård. Men det är ju inte bara arbetet i utskotten det gäller, utan minst lika viktigt är ju att de enskilda riksdagsmännen får någon tid över för att kunna sätta sig in i och tänka över de frågor, som presenteras i utskottsförslagen. Detta har ju sanningen att säga, herr statsminister, varit fullständigt omöjligt under de sista dagarna och kommer att bli det under dem som närmast förestår.

Statsministern menade, att det var svårt att få en ändring till stånd med hänsyn till arbetets organisation i departementen. Men det må väl åtminstone för den som företräder ett oppositionsparti, i synnerhet om det är högerparti, vara tillåtet att ifrågasätta, huruvida det verkligen kan vara nödvändigt att bedriva lagstiftningsarbetet i den hetsiga takt, som vi har gjort under den sista tiden. Är det så alldeles säkert att det svenska samhället mår bra av en sådan oerhörd forcering?

Statsministern framhöll och inrikesministern var inne på en liknande tankegång, att det är ganska naturligt om en departementschef, som har ett förslag färdigt och vet att detta är ett förslag, som intresserar många människor i landet, då också är angelägen om att så fort som möjligt få fram det till riksdagen. Den ambitionen kan man i och för sig begripa. Men, herr talman, vad har vi då egentligen en riksdag till? Häromdagen diskuterades frågan om första kammarens existensberättigande. I dag tycks man ha anledning att ställa frågan: Vad skall vi här i landet över huvud taget ha en riksdag till, om den inte skall få tillfälle att fullgöra den funktion som medborgarna har givit den, nämligen att ingående pröva huruvida regeringens uppfattningar och värderingar är riktiga och hållbara? Var och en av oss här i riksdagen har inte bara skyldighet att ingående pröva ärendena utan även rättighet att få det rådrum som krävs för en sådan prövning.

Efter vad jag fattade av statsminis-

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

terns inlägg ville han försöka medverka till en bättre ordning för framtiden. Jag tar fasta på detta och hoppas att det skall leda till ett positivt resultat. Statsministern var inställd på vad Martin Luther kallat bot och bättring. Jag hoppas nu bara att statsministern skall komma ihåg att Martin Luther inte talade i allmänna ordalag om bot och bättring, utan om *daglig* bot och bättring.

Herr RUBBESTAD (bf): Herr talman! Jag begärde ordet, när jag lyssnade till herr Ohlin och hörde vilken mängd instämmanden han fick efter sitt anförande. Det är nog tämligen klart att vi alla här i kammaren är ense med herr Ohlin om att det är ett oskick att stora propositioner lämnas vid så sen tidpunkt som nu sker. Å andra sidan förstår jag mycket väl att det beträffande vissa propositioner kan vara berättigat att de kommer vid en sen tidpunkt. Det gäller exempelvis den av herr Hagberg kritiserade propositionen om statsregleringen. Det är självklart att ju närmare budgetårets slut denna proposition framlägges för riksdagen, ju säkrare bedömningsgrunder finns det i fråga om propositionens innehåll. Jag förstår också att det kan finnas andra förslag, som det kan vara berättigat att lägga fram, även om det enligt många mening sker litet väl långt fram på riksdagen.

Vidare bör vi, när dessa frågor diskuteras, taga hänsyn till tidsläget. Det har från visst håll sagts att redan tidigare, åren 1943, 1944 och 1945, avlämnades propositioner mycket sent. Men då befann vi oss i ett krigsläge och det var nödvändigt att begagna tillfället för att lägga fram förslag som var påkallade av det aktuella läget. Men den motiveringen existerar ju inte nu, när vi kommit in i ett mera normalt läge.

Herr Hjalmarson vill att riksdagen

skall börja den 1 december. Jag tror att detta förslag är av noll och intet värde, om det sedan blir samma ordning beträffande propositionsavlämnandet som nu. Alltsammans beror på när propositionerna framlägges, och på den punkten har ju statsministern lovat att det skall bli en ändring. Jag är emellertid inte säker på att det verkligen blir någon ändring, om statsministern skall ha det överseende med vederbörande departementschefer som han lät komma till uttryck, då han sade att om en departementschef har ett bra förslag, som han anser att det är på sin plats att framlägga för den pågående riksdagen, skall han också få göra det. Jag tror att varje departementschef kommer att vid varje tillfälle framföra sådana önskemål, som nog också kan vara rätt bärande, och om man skall göra som statsministern vill, blir alltså situationen precis densamma som förut.

Nej, enda sättet för att åstadkomma en reform härvidlag är att regeringen lägger sig vinn om att göra i ordning propositionerna fortast möjligt och sedan låter dem ligga till början av nästkommande riksdag och så förfar på detta sätt undan för undan. Att öka arbetskraften för att få till stånd en bättre ordning anser jag inte behövligt, ty redan nu har regeringen möjlighet att vid avfattandet av stora propositioner anlita sakkunniga som har deltagit i utredningar och annat arbete på området. Den utvägen har man använt tidigare, och jag vet att den användes även nu. Det finns alltså krafter tillgängliga för ändamålet.

Svårigheterna är alltså inte avhjälpda genom att man skaffar mer arbetskraft, utan det enda sättet är att låta en mängd propositioner ligga på hyllan till nästa år och då på ett tidigt stadium framläggas för riksdagen. Först om man går den vägen blir det ordning och reda med propositionsavlämnandet, och då kan riksdagen pröva frågorna på ett helt annat sätt än vi nu är tvungna att

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

göra. Att sedan en och annan departementschef, kanske i rädsla för att inte få sitta kvar till nästa år, är angelägen om att vissa förslag skall framläggas, kan man nog ta med lugn.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp): Herr talman! Gentemot inrikesministerns påpekande skulle jag vilja säga att det är väl ingen som menar att regeringen har någon särskild lust att lägga fram propositioner sent. Däremot är det tydligen så — det var visst statsministern som nämnde det — att om ett statsråd har en proposition färdig, har han god lust att lägga fram den, även om det är litet sent på riksdagen.

Jag tror inte heller att man kan bedöma dessa förhållanden med hjälp av en statistisk utredning. Det är inte här bara fråga om att registrera antalet propositioner och avlämningsdagarna, utan mycket beror också på hurudana propositionerna är och vilket arbete som kräves från riksdagens och inte minst från oppositionens sida för att få ett grepp om det hela.

Jag skulle som ett ytterligare exempel vilja erinra om hur det i år har legat till beträffande den stora jordbrukspropositionen. Motionerna i anledning av denna skulle vara avlämnade senast klockan fem i måndags. När jordbruksutskottet sammanträdde klockan halv elva i går tisdag låg på utskottets bord en hel knippe motioner som ingen av utskottets ledamöter hade kunnat läsa, därför att man inte hade hunnit mångfaldiga dem så att de kunde utdelas förrän vid sammanträdet början. Föredraganden hade begagnat natten till att nödtorftigt läsa igenom motionerna och gruppera upp dem, men ingen av utskottets ledamöter hade haft fysisk möjlighet att ta del av det material som vi sålunda ställdes inför. Vidare måste denna behandling vara slut i går. Om utskottet skulle velat ta kontakt med jordbruksnämnden, Spannmålsbolaget, Lantbruksförbundet eller

vem som helst för att få belyst en sak som framförts i en motion, fanns det inte tid att göra det. Det har sagts ifrån i jordbruksutskottets betänkande flera år i rad, att detta är orimligt. Det rör sig inte om en fråga, som händelsevis kommer och kilar sig in, utan om en fråga, som man vet skall komma igen varje år.

Är det inte möjligt att slopa en månads statistik? sade jag förra året, ty det är mycket viktigare att man får materialet i så god tid, att det kan behandlas. Det var från början meningen, att beslut skulle fattas innan jordbrukarna disponerade för vårsådden. Nu kommer Kungl. Maj:ts beslut i förväg för att jordbrukarna skall ha något att rätta sig efter. Om riksdagen sedan vill göra ändringar, säger man att Kungl. Maj:t redan givit jordbrukarna löfte om att det skall bli på ett visst sätt.

Man vill inte avskaffa första kammaren men i realiteten berövar man bägge kamrarna deras inflytande. Jag vågar påstå att det inte finns någon kommunal församling i detta land som slarvar ifrån sig en fråga så, som riksdagen i vissa fall är tvungen att göra med sina stora frågor. Det måste försvaga och misskreditera demokratin att fortsätta med en sådan ordning.

Jag förnekar inte att det finns svårigheter, men dessa måste lösas. Riksdagen får väl göra sitt för att förbättra arbetsordningen. Det finns nog åtskilligt att anmärka på även beträffande riksdagen. Men huvudsaken är när propositionerna kommer. Regeringen får väl försöka att någon gång införa den riktiga turordningen i arbetet, annars kommer det att fortsätta på detta oeffterrättliga sätt.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER: Herr talman! Jag vill i någon liten mån ta riksdagen i försvar. Om någon som inte tillhör denna kammare lyssnar på exempelvis herr Svens-

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

sons i Ljungskile anförande nyss, får han nog lätt föreställningen att här över huvud taget inte sker någon granskning alls, att riksdagen praktiskt taget är avskaffad. Det finns, säger herr Svensson i Ljungskile, ingen kommunal församling i landet, som slarvar igenom ärendena så, som riksdagen gör. Jag undrar om inte denna skildring ger en fullkomligt felaktig bild av det sätt varpå svenska riksdagen arbetar.

Huvudparten av riksdagens material — det vet inte allmänheten, men det är ju så klart för riksdagsmännen, att de inte tänker på det — kommer i statsverkspropositionen den 10 januari varje år och i den mängd av motioner som väcks i anslutning till statsverkspropositionen. Det sker ju en mycket noggrann granskning av Kungl. Maj:ts alla anslagskrav i statsutskottet och jordbruksutskottet. Därtill kommer den granskning över våra beslut som konstitutionsutskottet utövar. Herr Ohlin tar sig åt huvudet. Han tycks tvivla på konstitutionsutskottets granskning. Jag kan inte hjälpa om herr Ohlin underkänner representanterna i konstitutionsutskottet. Meningen är i alla fall att det i dessa utskott skall ske en ganska grundlig granskning av Kungl. Maj:ts regemente. Det tror jag också sker. Det lär väl inte i hela världen finnas någon riksdag som har det utskottsväsande som den svenska riksdagen har. Det är ett arv från frihetstiden. Men vi sätter stort värde på det.

Men för att inte den utomstående allmänheten skall av herr Svenssons i Ljungskile anförande få en falsk föreställning, att svenska riksdagen har blivit något slags Krollopera, som inte har någonting att säga till om, vill jag understryka att så uppfattar i varje fall Kungl. Maj:ts regering inte den riksdag den lägger fram sina förslag för.

Herr Svenssons i Ljungskile anförande innehöll en viktig sak, som jag flera

gånger varit inne på, bland annat som statssekreterare. Han sade: »Varför skall jordbrukspropositionen komma så sent? Är det för att få ytterligare en månads statistik?» Det ligger mycket i hans fråga, kanske mer än herr Svensson i Ljungskile själv tänker på. Det vore kanske en fördel om vi på denna punkt kunde slippa, låt oss säga, 75 procent av vårt perfektionsraseri. Liksom de svenska riksdagsutskotten intar också våra propositioner en särställning i världen genom den noggrannhet, som Kungl. Maj:t anser sig böra ådaga-lägga i fråga om att redovisa invändningar, uppslag, statistik, m. m. för riksdagen. Denna noggrannhet är en av anledningarna till att den politiska prövningen sedan ibland måste bli så pass snabb. Det är mycket möjligt att det är riktigare att spinna vidare på herr Svenssons i Ljungskile förslag om enklare propositionsskrivning och enklare redovisning för riksdagen än på högerledarens förslag om ändrad tid för riksdagens sammanträde, som jag uppriktigt sagt inte tror att det blir så mycket bevänt med.

Till herr Rubbestad vill jag bara säga, att det är synd att han under sina två år i regeringen inte lyckades få respekt för sina synpunkter. Ty det var i realiteten på samma sätt då med propositionerna.

Sedan vill jag bara göra ett påpekande. Jag dolde, herr Ohlin, inte i mitt anförande, att ändringen av lagbestämmelserna har spelat en avgörande roll för förbättringen av förhållandena. Jag tror, att herr Ohlin skall finna, om han läser det stenografiska referatet av anförandet, att jag anknöt mina reflexioner just till denna lagändring och framhöll, att det ändå blivit bättre sedan vi fått den nya ordningen, varmed jag givetvis avsåg ifrågavarande lagändring.

Vi har talat om sena tidpunkter. Jag vill i det sammanhanget nämna, att jordbrukspropositionen år 1947 avläm-

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

nades den 7 juni och remitterades den 10 juni.

Det är ju orimligt att säga, att förhållandena inte blivit väsentligt förbättrade under den tid som har gått. Emellertid är det klart, att dessa förbättrade förhållanden — vilket jag ber riksdagen förstå — ökar pressen på Kungl. Maj:ts kansli. Det måste vara en kolossal skillnad att på grund av lagbestämmelserna tvingas att framlägga propositionerna i så god tid som nu är fallet mot att kunna låta propositionerna ligga ända fram — vilket jag lämnade exempel på — till den 7 juni. Inom Kungl. Maj:ts kansli har man visserligen inte fått systemet för utarbetande av propositioner att fungera så perfekt som vi önskar, men enär det riktas så mycken kritik mot det — bland annat påstås det ju, att förhållandena nu skulle vara sämre än någon gång sedan 1938 — vill jag bara påpeka, att detta beror på ett minnesfel — låt vara i god tro men icke desto mindre ett minnesfel.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle: Herr talman! Man kan naturligtvis inte jämföra arbetet i riksdagens slutskede under den tid, då det inte fanns något fastställt datum för riksdagens avslutande, med nu rådande förhållanden. (*Hans excellens herr statsministern* inföll: Jag jämförde för regeringens del.)

Nu talade jag om riksdagen först och främst. Men det är klart att den nya ordningen medför, att arbetsordningen inom Kungl. Maj:ts kansli också får lov att förskjutas med hänsyn till semestrar, sommar- och höstprogram, om det hela skall klaffa.

Vad jag nämnde i mitt första anförande var ett konkret exempel. Statsministern kan inte jäva någonting av vad jag därvid sade. Jag tror inte, att riksdagens anseende kan upprätthållas genom att man söker dölja verkligheten,

utan man måste göra verkligheten sådan att den blir värd respekt.

Jag vill hålla med om att det finns mycken noggrannhet och krånglighet i Kungl. Maj:ts propositioner. I jordbrukspropositionen är detta till den grad fallet, att principfrågorna blir bortglömda, undagömda och oprövade, emedan läsarna villas bort av alla statistikens irrångar. Denna statistik är ur pedagogisk synpunkt så illa uppställd, att till och med förhandlarna själva har svårt att veta vad det ena eller andra betyder eller var det står. Här finns verkligen plats för en reform.

Herr HJALMARSON (h): Herr talman! Statsministern framhöll, att något skulle vara att vinna ur riksdagens synpunkt om regeringen i viss mån gjorde avkall på lagstiftningsarbetets kvalitet. Jag måste bestämt opponera mig mot riktigheten av en sådan uppfattning. Tvärtom ger vissa tendenser i fråga om propositionernas utformning under senare år anledning till oro både på grund av sättet att redovisa de olika synpunkter, som kommit fram under den förberedande behandlingen, och på grund av den lagmässiga utformningen av förslagen. Där emot tror jag, herr statsminister, att något vore att vinna om man strävade efter att något begränsa den väldiga kvantitet propositioner, som vi de senare åren har dignat under. Mera kvalitet, mindre kvantitet är den paroll man borde följa.

Slutligen kan jag, herr talman, inte annat än beklaga, att statsministern inte ens vill vara med om ett förutsättningslöst, märk väl förutsättningslöst, resonemang om förslaget att riksdagen skulle börja den 1 december i stället för den 10 januari. Jag har svårt att förstå en så negativ inställning. Jag skall självfallet inte redovisa alla de skäl som vi tidigare har anfört för vår uppfattning,

Forceringen av riksdagsarbetet i slutskedet av vårsessionen.

att en hel del vore att vinna genom en sådan anordning. För att man över huvud taget skall kunna ta upp en fruktbärande diskussion, måste regeringen åtminstone förklara, att den är beredd att resonera om saken utan någon förutfattad mening.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Herr statsministern säger att det i alla fall har blivit bättre. Genom att upprepa ordet »bättre» försöker han suggerera till att detta skulle vara ett faktum. Som exempel nämner statsministern att jordbrukspropositionen år 1947 lämnades den 7 juni, om jag inte hörde fel. Men, herr statsminister, man får väl ta hänsyn till hur lång tid riksdagen har till förfogande för behandling av en fråga. Att propositionen lämnas tidigare nu än då visar väl ingenting, eftersom riksdagen nu måste sluta så mycket tidigare! År 1947, herr statsminister, slutade riksdagen den 23 juli, alltså nära sju veckor efter jordbrukspropositionens framläggande. Riksdagen i år torde sluta ungefär fyra veckor efter denna propositions framläggande. Statsministerns försök att få det hela till en förbättring, därför att propositionen nu kommer litet tidigare enligt almanackan, är alltså fullständigt grundlöst. När man nu har denna giljotinbestämmelse om den 1 juni, så uppstår en sammanklumpning av ärendena som vi inte hade någon motsvarighet till under de sista veckorna tidigare. Det sker därför att regeringen icke lyckats att i samma mån ändra på tidpunkten för propositionernas avlämnande. Det är detta som förklarar att det blivit en försämring och icke en förbättring.

Jag vill även konstatera, herr talman, att om jag inte missförstod herr Fast — jag vill förtydliga vad jag sade nyss — var även han av den uppfattningen att man icke kunde säga att förhållandena var likadana som förut. Innebör-

den av herr Fasts anförande var att problemet fanns redan förut men att det blivit allvarigare.

Jag vill därför, herr talman, sluta med att konstatera, att man från samtliga partiers sida uttalat att situationen är alltigenom otillfredsställande. Här råder en enighet och ett allvar i reaktionen inför detta problem, som i varje fall inte jag varit med om sedan jag kom in i riksdagen. När statsministern nu upprepar det löfte han gav herr Domö i första kammaren, vågar jag därför hoppas, att detta löfte också skall komma att leda till ett praktiskt resultat.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s): Herr talman! Jag har händelsevis varit ledamot i den svenska riksdagen några år längre än herr Ohlin, och jag har upplevat att det inte bara är statsminister Erlander utan samtliga hans företrädare under min tid som ledamot i riksdagen som fått höra ungefär samma klander för försenade propositioner. Det gällde Carl Gustaf Ekman, Arvid Lindman och Per Albin Hansson. Allvaret i de framställningar som då gjordes var lika starkt som det allvar herr Ohlin nu lade i dagen.

Vad man skall göra åt denna sak vet jag inte, men jag finner det unikt att i samband med det föreliggande memorialet om uppskov till höstsessionen av vissa ärenden från konstitutionsutskottet ta upp en stor principdebatt om riksdagens arbetsformer. En sådan hör väl inte hemma i det sammanhanget. Jag skall därför, herr talman, tillåta mig att ställa ett informellt förslag som jag vet att herr talmannen tyvärr inte kan ställa under proposition. Detta förslag är att kammaren återgår till behandlingen av den »lilla» föredragningslistan, där det ännu återstår 64 ärenden.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

Vissa beslut av Europarådets rådgivande församling.

§ 8.

Föredrogs vart för sig:

bevillningsutskottets memorial nr 58, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av till utskottet hänvisad motion; och

jordbruksutskottets memorial nr 34, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa memorial hemställt.

§ 9.

Vissa beslut av Europarådets rådgivande församling.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1952 vid dess fjärde ordinarie möte samt år 1953 vid dess extraordinarie möte fattade beslut.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr DICKSON (h): Herr talman! Utrikesutskottets utlåtande är mycket kort och mycket torftigt. Om jag vågade tro att anledningen till detta är en realistisk cynism stödd på det säkerligen grundade antagandet att om utlåtandet varit längre så skulle kammarens ledamöter inte orkat eller haft tid att läsa igenom det, då skulle jag inte ha besvärat kammaren nu. Jag är emellertid inte alldeles övertygad om att det är så saken ligger till. Nu är propositionen som utlåtandet stöder sig på ganska fyllig. Den kan utskottet naturligtvis alltid falla tillbaka på. Det är bara att gå dit och läsa så får man reda på vad det är utskottet numera vill ge till känna för regeringen. Men jag tycker ändå att utskottet en annan gång skulle kunna visa litet större intresse för dessa saker. Hela tonen i utlåtandet tycker

jag har någonting av resignerad armbåge över sig. Det är ingen entusiasm i utlåtandet, det finns intet intresse i det. Man nödgas endast pliktskyldigast säga några ord med anledning av att regeringen hänskjutit dessa för riksdagen liksom ovidkommande frågor till densamma. Jag har det intrycket, att hans excellens utrikesministern har ett betydligt varmare intresse för dessa saker än vad den anda som kommer till uttryck i utskottsutlåtandet skulle ge vid handen att riksdagen har. Jag anser att också riksdagen bör visa ett intresse med tanke på att det dock i Europa, varav vi är en del, pågår stora förändringar och omvälvningar.

Med hänsyn till att vi med en i och för sig väl motiverad debatt här nyss redan har gjort av med ett 85-tal minuter av vad som återstår av riksdagen, skall jag inte fresta talmannens tålmod ytterligare. Jag skulle dock vilja understryka än en gång, att om utrikesutskottet vill komma i nivå i varje fall med utrikesministern i fråga om intresse för Europarådet, bör det nästa år skriva en något rundare och mera läsvärd akt än den vi i år har. I närvarande stund är det ju så att många av kammarens ledamöter inte har den ringaste aning om vad som sker där. Om det framställdes i en litet mera läsvärd form än det vi nu har framför oss, skulle det säkert kunna bereda marken för ett intresse som utan allt tvivel kommer att bli nödvändigt längre fram.

Herr talman! Jag har inte något yrkande i frågan utan har endast velat redovisa detta önskemål.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf): Herr talman! Det var ju en ganska kraftig salva som herr Dickson bestod utrikesutskottet. Han säger att utlåtandet inte bara är kort utan också tarvligt, tonen är resignerande, där finns ingen entusiasm, utskottet visar för litet intresse o. s. v., utskottets utlåtande skulle ha

Vissa frågor om det mindre och medelstora handelstonnaget.

skrivits litet mera läsvärt, och kammarens ledamöter kan inte ha intresse av att läsa sådana torra saker. Menar herr Dickson att det skulle skrivas en roman om Europarådet för att det på så sätt skulle bli mera lättläst?

Jag tycker det betyg herr Dickson gav kammaren var ganska hårt. Det tyder ju på att kammaren inte följer med vad som sker. Vi har med avsikt skrivit ganska kort, emedan vi hade den uppfattningen, att vi inte borde sväva ut för mycket. En del frågor som kanske är ganska besvärliga att skriva om har utrikesministern behandlat mera utförligt i sin proposition, som herr Dickson också har sagt, och där kan man läsa om ärendena. Utrikesutskottet självt hänvisar till utlåtanden som utskottet tidigare har avgivit, nr 5, 1951 och nr 10, 1952. Jag tror att utskottet har samma mening att det är alldeles tillräckligt skrivet om detta, så i det fallet har vi ingen anledning att sväva ut för mycket.

Nu hade herr Dickson inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, och därför skulle det knappast vara anledning för mig att säga någonting mer. Huruvida utskottet kommer att skriva fylligare ett annat år vill jag dock inte yttra mig om. Jag vet att samma tongångar fördes fram i första kammaren av ledamöten av Europarådet herr Wistrand, som också menade att utlåtandet var tarvligt. Om detta kan jag upprepa vad utrikesutskottets ordförande sade i första kammaren, att utrikesutskottet hade berett Europarådets svenska medlemmar tillfälle att komma till utskottet och tala om sessionen i Strasbourg, de nämligen som deltagit i denna session, men ingen av dessa ledamöter infann sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr DICKSON (h): Herr talman! Jag skall bara göra en korrigerig. Tydli-gen har herr Pettersson i Dahl råkat

ut för ett hörfel. Jag sade inte att utlåtandet var tarvligt, utan jag använde ordet torftigt, vikt är någonting helt annat. Nu påstod herr Pettersson i Dahl, att herr Wistrand i första kammaren också hade sagt att utlåtandet var tarvligt. Det vet jag ju inte, men med kännedom om de soignerade uttryckssätt, som brukar karakterisera herr Wistrand, håller jag för sannolikt att också han begagnade ordet torftigt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen angående val av ombud jämte suppleanter i Nordiska rådet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Vissa frågor om det mindre och medelstora handelstonnaget.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om det mindre och medelstora handelstonnaget jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr STAXÄNG (h): Herr talman! Jag har vid detta utlåtande anmält en blank reservation. Jag har med denna inte ämnat ha något annat yrkande vare sig när det gäller motiveringen eller kläm-men i utskottets utlåtande, utan min reservation är snarare avgiven för att jag skall få tillfälle att understryka ett uttalande i utskottets utlåtande. Utskottet framhåller nämligen, att det delar riksgäldsfullmäktiges mening att frågan om kapitaltillskott till fonden åter bör prövas därest fartygsbyggandet skulle öka i en sådan omfattning att nuvarande kapitalresurser skulle visa sig vara otillräckliga. Jag är tacksam för detta myc-

Behovsprövning på bostadsmarknaden.

ket positiva uttalande från utskottets sida. Men jag vill i anknytning till detta anföra en sak, som kanske i någon mån kan ha inflytande på den medelstilldelning, som bör ske till denna fond.

Det är ju en omvittnad sak, som inte har kunnat jävas, att investeringsavgiften utgjort ett mycket allvarligt hinder när det gäller dessa fartygsbeställningar. Då emellertid nu en medlem av regeringen — om jag inte är fel underrättad — har framhållit att det är tänkbart att denna investeringsavgift inom en snar framtid skall försvinna, så kommer därigenom också detta hinder, som har förelegat ur ekonomisk synpunkt när det gäller dessa fartygsbeställningar, att försvinna. Det är därför jag skulle vilja uttala det önskemålet, att om denna investeringsavgift skulle försvinna vid årsskiftet regeringens i så fall prövar just denna sak be-
träffande tillskott till fonden.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga områden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.**Behovsprövning på bostadsmarknaden.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1953/54 till kostnader för genomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 151 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 13 mars 1953, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogade lagförslag, dels ock till Kostnader för genomföran-

de av en behovsprövning på bostadsmarknaden för budgetåret 1953/54 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 75 000 kronor.

Propositionen hade hänvisats till statsutskottet, såvitt anginge anslaget under femte huvudtiteln, samt i övrigt till behandling av lagutskott. I de delar propositionen hänvisats till lagutskott hade den behandlats av tredje lagutskottet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 448) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 544), hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget i proposition nr 151 om ett anslag av 75 000 kronor under rubriken Kostnader för genomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 448 och II: 544 till Kostnader för genomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden för budgetåret 1953/54 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 75 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 448 och II: 544 måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *BIRKE* (h): Herr talman! Statsutskottet föreslår här, att man skall lämna ett anslag på 75 000 kronor till kostnader för genomförandet av behovsprövning på bostadsmarknaden. Den omständigheten, att riksdagen i annat sammanhang har givit sin anslutning till denna frågas lösning, anser reservanterna inte utgöra något skäl för att nu bifalla framställningen om detta anslag. Det är en verksamhet på detta om-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

råde, som det råder mycket delade meningar om, och därför anser reservanterna att något anslag nu inte skall anvisas, utan yrkar för sin del avslag på Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt.

Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr RUBBESTAD (bf): Herr talman! Det är klart att den ståndpunkt, som herr Birke intar, är logisk. Då man inte vill vara med om lagstiftningen, vill man inte heller vara med om anslag för att den skall träda i kraft. Men då riksdagen ändå har tagit denna lag och det därvid förutsattes att man skulle ha detta belopp för att få en riktig anpassning av det hela, ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. samt till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1953/54 till maskin- och verktygsutrustning m. m. för fängvårdsanstalterna;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1953/54 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlösning av avgälder från de till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemmanen;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.; och

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 132 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 20 mars 1953, föreslagit riksdagen att dels godkänna att spännvidden i den statliga lönegrupperingen — med bibehållen spännvidd grupperna emellan — från och med den 1 januari 1954 minskades från 16 till 12 procent, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämrelser, som kunde befinnas erforderliga vid genomförandet av de förordade ändringarna i lönegrupperingen, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föränlidas av vad sålunda föreslagits, dels ock till Täck-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

ning av beräknat överskridande av anslagsmedel på grund av ändrad lönegruppering å riksstaten för budgetåret 1953/54 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 500 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 426 och II: 520 samt II: 521, godkänna att spännvidden i den statliga lönegrupperingen — med bibehållen spännvidd grupperna emellan — från och med den 1 januari 1954 minskades från 16 till 12 procent;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 425 och II: 522, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser, som kunde finnas erforderliga vid genomförandet av de angivna ändringarna i lönegrupperingen, dock att därvid ingen ort skulle få hänföras till lägre ortsgrupp än den nu hade;

III. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föränledas av vad under I. och II. angivits;

IV. att riksdagen måtte till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedel på grund av ändrad lönegruppering för budgetåret 1953/54 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 500 000 kronor;

V. att motionerna I: 425 och II: 522, i vad nämnda motioner avsåge hänvändelse till Kungl. Maj:t i fråga om nytt förslag till ortsgruppering, samt motionerna I: 424 och II: 519 icke måtte föränleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Rubbestad*, som ansett att utskottet i punkten I bort hemställa, att

riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 521 samt med avslag å motionerna I: 426 och II: 520, godkänna att spännvidden i den statliga lönegrupperingen — med bibehållen spännvidd grupperna emellan — från och med den 1 januari 1954 minskades från 16 till 8 procent;

2) av herrar *Gustaf Karlsson, Näs-gård, Pålsson, Näsström, Edvin Thun, Bergman, Eric Holmqvist, Olsén, Andersson* i Malmö, *Lindholm, Hoppe, Gustafsson* i Stockholm, *Svensson* i Stenkyrka och *Almgren*, vilka ansett att utskottet i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 425 och II: 522, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser, som kunde finnas erforderliga vid genomförandet av de angivna ändringarna i lönegrupperingen;

3) av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Stax-äng*, som ansett, att utskottet i punkten V bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 425 och II: 522, såvitt nu vore i fråga, samt i anledning av motionerna I: 424 och II: 519 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte noggrant följa förändringarna i levnadskostnaderna och relationerna mellan de olika orterna samt omedelbart framlägga av förändringarna betingade förslag för riksdagen;

4) av herrar *Näs-gård, Pålsson* och *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett, att utskottet i punkten V bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 425 och II: 522, i vad nämnda motioner avsåge hänvändelse till Kungl. Maj:t i fråga om nytt förslag till ortsgruppering, samt i anledning av motionerna I: 424 och II: 519 i skrivelse tillkännagiva vad reservanterna anfört.

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Det är få frågor, som har ägt sådan för-måga att väcka livlig debatt som just dyrortsgrupperingen. Anledningen till den debatten och lidelsefullheten i de-batten har, såvitt jag kan förstå, sam-band med det gamla dyrortssystem, som fanns före det nuvarande. Det var på den tiden, när vi hade nio olika dyrorts-grupper, när millimeterrättvisan firade triumfer och när man gick i den ena byn och undrade, varför grannbyn skul-le stå en ortsgrupp över. Det är klart att det system, som då fanns, i sig själv innebar så många anledningar till orätt-visor och till diskussioner, att det är helt förståeligt, om det då fördes en mycket lidelsefull debatt i detta spörsmål.

Jag kan ju som ett litet exempel på förhållandena på den tiden nämna, att det kunde förekomma, att man på en sträcka av 400—500 meter för statliga tjänstemän tillämpade inte mindre än tre olika dyrortsgrupper. Det slumpade sig till och med så olyckligt på ett ställe, att en verkstadslokal blev placerad i två olika dyrortsgrupper på det sättet, att arbetarna i verkstaden kom i en grupp, och kontorspersonalen, enär kon-toret råkade vara i en del av bygget, som låg i en angränsande kommun, kom i en högre ortsgrupp.

Det är helt naturligt, att man, när man ser hela detta spörsmål mot den bakgrunden, kan ha en viss förståelse för den diskussion, som förs, ty det san-nolika är väl, att de som lidelsefullast lever upp i dyrortsdebatterna i dag, är de som lever kvar i den mentalitet, som var rådande på den tiden.

Emellertid har det ju hänt åtskilligt på dyrortsgrupperingens område. Re-dan med övergången till fem ortsgrup-per kunde man konstatera en märkbar förbättring. Man kunde konstatera en betydande avspänning inom de områden

i landet, där man fick stora enhetliga områden för dyrortsgrupperingen. De-batten har levat kvar mera i de södra delarna av landet. Dessa delar har näm-ligen i dyrortshänseende varit ganska splittrade. Det framgår ju också av de kartor, som finns uppsatta här i kam-maren. Bilden från södra Sverige är ju allt annat än enhetlig. För den som älskar färgglädje, kan det naturligtvis vara av ett visst intresse att behålla splittringen. Men de, som eftersträvar att få mera lugn i debatten om dyrorts-graderingen, tror jag uppskattar, att det nya förslag, som framlagts av Kungl. Maj:t, leder till mera avspänning och därmed också en större tillfredsställelse hos flertalet av medborgarna.

Om man studerar vad som egentligen ligger i botten på den diskussion, som förts i dyrortsgraderingsfrågan, finner man, att det är obestridligt, att det varit en strävan efter större enhetliga områ-den. Då riksdagen 1951 behandlade principerna för den fortsatta dyrorts-utredningen, gav man också i riksdagen enhälligt sin anslutning till den strävan, som där skisserades, nämligen att man skulle eftersträva enhetliga områden. Man uttalade då också att det endast skulle vara markerade prisskillnader, som skulle få inverka på en orts inplacering.

Det förslag, som nu ligger på riksda-gens bord, innebär, att ortsgrupp 1 slo-pas och att landet skall indelas i fyra ortsgupper. Av de kartor, som finns här uppe på podiet, framgår det också, att man har lyckats relativt väl. Man kanske också gör en annan iakttagelse, då man studerar dessa kartor, nämligen att dyrheten tycks stiga, om man reser norrut. De billigaste orterna i landet finns alltså i söder, och sedan har man en gradvis stegring, tills man kommer till de nordliga delarna. Södra Sverige visar enligt det nya förslaget icke sam-ma enhetliga bild som de norra delarna. Det är också tämligen naturligt att man i det nya förslaget — även om man i

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

princip har eftersträvat att också där få så stora områden som möjligt — ändå inte har kunnat på samma sätt som i de norra delarna av landet genomföra en enhetlig dyrortsgradering.

Innebörden i det nya förslaget och den där genomförda minskningen av antalet ortsgrupper till fyra är, att spännvidden minskas från 16 till 12 procent. Jag tror det är skäl i att man därvid också observerar, att spännvidden ute i den öppna marknaden är inte mindre än 27 procent. Det är inte uteslutet att det kan skapa vissa komplikationer vid lönediskussionerna på den öppna marknaden, när man från statens sida på detta sätt krymper avståndet mellan toppen och botten.

Kostnaderna för genomförandet av Kungl. Maj:ts förslag kommer att uppgå till i runt tal 150 miljoner kronor. I fråga om kostnaderna har det från riksdagens sida i en serie motioner visats det sedvanliga sparsamhetsintresset! Samtliga de motioner som väckts sikta till väsentligt högre kostnader för dyrortsgrupperingens genomförande än Kungl. Maj:ts förslag.

Enligt det förslag som RLF framfört skulle vi komma upp till en kostnadsökning — alltså de samlade ökade utgifterna för löner, minskade skatteinkomster och den öppna marknads ökade utgifter — på inte mindre än 350 miljoner kronor. Skulle vi följa motionerna I: 426 och II: 520 och minska dyrorterna från fyra till tre orter, skulle det kosta i runt tal 450 miljoner kronor att genomföra detta förslag.

Herr Rubbestad har väckt en motion med ett något modifierat treortsförslag, men även detta förslag blir cirka 60 miljoner kronor dyrare än Kungl. Maj:ts förslag.

Herr von Seth m. fl. påyrkar i sin motion en successiv avveckling av hela dyrortssystemet. Skulle man skala bort alla dyrorterna får man väl, som motionärerna själva tycks vara inne på, skapa något nytt i stället, men om man

nu skulle genomföra en enda dyrort för hela landet, skulle detta dra en kostnad av i runt tal 1 $\frac{1}{4}$ miljard kronor. Det skulle vara mycket intressant att få höra herr von Seths synpunkter på den utgiftsökningen i anknytning till den motion, som herr von Seth väckt vid årets riksdag och i vilken han förordar att vi skall genomföra besparingar i statsutgifterna. Herr von Seths egen motion i dyrortsfrågan rimmar synnerligen illa med den motion han väckt i tidigare skede, då det gällde besparingsåtgärder.

Då man går att bedöma dyrortsgraderingen får man komma i håg, att denna inte är någon egentlig lönereglering och inte heller kan få bli en löneregleringsfråga. Man får i stället eftersträva en så rättvis avvägning som möjligt de olika orterna emellan.

Då vi inom statsutskottets femte avdelning har haft denna proposition och i anledning därav väckta motioner till behandling, har vi sökt så långt det stått i vår förmåga att tränga in jämväl i detaljerna. Vi har gjort detta dels genom mycket ingående föredragningar och dels genom att tillåta av dyrortsförslaget berörda orter att genom uppvaktningar framföra sina synpunkter.

Om man sedan ser på den fortsatta utskottsbehandlingen av detta ärende, är det en sak som är ägnad att i någon mån förvåna. Jag vill erinra om att när riksdagen 1951 fattade beslut om principerna för den fortsatta utredningen, så godtogs dessa principer enhälligt. Det förefanns då ingen opposition mot desamma. När vi den gångna behandlade denna fråga i statsutskottet, reserverade sig bondeförbundet och högern, inte därför att man där var motståndare till principerna, utan därför att man ville driva fram dessa principer på kortare tid, och redan då förelåg det förslag om att ortsgrupp 1 omedelbart skulle slopas. Man motiverade detta med den beslutade kommunsammanslagningen och

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

sade, att storkommunerna skulle bli splittrade. I den reservation, som i det sammanhanget knöts till utskottets utlåtande, framhöll man följande: »Enligt utskottets mening äro stora olägenheter förenade med att olika dyrorter finnas inom samma storkommun.» Med hänsyn härtill ville man att just denna fråga skulle beaktas speciellt och att särskilda åtgärder skulle vidtagas för att eliminera de svårigheter man hade att brottas med, därför att en kommun kunde innehålla flera ortsgupper.

Om vi nu ser på det utskottsutlåtandet som i dag ligger på riksdagens bord, så har det märkliga inträffat, att just de, som 1951 var de ivrigaste förespråkarna för en enhetlig ortsguppering framför allt i storkommunerna, nu har lyckats att inom utskottet vinna majoritet för en mening, som innebär att storkommunerna alltjämt skall vara splittrade i dyrortshänseende. Nog har man väl ändå rätt att begära, att folk, som så sent som år 1951 med viss kraft kämpade för en mening, skall ha den meningen kvar 1953! Och vad skall man säga om folkpartiet, som 1951 godtog dessa principer om stora enhetliga områden, men som i statsutskottet fullständigt sprang ifrån sitt eget förflutna? Jag vill därvidlag undanta folkpartiets representant i statsutskottets femte avdelning, som på grund av kungligt uppdrag var förhindrad deltaga i utskottsbehandlingen, men som i avdelningen i likhet med oss andra tillstyrkte propositionens förslag. Detta berodde kanske på att han på ett helt annat sätt än de övriga folkpartisterna i statsutskottet har fått tränga in i detta problem och se vilka konsekvenser som skulle följa med ett antagande av utskottsmajoritetens förslag.

Man säger i majoritetens förslag, att ingen ort skall få flyttas ned. Vad innebär det uttalandet? Jo, för det första innebär det att riksdagen, som tidigare befullmäktigat Kungl. Maj:t att göra inplaceringarna i dyrorter, påtar sig

att själv inplacera ett begränsat antal orter, under det att man överlåter åt Kungl. Maj:t att inplacera de övriga, som är det övervägande antalet i landet. Men inte nog med det. Förslaget föder ytterligare konsekvenser. Om man nu slår fast, att vissa städer, som i dag ligger i en högre ortsgrupp än de enligt det framlagda förslaget skulle ligga, alltjämt skall vara placerade i den högre dyrorten, hur skall det då gå vid den framtida behandlingen av inplaceringsfrågorna? I det föreliggande förslaget säger man exempelvis att Sundsvall, som tidigare hänförts till ortsgrupp 5, skall bibehålla denna dyrortsplacering, men hur skall då dyrortsnämnden ställa sig till frågan om Sköns kommun, som ligger på andra sidan gatan vid Sundsvalls stads gräns och som tillhör ortsgrupp 4? I Sköns kommun säger man, att man har Sundsvall som inköpsort och samma kostnader på alla områden som i Sundsvalls stad. Skall dyrortsnämnden då flytta upp Sköns kommun i dyrortsgrupp 5, eller skall kommunen på grund av pristalet stå kvar i ortsgrupp 4?

Vad skall man, för att ta ett annat exempel, säga om talmannens hemstad Kristinehamn, som tidigare varit inplacerad i ortsgrupp 4, men som nu skall flyttas ned i ortsgrupp 3? Enligt utskottets förslag skall den stå kvar i ortsgrupp 4, men jag vill erinra om att ett betydande antal mellansvenska städer har ett högre pristal än Kristinehamn, och hur skall dyrortsnämnden då placera de städerna? Nämnden får väl ta konsekvenserna av riksdagens beslut, och vart kommer vi då? Hur skall vi då kunna realisera den önskan, som legat under alla dyrortsdebatter, nämligen att få så enhetliga områden som möjligt? Ånej, det betyder att vi får tillbaka den gamla splittringen, de gamla diskussionerna om millimeter-rättvisa!

Jag tror, herr talman, att kammarens

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

ledamöter har all anledning att överväga dessa saker grundligt, innan vi går till votering.

Första kammaren har ju med mycket stor majoritet tagit den reservation av herr Gustaf Karlsson m. fl. som finns vid utskottsutlåtandet, och jag tror att det finns alla skäl för denna kammare att följa första kammarens exempel på denna punkt.

Jag skall gärna erkänna att bland de orter, som här är föreslagna till nedflyttning, finns det vissa, i fråga om vilka man kan ta upp en diskussion om huruvida en sådan åtgärd verkligen är berättigad eller inte. Där måste det såvitt jag kan förstå bli en avvägning mellan å ena sidan önskemålet att få stora enhetliga områden och å andra sidan hänsynstagande till pristalet på dessa orter. Vi har inom utskottet då vi behandlat dessa motioner och framför allt vid de uppvaktningar som förekommit tagit ett visst intryck av de synpunkter som därvidlag har framförts. Vi försökte också i utskottet med en skrivning komma så långt att vi skulle kunna skapa enhet även på den punkten. Vi skriver bland annat i första stycket på sidan 9: »Utskottet vill emellertid framhålla, att icke heller den i propositionen förordade metoden synes helt invändningsfri. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t vid bestämmandet av de olika orternas placering i ortsgrupp i erforderlig utsträckning låter skälighetshänsyn få göra sig gällande för ernående i vissa gränsfall av en i möjligaste mån smidig tillämpning av de nya grunderna för ortsgrupperingen.» Vi menade alltså att i den fortsatta prövningen skulle Kungl. Maj:t beakta de speciella omständigheter som föreligger.

Jag lyssnade med mycket stort intresse till civilministerns tal i första kammaren då man där debatterade detta spörsmål. Den deklaration civilministern då gav bör vara så pass tillfredsställande, att man här lugnt bör

kunna överlåta även dessa orters inplacering åt Kungl. Maj:t och inte göra det själv i denna kammare. Det är en sak, som man har gått förbi i hela denna debatt, och det är den omständigheten att det inte föreligger något definitivt förslag till inplacering av orterna. Jag vill bara erinra om att socialstyrelsens förslag inte är något som är en färdig produkt, utan det är en skiss som sänts ut till remissbehandling. Den har varit ute i kommunerna för yttrande, och kommunerna har före den 1 maj lämnat sina remissvar. När man studerar remissvaren finner man, att det är mellan 140 och 150 av Sveriges samtliga kommuner som framfört erinringar. Nog får man väl säga sig, att den siffran talar för att det ute i landet finns en betydande förankring för det förslag som nu ligger på riksdagens bord. Om man sedan vid den slutliga behandlingen i dyrortsnämnden och hos Kungl. Maj:t vidtar en och annan ytterligare justering, tror jag att vi kan få den avspänning i diskussionen om dyrortsgrupperingen som vi väl alla önskar, ty jag förutsätter att den del av statsutskottet, som råkade få en rösts majoritet, inte har gått på den linjen enbart för att få uppehålla diskussionen i dyrortsgrupperingsfrågorna.

Det finns en sak till i detta förslag, som föranlett missförstånd ute i landet, och det är övergångsbestämmelserna. Enligt övergångsbestämmelserna skall i de orter, som nu skall flyttas ned, lönen utgå efter den gamla dyrortsgrupperingen. Nu har man vid det resonemang som förts velat göra gällande, att befordran, löneklassuppflyttning eller nyanställning på sådan ort omedelbart skall påverka utgående lön. Ingenting av dessa ting kommer att påverka lönen på dessa orter. Sker det en lönegradsuppflyttning får man den i normal ordning. Är det en ny tjänsteman som anställs på en ort som flyttats ned men under övergångsbestämmelserna

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

har den högre lönen, så utgår den jämväl till honom. Det är först när en generell lönehöjning genomförs för tjänstemännen som detta på något sätt kan inverka, och att redan nu ta upp en diskussion om dess inverkan på dessa orter är väl ändå litet väl tidigt. Det är väl lämpligt att avvakta utvecklingen och se vad som händer. Tiden står ju inte stilla, utan saker och ting händer som gör att en diskussion i det avsnittet kanske nu är onödig.

Herr talman! Jag ber att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring däri, som föreslås i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen nr 2.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (bf): Herr talman! Jag befinner mig liksom den föregående talaren bland dem som undertecknat reservationen nr 2 till detta statsutskottsutlåtande, och följaktligen kan jag instämma och understryka det mesta i vad herr Lindholm här tidigare anför. Mitt namn befinner sig emellertid under ytterligare en reservation, och det är den reservationen jag åtminstone inledningsvis ber att få motivera.

Det har från bondeförbundets sida vid upprepade tillfällen krävts, att dyrortsgrupperingen helt skulle avvecklas med undantag för vissa s. k. kallortstillägg för vissa delar av Norrland. Men vi har också framhållit, att denna avveckling av dyrortsgrupperingssystemet av finansiella skäl bör ske successivt.

I den proposition, som vi nu har att ta ställning till, föreslås att antalet ortsgrupper skall minskas från fem till fyra genom att den lägsta ortsgruppen avskaffas samt att därmed spännvidden i den statliga lönegrupperingen skall minskas från 16 till 12 procent. Då detta alltså är i överensstämmelse med den ståndpunkt, som vi inom bondeförbundet tidigare intagit, har vi

ansett oss böra stödja det förslag, som regeringen framlagt.

I propositionen redovisas också de särskilda synpunkter, som bondeförbundets statsråd anför i ett yttrande till statsrådsprotokollet. Jag har jämte herrar Näsgård och Pålsson från första kammaren i en reservation påpekat vikten av att Kungl. Maj:t inom en inte alltför avlägsen framtid låter utreda frågan om en fortsatt avveckling av dyrortsgrupperingen. Det föreliggande förslaget är ett betydelsefullt steg i rätt riktning, men vi förutsätter och kräver att fortsättning skall följa, så att dyrortsgrupperingen som sagt inom en snar framtid skall vara avvecklad. Naturligtvis hade vi önskat att ytterligare en ortsgrupp hade kunnat borttagas, men med hänsyn till vad som anföres i propositionen om den kostnad detta skulle kräva — cirka 400 miljoner — har vi inte funnit det vara praktiskt möjligt att nå dit denna gång.

Den dyrhetsundersökning, som verkställdes 1951, har visat att skillnaden i dyrhet minskat under åren. Utvecklingen har alltså givit vid handen, att vi haft rätt i våra tidigare påståenden. Skillnaden mellan dyraste och billigaste ort var sålunda 1951 14 procent mot 19 procent enligt 1946 års dyrhetsundersökning. Då därtill kommer att man måste ta hänsyn till en hel del förhållanden som inte är statistiskt mätbara, finns det enligt vår uppfattning inte någon principiell motivering för dyrortsgrupperingens bibehållande. Det kan inte gärna bestridas, att dyrortsgrupperingen bidragit till att konservera en lägre levnadsstandard på landsbygden och därmed kanske också i någon mån medverkat till att påskynda avflyttningen från landsbygden — en utveckling, som inte kan vara till samhällets fördel.

Genom det förslag som regeringen nu lagt fram sker en indelning i enhetligare dyrortsområden. Stora, geografiskt sammanhängande områden kom-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

mer därigenom att tillhöra samma ortsgrupp, och på så sätt skulle det s. k. lapptäcket, som framkallat så mycken irritation, försvinna. Detta är en avsevärd förbättring, som vi har anledning att hälsa med tillfredsställelse. 1951 års riksdag uttalade ju, att en sådan enhetligare indelning borde eftersträvas.

Naturligtvis kommer även en indelning enligt de nya riktlinjerna att möta opposition på vissa håll. Energiska uppvaktningar har ju gjorts från en del städer, som genom det nya förslaget skulle flyttas ned från ortsgrupp 3 till ortsgrupp 2. Man har t. o. m. i vissa sammanhang talat om en folkstorm mot förslaget, men det är säkert att ge det hela alltför stora proportioner. Man kan emellertid förstå att de gränssfall, som man naturligtvis får även med det nya systemet, väcker en viss irritation. När vi ser på den färgstarka kommunkarta, som är placerad här bakom talarstolen, kan vi förstå att exempelvis Tranås anser sig vara för lågt placerat jämfört med Ydre härad, som skjuter ner i smålandslänen. Och naturligtvis är det egendomligt att man placerar Nynäshamn i ortsgrupp 4, medan Visby liksom Gotland i övrigt hänföres till ortsgrupp 3. Det värdefulla är emellertid att vi nu kan få så enhetliga dyrortsområden som möjligt. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t vid den slutliga inplaceringen av orterna med utgångspunkt härifrån söker komma fram till en så smidig anpassning som möjligt. Dyrortsgrupperingen har alltid väckt irritation, och den kommer man sannolikt inte heller ifrån med det nya systemet.

Den ståndpunkt, som utskottets majoritet intagit till denna fråga, måste jag emellertid finna lika förvånande som inkonsekvent. Utskottsmajoriteten har sålunda erkänt värdet av att man erhåller större områden med enhetlig ortsgruppsplacering, men sedan bryter majoriteten sönder denna princip genom att kräva att ingen ort skall hän-

föras till lägre ortsgrupp än den förut tillhört. Man vill alltså ge Kungl. Maj:t stränga direktiv för inplaceringen av orterna, vilket redan det är en anmärkningsvärd politik. Det står nämligen inte i överensstämmelse med vad som tidigare tillämpats. Genomförandet av den nuvarande dyrortsgrupperingen var, sedan riksdagen tagit ståndpunkt till principerna, en helt igenom administrativ åtgärd. Och det borde rimligtvis vara på samma sätt även denna gång. Det som vi i riksdagen borde ha att ta ställning till är själva principerna, inte detaljerna, inplaceringen av de olika orterna.

Vid 1951 års riksdag uttalade statsutskottet — märk väl med riksdagens bifall och utan reservation från något håll — »att endast markerade skillnader i dyrhet böra få motivera att en kommun placeras i en annan grupp än närliggande kommun». De riktlinjer för den nya dyrortsgrupperingen, som angivits i propositionen, står i överensstämmelse med detta uttalande. I det förslag till lönegruppering, som socialstyrelsen uppgjort, har i enlighet härmed den regeln tillämpats, att om genomsnittet för de båda index-talen för en ort ej över- eller underskridit gränsen för den ortsgrupp, som enligt huvudregeln skulle gälla för länet i övrigt, med mer än 10 enheter, så har avvikelserna inte ansetts vara tillräckligt stor att i och för sig motivera en placering i en annan ortsgrupp än länets. När nu utskottsmajoriteten krävt att ingen ort skall få flyttas ner, bryter den alltså sönder den princip som riksdagen 1951 accepterade.

Man skulle kunna tro att utskottsmajoriteten genom sitt ställningstagande velat lancera en ny princip, men man har tydligen inte vågat dra ut konsekvenserna. Utskottsmajoriteten säger nämligen att man fattat denna ståndpunkt »givetvis utan att därmed taga ställning till förändringar som på längre sikt kan bli erforderliga». Detta

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

uttalande kan väl inte tolkas på annat sätt än att majoriteten i en framtid kan tänka sig att vara med om en nedflyttning av vissa orter?

Vad har då utskottsmajoriteten för skäl att nu avvisa en nedflyttning av vissa orter, då det enligt företagen undersökning och enligt riksdagens tidigare uttalande befunnits motiverat att företa en sådan nedflyttning? Jag kan inte underlåta att dra den slutsatsen, att utskottsmajoritetens ståndpunktstagan härvidlag är dåligt genomtänkt. Hade utskottsmajoriteten haft några krav på konsekvens, hade den väl också måst förorda en sådan tillämpning av den grundtanke, som den gör sig till tolk för, att heller ingen ort skall hänföras till högre dyrortsgrupp än den förut tillhört. Ett stort antal orter kommer ju genom det föreliggande förslaget att flyttas upp till högre ortsgrupp. Men på den punkten har utskottsmajoriteten inte haft någonting att anföra. Man kan alltså fråga, hur utskottsmajoriteten tänkt sig att det härvidlag skall bli med skattegrupperingen.

Jag kan inte finna annat än att utskottsmajoritetens ståndpunkt beträffande inplaceringen av orterna är mycket svagt motiverad. Varför skulle exempelvis ett stort antal städer i södra Sverige — som det här främst gäller — få en högre placering än omgivande landsbygd, när man i mellersta och norra Sverige icke har några motsvarande skillnader?

Vi anser att en indelning i enhetliga dyrortsområden är värdefull och att en sådan indelning i enlighet med riksdagens uttalande 1951 bör eftersträvas. Vi förutsätter, såsom vi understrukit i vår reservation, att den enhetlighet för större områden, som kännetecknar det föreliggande regeringsförslaget, icke brytes sönder genom att enstaka orter inom dessa områden flyttas upp i högre ortsgrupp.

Den ståndpunkt, som högern intagit

i dyrortsfrågan vid årets riksdag, är något förbryllande. Jag anser det påkallat att ägna denna ståndpunkt en liten kommentar. I en motion, framtagen i denna kammare av herr von Seth m. fl. och i första kammaren av herrar Ebbe Ohlsson och Eskilsson, yrkas att riksdagen skulle uttala sig för en »gradvis avveckling av dyrortssystemet». Det heter i denna motion att det föreliggande regeringsförslaget kunde godtagas som »ett första steg i fråga om en successiv avveckling av hela dyrortssystemet». Det framhölls vidare — vilket är riktigt vad de senaste årens högerpolitik beträffar — att regeringsförslaget i stort sett överensstämde med de krav, som från höger:s sida framförts i tidigare motioner.

Dyrortssystemet framstår, framhöll nämnda motionärer, »speciellt för landsbygdens befolkning som ett hinder för ernående av lika levnadsvillkor för landsbygd och stad. — — — De levnadsvillkor, som för landsbygdsbefolkningens del kan framstå som relativt billiga i förhållande till motsvarande villkor för stadsbefolkningen, kan inrymma en icke oväsentligt lägre standard, ehuru detta kan vara svårt att statistiskt visa.»

Hur har det då gått med denna högermotion? Jo, högerreservanterna gav den så att säga på båten under den något vådliga seglatsen i statsutskottet. Högerens representanter i utskottet har avlämnat en reservation, där de endast »i viss utsträckning», som det heter, tillgodoser yrkandet i högermotionen. Det framhålls i denna reservation, att det är »av synnerligen stor vikt att kontinuerliga undersökningar äger rum för att utröna i vad mån förändringar sker i prisavseende mellan de olika orterna och att det därför är angeläget att förändringar i levnadskostnaderna följes av ändrade dyrortsindelningar». Högerreservanterna vill att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t om detta.

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

Men vi har ju alla förutsatt att dyrortsindelningen även i fortsättningen skall bli föremål för Kungl. Maj:ts övervägande, och jag kan därför inte finna att vi skulle ha anledning att skriva till Kungl. Maj:t för att tala om en så självklar sak. Det intressanta — eller snarare betänkliga — med högerståndpunkten är emellertid inte detta, utan det är att högern nu synes uppge kravet på en successiv avveckling av dyrortsgrupperingen.

Vad finns det egentligen för konsekvens i högerns ståndpunktstagande i denna fråga? Nu kräver högern i sin reservation att utvecklingen i prisavseende skall följas och att förändringar i dyrortsindelningen skall företagas i överensstämmelse härmed. Men samtidigt har högern genom sin anslutning till utskottsmajoritetens uttalande om att ingen ort skall få flyttas ned tagit ståndpunkt just *emot* sådana förändringar i dyrortsindelningen, som påkallas av inträdda förändringar i prisavseende. Den principiella ståndpunkt, som högern intagit i sin reservation, är inte förenlig med den principiella ståndpunkt, som högern intagit genom sin anslutning till utskottsmajoritetens uttalande på ifrågavarande punkt. Om ingen ort skall få flyttas ned, när så är motiverat, kan ju heller icke de ändringar i dyrortsindelningen, som betingas av förändrade levnadskostnader, äga rum.

I högermotionen underströks, att dyrortssystemet särskilt hindrat landsbygdens befolkning att uppnå lika levnadsvillkor som städernas folk. Men trots detta vill högern nu vara med om att fastlåsa städerna i högre ortsgrupp. Det måste enligt vad högermotionärerna själva försäkrat betyda att högern vill konservera de sämre levnadsvillkoren på landsbygden. Vad man än vill säga om högerns politik i dyrortsfrågan så inte kan man påstå att den kännetecknas av någon större konsekvens.

Jag vill understryka vad herr Lind-

holm tidigare har sagt beträffande behandlingen i femte avdelningen, där en av folkpartiets representanter deltog men sedermera i statsutskottet hade ersatts av en annan representant.

Herr Sundelin i första kammaren har själv förklarat, att folkpartiet inte före utskottsbehandlingen hade tagit ställning till dyrortsfrågan och att den mening som herr Sundelin företrädde var hans helt privata mening. Jag har ingen anledning att betvivla riktigheten av detta, men när det har sagts att denna fråga är en av de största frågorna vid detta års riksdag kan man kanske göra den reflexionen, att folkpartiet inte har ägnat den något större intresse.

Jag skulle vilja sluta med att sammanfattningsvis säga, att det förslag som utskottsmajoriteten har framlagt är rätt hastigt ihopkommet. Därför tror jag att det är säkrast för kammaren att följa den reservation, som har avgivits av herr Gustaf Karlsson m. fl. och till vilken jag yrkar bifall, samtidigt som jag beträffande motiveringen yrkar bifall till den reservation, som jag jämte herrar Näsgård och Pålsson har avgivit.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr RUBBESTAD (bf): Herr talman! Herr Lindholm började sitt anförande med att framhålla att knappast någon fråga i detta land är ägnad att så irriterar folk och bli så brännande ute i olika bygder som just dyrortsgrupperingen. Jag vill säga att det ligger mycken sanning i detta, och varför? Jo, därför att det praktiskt taget inte är någon sak i detta land, som på ett så intimt sätt berör människorna i de olika bygderna, när de ser att den ene som bor på en ort får en lön, som ligger 16 procent högre än lönen för den andre, bara därför att det är en annan dyrortsgrupp, eller att man på andra orter får så mycket mindre lön därför

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

att deras ort är placerad i en lägre ortsgrupp. Det är alltså helt naturligt att detta måste bli ett brännande spörsmål.

När nu herr Lindholm tror att det förslag, som föreligger i propositionen och som utskottet har gått in för, skulle avlägsna detta tal och denna irriterade stämning ute i bygderna, tror jag att han är alltför optimistisk. Visserligen har man fått bort det s. k. lapp-täcket, om det nu är en beteckning som man kan sätta på det förevarande systemet. Man menar att det hittillsvarande systemet har ingivit betänkligheter och att systemet med dessa stora likfärgade ytor skulle inge trygghet. Jag vill för min del säga att jag inte tror på den hypotesen. Jag tror att folk har förmåga att fundera över hur det ligger till även om det blir enhetliga färger över ett stort område. Folk kommer att göra jämförelser, och när de då konstaterar att hela landsbygden i Svealand, detta stora röda område, är placerad i ortsgrupp 3 men märker att hela Götaland, om man undantar Gotland och Östergötland, är placerat i ortsgrupp 2, är det då någon människa som inbillar sig att folk ute i bygderna kan komma till den uppfattningen, att det är så mycket billigare att bo på den rena landsbygden i Götaland än i Svealand? Var och en som har rest i dessa trakter måste ha erfarit att kostnaderna är ungefär desamma, och det är därför jag menar att det är så oriktigt med denna inplacering i olika ortsgrupper. Jag har ju, som jag förmodar litet var i denna kammare vet, väckt en motion, i vilken jag föreslår att första och andra ortsgruppen lyftes upp till tredje. Därigenom finge man det enhetliga system, som erfordras för att få likställighet. Det skulle då inte längre bli denna irriterade stämning ute i bygderna, som utan tvivel kommer att uppstå när folk får se det förslag realiserat som här föreslås.

Jag hörde med spänning på herr Svensson i Stenkyrka. Grunduppfattningen i hela hans anförande var, att dyrortsgruppering inte har något berättigande utan måste så småningom bort. Men han menar att det blir dyrt och att man måste ta det stegvis. Ja, men när vill herr Svensson i Stenkyrka att nästa steg skall tas för avvecklande av dyrortsgrupperingen? Jag skulle vara synnerligen glad att få ett positivt svar på den frågan. Är det säkert att det då blir billigare än att ta steget redan nu? Jag för min del tror att det kommer att bli likadant även nästa gång frågan kommer upp. Jag tycker att här föreligger så markanta skäl för att nu ta ett kraftigare steg än det som föreslagits i propositionen.

År 1951 verkställdes ju en utredning av vissa sakkunniga. Jag vill beträffande denna utredning säga, att det är rätt märkligt att lägga märke till den väldiga förändring, som har skett när det gäller själva huvudprincipen beträffande dyrortsgrupperingen. Förr har man alltid haft en s. k. normalfamilj med man, hustru och två barn placerad i 11 lönegraden som grund för den konsumtion som skulle ha förbrukats. Man har därvid tagit hänsyn till hur dyrt det har varit på de olika trakterna. Nu har man gått ifrån detta system med en viss normalfamilj och går i stället efter budgetutgifter för en del hushåll. Hur många hushåll omfattar då dessa undersökningar? Jo, trots att vi i detta land har många miljoner hushåll, har man stannat vid bara 362 olika hushåll i hela landet då det gäller landsbygden! Därpå bygger man all erfarenhet.

Jag undrar om man kan tillmäta ett dylikt förfarande någon större tilltro. För min del kan jag det inte, framför allt inte när jag ser på det resultat som denna budgetundersökning har lett till.

Vi har fått här en s. k. stockholmsbudget och en landsbygdsbudget. Hur visar då dessa olika budgeter att det

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

ligger till? Man har från dessa hushåll fått vissa uppgifter, som är redovisade i utredningens betänkande på sidan 59. Det visar sig att för Stockholms vidkommande skall familjen där ha rätt att förbruka sprit och vin för 229 kronor om året. Men hur mycket tror ni att en familj på landsbygden skall ha rätt till? Jo, bara 108 kronor, alltså knappast hälften. Tobak får stockholmsfamiljen använda för 197 kronor men landsbygdsfamiljen för bara 99 kronor. Möbler och hemutrustning uppgår i Stockholm till 551 kronor, men på landsbygden får man inte ta upp det till mera än 316 kronor. Barnens uppfostran skall naturligtvis vara förnämre i Stockholm. Stockholmsfamiljen får använda 37 kronor för det andamålet, men landsbygdsfamiljen får bara 14 kronor. Så undan för undan.

Vad beträffar portföljer så är det klart att stockholmarens måste ha portfölj; han får köpa sådana för 29 kronor, medan motsvarande siffra på landsbygden är bara 10 kronor. Det förstår jag. Det går i stil med hela vårt nuvarande samhällssystem. Ser man på restaurangbesök får man i stockholmsbudgeten använda 326 kronor men i landsbygdsbudgeten endast 171 kronor, alltså ungefär hälften.

Efter en dylik utredning skulle jag vilja fråga kammarens ledamöter, om det är någon som har tilltro till en dylik utredning, som visar sig i de siffror som här har publicerats. Jag för min del kan inte tillägna mig tilltro till detta.

Vad sedan beträffar sammanpressningen i levnadskostnaderna mellan olika orter, så konstateras i den PM, som socialstyrelsen lämnade till Kungl. Maj:t den 30 oktober 1952, att det blivit en sammanpressning från 1946. Då hade den lägsta orten 811 enheter — man hade Stockholm som bas med 1 000 enheter på den tiden — och den högsta 1 100, vilket innebar en skillnad på 289 enheter mellan högsta och

lägsta ortstal. Men vad konstaterar utredningen nu 1951? Jo, att det har skett en betydande sammanpressning. Den lägsta siffran är nu 881 och den högsta 1 023, alltså en skillnad på 142 enheter mot 289 enheter förut. Det har alltså skett en sammanpressning mot tidigare med mer än hälften.

Vad blir följden av detta enligt Kungl. Maj:ts förslag? Jo, man går in för en begränsning från fem till fyra ortsgrupper, alltså en nedskärning med en. Jag tar konsekvenserna av denna utredning och hemställer att det sker en sådan ändring av antalet dyrortsgrupper, att ortsgrupperna 1 och 2 flyttas upp till ortsgrupp 3.

Enligt vad utredningen har konstaterat är livsmedelsposten inom olika områden följande. I Stockholm går det åt i medeltal 2 800 kronor till livsmedel. För Norrbottens län är siffran 2 850 kronor, för Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län 2 800 kronor. För Stockholms, Uppsala, Gotlands, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län är kostnaden 2 750 kronor. För Södermanlands, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Hallands län är siffran 2 700 kronor. När man sedan kommer ner till Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län, har man konstaterat att livsmedelskostnaderna uppgår till 2 650 kronor. Det finns alltså en högsta skillnad på 200 kronor mellan dessa olika områden.

Utredningen har kommit fram till att kostnaderna för livsmedel utgör ungefär 33 procent av hela utgiftssumman, och om det sålunda beträffande livsmedel finns en skillnad på 200 kronor mellan de olika områdena, borde ju 600 kronor vara den största skillnad som föreligger totalt sett mellan högsta och lägsta dyrort. Men vad blir enligt Kungl. Maj:ts förslag skillnaden i lön mellan högsta och lägsta dyrort, om man bara slopar ortsgrupp 1? Jo, om

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

jag tar löneklass 11 — det är klart att skillnaden blir litet olika i olika löneklasser — utgör den 1 044 kronor; för löneklass 21 blir den 1 560 kronor och för löneklass 30 1 848 kronor. Kungl. Maj:ts förslag innebär alltså, i varje fall när det gäller högre lönegrader, en skillnad som är tre gånger större än den största skillnad som enligt utredningen borde föreligga med hänsyn till kostnadsskillnaderna.

Detta måste medföra mycket stora orättvisor, och man skulle kunna få ett betydligt mer rättvist system, om man skar bort ortsgrupperna 1 och 2. Jag tycker därför att kammarens ledamöter borde överväga, om de inte kunde stödja den av mig framförda motionen, som vill att ortsgrupp 3 skall vara den lägsta.

Herr Svensson i Stenkyrka poängterade, att för honom hade kostnadsfrågan varit det avgörande, och han framhöll att mitt förslag skulle medföra en utgift på 400 miljoner kronor. Så är inte förhållandet. Herr Lindholm trodde att mitt förslag skulle innebära en kostnadsökning av någonting på 60 miljoner kronor i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilket kostnadsökningen stannade vid 157 miljoner kronor, om man tog hänsyn till utgiftsökningarna för industrien och det privata näringslivet i övrigt. Men själva löneökningarna för stat och kommun blir ju betydligt mindre än 157 miljoner kronor, och det är dessa utgifter som vi alltid tidigare har tagit hänsyn till, när det har varit fråga om dyrortsgrupperingen. Går man på mitt förslag, blir kostnaderna i det fallet 12 miljoner kronor större än med Kungl. Maj:ts förslag, detta enligt en PM, som jag för en tid sedan fick från civildepartementet och där det också finns klarlagt att det belopp, som är angivet i propositionen, i stort sett stämmer med den summa som utskottet har kommit fram till — det är bara

fråga om en skillnad på 2 miljoner kronor.

Jag förvånar mig över att inte herr Lindholm kunde prestera litet mer bevis för att skillnaden skulle vara den som han nämnde, d. v. s. 60 miljoner kronor, i stället för den av mig i motionen angivna, 37 miljoner kronor, om man tar hänsyn till kostnaderna för industrien och övriga enskilda näringsgrenar. Det är självklart att 12 miljoner kronor spelar en viss roll, men när man här i alla fall är med om ett förslag som kostar 157 miljoner kronor och för detta bara får en halvmesyr, anser jag för min del att det är bättre att offra ytterligare dessa 12 miljoner och få till stånd ett effektivt och rationellt system, som undanröjer all den irritation som annars kommer att finnas ute i bygderna.

Man måste också, när man ser indexsiffrorna för de olika länen, konstatera att den avvägning som skett inte är riktig. Såsom jag nyss nämnde har hela Svealand placerats i ortsgrupp 3, under det att så gott som hela Götaland har placerats i ortsgrupp 2. Indexsiffrorna för de olika länen ter sig på följande sätt. Av de 22 kommuner, som finns i Uppsala län, har 14 ett indextal på 919 eller därunder. Av de inalles 29 kommunerna i Södermanlands län har 24 ett indextal på 918 eller därunder. När det gäller Östergötland med dess 38 kommuner har 26 kommuner ett indextal på 915 eller därunder. I Gävleborgs län är det 20 kommuner av tillsammans 35 som har 917 som högsta indextal, och vad Örebro län beträffar har 18 av dess 23 kommuner indextalet 912 eller därunder. Alla dessa län har placerats i ortsgrupp 3.

Däremot har Blekinge län, där 19 kommuner av 20 har indextalet 929 eller däröver, placerats i ortsgrupp 2. Detsamma är förhållandet med Kristianstads län med dess 33 kommuner som har i indextal 914 eller däröver,

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

med Göteborgs och Bohus län, där 20 av 36 kommuner har 915 eller däröver i indextal, och Skaraborgs län med dess 46 kommuner, varav inte mindre än 38 har indextalet 918 eller däröver. Jag nämner dessa siffror med utgångspunkt från stockholmsbudgeten, ty man måste utgå antingen från stockholmsbudgeten eller från landsbygdsbudgeten.

Dessa siffror visar då, att indexsiffrorna för Skaraborgs län, Göteborgs och Bohus län och andra län i södra Sverige ligger högre än t. ex. Örebro län i Svealand, som dock placerats i grupp 3. Denna oriktiga placering kan inte ur några synpunkter försvaras.

Enda sättet att få ordning och reda på detta område är att flytta samtliga orter, som nu befinner sig i första och andra grupperna, upp i tredje ortsgruppen. Då kommer man att få ett betydligt mera rättvist system än vad som förordats i den kungl. propositionen.

Jag förutsätter därvid att fjärde och femte grupperna bibehålles oförändrade. Det är uppflyttningen till fjärde och femte ortsgrupperna från underliggande grupper, som medför de relativt stora kostnader, som herr Svensson i Stenkyrka talade om i samband med treortsgrupperingen.

Den kostnadsökning på cirka 12 miljoner kronor, som behövs för att uppnå största möjliga rättvisa, är väl använda pengar med tanke på att den irritation, som nu finns över dessa förhållanden och som annars skulle komma att finnas även i fortsättningen, på detta sätt försvinner.

Herr Lindholm talar om övergångsbestämmelser, som innebär att de som nu flyttas ned i lägre dyrortsgrupp skall få behålla sina löner. Detta gäller för tjänstemännen. Men vad har man för garanti för att arbetarna får behålla sina löner oförändrade vid dylika nedflyttningar?

Frågan om dyrortsgrupperingen är

synnerligen viktig ur olika synpunkter. Vi har ju lagt märke till utflyttningen från landsbygden och överbefolkningen i städerna med åtföljande bostadsbrist och andra problem. Samtidigt står det ute i bygderna här och var ödestugor. Låt oss avskaffa dyrortsgrupperingen, låt folket på landsbygden få samma löneställning som andra människor. Då kommer folk att stanna kvar på landsbygden, och vi slipper städernas brännande bostadsproblem.

Många tycks vara angelägna om att den stora grupp som jordbruksbefolkningen utgör skall hållas så lågt som möjligt. Det är ur många synpunkter olämpligt med denna deklassering av landsbygdens folk. Dessa människor bör komma i åtnjutande av samma löneställning som städernas, och dessa ligger i allmänhet i dyrortsgrupp 3. Låt oss arbeta på att lyfta upp hela landsbygden till ortsgrupp 3.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Med hänsyn till att talarlistan nu upptar ett femtontal namn skall jag begränsa mig till att i korthet motivera den inställning, som utskottsmajoriteten vid behandlingen av detta ärende har intagit.

Jag skulle emellertid först vilja säga ett ord till herr Lindholm och herr Svensson i Stenkyrka med anledning av deras apostrofering av folkpartiets ställningstagande i denna fråga. Det förefaller vara rätt malplacerat att här tala om att folkpartiet sprungit ifrån sitt tidigare ställningstagande. Herr Lindholm har ju icke själv fått samtliga socialdemokrater med sig på sin sida. Och när man hör det lilla nätta inbördeskrig, som etablerats alldeles nyss mellan herr Rubbestad och hans partikamrat herr Svensson i Stenkyrka, förefaller varje anledning saknas att här förebrå folkpartisterna för att de har

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

olika åsikter. Här följer ju dess bättre var och en sin egen uppfattning.

När herr Lindholm här har försökt göra troligt att det förelåg en gemensam skrivning i femte avdelningen, som folkpartisterna i utskottet gått ifrån, är detta ett minst sagt orimligt sätt att tolka en skrivning. Det vet vi väl alla som arbetar i utskott, att man går varandra till mötes genom att här och var mjuka upp en skrivning. Men att man därmed skulle ha bundit sin partigrupp, är en tolkning, som jag måste inlägga en gensaga emot.

Det är onekligen en smula pikant att höra talesmannen för bondeförbundet — talesmannen är tydligen inte i detta fall herr Rubbestad utan herr Svensson i Stenkyrka — nu stå i det väsentliga på samma linje i dyrortsgrupperingsfrågan som herr Lindholm. Det är en intressant nyhet, som är värd att registrera. Om omvändelsen på bondeförbundshåll är ett resultat av regeringskoalitionen, skall jag lämna därhän. Däremot kan jag förstå och respektera konsekvensen i herr Rubbestads uppfattning. Har man gått på den linjen från början, att dyrortsgrupperingen är ett oting, som bör helt och hållet avskaffas, är det naturligtvis begripligt, att man inte anser det finnas någon anledning att först utreda saken. Man önskar ju a priori göra rent bord. Men jag skulle vilja ge herr Rubbestad en förklaring, att i varje fall vår grupp inom utskottsmajoriteten inte kunnat ansluta sig till honom. Dels är den siffra för kostnaderna, som herr Lindholm här nämnde, samhällsekonomiskt beräknat i stort sett riktig, vilket gör att man inte vågar ta en så betydande merkostnad utan att lägga någon annan grund härför än den som herr Rubbestad presenterat, dels kommer det att uppstå andra konsekvenser, som herr Rubbestad nu är blind för, om man avskaffar dyrortsgrupperingen. Jag kan nämna, att jag själv suttit i drätselkammaren i en stad, från vilken ett inte obetydligt industriföretag flyttade ut på

landsbygden, emedan flyttningen på grund av dyrortsgrupperingen ställde sig betydligt fördelaktigare ur lönesynpunkt. Jag tror, att det finns så många på detta område inverkan faktorer, som herr Rubbestad bortser ifrån, att att det även av det skälet vore riskabelt att frestas av herr Rubbestads sirentoner. I motsats till herr Rubbestad tror jag inte, att det går att på rak arm vare sig avskaffa dyrortsgrupperingen i dess helhet eller skära ned med ytterligare en ortsgrupp.

Jag skall med hänsyn till önskvärdheten att begränsa anförandenens längd inte här diskutera alla de omständigheter, som spelar en roll vid ett ställningstagande, utan direkt ta upp själva stridsfrågan, nämligen departementschefens försök att i enlighet med ett tidigare riksdagsuttalande skapa större enhetlighet och mer sammanhängande områden för grupperingen än hittills. Jag är den förste att erkänna, att det ligger mycket i det uttalande som riksdagen då gjorde och som statsrådet nu har försökt effektuera. Vi, som sett hur skiljelinjen mellan två ortsgrupper har gått utmed en gata i en och samma stad, måste konstatera, att detta inte varit lyckligt. Jag kan därför förstå det önskemål som kommer till uttryck på kartorna bakom talarstolen att lägga samman delar av landet till så enhetliga grupper som möjligt. Det är ett legitimt önskemål. Men ett annat lika legitimt önskemål är att inte alltför mycket göra avsteg från vad som är klar matematisk rättvisa. Här står sålunda två intressen mot varandra. Det förefaller mig som om både herr Lindholm och herr Svensson i Stenkyrka å ena sidan alltför mycket betonar intresset av enhetlighet samt å andra sidan alltför mycket förbiser det legitima önskemålet att så vitt möjligt tillgodose klara och uppenbara rättvisekrav. Det finns ju talrika exempel på fall där en kommun som — utan att priserna har sjunkit — på grund av enhetlighetsintresset skall flyttas ned. Jag

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

skall inte här nämna Karlstad och Kristinehamn, emedan jag då sitter i glas-hus — dessa båda städer ligger i den valkrets jag representerar — utan jag skall nämna ett annat fall, nämligen Åmål. Denna stad har hittills varit berättigad att tillhöra ortsgrupp 3 men skall flyttas ned till ortsgrupp 2 helt enkelt på grund av att staden råkar ligga i utkanten av Älvsborgs län, vilket enligt herr statsrådets och herr Lindholms något dogmatiska tolkning av enhetlighetskravet nu som helhet skall tillhöra ortsgrupp 2. Det finns inget sakligt skäl för att flytta ned staden. Man har bara det motivet att eftersom staden ligger i Älvsborgs län skall den tillhöra ortsgrupp 2, trots att den ligger nära länets nordgräns och kanske har lika stor kontakt med Värmlands län som med Älvsborgs län. Det måste naturligtvis sägas strida emot rättvisekravet att företa en sådan omflyttning. Jag skall, som sagt, inte tala om Karlstad och Kristinehamn, som skall flyttas ned från ortsgrupp 4 till ortsgrupp 3. De befinner sig i stort sett i samma predikament som Åmål.

Om man inte är mera oresonlig än att man kan erkänna att det finns skäl som talar för både utjämningssynpunkten och rättvisesynpunkten, blir det en avvägningsfråga vilken synpunkt man i det ena eller andra fallet tillmäter den största betydelsen. Det är här som skilje-gränsen går emellan utskottsmajoriteten å ena sidan och regeringen och huvud-reservationen å den andra. Utskottsmajoriteten har velat tillmäta rättvisesynpunkten avsevärt större vikt än departementschefen och reservanterna gjort. Och jag vill tillägga, herr talman, att nedflyttningarna inte blir mera motiverade därför att man flyttar om gränspålarna mellan de olika dyrorts-grupperna. Eftersom prisnivån inte fallit kvarstår ju de sakliga motiv som finns för den gamla grupperingen. Om herr Svensson i Stenkyrka möjligen tror att nedflyttningen gäller bara städer och

att bondeförbundet därför utifrån sina intressen kan gå på denna linje, så vill jag säga, att det även finns landsbygds-områden som drabbas av nedflyttning utan att pristalet har sjunkit. Vi har ett sådant område i norra Värmland, som hittills legat i ortsgrupp 4 men som enligt Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag — och för detta talade ju herr Svensson i Stenkyrka — kommer att flyttas ner till ortsgrupp 3 utan att några ekonomiska skäl härför finnes.

Man kan då säga som reservanterna, att övergången göres så pass smidig att även om man flyttar ner 19 orter, så har det inte skett dem någon större skada. Jag vill inte bestrida att det ligger en viss hänsyn i att man inte sänker lönerna för befattningshavarna i t. ex. ortsgrupp 4, som jag här närmast talat om, till de löner som gäller för ortsgrupp 3. Å andra sidan skulle det ju bara fattas att man gjorde någonting sådant. I längden kommer ju ändå nedflyttningen att drabba dessa befattningshavare.

Vad som vidare i detta sammanhang är relevant, herr talman, det är att det förslag som här förts fram från statsrådet och reservanterna, såvitt jag förstår kommer att bli särskilt allvarligt för de kollektivavtalsanställdas löner. Jag kan icke förstå hur man kan bortse från den synpunkten, att arbetsgivar-na vid kommande avtalsförhandlingar självfallet kommer att utnyttja den nedflyttning som här är föreslagen som ett medel för att hålla lönerna för de kollektivavtalsanställda nere på dessa orter. Det förvånar mig att den synpunkten vunnit så föga beaktande hos herr Lindholm och hans socialdemokratiska medreservanter. Jag tror man har anledning att förutse denna risk, och jag betraktar det som fullt naturligt att en avtalsförhandling bl. a. kommer att läggas upp på det sättet. Det är ju bekant att alla möjligheter utnyttjas av parterna vid avtalsförhandlingarna för att tillgodose de intressen de har att bevaka. Det är då onekligen ganska märkligt att

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

herr Lindholm på det sätt som nu sker tar denna risk genom att sätta ett så starkt vapen i arbetsgivarpartens hand.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som gjort att vi i utskottsutlåtandet har uttalat att ingen ort skall hänföras till lägre ortsgrupp än den förut tillhör. Vi har velat ta hänsyn till alla grupper och sökt att tillgodose rättvisekravet inom den utjämning som sker. Detta innebär inte något sönderbrytande av systemet. Vi vill jämka på det och ta större hänsyn än vad man med det radikala utjämningsförslaget har gjort.

Emellertid har även detta förslag — vilket man upplyste om i förstakammardebatten — en inte så liten hake. Man skall vara resonlig även i detta fall, man skall erkänna vad som är riktigt. Jag är då den förste att konstatera att den upplysningen att av de 36 orter som här skulle komma i fråga 17 nu ingår som delar av en storkommun spelar en icke oväsentlig roll. Om utskottsförslaget helt genomfördes, skulle detta alltså komma att innebära, att man finge två olika dyrorter i 17 olika kommuner. Jag har nyss med ett exempel från min egen hemstad konstaterat hur orimligt ett sådant förhållande är, och jag vill lika litet som någon annan inom utskottsmajoriteten vara med om att medverka till detta. Hade ordföranden i den avdelning som specialiserat sig på detta ärende lämnat denna upplysning vid behandlingen, då tror jag att vi trots brådskan skulle ha varit i stånd att införa en modifiering i formuleringen. Emellertid gjordes en sådan modifiering i förstakammardebatten genom ett förslag av herr Hesselbom, som är en av de socialdemokrater som stöder utskottsförslaget. Han föreslog att man skulle göra ett tillägg i den sista kommasatsen i utskottets yrkanden under punkt II. Med detta tillägg skulle satsen komma att lyda så här: »dock att därvid ingen ort må hänföras till lägre ortsgrupp än den nu har, såvida detta ej motiveras av önskvärdheten av att en

viss kommun i sin helhet skall kunna hänföras till en och samma ortsgrupp». Genom en sådan formulering får Kungl. Maj:t bemyndigande tillse, att de här ifrågavarande orterna icke löper risk att bli sönderstyckade i olika ortsgrupper. Därmed faller också den anklagelse för sönderbrytning som herr Lindholm tidigare har uttalat. Vidare tar man hänsyn såväl till det legitima utjämningskravet som till önskemålet om största möjliga rättvisa.

Jag ber att få yrka, herr talman, att det i punkt II av statsutskottets hemställan tillägges »såvida detta ej motiveras av önskvärdheten av att en viss kommun i sin helhet skall kunna hänföras till en och samma ortsgrupp».

Jag skall inskränka mig till detta och ber alltså att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande med det tillägg jag nyss har angivit och som jag strax skall tillställa kammarens presidium.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Ståhl säger att det var malplacerat av mig att tala om att folkpartiet har sprungit ifrån sin uppfattning, eftersom här var och en följer sin egen uppfattning. Men herr Ståhl observerade inte, att när jag talade om att folkpartiet har sprungit ifrån sin uppfattning, syftade jag på det beslut som riksdagen fattade 1951, då folkpartiet gav sin anslutning till de grunder efter vilka utredningen skulle bedrivas.

När jag talade om behandlingen i avdelningen, omnämnde jag att man sökte få en formulering som tillgodosåg de önskemål som hade framförts såväl av motionärer som vid uppvaktningar. Jag nämnde också att den representant för folkpartiet som sitter i statsutskottets femte avdelning hade godtagit detta men att han med laga förfall var förhindrad att delta i utskottssammanträdet, där samtliga hans partivänner gick den andra vägen. Den omständigheten att han biträdde förslaget har väl ett samband med att han på ett helt annat

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

sätt än de övriga folkpartisterna har trängt in i detta spörsmål.

Sedan säger herr Ståhl, att vi bara bygger på stora områden och bortser från den matematiska rättvisan. Men herr Ståhl har ju själv år 1951 godkänt ett uttalande, att endast markerade prisskillnader skall spela in. Vi bygger alltså på vad herr Ståhl i ett tidigare läge har godtagit.

När herr Ståhl sedan söker dra in den öppna marknadens avtalsfrågor, vill jag erinra om att ingen ort för evigt är bunden vid en viss dyrortsgrupp. Har man ett lönesystem som knyter an till dyrortsgrupperingen, får man räkna med såväl sänkningar som höjningar. Det märkliga är att herr Ståhl inte hade ett ord att säga om det överväldigande flertal som enligt detta förslag lyfts upp i högre ortsgrupp — de är fler än de som råkar ut för sänkning. Men skall man göra partipolitik av en sak, skall man göra som herr Ståhl har gjort i detta sammanhang.

Sedan måste jag säga, att man har väl stora pretentioner på en avdelningsordförande då man kräver att han skall klargöra för förslagsställarna vad deras egna förslag får för konsekvenser. Sådana krav kommer jag icke att tillgodose. Läger man fram och får igenom ett förslag som är orimligt, får man också ta konsekvenserna av sitt tidigare ställningstagande.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! I anslutning till det sista herr Lindholm yttrade vill jag säga, att det inte har lagts fram något förslag som är orimligt. Här föreligger ett utskotts-förslag som är fullt acceptabelt ur synpunkten av utjämning å ena sidan och rättvisa å den andra.

Herr Lindholm säger vidare, att jag icke har anfört ett enda ord om de löntagare som flyttas upp. Nej, herr talman, jag har ingen anledning att tala om dem. De som vi har anledning att tänka på är de som kommer i fara att få sina

löner nedpressade genom den ställning som bland andra herr Lindholm tagit.

Slutligen uttalade herr Lindholm, att den folkpartist som sitter i avdelningen har tagit en annan ställning än vi andra till denna fråga, emedan han är den ende som har trängt in i spörsmålet. Det är väl ändå en ganska allvarlig beskyllning inte bara mot folkpartisterna utan även mot de socialdemokrater som råkar ha en annan mening än herr Lindholm. Tänk om det skulle förhålla sig så, herr Lindholm, att man kan känna till ett ärende utan att därför i sin uppfattning vara likriktad med herr Lindholm.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Ståhl säger att det förslag, som ligger på bordet, är fullt godtagbart. Jag vill erinra om att herr Ståhl själv framställt ändringsyrkande när det gäller det förslaget. Jag vill vidare erinra om att herr Ståhl då vi 1951 behandlade denna fråga medverkade till ett uttalande om att vi skall ha stora enhetliga områden. Genom ett bifall till det av herr Ståhl i dag framställda yrkandet bryter man sönder de stora enhetliga områdena och kommer tillbaka till den gamla millimeterdiskussionen.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort till herr Lindholm: man bryter icke sönder, men man tar hänsyn till de rättvisekrav, som är mest iögonenfallande och som man rimligen icke kan förbise utan att begå uppenbara orättvisor.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag skulle utöver vad herrar Lindholm och Svensson som talesmän för reservanterna har anfört vilja lämna några mer detaljerade uppgifter om vad som ligger bakom det förslag, som nu diskuteras av riksdagen.

Jag kan i anslutning till herr Lindholms påpekande bara erinra om att

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

vi fram till 1947 hade en lönegradering, uppdelad på nio ortsgrupper, där spännvidden mellan högsta och lägsta orten var ungefär 25 procent. I detta system kunde man inte ens få in enhetliga områden så stora som kommunerna, utan det förekom att kommunerna var delade på två eller flera dyrorter. Det ansåg man då vara otillfredsställande, och det ledde till att man 1947 gjorde en vad man då ansåg rätt radikal förändring: antalet ortsgrupper minskades från nio till fem, och spännvidden i lönesättningen minskades från 25 till 16 procent. I detta system skulle då ligga möjligheter att få varje kommun enhetlig i dyrortsgruppering. Men även detta system har, som vi alla vet, vållat irritation, en irritation som helt naturligt har blivit ännu större efter kommunreformen, då ett flertal småkommuner i olika dyrorter sammanslogs till en enhetlig storkommun. Men även i andra avseenden uppstod det irritation, beroende på att de olika kommunerna, som gränsade intill varandra, var placerade i olika ortsgrupper.

På begäran av några ledamöter i riksdagen har vi satt upp de färglagda kartor, som finns här, för att närmare åskådliggöra hur det nuvarande systemet verkar och hur det skulle komma att se ut enligt det nu föreliggande förslaget. Till vänster visas det nuvarande systemet med 1-orterna markerade med grön, 2-orterna med blå, 3-orterna med röd, 4-orterna med svart och 5-orterna med gul färg. Man ser att i synnerhet i södra Sverige är splittningen mycket stor, och det är ganska svårt att förklara för de olika kommunerna, som gränsar intill varandra, vad det är som gör att de har fått en så skiljaktig inplacering.

Nu är det klart att de prisuppgifter, som ligger bakom denna inplacering 1947, kan vara felaktiga på det sättet att de har varit tidsbetonade och att tillfälligheter spelat in då man samlade

in prisuppgifterna. Det är sådana tillfälligheter som man aldrig kan komma ifrån, och man skall därför vara medveten om att hur man än samlar in priserna och när man än samlar in priserna kan de komma att på lång sikt bli missvisande.

Det förslag, som nu föreligger, är utarbetat av socialstyrelsen. Herr Ståhl upprepade flera gånger att det var Kungl. Maj:ts förslag. Jag vet inte varför han kallade det så, om det var någon mening med det eller om det bara var en felsägning. Det är det av socialstyrelsen upprättade förslaget som nu diskuteras. Men detta förslag baseras på de prisuppgifter, som har kommit in genom en prisinsamling, som verkställdes efter de principer riksdagen godkände 1951. Socialstyrelsens beräkningar har alltså gjorts på grundval av de principer riksdagen godkände 1951. Det är det vi i första hand bör ta hänsyn till, då vi skall diskutera denna fråga.

Men detta förslag skiljer sig rätt väsentligt från den nuvarande ortsgrupperingen, som framgår av kartorna till höger. För att få till stånd större enhetliga områden har man också fått anpassa prisinsamlingen därefter. Man förstår, att om man skulle försöka få fram priser, som absolut återspeglar läget på varje ort vid en given tidpunkt, skulle man säkerligen få använda ett system där inte ens nio ortsgrupper räckte till, utan det skulle bli ett betydligt större antal ortsgrupper man då skulle få laborera med. Men vill man ha ett enhetligt system, får man också se till att man får ett underlag för att komma fram till detta system.

Nu är jag medveten om — och det är nog alla som sysslar med denna fråga — att de priser, som ligger till grund för beräkningarna, kan vara något missvisande på grund av olika omständigheter. Om vi tar en kommun, som under åren 1948, 1949 och 1950 har haft en kraftig nybyggnadsverk-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

samhet, så har den kommunen därigenom fått ett nytillskott av bostäder med högre hyror än vad man kanske har i en angränsande kommun, där man inte har kommit i gång med byggnadsverksamheten förrän efter år 1952. Men den angränsande kommunen, som då får i gång sin byggnadsverksamhet och får ett nytillskott av bostäder, kanske får ännu högre hyrespriser för bostäder än den förra kommunen. Det gör, att de priser som samlas in blir tidsbetonade. De kan vara riktiga just vid den tidpunkt de samlas in, men de kan ganska snart bli så att säga urväxta.

Det kan också vara andra tillfälligheter som spelar in. Man kan vid en viss tidpunkt ha en låg skatt i en kommun, eller det kan, såsom skedde 1946 på en ort, just vid tidpunkten för uppgifternas insamlande råda ett sådant konkurrensförhållande, att vissa affärer pressar ner priserna för varandra för att utestänga varandra från marknaden. När det inte gick, höjdes priserna upp till det för orten normala prisläget. Även en sådan omständighet kan spela in. Därför har jag ansett, att det är riktigt att, såsom socialstyrelsen har resonerat, vi inte med absolut bestämdhet kan säga, att de priser vi rör oss med är så tillförlitliga, att det inte kan riktas kritik mot dem. Vi får vara medvetna om att de kan vara behäftade med olika fel, och vi får använda prismaterialet så långt vi anser det hållbart men i stor omfattning som en vägledning för att komma fram till de områden, som man eftersträvar.

För att man nu skall komma fram till dessa större områden, har det trots de synpunkter jag nu anfört varit nödvändigt att tillgripa skälighetsbedömningar i rätt stor omfattning. De prisuppgifter som insamlats visade för övre Norrland, att bara en mindre del av övre Norrland skulle kommit att bli kvar i 5-ort. Större delen skulle ha fallit ned i 4-ort och en del kommuner

i 3-ort. Socialstyrelsen har då ansett, att det vore orimligt, att man skulle åstadkomma en sådan nedflyttning i dyrortshänseende av Norrland. Det finns speciella problem där uppe, som man inte kan mäta vid en prisundersökning. Vi måste behandla Norrland med hänsyn till detta och sålunda nu behålla de orter, som redan varit i 5-ort, i denna ortsgrupp. Vidare har man utvidgat detta resonemang och sagt, att de förhållanden, som råder i övre Norrland, också kan sägas råda beträffande vissa gränsområden längre ner i Jämtland och Härjedalen, och har därför föreslagit en utvidgning av 5-ortsområdet, så att det även skulle innefatta gränsområdena och fjälltrakterna i Jämtland och Härjedalen.

Man har således vid utarbetande av detta förslag tagit hänsyn till riksdagens beslut 1951, då riksdagen godkände metoderna för prisinsamlingen och sade, att man skulle eftersträva större områden. Man har försökt behandla materialet så, att man kommit fram till detta. Emellertid är det klart, att hur man än förfar i denna fråga, kan det alltid riktas kritik. Att det framkommit kritik mot detta förslag är därför inte alls märkvärdigt. Vi skall emellertid beakta att kritiken inte är enhetlig, utan kritiken mot förslaget riktas från olika utgångspunkter. Det framförs kritiska synpunkter som inte överensstämmer sinsemellan.

Här säger nu en del, att det är för stor spännvidd som kvarstår. Herr Rubbestad var bl. a. inne på det problemet. Med hänsyn till de siffror, som kommit fram, skulle man kunna krympa spännvidden till 8 procent och alltså bygga på tre ortsgrupper. När man jämför de siffror, som man fått fram genom prisinsamlingen 1951—1952 och de priser man fick vid prisinsamlingen 1946, bör man i alla fall ta hänsyn till att de inte är jämförbara, ty metoderna för prisinsamlingen har inte varit desamma. Även om det varit en

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

sammankrympning i dyrheten, har den inte varit så stor som de nuvarande priserna utvisar. I stället för att de utvisar 14 procent skulle prisskillnaden, om man använt samma metod som 1946, ha kommit att bli cirka 18 procent.

Det är den ena parten bland kritiker-na som framfört dessa synpunkter. Sedan kommer den andra parten och säger, att den spännvidd som nu föreslås är för liten. Man borde på lönesidan ha en ännu större spännvidd. Jag vill passa på tillfället att påpeka vad exempelvis de statliga affärsverken, Kooperativa förbundet och Arbetsgivareföreningen har sagt i de yttranden, som återges i propositionen. Man anser att det inte är riktigt att staten skall gå in för en minskning av spännvidden från 16 till 12 procent, när den enskilda industrien, som konkurrerar när det gäller lönesättningen, har en spännvidd på cirka 28 procent, i fråga om byggnadsindustrien till och med över 30 procent. Det innebär givetvis, att om man skall kunna hålla löneläget någorlunda konkurrenskraftigt på de dyrare orterna, låt mig säga Stockholm, måste man med oförminskad spännvidd ligga väsentligt över de andra konkurrerande områdena ute i landet i övrigt.

Det har också påvisats från affärsverkens sida, att man härigenom höjer lönerna på orter, där man inte har några rekryteringssvårigheter. De rekryteringssvårigheter man har haft, låt oss säga inom statens järnvägar, har rått i Stockholm och i någon mån i Göteborg, men i landet i övrigt har det praktiskt taget inte varit några påtagbara svårigheter ens under den värsta översysselsättningsperioden. Nu har sysselsättningen mattat av något, och nu klaras efter vad jag förstår rekryteringen skapligt på alla platser.

Det är alltså två mot varandra stridande synpunkter, som har förts fram. Under förhandlingarna med tjänsteman-

naorganisationerna framhöll man särskilt från TCO:s sida vissa betänkligheter att krympa till 12 procent. Under alla förhållanden menade man, att det skulle vara ytterst oklokt att gå ännu längre, ty TCO har också kännning av verkningarna på den enskilda marknaden.

Jag säger detta för att visa, att det framförts kritik med olika innebörd. En del säger att den prisinsamling, som nu företagits, har varit ofullständig. Den avspeglar inte alla de variationer ute på orterna som föreligger. Man mäter inte alla prisolikheter med denna metod.

Andra säger, att den metod som man använt har man försökt göra för fullständig. Den har blivit så invecklad, att den rymmer flera felkällor än om man haft en enklare metod.

Från vissa håll säger man att de priser, som man fått in, icke på rättvist sätt återspeglar kostnadsläget i städerna med alla de utgifter som följer med en stadsbebyggelse. Man menar att städerna blivit missgynnade. Andra säger att metoden missgynnar landsbygden, därför att ute på landsbygden finns så många förhållanden som man inte kan mäta prisstatistiskt.

Man har också klandrat de föreslagna gruppgränserna. Man säger att det är för stora intervaller med 40 promille i intervallerna. Jag skulle till det vilja säga, att avståndet mellan gruppgränserna givetvis måste bli beroende av hur många grupper som man vill införa. Antag att prisspridningen visas av att det lägsta talet är 980 och det högsta 1 020, för att nu ta ett exempel. Om man skulle ha endast två grupper, skulle man få dela avståndet mellan dessa två tal på mitten. Skall man ha 10 grupper måste ju avståndet mellan gränserna bli så mycket mindre.

Det har också kritiserats att man satt gruppgränsen till 5-ort lika med 1 000 och man frågar sig, om det bara är för att rädda Stockholm upp i högsta

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

ortsgrupp. Ja, man skall nog inte neka till att det har spelat in, ty skall man bedöma frågan lönemässigt kommer man inte ifrån att löneläget på arbetsmarknaden i övrigt här i landet är sådant, att Stockholm ligger på toppen. Att bygga upp ett statligt lönesystem, som skulle innebära något annat, skulle skapa problem som sedermera skulle bli oerhört svåra att komma till rätta med. Där skall man se realiteten såsom den är.

Men man anmärker också på att inte gränsen lagts längre under Stockholm. Varför har man inte så att säga placerat Stockholm i mitten på 5-ort? Det skulle man givetvis kunnat göra. Det finns ingenting som så att säga utgör en fast punkt för gränsdragningen. Före 1946—47 hade man ett riksnedertal. Från 1947 utgick man ifrån talet 1 000 som då gällde för Stockholm, men Stockholm var då inte placerat i mitten utan låg ett stycke under mitten. Man skulle ha kunnat dra gränsen längre ned. Man skulle ha kunnat lägga den vid 990. Det skulle inte varit omöjligt i och för sig, om man velat åstadkomma en sådan gruppering som drar upp så stora delar av landet som möjligt i högre ortsgrupp.

Vi har emellertid betraktat lönegrupperingen som en fråga om relationerna mellan olika orter. Jag har läst i en tidning från södra Sverige, att en ort protesterat mot att den av socialstyrelsen betraktats som den billigaste orten i landet. Man påvisade, att det var inte alls billigt i orten i fråga, och det kan man nog förstå. Det är inte billigt på någon ort här i landet, utan priserna har stigit överallt. Men vad man med detta menade var att denna ort var billig i förhållande till andra orter, där prisläget är ännu högre.

Anmärkningar av detta slag kan givetvis framföras. De kanske kommer att upprepas här i kammaren i dag. Jag vill i så fall underrätta om att jag kan dem i förväg. Några av dessa an-

märkningar kan givetvis ha fog för sig på visst sätt. Var och en som framför anmärkningarna anser, att just hans anmärkningar är de starkaste.

Vill man emellertid försöka komma fram till ett system, kan man ju inte ta hänsyn till alla anmärkningar, ty de strider delvis mot varandra. Man får försöka komma fram till ett system, som man kan anta kommer att verka någorlunda skäligt. Jag har aldrig vågat umgås med tanken att denna fråga skulle kunna lösas så, att alla människor blev nöjda. Jag vet inte om någon över huvud taget kan prestera ett system, som skulle göra alla människor här i landet nöjda, och som alla skulle anse vara riktigt. Jag tror inte det är möjligt.

I detta sammanhang vill jag påtala en passus i reservationen nr 3 till statsutskottets utlåtande, i vilken det på tal om en förnyad undersökning säges bl. a. följande: »Undersökningarna bör därvid grundas på objektiva och exakta uppgifter, så att i möjligaste mån subjektiva omdömen undvikas». Det skulle ha varit mycket tacknämligt, om reservanterna samtidigt hade talat om, på vilket sätt man skulle få fram dessa objektiva och exakta uppgifter. Hittills har ingen lyckats med den saken. Jag tror också att reservanterna själva har tvivlat på att detta är möjligt, eftersom man sedan skriver: »Hänsyn bör emellertid även tagas till icke statistiskt mätbara faktorer.» Här är alltså reservanterna trots en något omständlig skrivning inne på samma fråga som vi varit ställda inför. Det går nämligen inte att bara säga, att det eller det talet eller priset är riktigt, utan det måste alltid finnas utrymme för omdömen.

Vidare har det här talats om vad det skulle betyda i kostnadshänseende att gå in för ett annat system. Om man går på det förslag, som någon kallat »Stockholm i mitten», så skulle de totala kostnaderna för detsamma uppgå till 400 å 450 miljoner kronor. Men nu finns det

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

ju många människor här i landet — det brukar erinras om det då och då — som anser, att man skall vara försiktig med att driva fram kostnadsstegrande faktorer, och det har man också försökt undvika vid upprättandet av föreliggande förslag. Man har därför försökt företa en justering av lönegrupperingen utan att försaka alltför stora utgiftsstegringar vare sig för det allmänna eller för näringslivet.

Om man anser att det finns utrymme för större inkomstförbättringar än vad man i detta förslag har räknat med — ja, då bör den saken diskuteras särskilt. Och anser man att det finns utrymme för en skattesänkning, så bör också den saken diskuteras som en fristående fråga. Jag har inte ansett det vara riktigt att så att säga bakvägen föra in dessa båda frågor genom justeringar i dyrortsgrupperingen.

Totalt beröres 1 038 kommuner här i landet av lönegrupperingen, och något över 140 av dessa orter har anfört besvär. Av dessa 140 orter kan enligt socialstyrelsens förslag 36 stycken komma i fråga för nedflyttning i en lägre ortsgrupp. Jag har emellertid ansett det vara oskäligt att löntagarna i de berörda orterna skall behöva vidkännas en lönesänkning, och därför har jag föreslagit en övergångsbestämmelse, som jag emellertid här inte skall gå in på. Herr Lindholm har redan berört den frågan och, förmodar jag, undanröjt de missförstånd som där rått. Utskottet har ju också tillstyrkt det föreliggande förslaget i sin helhet med undantag av den del, som gäller de orter som skulle nedflyttas.

När man nu prövar denna fråga, skall man vara medveten om att vi här har ett av socialstyrelsen uppgjort förslag till inplacering av olika orter i dyrortsgrupper, vilket förslag skickats ut för kännedom. Mot detsamma har sedan kommuner, organisationer och enskilda beretts tillfälle att inkomma med anmärkningar. Givetvis kommer förslaget att prövas ytterligare, innan indelning-

en definitivt fastställs, och vid en sådan ytterligare prövning är det självklart att särskild uppmärksamhet måste fästas vid sådana orter, som enligt förslaget skulle flyttas ned i en lägre ortsgrupp. Man bör emellertid i det sammanhanget uppmärksamma, att i hela antalet berörda orter, d. v. s. 36 stycken, ingår 17 orter, som utgör delar av en storkommun. Ett bifall till utskottets förslag, sådant det ursprungligen var utformat, skulle således medföra en splittring av vissa kommuner. Beträffande de övriga berörda kommunerna anser jag det vara möjligt att i större utsträckning än vad som kommer till uttryck i det nu föreliggande förslaget taga hänsyn till de indexmässigt konstaterade kostnadstalen. Därvid kan också vissa orters pristal få granskas närmare med hänsyn till de uppgifter som lämnats i de besvärsskrifter som inkommit, och jag tror också att sådana justeringar skall kunna göras i många fall utan att man bryter mot den princip som systemet bygger på. Därtill kommer ju skälighetssynpunkterna att prövas genom ärendenas behandling i hyresnämnden. Jag har också tidigare sagt att beträffande de här ifrågasatta orterna som är särskilt känsliga är jag beredd att ge personalorganisationerna möjlighet att framföra sina synpunkter innan ortsgrupperingen definitivt fastställs. Ett bifall till utskottets förslag skulle emellertid leda till så uppenbara underligheter, att de som står bakom förslaget själva inte anser sig kunna vidhålla det längre utan kommit med en modifikation som innebär — förslaget kom först upp i första kammaren, och jag förstår av herr Ståhls anförande att utskottsmajoriteten i andra kammaren är berett att följa samma ändringsyrkande — att antalet orter som det rör sig om reduceras från 36 till 19. Jag vet inte om det beträffande även dessa 19 orter har uppmärksammats det ganska underliga förhållande som även därvidlag kan uppstå. Herr Lindholm har

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

klandrats för att han inte tillhandahållit upplysningar, men jag kanske kan få komma med ytterligare ett exempel på vilka underligheter förslaget skulle kunna leda till. Av dessa 19 kommuner är 16 städer och 3 landskommuner. I Norrland finns en kommun — det är ingen stad — som nu är placerad i ortsgrupp fem. Gränsen för dyrortsgrupp fem är som jag tidigare sagt 1 000, gränsen för ortsgrupp fyra är 960, och denna kommun ligger på 958 — den har inte talens för fyrt. Det är den utskottet menar skall under alla förhållanden placeras i 5-ort. Men då uppstår frågan: Hur skall man förklara detta för övriga kommuner, som har väsentligt högre tal men inte kommer högre än till 3 eller högst 4-ort? Enligt riksdagens uttalande 1951 skall det ju emellertid vara en väsentlig avvikelse för att en sådan ort skall sticka ovanför området och komma i fyrt. Det kan därför finnas kommuner som har ett väsentligt högre tal än denna kommun men ändå inte kommer högre än till treort. Jag undrar om man inte skall ta litet hänsyn till sådana saker och inte bara binda utan vidare. Det finns anledning att särskilt uppmärksamma de orter som enligt förslaget skulle flyttas ned. De skall granskas ordentligt, och man skall se vilka skäl som kan föreligga. Men man måste bedöma dem samtidigt med andra orter. Dessutom erkände herr Ståhl riktigheten i den princip som användes här, och han koncentrerade sig därför på dessa orter, som skulle komma att flyttas ned. Han menade att det är att ta bort en klar matematisk rättvisa, men jag undrar var herr Ståhl finner den matematiska rättvisan ligga i det exempel jag anförde. Herr Ståhl nämnde ett annat exempel, nämligen Åmål, som skulle föreslagits till nedflyttning, och att det skulle vara en följd av den av statsrådet hävdade dogmen, som uttrycket föll sig. Nej, herr Ståhl, det är inte på grund av någon dogm som nedflyttningen av

Åmål föreslås. Det är inte heller därför att Åmål tillhör Älvsborgs län som staden är föreslagen till nedflyttning, utan det är beroende av att socialstyrelsen vid upprättandet av sitt förslag tagit kanske väl stor hänsyn till vad riksdagen sade 1951, nämligen att det skall vara en markerad avvikelse innan en ort ges möjlighet att skilja sig från den omgivande bygden. Därför har man inte nöjt sig med att Åmål har ett högt pristal, utan man har krävt att detta skulle ligga över gruppgränsen med vissa promilleenheter. Men som tidigare nämnts är det intet absolut och oefftergivligt krav, utan det är något som vi är beredda att ytterligare pröva. Det är också det besked jag lämnat till dem som uppvaktat mig i dessa frågor.

Efter debatten i första kammaren läste jag en ledare i en sydsvensk tidning, som är rätt underlig, om den skall vara skriven i upplysande syfte. Man säger där att utskottet som stöd för sitt yrkande har över 140 orter bakom sig. Ja, jag skulle önska att utskottets ledamöter — om det nu är någon av utskottsmajoritetens ledamöter som tror att detta är riktigt — varit närvarande vid de uppvaktningar jag har fått mottaga, och där det klart ådagalagts, att dessa 140 kommuner ingalunda ställer sig bakom kravet på skydd mot nedflyttning. Därvid har i stället framförts flera protester mot den av mig föreslagna övergångsbestämmelsen, därför att den skulle vara alltför förmånlig. De har frågat mig: Vilka skäl kan det finnas för att en ort, som en gång flyttats upp i en högre grupp, bara av denna anledning skulle behandlas bättre än andra orter, även om det är påvisat att övriga orter nu har ett högre pristal? Man skall nog vara mycket försiktig med att dra några växlar på alla dessa 140 orter.

Herr Ståhl talade mycket varmt för förslaget och påpekade, hur oskäligt det skulle vara att lönerna sänktes på de olika platserna genom att dessa klas-sades ned, även om lönesänkningen för

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

statsanställda inte genomfördes genast, men det kunde ske i framtiden. Det gick emellertid ganska fort för herr Ståhl att komma fram till slutsatsen, att de 17 orterna kunde han slänga över bord, därvidlag försvann betänkligheterna. Kvar står således 19 orter av dessa 140.

Jag är glad över att herr Ståhl har samma åsikt som jag, att det är oskäligt att av denna anledning sänka lönerna. Jag var bara en smula förvånad över att han fann det naturligt att man gjorde det på den enskilda marknaden. Vi skall inte här blanda oss i lönesättningen på den enskilda marknaden, men jag vill inte göra någon hemlighet av att vad jag anser vara skäligt i ena fallet anser jag också vara skäligt i det andra.

Herr Rubbestad hade ett eget förslag som han presenterade här. Jag var också något förvånad över hans uppläggning av anförandet, där han blandade ihop en hel mängd saker och rörde sig med olika budgeter. I stort sett vände han sig mot den princip, som ligger bakom hela det föreliggande förslaget. Jag skall inte gå in på detta kapitel, ty det är diskuterat 1951 och principen är godtagen av riksdagen. Herr Rubbestad blandade emellertid ihop stockholmsbudgeten och landsbygdsbudgeten och använde dem som det passade honom för att måla en viss bild. Han sade vid ena tillfället att hans förslag kostade så pass litet som 12 miljoner kronor, och med den av herr Rubbestad visade vanliga generositeten då det gäller ekonomiska frågor och löner tyckte han, att den summan inte var något att tala om. Han sade att om vi har ett förslag som kostar 157 miljoner kronor, kan en påbyggnad med 12 miljoner inte vara så farlig. Han tyckte nämligen inte att man skulle ta hänsyn till kostnaderna på den enskilda marknaden.

Man måste väl ändå jämföra siffror som är jämförbara, herr Rubbestad. Om

5 — Andra kammarens protokoll 1953. Nr 21.

man nämner de 12 miljonerna och gör en jämförelse med den statliga kostnaden, måste man göra jämförelsen med de 40 miljoner kronor, som i detta sammanhang är utgiften på det statliga löne- och skattekontot. Om herr Rubbestad vill göra jämförelsen med de 157 miljonerna, blir summan betydligt över 200 miljoner kronor enligt hans förslag. Han nämnde därpå att det var nödvändigt med en uppflyttning även för industriarbetarna. Då gick han helt plötsligt över till att tala om den enskilda marknaden, som han tidigare tyckte att man inte skulle ta någon hänsyn till.

I diskussionen om de olika budgeterna var herr Rubbestad rätt upprörd över att man hade tillgodoräknat så stora kostnader för sprit och så dyra portföljer för stockholmarna — det var mycket lägre siffror för landsbygden. Ja, herr Rubbestad, man har ju använt två budgeter, Stockholmsbudgeten och landsortsbudgeten, för att ha två system att mäta samma sak med. Detta innebär — om det nu är någon tröst för herr Rubbestad — att han kan köpa lika mycket sprit och lika dyra portföljer på landsbygden; det kommer ändå att återspeglas i budgeten på samma sätt.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle: Beträffande först kostnaderna, herr talman, sade jag, att när vi vid alla föregående tillfällen har genomfört en dyrortsgruppering, har vi inte tagit hänsyn till den enskilda marknaden, men att man nu har infört detta moment. Enligt min mening kommer det naturligtvis att så småningom återverka på den privata företagsamheten hur man ordnar den statliga dyrortsgrupperingen. Så har det alltid varit. Men det är som sagt en anpassning som först så småningom gör sig gällande; det tar många år ibland. Det är inte alls säkert att omläggningen på detta område så snart ger utslag i form av ökade kostnader. Vad vi måste räkna med är, vilka kostnader

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

det blir för stat och kommun. Det var i det hänseendet jag framhöll att mitt förslag blir 12 miljoner kronor dyrare. Den siffran har jag fått i en promemoria från civildepartementet, där detta tydligt och klart framlägges.

När det sedan säges från herr Lindholm att mitt förslag skulle bli 60 miljoner kronor dyrare, om man tar hänsyn till den privata företagsamheten, så är det inte riktigt enligt den PM jag fick, ty efter den skulle det kosta 37 miljoner. Nu har man fått upp det till 60 miljoner. Hur man fått fram siffrorna vet jag inte, men är den ena uppgiften i promemorian fel så är förmodligen den andra det också, och därför menar jag att kostnadsberäkningen borde vara rättad även i Kungl. Maj:ts förslag.

Vad budgeten beträffar vet jag — och det nämnde jag också — att det finns en stockholmsbudget och en landsbygdsbudget. Men det är just detta som är det tokiga, att man bygger på budgeter för olika områden, där levnadsförhållandena är helt olikartade. Vill man ha en mätare på dyrheten i de olika hänseendena bör det vara en budget som är likvärdig för olika folkgrupper, så att man kan jämföra vad den och den gruppen har för kostnader. Med en sådan mätare kan man få litet rättvisa, men det kan man däremot inte få genom att hänvisa till en stockholmsbudget å ena sidan och en landsbygdsbudget å andra sidan. Det blir ingen enhetlig mätning, och det var detta jag påpekade i mitt första anförande. Det bör vara samma standard vid dyrortsjämförelserna.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! I en föregående replik anklagade herr Lindholm utskottsmajoriteten för att genom sitt utlåtande vilja sönderbryta det förslag, som här är framlagt. Jag konstaterar att det efter civilministerns anförande står klart att

jag har fog för min mening, att det inte är fråga om ett sönderbrytande, eftersom striden gäller endast nitton orter.

Herr civilministern säger att det om utskottsförslaget godkännes, kommer att uppstå underligheter i de nitton orterna. Jag vill då påpeka att det i utlåtandet säges: »Utskottet, som förutsätter att frågan om dyrortsindelningen alltfört kommer att bli föremål för Kungl. Maj:ts övervägande» — — — »vill emellertid i anslutning till den i motionerna förebragta motiveringen hänvisa till sitt i det föregående gjorda uttalande om en smidig tillämpning av principerna för ortsgrupperingen med beaktande i erforderlig utsträckning av skälighetssynpunkter.»

Här finns alltså utrymme för att eliminera eventuella underligheter. Men om man inte gör undantag för de nitton orterna blir nog underligheterna större, ty då blir det som i Ämål — jag skall välja det exemplet, eftersom statsrådet tog upp det. Den staden kommer enligt reservanterna att flyttas ned från ortsgrupp 3 till ortsgrupp 2 trots att stadens relativa dyrhetstal har ökat med drygt 28 enheter. Nog måste man väl säga att underligheterna därigenom blir större än om man skulle följa utskottets förslag.

Statsrådet anmärkte på att jag hade kallat förslaget för departementschefens och inte för socialstyrelsens. Jag tycker nog att beteckningen kan spela mindre roll, särskilt när vi nu har hört hur starkt civilministern här solidariserat sig med det föreliggande förslaget.

Till sist bara ett par ord med anledning av att statsrådet menade att jag hade ansett det naturligt, om man på den enskilda marknaden använde det av reservanterna föreslagna systemet till att försöka pressa ned kollektivlönerna. Mina ord föll nog inte riktigt så. Vad jag sade var, att reservanterna sätter ett vapen i händerna på den ena av arbetsmarknadens parter för att pressa

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

ned lönerna, ett förhållande som jag finner anmärkningsvärt.

meterrättvisan, som vi på detta område sökt undfly.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Rubbestad omnämnde ånyo att hans förslag endast var 12 miljoner dyrare och efterlyste än en gång en förklaring till hur man kunde komma till de 60 miljonerna som jag talade om. Det är riktigt att herr Rubbestad hämtat sina siffror ur en PM som fanns i civildepartementet. Men det var på ett tidigt skede, och det är att märka, att denna PM inte var fullständig. Man har sedermera överarbetat den, och då har man haft möjlighet att ta hänsyn till praktiskt taget samtliga faktorer som påverkar den slutliga summan. Vid överarbetningen har man kommit fram till en samlad kostnadsundersökning på 210 miljoner kronor för herr Rubbestads förslag, under det att propositionens stannade vid cirka 150 miljoner kronor.

Herr Ståhl sökte skapa en motsättning mellan mig och civilministern och tog civilministern till stöd för sin uppfattning, att hans förslag inte bryter sönder den nya dyrortsgrupperingen. Jag vill då säga till herr Ståhl, att visserligen är det nitton orter som riksdagen kommer att dyrortsplacera, men det finns dessutom ett betydande antal orter som har högre pristal än dessa och som skall prövas av dyrortsnämnden. Jag kan nämna att exempelvis Karlskoga har högre pristal än Kristinehamn, trots att Karlskoga ligger i lägre ortsgrupp och enligt herr Ståhls mening också skall ligga där. Hur anser herr Ståhl att dyrortsnämnden skall handlägga detta spörsmål?

På samma sätt blir det med en hel rad mellansvenska städer. Om man följer herr Ståhls förslag måste man också ta konsekvenserna av det, och då får vi tillbaka en karta som visserligen är färggrann men som kommer att innefatta den gamla diskussionen om milli-

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle: Herr talman! Jag förstår mycket väl att man kan behöva göra en viss justering efteråt på uppgifterna beträffande kostnaderna, men det som förvånar mig i detta sammanhang är, att den siffra som står angiven i propositionen, alltså kostnaden för Kungl. Maj:ts förslag, bara skiljer sig med två miljoner kronor från vad promemorian anger, under det att det förslag som jag har skiljer sig därifrån med 18 miljoner kronor. Det är den stora skillnad man där har fått fram som jag skulle vilja ha en liten förklaring till.

Även om förslaget med hänsyn tagen till industrien skulle kosta 60 miljoner mer, alltså 210 miljoner, anser jag att det är skäl att ta det för att få denna större rättvisa, då man ändå är villig att här sluka ungefär 160 miljoner kronor och få en halvmessyr.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Lindholm frågade hur man skall göra med Karlskoga och andra städer i liknande predikament. Man skall naturligtvis följa den anvisning som finns i utskottsutlåtandet på s. 9, nämligen använda en smidig tillämpning av principerna för ortsgrupperingen med beaktande i erforderlig utsträckning av skälighetssynpunkter, precis de ord som herr Lindholm själv har varit med om att inskriva i utlåtandet.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! Jag ber att få konstatera att herr Ståhl eftersträvar att få tillbaka det gamla systemet, där den ena grannkommunen ständigt går och tittar på den andras pristal och då upptäcker att det egna pristalet har stigit med någon enhet, vilket bör föranleda en ny framstöt hos dyrortsnämnden.

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINGMAN**: Herr talman! Herr Rubbestad påpekade att det var fel att använda olika budgeter, eftersom det var så skilda förhållanden på olika platser. Men det är just därför man har använt två olika budgeter, för att man med hjälp av stockholmsbudgeten, där man har konsumtionsvanorna i Stockholm, skulle kunna få fram hur mycket större levnadskostnaderna skulle vara ute i landet om man även där hade stockholmsvanorna och för att man på samma sätt skulle kunna få fram jämförelser i kostnaderna i förhållande till landsbygdsvanorna. Det är därför man arbetar med dubbla budgeter, för att på det sättet så nära som möjligt få fram prisskillnaden vid samma konsumtionsvanor.

Herr **RUBBESTAD** (bf) kort genmäle: Herr talman! Jag kan inte förstå att det i utredningen är presterat någon undersökning av hur Stockholm skulle ha fått sin kostnadsställning lagd, om det hade tagits hänsyn till landsbygdens budget. Där är endast Stockholm satt som normen, med siffran 1 000, och något annat framgår inte, även om man jämför med landsbygdsbudgeten.

Jag förstår alltså inte den inställningen. Det är enligt min mening endast att tillkrångla det hela.

Herr **TALMANNEN** yttrade: Sedan nu representanter för samtliga meningsriktningar har haft tillfälle att göra sig gällande, får jag hemställa till efterföljande talare, som är sexton till antalet, att med hänsyn till den återstående långa föredragningslistan i möjligaste mån begränsa sin framställning.

Härefter anförde:

Herr **ADOLFSSON** (bf): Herr talman! Jag skall efterkomma talmannens önskemål och försöka fatta mig mycket kort. Jag kan så mycket hellre göra det som de föregående talarna — herr statsrådet, herr Lindholm och herr Svens-

son i Stenkyrka — utförligt har motiverat det förslag som vi här i dag diskuterat. Det är bara på ett par punkter jag vill säga några ord.

Reaktionen emot det nuvarande dyrortssystemet har säkerligen inte kommit därutav, att t. ex. övre Norrland har legat i en högre ortsgrupp än många platser söderut i landet, utan irritationen har kommit därutav att bilden har varit splittrad, man har haft detta lapptäcke som man har talat om och som kartan uppe på podiet ger rätt klart och tydligt belägg för.

När herr Ståhl säger att utskottsmajoritetens förslag skulle innebära, att man skulle ta större hänsyn till rättvisesynpunkterna än reservationen nr 2 gör, måste man ju fråga sig, om inte herr Ståhl har blandat ihop dessa två saker och tagit fel på vad utskottsmajoriteten menar och vad reservanterna menar, ty skulle utskottsmajoritetens förslag vinna riksdagens gehör, skulle detta innebära att dessa irritationer, som nu finns i mycket hög grad, skulle kvarstå i fortsättningen och att frågan alltså inte skulle ha blivit löst på något bättre sätt än den redan är.

I princip skulle man ju anse att det vore bäst om det beslut, som nu kommer att fattas i denna fråga, skulle ta sikte på ett avskaffande av hela dyrortsgrupperingen. Men jag är fullt medveten om att det av både politiska och ekonomiska skäl icke i dag är möjligt att komma så långt, och i det nya förslaget med fyra dyrortsgrupper och med stora, sammanhängande områden har man i stort sett följt den principen, att där bebyggelsen är gles, avstånden stora och klimatet hårt bör det också vara berättigat att hänföra orten till en högre ortsgrupp. Klimatologiska och geografiska skäl är rätt starka argument då det gäller att bibehålla en del av dyrortssystemet.

Jag vill också uttala den förhoppningen, att civilministern, när han nu blir uppvaktad från orter, som har bli-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

vit nedflyttade, med begäran att få komma upp igen, och från andra orter som vill lyftas upp över den placering som de har fått enligt förslaget, visar sig mycket kallsinnig emot dessa önskemål, så att vi inte återigen får ett lapp-täcke.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till reservationen nr 2 av herr Gustaf Karlsson m. fl. samt till reservationen nr 4 av herr Näsgård m. fl.

Fröken HÖJER (fp): Herr talman! Förnyade och på nya metoder grundade undersökningar av levnadskostnaderna har visat att spännvidden mellan högsta och lägsta dyrortsgrupp krympt, och enighet tycks nu råda om att antalet Ortsgrupper skall minskas. Det är klart att frågan om en spännvidd, minskad från 16 till 12 procent, och om antalet Ortsgrupper, minskat från 5 till 4, är av stor betydelse för bland andra de kommunal- och statsanställda. Överläggningar mellan statstjänstemännens organisationer och civildepartementet har också ägt rum i denna fråga.

En för denna grupp väl så viktig fråga är orternas inplacering i dyrortsgrupper. Departementschefen avvisar på sidorna 3 och 4 i utskottsutlåtandet kategoriskt överläggningar härom. Departementschefen säger: »Frågan om gruppgränserna och orternas inplacering i Ortsgrupper har i vissa yttranden också förknippats med spörsmålet om löneplanernas utformning. I anledning härav vill jag erinra om att de nuvarande principerna för de olika orternas inplacering — i motsats till vad i vissa yttranden hävdats — icke är knutna till överenskommelsen mellan 1945 års lönekommitté och statstjänstemännens organisationer rörande löneplanerna. Nämnda överenskommelse avsåg i hithörande hänseende endast antalet Ortsgrupper och spännvidden mellan grupperna. Genomförandet av den nuvarande ortgrupperingen och an-

passningen av systemet i denna till löneplanerna var alltså, i de delar som icke förutsatte godkännande av riksdagen, en alltigenom administrativ angelägenhet.»

Jag skall inte ingå på frågan om Stockholm skall inplaceras i mitten eller vid nedre gränsen för högsta dyrortsgrupp. Var staden vid överläggningarna 1946 låg, därom tvistar de lärda. Men en sak är säker och det är, att staden inte låg vid nedre gränsen av den högsta dyrorten.

I utskottsutlåtandet talas också om att det skall bli skälighetsprövning. Det är också ett av skälen, varför överläggningar bör ske i dessa frågor. Men statsrådet hävdar nu, att man skall betrakta inplaceringen som en enbart administrativ angelägenhet, och några överläggningar med tjänstemannaorganisationerna skall inte ske ty det skedde inte 1946.

För den enskilde statstjänstemannen är det dock denna inplacering av orterna, som blir av speciell betydelse, alldenstund den ger honom eller henne praktisk kännedom om systemet, varigenom de också alldeles utmärkt kan bedöma detta.

Hur gick det då till vid 1946 års överläggningar om löneplanens utformning? Jo, då kände de förhandlande tjänstemännen väl till den inplacering i Ortsgrupp, som då redan hade skett över hela landet. Överläggningarna skedde följaktligen från denna utgångspunkt. Denna inplacering var förutsättningen för överenskommelsen om löneplanen. Man må tycka att det är ganska formellt att nu komma och säga, att vid den överläggningen talade man inte alls om Ortsgruppernas inplacering.

Organisationernas synpunkter på framlagt förslag skall dock nu avvaktas. Inte minst med anledning av första kammarens beslut emot utskottsmajoritetens förslag och statsrådets i debatten skymtade välvilliga inställning både då och här i dag till yrkandet mot vissa

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

nedplaceringar gör önskemålet om överläggningar än mera rimligt.

Jag vill gärna poängtera att skillnaden för löntagarna mellan utskottsmajoritetens förslag och reservationens inte är så rasande stor. Det skall till en lönereglering för att det här verkligen för löntagarna skall bli ett lägre belopp.

Jag kan inte riktigt förstå att herr Lindholm är så kolossalt ivrig att alla skall gå på reservationens linje med åberopande av enhetlighet. Någon enhetlighet när det gäller lönerna kan det väl inte bli tal om, när nu i alla fall övergångsbestämmelserna innebär, att alla de som har haft en högre lön även i fortsättningen skall ha en högre lön. De skall få den i form av ett tillägg. Det ser alltså så ut, att de får en lön plus ett tillägg; de nytillsatta får en lön plus ett tillägg ända till dess det sker en lönereglering — naturligtvis inte om index höjs på grund av någon form av inflation — utan först när det sker en standardförbättring, en ordentlig lönereglering för tjänstemännen, ändras dessa förhållanden. Det kommer alltså att dröja bra länge innan det blir enhetlighet på dessa områden.

Jag undrar då om man inte får titta litet på varthän tendensen pekar i föreliggande utredning. Tendensen i den utredning som socialstyrelsen gjort pekar tydligt mot en fortsatt krympning av dyrortsskalan, en krympning som också — det är alldeles tydligt av dagens och alla andra diskussioner — skall ske nedifrån. Man ämnar inte krympa den uppifrån; man krymper dyrortsskalan nedifrån. Man skär helt enkelt av den lägsta dyrortsgruppen. Är det då administrativt klokt att sänka dessa, visserligen kanske bara 19 orter, men som dock omfattar rätt många personer? Jag tror det för min del inte.

Herr talman! Med hänsyftning på vad jag har sagt yrkar jag bifall till herr Ståhls yrkande men vill till dagens pro-

tokoll uttala, att överläggningar mellan civildepartementet och tjänstemannaorganisationerna måste komma till stånd beträffande de synpunkter om ändringsyrkanden, som huvudorganisationerna framfört rörande förslaget om ny lönegruppering.

Herr ORGÅRD (s): Herr talman! Det kanske i synnerhet efter talmannens uppmaning kan synas opåkallat att en ledamot tar till orda, som inte tillhört statsutskottet och som kommer från en del av landet, där det praktiskt taget inte förekommer någon diskussion i denna fråga. Efter statsrådets utförliga redogörelse för hur det nya förslaget kommit till, kan jag bara komplettera vad han sade på några punkter med ledning av den erfarenhet jag har på detta område genom dyrortsnämnden.

Det har sagts, att missnöjet med det nya förslaget är stort. Därom vittnar, säger man, de 140 klagoskrifterna, motionerna och den opinion, som gjort sig gällande här i kammaren. Jag var med om att pröva de mer än dubbelt så många klagomålen efter förra regleringen av dyrortssystemet. Antalet kommuner har visserligen genom kommunreformen minskat sedan dess. Men å andra sidan klagade inte bara dessa 300 kommuner då, utan praktiskt taget varje år ända fram tills nu kom nya överklaganden. Ute i kommunerna bildades dyrortskommittéer, som igångsatte vidlyftiga utredningar för att visa, att prisläget blivit förändrat, och som för den skull krävde uppflyttningar. Jag säger detta för att visa, att missnöjet nu är inte på långa vägar så starkt som förra gången. Om det nu skulle komma ett förslag om att bibehålla det nuvarande systemet, skulle det bli ett missnöje många gånger större än det som mött det nu framlagda förslaget.

Vid prövningen av klagomålen efter förra dyrortsgrupperingen var det inte lätt att komma till rätta med det lapptäckte, som den skapade. Dyrortsnäm-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

den, som i första hand hade att pröva överklagandena, frågade sig, i motsats till vad statsutskottet nu gör, i första hand till vilka konsekvenser en eventuell uppflyttning skulle leda. Man insamlade prismaterial från ett stort område omkring den klagande kommunen. Man strävade således redan då efter större och enhetligare områden.

Som ett exempel som visar, att splittningen är den förnämsta orsaken till missnöjet, kan jag anföra, att i större delen av Norrland och speciellt i det landskap där jag hör hemma, har det inte förekommit någon diskussion i denna fråga. Hela landskapet kom vid förra regleringen i ortsgrupp 3 utom en ort, som kom i tvåan och därför klagade. Trots att indextalet visade att den orten borde stå kvar i tvåan, flyttade man efter en skälighetsprövning upp den i syfte att skapa ett enhetligt tal för hela landskapet. Jag tror mig därav kunna draga den slutsatsen att om det föreliggande förslaget genomförs kommer klagomålen efter övergångssvårigheterna, i motsats till vad som skedde förra gången, att bli ytterst få.

Det var dels dessa erfarenheter och dels kommunreformen men inte alls några politiska synpunkter eller motioner i riksdagen, såsom det har påståtts i tidningspressen, som i främsta rummet inom så kort tid drev fram en ny dyrortsundersökning och det föreliggande förslaget till en ny ordning.

Jag vill innan jag slutar också göra en liten reflexion med anledning av högerns reservation. Liksom statsrådet står jag ganska frågande inför den formulering denna reservation har fått. Jag läser där bland annat: »Det är enligt utskottets mening av synnerligen stor vikt att kontinuerliga undersökningar äger rum för att utröna i vad mån förändringar sker i prisavseende mellan de olika orterna. Undersökningarna bör därvid grundas på objektiva och exakta uppgifter så att i möjligaste

mån subjektiva omdömen undviks. Hänsyn bör emellertid även tagas till icke statistiskt mätbara faktorer.» De metoder, som rekommenderas i de två sista meningarna, är ju desamma som enligt det framlagda förslaget, om man reserverar sig emot uttrycket »objektiva och exakta uppgifter» i så måtto att det, fastän man naturligtvis har strävat efter objektiva och exakta uppgifter, inte står i mänsklig makt att komma annat än till relativa sådana. Utredningsmännen har till och med själva framhållit att de resultat de kommit fram till endast är ungefärliga. Det säges också, att man bör ta hänsyn även till icke statistiskt mätbara faktorer. Men det är ju just det man har gjort. Jag skall illustrera detta konkret.

Det stora framsteg i fråga om större rättvisa för landsbygdens del som skedde vid förra dyrortsgrupperingen berodde ju på att man då tog med en ny faktor, avstånds- och resekostnaderna betyder ju åtskilligt, framför allt för dem som bor i de stora kommunerna i övre Norrland. Vid den nya utredningen har man, när det gällt att mäta dessa kostnader, använt en mer schablonmässig metod, vilken, såsom socialstyrelsen själv säger, icke har gett rättvisa åt de stora norrlandskommunerna. Därför har man, såsom statsrådet också framhållit, av skälighetshänsyn flyttat upp ett stort antal av norrlandskommunerna. Dyrortsnämnden hade själv pekat på — vi hade ju hela tiden följt utredningen och gjort erinringar mot de förslag som framkommit och de principer som tillämpades — att hänsyn i synnerhet borde tagas till faktorer som av särskilda skäl icke kan mätas.

En ytterligare illustration till vilka resultat man kan komma, om man ensidigt hävdar att undersökningarna bör grundas på objektiva och exakta uppgifter, utgör den karta som socialstyrelsen utarbetat med ledning av, om jag så får uttrycka mig, det råmaterial som framkommit genom prisinsamlingar

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

och undersökningar, som man har försökt göra så objektiva och exakta som möjligt. Jag blev faktiskt förskräckt när jag fick se denna karta, ty den ser inte alls trevlig ut. Det var tydligt att pristalen endast kunde tjäna som vägledning för det hänsynstagande till icke mätbara faktorer som måste ske vid det slutliga inordnandet av orterna i större områden. Jag måste säga att sedan denna inplacering har skett, ser det hela inte så illa ut, såsom ju också framgår av den karta som vi här har framför oss.

Det är ett stort steg fram mot större utjämning som nu tages. Jag kan instämma med bondeförbundets reservanter i att ett godkännande av det föreliggande förslaget innebär ett steg på vägen mot dyrortssystemets avskaffande. Men om det hela går så fort som har skett på sista tiden efter den förra omläggningen av dyrortsgrupperingen, tycker jag att man inte behöver skriva om den saken, utan i stället bör se till, om man inte inom en ej alltför avlägsen framtid kan genom nya undersökningar konstatera en ytterligare sammankrympning av spännvidden, som gör det befogat att bygga upp ett nytt dyrortssystem som för ändå närmare målet.

Men när högerreservanterna vill, att det skall uppdragas åt Kungl. Maj:t att ägna frågan fortsatt uppmärksamhet och snarast möjligt för riksdagen framlägga ett nytt förslag till omprövning av det nuvarande systemet, och när man säger att det bör företagas kontinuerliga undersökningar för att utreda i vad mån det skett förändringar i prisavseende mellan de olika orterna, då förstär jag icke vart man syftar. Jag emotser därför med stort intresse, om herr Staxäng, som har ordet efter mig, kan ge upplysning om vart man syftar i detta avseende — om det är till att det ständigt skall pågå sådana omfattande prisundersökningar som de vilka företagits av socialstyrelsen, eller till att det i de olika orterna skall ske pris-

undersökningar, som ger vid handen i vad mån det förekommer avvikelser, och att vi sålunda skall få en fortlöpande prövning av de klagomål som på den grunden kan framkomma.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre. I reservation nr 2 framhålles, att Kungl. Maj:t bör ägna särskild uppmärksamhet åt klagomålen ifrån de orter som nedflyttats. Herr statsrådet säger, att han skall ta all möjlig hänsyn till vad som därvid framföres. Jag, som kommer att delta i handläggningen av alla dessa klagomål den första veckan i juni, då dyrorts nämnden skall börja sin behandling av dessa ärenden, ber att få instämma. Det är självklart att de klagomål som framföres skall så objektivt som möjligt bedömas utan att man naturligtvis avviker ifrån de principer och det syfte som riksdagen har fastställt, nämligen skapande av större enhetliga områden.

Med dessa ord ber jag att få instämma i den reservation nr 2, som är fogad till utskottets utlåtande. Jag vill varna andra kammaren för att gå på utskottets förslag, emedan detta skulle innebära, att Kungl. Maj:t och dyrorts nämnden avhändes möjligheten att fritt och objektivt pröva de klagomål som kommer under deras handläggning.

Herr STAXÄNG (h): Herr talman! För att jag inte skall glömma bort den fråga, som herr Orgård riktade till mig, skall jag svara på den omedelbart. Han frågade vad vårt yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte noggrant följa förändringarna i levnadskostnaderna och relationerna mellan de olika orterna, innebär. Jag vill upplysa, att vi inte alls menar, att Kungl. Maj:t skulle företa vissa småjusteringar i anslutning till det siffermaterial som skulle komma in utan att riksdagen höres. Vi har uttryckligen uttalat, att förslag skall framläggas för riksdagen. Vårt förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t har således

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

en vidare innebörd än herr Orgård trodde.

Herr talmannen uttalade för en stund sedan den önskan — om vars berättigande vi alla kan vara ense — att då man från de olika meningsriktningarnas sida ganska utförligt har framlagt sina synpunkter i detta ämne, man i fortsättningen skulle kunna inskränka debatten något. Jag skall försöka göra det, men emedan jag är den förste hörgertalaren, blir det kanske nödvändigt för mig att något utförligt även ingå på det rent principiella i denna fråga.

Vissa talare har, kanske i förbigående, i viss utsträckning givit en historik över denna frågas utveckling under årens lopp. Vi känner väl alla till, att dyrortsgrupperingen för första gången blev föremål för riksdagsbeslut i början av 1920-talet. Den anknöt då till en enstaka grupp. Sedan kom — som herr Lindholm här nämnde — den mycket invecklade dyrortsgruppering som existerade fram till 1940-talet. Man rörde sig då med nio olika grupper. Den ledde, som också här har nämnts, till en fullkomligt steril millimeterrättvisa. Ett missnöje utbröt därför rätt snart. I början av dyrortsgrupperingens tillämpning var nog — det måste man erkänna — en ganska bred uppdelning befogad. Skillnaderna i levnadsomkostnader var mycket stora. Spännvidden, som på 1930-talet, om jag inte är fel underrättad, uppgick till omkring 48 procent, har emellertid undan för undan starkt minskat för att år 1946 vara nere vid 26 procent och 1951 vid 14 procent. I det förslag som nu ligger på kamrarnas bord räknar man med en spännvidd på 12 procent.

Missnöjet med dyrortsgrupperingen har ju stegrats under årens lopp även av det skälet att minskningen i spännvidden icke fullt kommit till synes i ändrad dyrortsgruppering. Ävenså har ju ständigt under årens lopp med starkt fog framförts önskemål om att på allvar taga upp frågan om avveckling av hela

detta system. Jag skall redan nu, herr talman, deklarerera, att jag bestämt har ställt mig på den linjen att en dylik åtgärd med allvar borde utredas. Utredningar har också tid efter annan företagits under årens lopp. På 1930-talet företogs en ur principiell synpunkt mycket vidlyftig utredning. Under 1940-talet företogs likaså en utredning. Den sista utredningen gjordes 1950/51.

En sak har dock varit klar och det är, att genom den stora minskning av antalet grupper, som år 1946 kom till stånd, åstadkoms en förenkling och förbättring av dyrortsgrupperingen. När man sedan fått klart för sig, att den gamla metoden något mer borde synas i sömmarna, har man också i den sista utredningen kommit fram till en ny metod i vad gäller att få fram dessa pristal som skall ligga till grund för dyrortsgrupperingen. Det är denna metod som ligger till grund för propositionen i den fråga som vi nu har att ta ställning till.

Man får då givetvis fråga sig om denna nya metod är överlägsen och rättvisare än den gamla. Det är givetvis svårt att bestämt svara på detta. Jag nämnde att en tydlig förbättring har skett genom att införa färre grupper. Man kan ju sedan fråga sig om hela den nya metoden verkligen lett till en förbättring. Jag kan i detta fall inte göra något bestämt uttalande. Vi har inte heller inom utskottet kunnat säga något bestämt därom. Vi har i viss mån accepterat detta system. Inom regeringen tycks man på denna punkt ha stått fullkomligt enig. Det förefaller mig således som om den deklaration, som inom regeringen avgivits av fyra statsråd, inte berör detta, utan man har faktiskt accepterat denna metod. Att den har sina brister är emellertid obestridligt. Statsrådet Lingman erkände detta ganska villigt, åtminstone i första kammaren.

Det är även en annan sak som är ny

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

i det senaste förslaget. I motsats till förut har man nu gått in för en områdesindelning. Inte heller på den punkten har vi inom utskottet velat göra någon erinran. Jag tror för min del att det är en förbättring. Denna indelning för ju visserligen med sig vissa konsekvenser som jag sedan skall komma till, men dessa får klaras upp på sitt särskilda sätt.

Hur ter sig då detta nya förslag? Med de här i kammaren upphängda kartorna har man velat åskådliggöra den förbättring som vunnits, och man kan inte komma ifrån att denna områdesindelning innebär en mycket påtaglig förbättring i jämförelse med den förra ordningen. Jag tror inte att den nya metoden varit utslagsgivande när man nu fört hela Norrland till den högsta dyrortsgruppen. Där har säkert en skälighetsprövning satts in, och jag anser för min del en sådan vara fullt befogad när det gäller att där skapa rättvisa.

Denna områdesindelning har dock medfört orättvisa för en hel del orter, inte minst för en del städer i mellersta Sverige. Detta gäller även en del städer i södra och västra Sverige samt även ett par av våra län. Om man byggt på siffermaterialet, skulle t.ex. Blekinge ha förts upp i en högre grupp, nämligen ortsgrupp 3, likaså Bohuslän. För att sedan gå tillbaka till en hel del städer i mellersta Sverige och på västkusten — det gäller även Ystad — så förefaller det mig som om dessa blivit ganska orättvist behandlade genom denna områdesindelning. Jag tror att en skälighetsprövning i dessa fall skulle kunna rätta till åtskilligt.

Det är särskilt på en eller två punkter om vilka dagens debatt står, och för att i någon mån begränsa mitt anförande skall jag, herr talman, gå in på dem direkt. Utskottsmajoriteten föreslår här att icke någon ort skall flyttas ned. Enligt socialstyrelsens förslag kommer en rad orter att nedflyttas. Detta berodde dels på områdesindel-

ningen, dels på att man inte ville ha en för liten marginal när det gällde indextalet mellan de olika grupperna. Detta är ju ett problem, som måste lösas. Statsrådet klarade detta genom att infoga en övergångsbestämmelse, varigenom det inte skulle bli någon nedflyttning i lönehänseende. Orterna placeras visserligen formellt i den och den ortsgruppen, men genom ett lönetillägg får tjänstemännen ingen löne-minskning. Jag behöver inte här rätta till det missförståndet, att man trodde att det endast var de tjänstemän, som vid tillfället bodde på orten, som skulle beröras av denna övergångsbestämmelse. Så är inte förhållandet. Övergångsbestämmelsen gäller även nyttillträdande tjänstemän.

När majoriteten här har velat gå något längre, har vi gjort det därför att vi vill skapa så litet irritation som möjligt i denna fråga. Det är ju alldeles tydligt, att statsrådet här har nödgats så att säga införa kryckor även för sitt förslag. Jag kanske har rätt att säga redan nu, att när man från högerhall först framförde sitt förslag till utskottets plenarsammanträde, där detta sedan omfattades av majoriteten, så är det en liten nyans mellan utskottets och vårt ursprungliga förslag. Vårt förra förslag var nämligen liksom statsrådets i viss utsträckning tidsbundet. Statsrådet har begränsat sitt förslag på det sättet, att om det blir en lönereglering kommer detta lönetillägg att försvinna. Vi högerledamöter kombinerar vårt förslag i denna punkt med den skrivelse, som vi önskade skulle överlämnas till Kungl. Maj:t, där vi begärde att nytt förslag ganska snart skulle framläggas till riksdagen. Även där ligger alltså ett visst mått av tidsbundenhet i vårt ursprungliga förslag.

Herr Ståhl har här nu gjort ett tilläggsyrkande, som jag också för min del anser vara nödvändigt. Det innebär att man tar hänsyn till de orter, där en kommunsammanslagning skett. Om man

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

inte här kan nedflytta en ort skulle detta innebära att en storkommun skulle sprängas genom en uppdelning i flera dyrorter. Detta tilläggsyrkande är alltså nödvändigt. Jag tror att det fall beträffande de återstående orterna, som herr statsrådet nämnde, var ganska extremt och kan tas med jämnmood.

Men jag skulle i detta avseende vilja fråga statsrådet om en sak. Genom vårt tilläggsyrkande klarar vi av detta problem med storkommuner. Men när herr statsrådet själv genom en övergångsbestämmelse här nödgas föreslå att ett särskilt lönetillägg skulle utbetalas för dessa orter, som förut befunnit sig i högre dyrort, för att det inte skall bli löneminskning, hur kommer detta att verka i sådana fall där det har blivit en kommunsammanslagning och en ort förut varit i en högre dyrort? Genom statsrådets övergångsbestämmelse kommer man där att få lönetillägg, men vad kommer att ske med den andra delen av kommunen, som förut har varit i en lägre dyrort? Där blir det ju enligt statsrådets förslag även en sönderdelning av kommunen när det gäller detta lönetillägg. Jag tror därför inte att Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt är så klart som man här försöker göra gällande.

Sedan har man från bondeförbundets sida — särskilt herr Svensson i Stenkyrka — kritiserat oss även på denna punkt. Herr Svensson säger för sitt vidkommande att han icke kan acceptera den linje, som vi här har visat på, nämligen att man inte skall flytta ner någon ort. Jag är litet förvånad över denna bestämda ståndpunkt från herr Svenssons sida. Om herr Svensson ville läsa herr Rubbestads motion, så säger han uttryckligen följande, där han skarpt kritiserar socialstyrelsens förslag: »Man kan lätt föreställa sig vilken irritation och besvikelse detta kommer att medföra i vederbörande orter. Att stats-tjänstemännen kommer att hållas skadeslösa genom de föreslagna övergångs-

bestämmelserna hjälper inte upp hela saken.» Om man alltså här får läsa något mellan raderna, anser även herr Rubbestad att man måste undvika den irritation som faktiskt ligger i denna nedflyttning. Han underkänner också statsrådets övergångsbestämmelser på den punkten. Men jag tror inte heller att herr Svensson i Stenkyrka kan tala för hela sitt parti i vad gäller denna sak, när han bestämt motsätter sig att man inte här skall få flytta ned någon grupp.

Jag läste häromdagen med mycket stort intresse en tidskrift, som utges från bondeförbundet, där fil. lic. Per Lindegren hade en som jag tycker mycket välskriven exposé över denna fråga. Han framhåller, när han kommer in på den successiva avveckling, som han anser är nödvändig beträffande detta dyrortssystem följande: »Det framhölls i motionen» — nämligen den motion som år 1949 väcktes av bondeförbundet — »att även om icke minst statsfinansiella skäl talade för att lönerna slutligen fastställdes som en medelproportional mellan lönerna på högsta och lägsta ort, så ansåg man denna lösning icke vara politiskt möjlig utan förordade i stället en sådan lösning att lägre ortsgrupper med bestämda tidsintervaller flyttades upp i högre, så att efter en viss övergångstid lönerna i högsta gruppen, nämligen den femte, skulle bli gällande i hela landet.»

Vad innebär detta uttalande? Det innebär faktiskt i princip samma sak som vi har förfäktat på högerhåll när vi har tagit ställning till utskottets förslag på denna punkt. Man vill alltså åstadkomma en uppflyttning, vilket helt logiskt innebär att man för att undgå irritation skall söka undvika nedflyttningar.

För en stund sedan omnämnde jag i förbigående, herr talman, att förslaget på punkt II, nämligen att inga orter skall flyttas ned, bör ses i samband med det förslag till skrivning som högern har yrkat på i reservation 3. Det

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

är alldeles påtagligt, och jag vill där i stort sett instämma i vad herr Rubbestad har framfört, att det nuvarande systemet för dyrortsgrupperingen inte är tillfredsställande. Det är alldeles tydligt att landsbygden här har fått sitta emellan, och det är också tydligt att det har skett en så stor utjämning av levnadskostnaderna på olika orter, att det inte längre är befogat med så stor spännvidd i dyrortsgrupperingen.

Herr Orgård förde fram vissa resonemang beträffande motiveringen i reservation 3, där vi omnämner att undersökningarna bör grundas på objektiva och exakta uppgifter så att subjektiva omdömen i möjligaste mån undviks, och han fäste sig särskilt vid uttrycket »subjektiva omdömen». I den artikel i den bondeförbundstidskriften som jag erinrade om har man enligt mitt förmenande klart påvisat varför man kan använda detta uttryck »subjektiva omdömen». Det hänför sig inte minst till att uppgiftslämnaren ofta gör vissa subjektiva omdömen när han lämnar sina uppgifter.

Det förefaller mig som om herr Orgård inte hade någon erinran att göra mot att man skall taga hänsyn till även till icke statistiskt mätbara faktorer. Det är en punkt som är ytterst viktig i detta avseende, ty därigenom kan man sannolikt få fram en rättvisare grund för en ytterligare krympning av spännvidden, som skulle möjliggöra en uppdelning i färre grupper än de fyra som i år föreslås.

Vi som har reserverat oss på denna punkt har ansett att denna fråga bör bli föremål för omprövning. Vi har inte nu direkt tagit ställning till om en avveckling är möjlig, men det får inte uteslutas. Vi har därför också i det förslag till kläm som vi har lagt fram på denna punkt yrkat att riksdagen med bifall till motionerna I:425 och II:522 men också i anledning av en högermotion som väckts av herr von Seth m. fl., där det talas om en avveck-

ling av detta system, skall begära en undersökning och nytt förslag i denna fråga.

Varför gör vi det, herr talman? Jag kanske får rent personligt framhålla att det vid de föredragningar från departementets sida som gjordes i avdelningen — jag vill oförbehållsamt uttala mitt erkännande för den mycket objektiva och upplysande uppläggningsen — framkom en sak som snuddar vid tvenne motioner. Det framkom nämligen att om man minskade antalet grupper från fyra till tre, skulle inte bara områdesindelningen bli betydligt enhetligare, utan man skulle också i hög grad eliminera de orättvisor som det föreliggande förslaget obestriddligen innehåller beträffande en rad samhällen, inte minst i mellersta, södra och västra Sverige. Detta erkändes också av föredraganden. Men här nödgas vi emellertid ta ställning till en fråga som vi åtminstone detta år inte kan komma alltför lätt förbi: vad skulle detta kosta? På den punkten har såväl statsrådet som avdelningens ordförande lämnat vissa sifferuppgifter som jag inte vågar bestrida, och det är också med hänsyn till kostnaden som vi i reservationen nr 3 inte har kunnat ansluta sig till dessa motioner, trots att ett bifall till dem skulle både förenkla systemet och vara rättvisare. En fortsatt undersökning enligt vårt skrivelseförslag tror vi skulle klarlägga, huruvida en avveckling är möjlig, på vad sätt den skall ske och vad som skall sättas i stället. Om dessa undersökningar kommer att utvisa, vilket sannolikt blir fallet, att en ytterligare krympning av spännvidden är befogad, bör undersökningarna inte få ligga på hyllan i departementet utan bör snabbt följas av förslag till riksdagen om en ny indelning. På den punkten föreligger i realiteten ganska liten skillnad mellan reservationerna 3 och 4 under detta utlåtande. När man står varandra så nära, att man bara tvistar om for-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

muleringar, kunde man gott ha enats om en gemensam reservation. Att så icke skett är att beklaga.

Jag vill avsluta detta anförande, herr talman, med att sammanfattningsvis framhålla, att när det gäller det förslag, som vi i dag har att ta ställning till, accepterar både utskottet och vi reservanter under reservation 3 i stort sett nu regeringens förslag. Under punkt II har vi emellertid velat gå längre än Kungl. Maj:t har föreslagit. Då nuvarande dyrortssystem obestriddligt är ganska otillfredsställande — man måste medge att en objektiv grund för indelningen är ytterst svår att erhålla — leder detta tanken till att systemet bör ersättas med något annat. En avveckling kan ske gradvis. I den reservation, som är betecknad med 3, har vi uttalat att en fortsatt undersökning bör ske och att i anknytning till denna ett nytt förslag snarast måtte läggas på riksdagens bord.

Herr ORGÅRD (s) kort genmäle: Herr talman! Såsom framhållits av herr Staxäng påyrkas i reservation en ny undersökning och att Kungl. Maj:t snarast möjligt skall framlägga ett nytt förslag. Jag förmodar att i motsats till vad som hittills enligt reservanternas mening skett bör undersökningen å ena sidan grundas på »objektiva och exakta uppgifter» och å andra sidan även taga hänsyn till »icke statistiskt mätbara faktorer». Jag tror jag kan säga att socialstyrelsens förslag såvitt möjligt har sökt uppfylla dessa krav även vid den slutliga inplaceringen av orterna.

Jag vill tillägga att reservanterna synes ha glömt att anvisa de nödiga medlen för en ny undersökning och ett nytt förslag. Jag förmodar att det kommer att kosta minst lika mycket som förra gången, då kostnaderna uppgick till omkring 300 000 kronor.

Herr PERSSON i Växjö (s): Herr talman! Någon representant för det parti jag tillhör som samtidigt i denna fråga har gått på utskottets förslag har tidigare inte deltagit i debatten. För min del brukar jag i allmänhet ansluta mig till Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror jag kan säga att jag brukar vara lika konungslig som t. ex. herr Lindholm. Kungl. Maj:ts förslag brukar nämligen vara så väl motiverade, att man kan ansluta sig till dem och försvara dem inför sina uppdragsgivare. Jag har bara en gång, då det väckt uppseende, avvikit från Kungl. Maj:ts förslag, men det var i en fråga, där regeringen inte var enig. Det var inte den gången så lätt att lotsa sig fram.

I detta fall har jag också ansett att Kungl. Maj:ts förslag i huvudsak är väl motiverat. På en punkt har jag emellertid intagit en annan hållning, såsom framgår av det utskottsutlåtande vi har att behandla.

Jag är alldeles övertygad om att de som hört denna debatt och inte minst statsrådet Lingmans anförande är på det klara med att någon millimeterrättvisa kan man inte komma fram till i dessa frågor. Exempel som anförts visar, att det är mycket svårt att göra det. Jag tror att man inte skall tala alltför mycket om rättvisa i samband med dyrortssystemet, inte ens det nya system som vi nu skall få.

Jag tycker emellertid det är en annan sak att flytta ned en del kommuner i en lägre dyrort än den de tillhört de senaste åren, än att neka en del kommuner att komma upp i högre dyrort, även om de har goda skäl för detta. Att dessa kommuner nu skall komma lägre ned än de varit förut i dyrortshänseende beror inte på att de relativa eller absoluta levnadskostnaderna sjunkit, ty levnadskostnaderna har i alla dessa kommuner stigit. De ligger närmare Stockholm, som är utgångspunkten, än de gjorde förut.

Den utgångspunkt som man valt för

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

beräkningen har blivit helt och hållet avgörande. Jag för min del har mycket svårt att försvara det föreslagna systemet. För statstjänarna innebär det åtminstone på ganska länge inte någon nedflyttning i lönehänseende. Det innebär en liten försämring när det gäller skatterna. Skatterna blir något högre, men det är inte så många kronor det gäller. Men vad innebär systemet för andra grupper? Jag kan inte bestämt säga det. Vi har nu livsmedelsarbetarna ute i konflikt. De skulle ha 10 kronor i veckan i löneökning, om de finge igenom sina krav. Deras avtal är dyrortsgrupperat. Jag har inte talat med livsmedelsarbetareförbundet i dag, men en kamrat till mig har gjort det och fått den uppgiften, att livsmedelsarbetarnas avtal är dyrortsgrupperat. I ortsgrupp 2 är lönen fem kronor i veckan lägre än i ortsgrupp 3. Dessutom är skatterna ungefär en krona i veckan högre. Om livsmedelsarbetarna skulle få sex å sju kronor i löneförhöjning skulle denna kunna komma att helt försvinna på de orter, som är placerade i ortsgrupp 3, om de blev nedflyttade till ortsgrupp 2.

Jag för min del kan inte tänka mig, om det blir på det sättet, att jag skall kunna överbevisa livsmedelsarbetarna om att detta är motiverat, när de kan överbevisa mig med stöd av det material som finns, att både den absoluta och den relativa levnadskostnadsnivån har höjts kraftigt, sedan vi förra gången genomförde en dyrortsgruppering.

Detta är det ena. Jag skall inte ta upp någon lång diskussion — jag tycker inte det tjänar något till — men det är ytterligare en synpunkt jag vill anföra. Jag har i dag studerat snabbprotokollet från första kammarens debatt i denna fråga.

På sid. 5 i referatet av statsrådets inlägg heter det: »Jag finner det därför vara beklagligt, om kammaren skulle följa utskottsmajoriteten och utan vidare slå fast, att om en kommun en gång kommit i en högre ortsgrupp, så

skall den vara kvar där, även om den kommer att utgöra en liten del av en ny storkommun.» Det är alltså samtliga 36 orter det här resoneras om. Sedan fortsätter statsrådet: »Därmed skapas nya problem, som jag har fått särskild kännedom om vid alla de uppvaktningar jag haft under den senaste tiden. Jag tror, att det finns anledning att ta hänsyn till detta. Jag tror också att vi kan förlita oss på att den fortsatta prövningen kommer att leda till att ett väsentligt antal av de orter som nu är föreslagna till nedflyttning inte kommer att riskera en sådan nedflyttning. Jag förstår inte, varför man skall bryta ut just dessa 36 orter för att få deras inplacering fastställd av riksdagen, medan Kungl. Maj:t skall pröva de övriga. Jag tror, att kommunerna ute i landet sätter stort värde på att de blir likvärdigt behandlade och att deras inplacering sker efter samma måttstock.»

Här säger alltså statsrådet, att beträffande ett väsentligt antal av de 36 orter det gäller tror han vi kan förlita oss på inte kommer att nedflyttas. Ett väsentligt antal av 36 orter måste, såvitt jag förstår, vara minst 19 orter. Är det 18, så är det bara hälften, och är det ett mindre antal, så är det inte ett väsentligt antal.

I första kammaren föreslogs från utskottsmajoritetens sida ett tillägg till utskottsmajoritetens utlåtande. Formuleringen av detta tillägg har jag förut lämnat till talmannen. Det innebär, att man skall bifalla utskottets förslag med följande tillägg till förslaget under punkt II: såvida det ej motiveras av önskvärdheten av att kommunen i dess helhet skall kunna hänföras till samma ortsgrupp. Detta innebär, att om en nedflyttning motiveras därav, att man vill ha en enhetlig dyrort inom en viss kommun, får man lov att gå med på detta. Men sedan återstår 19 orter, och det är det vi håller på, att ingen av dessa orter skall placeras lägre än de för närvarande är placerade. Såvitt jag förstår,

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

är i sak statsrådets inställning, sådan den kommit till uttryck i protokollet i första kammaren, och den inställning vi intar i saken precis densamma.

Då återstår endast, såvitt jag förstår, en annan sak att i detta sammanhang diskutera. Det är frågan, huruvida riksdagen skall uttala sig om vilka orter som skall placeras i den ena eller andra ortsgruppen. Det tycker jag nog riksdagen i allmänhet inte skall göra. Men när här vid detta tillfälle förekommit en dyrortsundersökning, där man tilllämpat andra metoder och andra utgångspunkter än förra gången och på grund av detta kommit till annat resultat beträffande dessa orter, tycker jag, att det inte finns någonting, som talar mot att man undantagsvis från riksdagens sida ger statsrådet ett stöd för den uppfattning, som han givit till känna i första kammaren. Det kan ju inte innebära en försämring av statsrådets ställning, när han skall placera in dessa orter. Det är egentligen, såvitt jag förstår, bara det som det är fråga om.

Inte heller kan principen medföra några besvärligheter konstitutionellt. Det är en praxis, som man har tilllämpat, det vill jag inte förneka, men att det skulle finnas något hinder för att riksdagen går på den linjen, kan jag inte finna. Till sist vill jag gärna säga, att jag ju mycket väl vet, att detta är en utomordentligt besvärlig fråga. Jag tror man skall sätta värde på den behandling denna fråga fått både i utredningen och inom civildepartementet, där inte minst statsrådet Lingman med, som jag tror, mycket stort tålamod — jag har själv varit med vid en uppvaktning — lyssnat till synpunkter från olika håll.

Jag kan emellertid inte komma till annat än att jag tillstyrker utskottets utlåtande med det tillägg som jag här föreslagit.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Herr

Persson i Växjö citerade mitt anförande i första kammaren på ett sätt som var något missvisande. Han utläste ur detta, att jag i mitt anförande skulle ha sagt, att man vid en fortsatt prövning skulle klara det väsentliga antalet av de 36 orterna från nedflyttning. Jag tycker nog, att herr Persson skall läsa det som står före det stycket, som han råkade citera, där jag närmare talat om, att av de 36 orterna är det 17 som utgör delar av en kommun. I fråga om dessa har utskottsmajoritetens talesmän både i första kammaren och här i dag uttalat, att man inte kan ta med dem, utan dem har man själv slängt överbord. Vad som återstår är 19 kommuner.

Men i det stycke som herr Persson citerade här vände jag mig mot att utskottet från början var inne på att utan vidare besluta om placeringen av 36 orter. Man har emellertid själv insett det orimliga i det hela. När det nu säges att man kan rätta till en hel del genom en prövning vill jag hänvisa till vad jag tidigare sagt, nämligen att vid en prövning får man se till att det blir en avvägning både för dem som varit i högre ortsgrupp och andra, så att orterna blir likvärdigt bedömda. Vad utskottet föreslår innebär att man utan vidare skall besluta att om en ort varit i en högre ortsgrupp skall den också för framtiden vara det, oavsett vilka prisjämförelser man har de olika orterna och länen emellan. Däri kan jag inte se någon rättvisa, om det nu är den man vill åberopa.

Herr HENRIKSSON (s): Herr talman! Det måste erkännas att dyrortsfrågan är utomordentligt svår för att inte säga omöjlig att lösa på ett sådant sätt att det inte uppstår missnöje med lösningen på olika håll. Vi har inte tidigare haft något dylikt system, som varit fritt från invändningar. Det som nu föreslås är det inte heller, och det är föga sannolikt att vi över huvud taget

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

har möjlighet att komma fram till något, som av alla skulle komma att accepteras. Jag vill emellertid samtidigt säga att jag tror att det är ännu mera orimligt att räkna med att vi skulle få ett tillstånd utan missnöje om man följde den linje som då och då förts fram, nämligen att slopa de skillnader i skatteavdrag och löner som dyrortsgrupperingen medför. Jag tror att det skulle vara att komma ur askan i elden om det skulle ske under tid som nu är möjlig att överblicka.

Sedan skall jag komma till det förslag som lagts fram av regeringen och som tillstyrkts av utskottet — både majoritet och minoritet i utskottet är ense om huvudlinjerna — och göra några erinringar närmast med utgångspunkt från hur man på statstjänarnas sida ser på saken. Det kan vara anledning att till en början studera ingressen som finns i propositionen och utskottsutlåtandet där man säger, att detta är en fråga som gäller en ny lönegruppering för statstjänstemännen m. fl. — det är den fråga riksdagen nu har att behandla. Ser vi tillbaka på de övriga större frågor som riksdagen under senare tid haft att behandla och som gällt statstjänstemännens löner finner vi att de förslag som lämnats grundats på efter förhandlingar uppnådda överenskommelser med de statsanställdas organisationer. Det har varit en ordning, som undan för undan vuxit fram och som man betraktat som den normala. Så borde man enligt mitt förmenande förfarit också i detta fall. Sådana förhandlingar skulle då självfallet endast avse lönegrupperingen för tjänstemännen. Det vore ju orimligt att förutsätta att det skulle föras förhandlingar om hur staten för sin del anser att det bör ordnas med skattegrupperingen. Där emot kan det inte vara orimligt att statsanställda får möjlighet att i denna lönefråga som i andra föra förhandlingar och träffa överenskommelser om de principer som bör gälla för lönegrup-

perna, därvid då inräknat spännvidden mellan grupperna och var gruppgränserna skall läggas. Man kan inte gärna i de förhandlingarna lägga in hur varje enskild ort i landet skall placeras. Så långt i detalj kan man inte gärna gå.

Nu kan man emellertid, och det har väl också skett, mot detta resonemang anmärka, för det första att organisationerna har i sina remissvar godtagit att det skulle vara en 12-procentig spännvidd och att det skulle vara 4 grupper. Och för det andra kan det sägas att dyrortsfrågan ju har så stor allmän betydelse att man för den skull inte kan överlämna den till förberedande förhandlingar mellan de statsanställdas organisationer och deras motpart, civildepartementet.

Beträffande den första anmärkningen där man erinrar om att organisationerna godtagit de 12 procenten och de fyra grupperna vill jag säga, att organisationernas godkännande på den punkten varit i hög grad villkorligt, eftersom de förutsatt att det skulle knytas samman med att de nuvarande gruppgränserna skulle gälla oförändrade. Beträffande den andra anmärkningen vill jag inte bestrida att det blivit så att dyrortgrupperingen undan för undan kommit att spela allt större och större roll i samhällsekonomin, detta beroende på att man anslutit allt flera kollektivavtal på den öppna marknaden och på att man också har i ökad utsträckning börjat använda den på andra områden. Jag menar emellertid att den statliga dyrortsgrupperingens ökade användning på andra områden inte bör leda till att den grupp för vilken dyrortsgrupperingen i första hand är avsedd att gälla, alltså statstjänstemännen, skall få ett minskat inflytande på hur man från organisationernas sida anser att en lönegruppering bör utformas. Om det nu med hänsyn till skattegrupperingen och med hänsyn till ortsgrupperingens betydelse på andra områden

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

inte är möjligt att genomföra en sådan ordning att förhandlingarna komme att föras i dessa frågor under bevarandet av det nuvarande systemet vill jag allvarligt ifrågasätta, om det inte kan vara anledning att skilja lönegrupperingen från den officiella ortsgupperingen så att riksdagen såsom en politisk fråga får behandla vilka ortsgupper man skall ha, men att det sedan får bli en fråga mellan löntagarnas organisationer och den, som företräder staten som arbetsgivare, om och i vilken utsträckning man skall tillämpa en sådan officiellt fastställd dyrortsgruppering när det gäller de statsanställdas löner. Jag vill som sagt ifrågasätta om det inte är en sak som man bör tänka på för framtiden.

Jag har förut sagt att organisationerna för de statsanställda förordnat en krympning av spännvidden till 12 procent men att den inte borde medföra att man ändrade på gruppgränserna. Man får då nämligen lätt intrycket av godtycklighet i hela systemet, som ju i sin tur kan leda till att förtroendet för grupperingen i dess nuvarande form kommer att minska på olika håll. Då har man emellertid framhållit, att det inte går att bevara de nuvarande gruppgränserna, eftersom detta leder till en allmän lönereglering eller en allmän skattesänkning, och det har vi inte råd att genomföra. De ekonomiska förhållandena är inte sådana, att detta är möjligt. Dessa motiv får man lov att respektera. Alla vet ju att staten inte nu har något överskott på inkomster. Men man har ju ännu inte från de statsanställdas sida begärt någon allmän lönereglering, och ingen tror väl heller att det är möjligt att nå en allmän skattesänkning — i varje fall inte på kort sikt. Om man accepterar det resonemanget, så kan det ifrågasättas, om man inte borde nöja sig med att nu vidtaga sådana smärre justeringar, som kan vara nödvändiga för att undvika en uppdelning av storkommunerna i olika

grupper, och skjuta på den mera definitiva utformningen av dyrortsfrågan, till dess vi har kommit i ett ekonomiskt läge, som gör det möjligt att genomföra en omläggning av dyrortsgrupperingen efter tidigare principer. Då slipper vi laborera med sådana ändringar i gruppgränserna, som nu har skett. Nu har emellertid statsutskottet — både den del som utgör minoriteten och den som utgör majoritet — accepterat huvudgrunderna i här föreliggande förslag. De kvarstående meningsskiljaktigheterna är inte särskilt stora.

Innan jag går in på frågan om nedflyttningen av vissa orter, vill jag säga några ord om de enhetliga dyrortsområden, som här har berörts. Det är riktigt att det uttalas önskemål om att vi skall sträva efter större enhetliga områden, för att därigenom nedbringa antalet gränssfall. Jag har också för min del sagt — och detta har även framhållits från organisationernas sida — att detta är en lämplig åtgärd. Men jag tror ändå inte, att vi skall vara alltför förtjusta i dessa stora enhetliga områden, ty om man tycker så oerhört bra om dem, så kan det ju ligga nära till hands att göra hela landet till ett enda område. Då får vi ju ännu färre gränser. Detta vore emellertid inte någon rimlig lösning av dyrortsfrågan. Vi får väl, menar jag, taga förslaget om stora enhetliga områden för vad det är värt. Det kan innebära att framsteg med sådana områden — man slipper t. ex. vissa administrativa svårigheter — men det kan aldrig få bli en indelning, från vilken inga avsteg får göras. Vi har ju sett vad som inträffat, när man gått till verket att placera in de olika orterna. Då har det t. ex. visat sig omöjligt att åstadkomma enhetliga områden i södra Sverige, vilket framgår vid ett studium av denna karta. Redan i socialstyrelsens här föreliggande förslag har man alltså fått göra betydande avsteg, och det kan givetvis vara motiverat att göra ytterligare undantag för att

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

tillgodose rättvisesynpunkter. Sådana kommer säkerligen också att göras.

Jag sade att skillnaderna mellan majoritetens och minoritetens yrkanden i denna fråga icke är så stora. Jag vill i det sammanhanget erinra om det tilläggsförslag till sitt ursprungliga, tryckta förslag, som majoriteten lagt fram, innebärande att även om man går efter majoritetens linje, måste nedflyttningar av en del orter ändå företagas. Å andra sidan har chefen för civildepartementet gjort sådana uttalanden här i dag och i första kammaren, när frågan behandlades där, att man nu kan säga att denna fråga ligger något annorlunda till än den gjorde, när det bara fanns socialstyrelsens förslag att gå efter. Jag syftar här på de uttalanden som gjorts om att nedflyttningshotade orter skall prövas särskilt noggrant och att nedflyttning icke skall ske, om icke alldeles speciella skäl talar härför. Jag vill understryka, att det bör föreligga mycket starka skäl, innan man flyttar ned en ort i en lägre dyrortsgrupp.

Vidare har chefen för civildepartementet uttalat, att innan dyrortsgrupperingen blir definitivt fastställd, skall organisationerna ha möjlighet att vid överläggningar framföra sina synpunkter på frågan. Jag har så stort förtroende för civilministern, att jag tror det är möjligt att inom ramen för det föreslagna systemet komma fram till en lösning, som tar bort en stor del av det missnöje som förefinnes på de orter, som enligt socialstyrelsens förslag — och enligt min mening i allmänhet oberättigat — skulle komma att flyttas ned. Därför tror jag inte att vi ger oss in på några äventyrligheter, om vi följer den linje, som härvidlag rekommenderats av chefen för civildepartementet.

Till sist några ord om de orter, som enligt såväl majoritetens som minoritetens linje skulle komma att flyttas ned. Det har sagts att man genom övergångsbestämmelser skulle kunna förhindra att nedflyttningen av dessa or-

ter medförde några omedelbara löneförsämringar, och detta är naturligtvis i och för sig bra. Men det kan ju även vid en senare tidpunkt inträffa förhållanden, som gör att en nedflyttning i samband med vissa justeringar av de statsanställdas löner kan te sig obillig. Jag förutsätter därför, att de uttalanden som gjorts på denna punkt, såväl skriftliga som muntliga, icke skall tolkas på annat sätt än att det skall vara möjligt att — enligt samma regler som gäller för vanliga löneförhandlingar för de statsanställda — år för år förhandla om de löner, som skall utgå på de orter, vilka på grund av det beslut riksdagen nu står i begrepp att fatta, kan komma att hänföras till en lägre ortsgrupp än den de i dag befinner sig i. Då detta emellertid är frågor, som enligt min mening är av den art att man bör förhandla om dem, skall jag här inte vidare utveckla mina synpunkter i frågan.

Fru SJÖSTRAND (fp): Herr talman! Det har sagts så mycket i denna fråga att det kanske inte är så mycket mer att tillägga. Indragningen av grupp 1 är väl bara en riktig och bra åtgärd liksom sammanpressningen av dyrhets-spännvidden. Något som jag för min del var litet tveksam om förut var tanken på områdesindelning som ersättare av det förra systemet. Den lät bestickande och duperade nog många av oss, men så som socialstyrelsen omsatt idén i praktiken känner jag mig ha rätt att även nu ställa mig en smula tvivlande. Man kan säkerligen med skäl göra en hel del invändningar mot tillämpningen av det sifferresultat, som socialstyrelsen kommit fram till genom sin undersökning. Gör man en siffermässig undersökning med mycken möda och stora kostnader borde tillämpningen ha blivit mera tillförlitlig än den enligt min åsikt har blivit.

Det har tydligen förekommit en del tämligen godtyckliga »skälighetsprov-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

ningar», som inte stämmer vare sig med siffrorna eller med de verkliga förhållandena. Herr Rubbestad har redan både i sin motion och i sitt anförande givit åtskilliga drastiska exempel härpå. Jag behöver bara nämna ordet Blekinge, så vet vi allesammans vad det gäller.

Med denna tydliga ganska godtyckliga områdesindelning följer också, som redan sagts, att en rad städer och samhällen flyttas ned från högre till lägre dyrtort. Många av dessa orter har förut blivit uppflyttade efter ansökan och efter att ha kunnat på många sätt bevisa sin dyrtort i förhållande till andra orter. Då måste man fråga sig: Vad har skett sedan dess, som kan motivera en sänkning? Varken priser eller löner eller hyror har på dessa platser blivit lägre sedan dess, tvärtom. På dessa orter har man nog haft en känsla av att man genom denna nedflyttning fått betala uppflyttningen för andra. Till stor del kommer bortfallet i skatter att falla på de nedflyttade orterna.

Man kan som en parallell göra det tankeexperimentet, att en grupp löntagare vid ett företag skulle komma i åtnjutande av en högre lön men att man för att kunna ge dem denna gör ett motsvarande avdrag för en annan grupp. Så kan inte en privat företagare göra, men det blir något liknande som staten gör. I propositionen säges det att man inte just nu skall sänka lönerna och att de som placeras i en lägre ortsgrupp än för närvarande övergångsvis skall få åtnjuta de löner som nu utgår. Enligt statsutskottets utlåtande nr 134 säger departementschefen detsamma, att de anställda i regel icke skall behöva nu vidkännas sänkta löner. Vidare säges det i propositionen att ställning till förslaget om ny lönegruppering icke bör tagas förrän berörda kommuner och organisationer inkommit med sina synpunkter på förslaget.

Detta är gott och väl. Men inte är detta överläggningar i vanlig ordning.

Det är förklarligt om de anställda är förvånade över att inte deras organisationer får tillfälle att förhandla även om ortsgruppernas inplacering eller låt mig i stället säga: om löneplanernas anpassning till det ändrade systemet. Härav kommer sedermera, förr eller senare, de till organisationerna anslutna att bli beroende.

Löntagarna får inte heller klart för sig hur det kommer att bli, om man skall behöva vidta en generell höjning av t. ex. det rörliga tillägget. Skulle detta tagas som intäkt för en nedflyttning i ortsgrupp och löneskala? Räknas detta som lönerereglering? Övergångsbestämmelserna finner jag inte tillräckligt klara.

Så kan man göra sig en annan fråga. Staten lovar att ingen skall behöva nu vidkännas sänkt lön på grund av dessa ifrågasatta ändringar i lönegrupperingen, och det är väl troligt att stadsförbundet gör samma löfte till de kommunalt anställda i städerna. Vilka återstår då, som får de sänkta lönerna och som får ta stöten? Såvitt jag förstår kommer det att gå ut över de fackorganiserade arbetarna på ifrågavarande orter, de som har dyrtortsreglerade löner. Har arbetarna och deras representanter i riksdagen verkligen detta klart för sig? Några FCO-grupper har reagerat, men jag är inte säker på om de också förs göra det i dag.

Mot själva undersökningen och beräkningarna kan man likaså göra åtskilliga invändningar. Det har exempelvis inte anförts något hållbart skäl för att indela indextalen i grupper om 40 enheter. Man säger att detta skulle vara i överensstämmelse med den 4-procentiga spännvidden. Vad har detta med den 4-procentiga spännvidden att göra? Denna hänför sig till löneskillnaden mellan två angränsande ortsgrupper, inte till en enskild grupp för sig. Man kan ävenledes fråga sig, varför man börjar nerifrån och inte uppifrån — det har frågats här tidigare —

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

och var man skall placera in Stockholm. Den översta gruppen omfattar nämligen inte 40 enheter utan endast 23.

Jag vill i sammanhanget påminna om vad som skedde när Stockholm för ett par år sedan lyckades erhålla ett »kö- och trängseltillägg». Då fick Stockholms budget ett tillskott som motsvarade bortåt en ortsgrupp, och eftersom Stockholm alltid tas till utgångspunkt vid alla dyrortsberäkningar, sänktes då större delen av landsorten närmare en ortsgrupp. Just sådana enstaka ingrepp i metoderna för uppgörande av dyrortskalkyler kan få och får också de mest vittgående följder för landsortens löntagare och skattebetalare.

Jag har en del siffror som visar den godtyckliga placeringen för en del orter, men jag skall hoppa över dem. Jag vill emellertid citera en sats i socialstyrelsens PM. Där hittar man följande intressanta uttalande: »Själva metoden för utförandet av 1951 års dyrortsundersökning har i hög grad bidragit till att skillnaden i extremvärden minskat.»

Vad skall man dra för slutsats av detta? Jo, slutsatsen måste bli att tidigare metoder i hög grad har bidragit till att göra spännvidden för dyrortsskillnaden felaktigt stor. Eftersom lönespännvidden hittills ansetts vara en funktion av levnadskostnadsspännvidden är det tydligt att de lägre dyrorter- nas löntagare varit ständigt underbetalda. Det har väl ändå varit meningen att man med hjälp av dyrortssystemet skulle tillförsäkra löntagarna på skilda orter samma reallön. Något uttalande i den riktningen saknas denna gång helt i civildepartementets PM. Skall den nämnda principen i fortsättningen åsidosättas, anser jag att dyrortssystemet förlorat sitt existensberättigande.

Levnadskostnaderna har således de senaste åren utsatts för en kraftig sammanpressning, och då borde i konsekvens härmed spännvidden för lönerna minskas i motsvarande grad. Man

skulle alltså för de lägre dyrorterna rätteligen ha kunnat väntat löneökningar i stället för lönesänkningar. Låt mig ta ett exempel. I högsta dyrort följs de båda värdena åt. Där kan man enligt dyrortsstatistiken för 1 000 kronor köpa varor till ett värde av 1 000 kronor. I lägsta dyrortsgruppen bör man kunna utföra konststycket att för 840 kronor köpa varor för 880 kronor, om standarden skall hållas lika. Men det vet vi, att ett sådant konststycke inte är möjligt.

Jag skulle kunna ge många fler exempel på ohållbarheten i resonemangen, men jag skall inte göra det. En sak vill jag emellertid anföra, som jag finner egendomlig.

Det har sagts från socialstyrelsen, att villkoret för att en ort skall få brytas ut och placeras i en högre klass är att dess indextal med minst tio enheter överskrider gränsen för närmast högre dyrortsgrupp. Detta har man också tillämpat, men för ortsgrupp 5 gäller inte denna bestämmelse. Stockholm med indextalet 1 000, Nacka med 1 005, Täby med 1 000 och Huddinge med 1 003 hänföres till ortsgrupp 5, trots att den angivna gränsen mellan 4:e och 5:e ortsgruppen ej överskrides. Man undrar: Var ligger logiken i detta?

Jag skulle till sist bara vilja citera en passus i Sociala meddelanden, där en intressant redogörelse lämnas för dyrortsundersökningen och där man kommer in på sänkningen av en del orter. Det står så här: »Det är föga motiverat, om ett stort antal städer i södra Sverige skulle erhålla en högre placering än omgivande landsbygd, när man i mellersta och norra Sverige icke har några motsvarande skillnader.» Man sätter alltså i gång en stor dyrortsundersökning och får fram en mängd siffror, men man rättar sig inte efter dem. Orsaken till att orterna i södra Sverige skall sänkas i dyrortshänseende är alltså inte de gjorda beräkningarna, utan orsaken är att man i

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

mellersta och norra Sverige inte har lyckats få fram några motsvarande skillnader mellan landsbygd och städer.

Herr talman! Jag opponerar mig mot en sådan motivering på de orters vägnar i södra Sverige, som på så lösa skäl blir nedflyttade från sina nuvarande inplaceringar. Därför instämmer jag också i utskottets förslag att inga orter skall bli utsatta för en nedflyttning. Då jag inte tror att jag kan samla tillräckligt antal röster för bifall till min egen motion ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan med det tillägg, som gjordes av herr Ståhl.

Herr LUNDQVIST (s): Herr talman! En hel del talare har yttrat sig i denna fråga och jag skulle för min del kunnat avstå, men då jag har lämnat in en motion i ärendet finner jag anledning att något beröra bakgrunden till mitt ställningstagande.

Vi hemställer i klämman till motionen — det har berörts tidigare — »att riksdagen måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att ägna dyrortsfrågan fortsatt uppmärksamhet och snarast möjligt för riksdagen framlägga nytt förslag till ortsgruppering». Det har sagts att Kungl. Maj:t saknar medel att göra en sådan utredning. När vi skrev dessa rader siktade vi på att det skulle komma att framföras vissa synpunkter såväl från organisationerna som från de kommuner, som berörs av nedflyttningarna. Av denna anledning förutsatte vi att Kungl. Maj:t sedermera skulle ta initiativet till en utredning.

Vi vet ju allesammans att en utredning nu pågår och att man inom handelen vidtar åtgärder för att försöka rationalisera distributionsväsendet i vårt land. En stor del av kostnaderna gäller vår livsmedelsförsörjning. Av Kooperativa förbundets yttrande finner vi att man är synnerligen bekymrad över det framlagda förslaget. Jag utgår från att det en gång, då man slopar investeringsavgiften, kommer att

vidtas en hel del rationaliseringsåtgärder på handelns område, så att man kan få möjlighet att åstadkomma en ytterligare sammankrympning av dyrorterna. Vad vi siktade på var att man i första omgången skulle slopa dyrortsgrupp 1 och göra de justeringar som behövdes beträffande de högre dyrortsgrupperna, för att sedan återkomma till frågan. Nu har man ansett att denna linje inte går att följa.

Den inverkan som det föreslagna systemet får när det gäller vad som i vår motion säges om att ingen ortsgrupp skall flyttas ned har tidigare påtalats.

Här har tidigare påtalats verkningarna av vår motion i den del den går ut på att ingen ortsgrupp skall flyttas ned. Som det har påpekats tidigare berör ju detta icke i så stor utsträckning de statsanställda. Beträffande dessa har ju civilministern välvilligt nog vidtagit vissa åtgärder för att garantera en viss övergång. Huruvida dessa åtgärder även kommer att omfatta de kollektivavtalsanställda vid statens verk har jag inte fått någon närmare kännedom om. Jag har endast i propositionen kunnat ta del av vad statens avtalsnämnd har sagt, nämligen att »en anpassning av lönen till den nya ortsgrupperingen bör — — — kunna ske icke endast vid löneförhöjningar till följd av avtalsuppgörelser — utan också vid de anställdas överförande i annan lönegrupp eller löneklass». Det föreligger alltså ett frågetecken för de kollektivavtalsanställda vid statens verk.

När det sedan gäller de privatanställda har jag samma uppfattning som en del andra talare, att det med hänsyn till det hårdnande löneläge som stundar på den privata arbetsmarknaden skulle vara märkvärdigt, om man inte vid höstens avtalsförhandlingar komme att utnyttja den fingerisning, som ligger i ett beslut om nedflyttning av vissa orter. Det är också

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

en av anledningarna till att jag står betänksam inför vad som här föreslås.

Jag vill också erinra om att även andra områden, bl. a. socialvården, kommer delvis att påverkas av dyrortsgrupperingen. Exempelvis när det gäller mödrahjälsnämndernas prövning av det behov av mödrahjälp som föreligger inom familjerna, där skulle jag tro, att dagens beslut kommer att ha en viss inverkan. Om jag tar Åmål och de städer, som ligger i närheten av den ort där jag har min verksamhet, kommer det säkerligen att menligt inverka på prövningen vid dessa hjälpformer.

Nu hoppas jag att man med hänvisning till det som tidigare under riksdagen på den punkten har sagts till socialministern kan förutsättas, att det skall ske en omprövning när det gäller de olika grupper och de olika tariffer som socialstyrelsen har skickat ut till våra mödrahjälsnämnder. Jag hoppas i varje fall att socialministern ser till att denna dyrortsgruppering, om den beslutas så som här har föreslagits, icke kommer att menligt inverka på det området; det skulle vara ytterligt beklagligt.

I debatten har man berört hur systemet kommer att verka på olika platser. Jag bor i Trollhättan, och där har vi pristalet 962,5. Vi borde rätteligen vara på väg upp mot ortsgrupp 4 och har visst skäl för att få uppflyttning dit. Vi har Vänersborg i vår närhet, som klart ligger i dyrortsgrupp 3, men mellan dessa båda städer har vi ett industrisamhälle som heter Vargön, och där förutsätter man nu en nedflyttning till dyrortsgrupp 2. Det blir ganska svårt för oss att förklara för människorna i detta samhälle mellan två städer, av vilka den ena är i dyrortsgrupp 3 och den andra är på väg upp i dyrortsgrupp 4, varför deras samhälle skall vara placerat i dyrortsgrupp 2. Det är därför jag uppskattar de utfästelser som civilministern har gjort i

detta hänseende, nämligen att man räknar med en skälighetsprövning i fråga om de orter som nu skulle flyttas ned.

Därvid hoppas jag i varje fall att man icke tar intryck av det anförande, som tidigare hölls här i kammaren av herr Adolfsson och i vilket han ställde en uppmaning till civilministern att vara ganska kylig. Är det på det sättet man skall tolka civilministerns utfästelser, då blir i varje fall jag ganska betänksam. Jag har nog i alla fall den uppfattningen på grund av flerårigt samarbete med vår civilminister i arbetarorganisationerna, att han — om han inte har förändrats — bör kunna se denna sak ur verklig skälighetssynpunkt, och det förlitar jag mig på att han gör.

Jag beklagar alltså att man i detta läge måste forcera fram en sådan fråga, som jag tror skulle ha legat bättre till litet längre fram. Med hänsyn emellertid till de yrkanden som är ställda och med hänsyn till den behandling som vår motion har fått och där man fullständigt har trasat sönder våra yrkanden har jag inte möjlighet att hålla på min motion. Jag förutsätter emellertid att den skälighetsprövning, som civilministern har utlovat, skall ge till resultat att de orter som ligger inom farozonen för nedflyttning icke skall bli så många.

Herr NILSSON i Svalöv (h): Herr talman! Att jag i denna fråga har begärt ordet beror närmast därpå, att jag vill ge till känna att jag mycket väl förstår den reaktion, som framför allt i södra Sverige finns mot att en del orter enligt det föreliggande förslaget skall nedflyttas i dyrortsavseende med åtföljande högre skatter. Det är nog ganska svårt att få människorna att förstå orsaken därtill. De utgår i regel ifrån att regeringen måste anse, att det för berörda personer har blivit billigare att skaffa sig de nyttigheter

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

och tjänster som de behöver för sitt uppehålle. Så är emellertid ingalunda fallet. Om jag inte tar alldeles fel har i stället i de berörda orterna indextalet för levnadskostnaderna höjts med 20 å 30 enheter.

Huvudmotivet för nedflyttningarna är att man vill ha så stora likartade områden som möjligt. Man vill ej ha några dyrortstoppar, som man uttrycker sig. Ja, det kan nog vara riktigt, men det går ej att helt avskaffa dessa toppar. För Skånes vidkommande får vi sådana toppar kvar även med departementschefens förslag. Vad skulle det då göra för skada om exempelvis även Ystad, Trelleborg, Kristianstad, Hässleholm och kanske någon ort till också komme att utgöra sådana toppar?

Man säger, att om en nedflyttning ej skulle komma till stånd skulle i vissa fall två olika dyrortsgrupper komma att bli gällande inom samma kommun. Att detta är olämpligt medger jag gärna, men den lilla del av kommunen, som enligt förslaget händelsevis skulle tillhöra den lägre gruppen, fick väl då flyttas upp i den högre gruppen. Det vore bara ett steg i riktning mot att dyrortsgrupperingen blev avskaffad, vilket enligt min uppfattning borde ske. Om en nedflyttning av vissa orter nu kommer till stånd kommer detta att verka som en broms för en avveckling av dyrortssystemet.

För mången står det väl redan nu klart, att dyrortsgrupp 2 borde avskaffas liksom grupp 1 nu skall försvinna. Krav därom har ju redan väckts och detta krav kommer säkerligen på nytt gång efter annan att framföras. Har vi då flyttat ned vissa större orter i grupp 2, kommer det troligen från vissa håll att anföras, att en ny revision av dyrortssystemet blir för dyr och därför måste uppskjutas. Reservanternas förslag ter sig därför för mig som ett uppbromsande förslag i fråga om dyrortsgrupperingens avveckling. Det är därför med förvåning som

jag finner att bondeförbundet har givit sin anslutning till detta reservanternas förslag. Ingen ort bör, enligt min mening, nu nedflyttas, och därför kommer jag, herr talman, att rösta med det förslag, som utskottsmajoriteten nu har framlagt i denna del av utskottsbetänkandet.

Herr von SETH (h): Herr talman! Såsom motionär skulle jag vilja yttra några ord i denna fråga. Jag skulle vilja erinra om att jag redan 1939 tillsammans med herr Kyling motionerade om »en allsidig prövning och utredning av frågan om dyrortsgrupperingen». Jag skall därför utan all polemik med regeringen bara konstatera, att jag anser att frågan har fallit framåt. Men frågan är ju samtidigt så komplicerad, att alla inte kan vara nöjda med det nu framlagda förslaget. Jag kan i likhet med andra talare också säga, att på flera punkter är jag inte nöjd med förslaget.

Det är emellertid en sak som jag är mycket nöjd med, och det är att den gamla kampen mellan herr Kyling och mig å ena sidan samt herr Rubbestad å den andra denna gång inte skall behöva äga rum. Jag kan i stort sett instämma i vad herr Rubbestad har sagt om denna fråga. Men när herr Rubbestad talade om förhållandena i södra Sverige och jämförde dem med förhållandet i Östergötland och uppåt, drog han inte den logiska konsekvensen av sin tankegång, nämligen att man bör akta sig för att nu flytta ned städerna i södra Sverige då man en gång vill lyfta upp landsbygden där. Den stora svårigheten är ju att få en slutlig lösning på dessa komplicerade frågor, och dithän syftar ju både jag och mitt parti att vi skall komma. Jag upprepar ännu en gång, att det kommer att bli svårt att lyfta upp landsbygden om man nu ger sig till att flytta ned städerna. Det tycks exempelvis inte herrar Leander och Holmqvist vara rädda för, vilket

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

framgår om man läser snabbprotokollet från första kammaren för lördagen den 16 maj. Den är bara en följd av den inställning som de tidigare har haft.

Vad jag däremot är förvånad över är den inställning, som herr Svensson i Stenkyrka har låtit komma fram i dag, när han utan vidare accepterar Kungl. Maj:ts förslag. Jag måste i likhet med vad den föregående talaren, herr Nilsson i Svalöv, har sagt förvåna mig över bondeförbundets ställning i dag. Herr talmannen har väddat till oss att inte bli långa i våra anföranden. Jag brukar inte vara det och skall därför inte ge mig in i någon polemik med herr Svensson i Stenkyrka, men jag vill endast tydligt konstatera att jag finner att här *tas ett steg bakåt*, om man, såsom herrar Näsgård, Pålsson och Svensson i Stenkyrka gör, biträder förslaget att nedflytta vissa orter.

Sedermera ställde herr Lindholm i sitt första anförande en direkt fråga till mig. Vi har ju suttit i en pensionskommitté tillsammans. Herr Lindholm har inte varit fullt belåten med min inställning där till tjänstemännen och därför frågar herr Lindholm som vanligt i ett milt men dock något sötsurt tonfall, hur jag kan förklara min inställning, när jag å ena sidan motionerar om att tjänstemännen skall få det bättre men å andra sidan vid ett annat tillfälle i en annan motion ställer mig bakom högerens krav på besparingar. Det var ju så herr Lindholm menade, eller hur?

Jag kan inte finna annat än att min ställning är fullt klar. Vi på högerhåll är fullt medvetna om att vår inställning i dyrortsfrågan medför kostnader för såväl statsmakterna som för enskild företagsamhet. Då den saken redan blivit diskuterad, anser jag inte att jag skall ta upp tiden med den. Men som svar till herr Lindholm vill jag direkt säga det, att högerens program ju går ut på att rationalisera de arbetsuppgifter,

som statstjänstemännen har. Genom det förslag, som vi sålunda kommit med och som syftar till en rationalisering inom statsförvaltningen och borttagande av onödiga regleringar och kontrollanordningar, skulle antalet tjänstemän bli mindre, och även om man skulle ge tjänstemännen bättre förmåner, skulle inte de samlade statsutgifterna bli högre.

Det är alltså min inställning till saken. Jag skall inte närmare exemplifiera vad jag här sagt om onödiga regleringar och kontrollåtgärder, men jag vill dock till kammarens protokoll foga en erinran om att redan byggnadsregleringen, som ju genom sina 1 500 paragrafer och vad därtill hör skapar mycket onödigt arbete och kräver många tjänstemän, gör sparsamhetskravet befogat. Jag anser att det inte finns någon motsättning mellan å ena sidan kravet på att tjänstemännen bör bättre tillgodoses med löneförmåner, pensioner och dylikt och å andra sidan kravet på sparsamhet inom statsförvaltningen.

Till sist vill jag understryka att frågan om dyrortsgrupperingens avskaffande är ett rättvisekrav, som för varje dag alltmer tränger sig på. Frågan om dyrortsgrupperingen har blivit en fråga inte bara om att skapa jämlikhet mellan stad och land utan också om att förhindra flykten från landsbygden. Dit syftar både den motion som jag framförde år 1939 och den motion, nr 519, som jag framlagt i år. Jag slutar därför med att hänvisa till denna motions kläm, där det heter att man bör eftersträva en gradvis avveckling av dyrortssystemet för att därigenom skapa större rättvisa. Jag är, såsom jag nyss sagt, fullt på det klara med att i dessa komplicerade spörsmål kan man inte omedelbart åstadkomma rättvisa — det bleve ju en revolution — utan att man måste söka sig fram steg för steg.

Herr Staxäng framhöll i sitt anförande, att han önskade att utskottets

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

förslag skulle bifallas och att han sympatiserade med det tillägg som här i kammaren föreslagits av herr Ståhl. Då herr Staxäng inte i anförandets slutkläm preciserade sitt yrkande, vill jag, herr talman — för att förtydliga den inställning som herr Staxäng och jag har — yrka bifall till utskottets förslag under punkt II med det tillägg som gjorts av herr Ståhl, medan jag under punkt V anhåller att få yrka bifall till reservation nr 3.

Herr DICKSON (h): Herr talman! Jag skall göra den deklarationen, att jag mest sympatiserar med den reservation som avgivits av herr Rubbestad. Jag finner det angeläget att dyrortssystemet äntligen får den rätta stämpeln på sig, nämligen att vara ett provisorium som så snart som möjligt bör avvecklas.

Det förslag som herr Rubbestad framfört innebär i det avseendet ett djärvt steg framåt. Jag vill erinra om att för någon valrörelse sedan pläderade den ärade reservanten för avvecklandet i ett enda tag av dyrortsgupperingen, detta i motsats till den linje som jag redan då företrädde, nämligen att denna avveckling borde ske etappvis. Herr Rubbestad har nu också anslutit sig till den linjen, och vi är sålunda i detta avseende ense.

Vad som för mig medfört någon tveksamhet är ju kostnadsökningen. Den saken har emellertid tydligen inte lagt hinder i vägen ens för min ärade länskamrat, och den gör det inte heller för mig. Jag anser att det är så angeläget med en gradvis avveckling av dyrortsgupperingen, att man får ta den ökade kostnaden.

Jag kommer därför att vid voteringarna stödja den reservation, som i utskottet har avgivits av herr Rubbestad.

Herr SENANDER (k): Jag kan inte i likhet med en del föregående talare lova

att bli kort, men jag skall däremot lova att bli kortfattad.

Vi är för vår del i princip för ett avskaffande av dyrortssystemet. Vi anser nämligen att det förhållandet, att landsbygdens och de mindre orternas befolkning är missgynnad både på kulturens område och i fråga om en del bekvämligheter i jämförelse med de större orternas befolkning, inte skall medföra att den förra straffas genom att placeras i lägre dyrortsgrupp.

Vi betraktar det nu framlagda förslaget, som innebär en minskning av antalet dyrortsgupper med en, såsom ett givet framsteg, även om vi helst skulle ha sett att förslaget inneburit ett ännu större steg framåt. Det följer av sig självt, med hänsyn till den principiella inställning som jag här deklarerat, att vi har sympatier för herr Rubbestads förslag, som innebär att antalet dyrortsgupper minskas med ytterligare en, d. v. s. från nuvarande fem till tre. Det skulle enligt vår mening avlägsna en hel del av de besvärligheter och svårigheter som kommer att vara för handen, om man genomför utskottets förslag. Ett bifall till herr Rubbestads förslag skulle dessutom utgöra ett ytterligare steg framåt mot förverkligandet av principen om dyrortsgupperingens avskaffande.

Man har här — och med full rätt — kritiserat det förhållandet, att en del orter med den nya linje som lagts upp, kommer att få vidkännas en nedflyttning. För min del finner jag detta vara dubbelt orättvist därför att vad som nu skall genomföras av statsmakterna syftar, såvitt jag kan se, till att få till stånd större enhetlighet och förenkling i det administrativa förfarandet. Under sådana förhållanden och då denna nya ordning främst har tillkommit därför att statsmakterna önskar en annan ordning, finner jag det synnerligen orättvist att vissa orter skall få betala för det hela i form av en nedflyttning.

Nu är det visserligen tacknämligt, att

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

man räddar statstjänarna från denna nedflyttning. Men detta är inte bara en statstjänarfråga utan en fråga för hela befolkningen på de orter, där nedflyttning ifrågasättes. Varför skulle man inte, lika väl som man kan åstadkomma övergångsbestämmelser för statstjänarna, kunna såsom föreslagits av utskottet under en övergångstid hindra nedflyttningen av dessa orter? Det kan inte vara riktigt, att av statsfinansiella eller samhällsekonomiska skäl avstå från att genomföra en rättvis ordning på detta område.

Jag anser att det förslag som framlagts av herr Rubbestad är det bästa för närvarande och ber i första hand att få yrka bifall till detta. I andra hand kommer vi att lägga våra röster för utskottsförslaget med det tilläggsyttrande, som har gjorts av herr Ståhl.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! I debatten har flera talare omnämnt den öppna marknadens lönefrågor. Man har helt enkelt slagit fast, att ett godtagande av Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära, att arbetsgivarna omedelbart har rätt att sänka lönen på de orter, som skulle komma i lägre dyrortsgrupp. Men för det första är det ju den öppna marknadens folk som skall föra förhandlingar på denna punkt och för det andra är statstjänstemännens löner i relation till stockholmslönerna ute i landsorten väsentligt högre än den öppna marknadens löner. Då bör man väl förutsätta, att arbetsgivarparten beaktar den skillnaden och inte vidtager några lönereduceringar med anledning av den ändrade lönegruppering, som beslutas i dag. Det är beklämmande att den ena talaren efter den andra kort och gott konstaterar, att lönesänkningar kommer att vidtagas. Det finns i alla fall två parter, som skall resonera om den saken.

Häruti instämde herr *Johansson* i Västervik (s).

Herr SENANDER (k) kort genmäle: Herr talman! Gentemot herr Lindholm vill jag säga, att det är uppenbart till nackdel för arbetarna, om arbetsgivarna vid förhandlingarna kan peka på att den ort där dessa arbetare lever och verkar blir nedflyttad av statsmakterna. Om riksdagen sätter en spärr mot dessa nedflyttningar, såsom här föreslagits, är detta ett stöd för arbetarna vid de förhandlingar, som kan komma att uppstås.

Herr LUNDQVIST (s) kort genmäle: Herr talman! Jag tog ett visst intryck av herr Perssons i Växjö yttrande om arbetsgivarnas inställning. Han nämnde livsmedelsarbetarna. Det är väl samma förhållande med handelsarbetarna och arbetarna inom en del andra fack, där man redan har dyrortsgraderad lön. Kan man inte befara att statsmakternas åtgärd kan tagas till intäkt för lönesänkningar? Därmed är inte sagt att jag anser att det är riktigt att de gör så, om de privatanställdas löner ligger under de statsanställdas.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! Herrarnas uttalanden ger arbetsgivarföreningen stöd i eventuella krav på lönereduceringar på dessa orter. Dessa lönefrågor handläggs dock inte i denna kammare. Den öppna marknadens löneläge ligger dock under statens löner om man jämför lönerna i Stockholm och inom de lägre ortsgrupperna. Det finns inte utrymme för de lönereduceringar, som herrarna utan vidare accepterar som en naturlig följd.

Herr SENANDER (k) kort genmäle: Herr talman! Tror inte herr Lindholm, att arbetsgivarna själva kan räkna ut vad som i dag sker här i riksdagen i denna fråga?

Herr LUNDQVIST (s) kort genmäle: Herr talman! Jag vill bara ha sagt att jag skulle tro, att Arbetsgivarförening-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

en kommer att ta lika stort intryck om man företar en nedflyttning av en dyrtort som av vad som sägs till kammarens protokoll.

Herr ELIASSON (h): Herr talman! Den livliga debatt som här förts ger klart belägg för att detta är en utomordentligt brännbar fråga. Debatten är säkerligen minst lika livlig utanför riksdagens väggar som innanför. Det debatteras lika mycket ute i bygderna.

Jag skall emellertid vid denna tidpunkt inte fördjupa mig i några särskilda synpunkter. De olika argumenten har ju redan vädrats av andra talare.

Jag vill understryka att det från min utgångspunkt är nödvändigt att beakta de synpunkter, som finns i motion nr 519 och som syftar till en successiv avveckling av dyrtortssystemet.

Sedan vill jag bara, herr talman, instämma i uttalandet, att vissa orter inte bör flyttas ned. Jag är övertygad om att detta skulle betyda besvärligheter och irritation hos människorna. De finner nämligen inte alltid skälen bärande. Jag har ett aktuellt exempel genom nedflyttningen av Lidköping i Skaraborgs län, och det är därför, herr talman, som jag velat säga dessa ord.

Herr PETERSSON i Dahl (bf): Herr talman! Jag skall villfara herr talmanens begäran när han ber att vi skall fatta oss mycket kort.

Man blir häpen när man hör en del argument i denna dyrtortsgupperingsdebatt. Herr Nilsson i Svalöv har citerat Sydsvenska Dagbladet för i söndags. Jag gav också akt på uttalandet i denna tidning. Den argumenterar så, att genom bondeförbundets ställningstagande att gå med på regeringens proposition bidrar bondeförbundet till att fastlåsa den dyrtortsguppering, som partiet tidigare så frenetiskt bekämpat. Härigenom blir en avveckling i framtiden försvårad och fördrad. Man får höra många nya argument och jag får säga,

att jag faktiskt blev häpen när jag läste detta.

Nu hör det ju till saken, att vi tidigare stått praktiskt taget ensamma i denna kamp. Jag vet inte hur många gånger jag varit reservant när jag tillhörde statsutskottet och där slogs för en avveckling av dyrtortsgupperingen på flera olika områden — både när det gällde barnbidragen, lönetilläggen, skattetilläggen, folkpensionerna o. s. v. Jag vill här erinra om att vi för några år sedan hade ett sammansatt stats- och bevillningsutskott. Förstakammarledamoten Elon Andersson satt som ordförande i detta utskott. Vi hade då en spännvidd av 22 procent mellan lägsta och högsta dyrtort. Jag kanske helt kort får erinra om att vi 1936 noterade en spännvidd av 48 procent. 1938 hade den gått ned till 27 procent och 1946 var den 22 procent. När vi hade dessa 22 procents spännvidd kämpade vi från bondeförbundet för en sänkning till 16 procent, vilket vi ansåg vara det rätta ifall man räknade med riktiga pristal. Jag fick då det svaret från utskottets ordförande, att den gången vi inte kommer att ha mer än 16 procents spännvidd ska vi inte ha någon dyrtortsguppering alls. Nu, herr talman, diskuterar vi om 12 procents spännvidd, men vi har dock kvar dyrtortsgupperingen.

Man kan väl ändå kanske säga att det blivit en förbättring. Vi skall få större områden för ortsgrupperna och det blir på detta sätt mera enhetligt. Från denna debatt kan man notera att inga — vare sig de som talat för utskottet eller för reservationen — har sagt sig vara tillfredsställda med rättvisan i detta dyrtortssystem. Jag skulle vilja bidra till debatten genom att understryka detta. Det är inte många som förstår denna skillnad i pristal och att den ena orten skall vara mera gynnad än den andra. De som blir lidande på detta system har mycket svårt att förstå det.

Nu vet ju alla att politiken är det

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

möjligas konst. Det är klart att det vore mycket enkelt att i ett enda nafs ta bort dyrortsgrupperingen och föra alla orter till exempelvis grupp 5, men detta mäktar vi inte ekonomiskt med.

Jag får i detta sammanhang gratulera till den nya konstellationen i andra kammaren, nämligen konstellationen herrar Rubbestad, Dickson och Senander. Jag tycker, att det är en utmärkt konstellation, och jag har all anledning att gratulera herrarna till mycken framgång i fortsättningen. Ifrån konstellationens sida har sagts, att dessa 60 miljoner kronor inte spelar någon roll. Det kan man naturligtvis säga. Hyser man en sådan uppfattning, är det självklart, att man kan yrka på både det ena och det andra. Men det är väl ändå så, att man av hänsyn till dessa 60 miljoner måste göra en avvägning och se vad som är möjligt. Det har ju träffats en överenskommelse, som i varje fall kommit till ett visst resultat.

I detta läge finns nog ingenting annat att göra än att biträda propositionen, d. v. s. att yrka bifall till reservation nr 2 av herrar Gustaf Karlsson m. fl.

Det är ganska underligt, att utskottet yrkar på att någon nedflyttning av någon ort inte får ske. Däremot får gärna uppflyttningar företagas. Vad får man då för ett slags dyrortsgruppering? Herr statsrådet har pekat på att det i Halland finns 17 orter, som kommer att tillhöra olika ortsgrupper. I norra Halland fanns enligt den gamla kommunindelningen en kommun som hette Idala och som tillhörde tredje ortsgruppen. Idala ingår nu i Lyftadalens storkommun. Enligt utskottet skall Idala ligga kvar i ortsgrupp 3 medan övriga i storkommunen ingående kommundelar kommer i andra ortsgruppen. Med hänsyn till sådana resultat kan man till fullo instämma med dem som menar, att det faktiskt blir en underlig gruppering.

Herr talman! Jag har lovat att yttra mig kortfattat. Jag skall därför nöja

mig med att ha framfört dessa synpunkter och ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle: Herr talman! Med tillfredsställelse hörde jag herr Pettersson i Dahl gratulera mig till att ha fått sällskap med herrar Dickson och Senander. Jag tycker, att det vore mera på sin plats att herr Pettersson i Dahl uttalade sitt beklagande över att han inte kunnat ansluta sig till samma grupp, då han i hela sitt anförande talade om att han enligt bondeförbundets program ville ha bort dyrortsgrupperingen men ändå inte genom att biträda mitt förslag ville få en betydlig förbättring till stånd. Jag förstår emellertid, att det krävs en stark rygg för att taga ett dylikt steg, då man är så angelägen att försvara ett regeringsförslag.

I detta anförande instämde herr Dickson (h).

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle: Herr talman! Då herr Rubbestad började sitt anförande, trodde jag faktiskt, att han skulle komma fram till att jag ansåg att han kommit i dåligt sällskap. Det ville jag, herr Rubbestad, inte säga. Jag tycker, att herrar Rubbestad, Dickson och Senander utgör en mycket trevlig konstellation för framtiden.

Herr DICKSON (h) kort genmäle: Herr talman! Jag hoppas, att det inte är min närvaro i konstellationen som skulle hindra herr Pettersson i Dahl från att trivas i densamma.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp): Herr talman! Jag har bett herr talmanen att få två minuter till mitt förfogande, och jag skall försöka att inte överskriva denna tid.

Jag är medveten om att detta är en av de besvärligaste och tillika en av de viktigaste frågor vi har haft att behandla i

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

riksdagen. Ju mer material man tar del av — och sådant finns det i överflöd — dess mer böjd blir man att lämna den tvärsäkra självtillräckligheten. Differensen mellan utskottet och reservanterna är, såvitt jag kan se, inte så över hövan stor. Den sakliga och betydelsefullaste avvikelserna redovisas ju på sidan 10 i utskottets utlåtande där det heter — vad utskottet där säger har förut påpekats och jag vill understryka det: »dock att därvid ingen ort må hänföras till lägre ortsgrupp än den nu har.» Det är en utomordentligt viktig sak. Undra på om en del platser och orter känner sig mindre väl behandlade, om de skulle få vara med om en nedflyttning mot sin vilja. I nära nog samma situation kommer ju de platser, som sakligt sett borde flyttas upp till ortsgrupp 3 men får stå kvar i ortsgrupp 2, t. ex. en stad som Ulricehamn, under det att alla kringliggande städer kommer att stå i ortsgrupp 3. Jag har den förhoppningen, att statsrådet Lingman kommer att rätta till en del sådana saker, om han efter prövning så finner skäligt.

Att få ett system som tillfredsställer alla är det väl ingen som drömmer om. Berättigade invändningar kan väl göras från såväl tjänstemän som från arbetsmarknadens representanter vilken väg man än väljer. Det kan bli stora svårigheter för de platser som flyttas ned. Kunnigt folk har pekat på t. ex. rekryteringen av arbetskraft. Det blir inte så lätt för en nedflyttad plats att värva arbetskraft, när näraliggande grannstäder kan vinka med högre löner, medan skillnaden i levnadskostnader är ringa eller ingen. Jag lyssnade med stor tillfredsställelse till statsrådet Lingmans löfte att ägna lönefrågan på de platser, som kan komma att nedflyttas i dyrortsgruppshänseende, sin uppmärksamhet. Detta löfte inverkar emellertid inte på min röstning.

Herr talman! Jag antar, att mina två minuter har gått till ända, varför jag ber att få yrka bifall till utskottets för-

slag med det av herr Ståhl gjorda tillägget. Jag gör det i den förhoppningen, att Kungl. Maj:t snart finner sig föranlåten att komma med förslag om en bättre tingens ordning, som bättre kan tillfredsställa så många som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten I., nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels och på bifall till den av herr Rubbestad avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I. i utskottets utlåtande nr 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Rubbestad avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rubbestad begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 181 ja och 20 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

I fråga om punkten II. gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till ut-

Ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.

skottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Ståhl; samt 3:o) bifall till den av herr Gustaf Karlsson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindholm begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten II. i utskottets utlåtande nr 134 med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Ståhl, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den av herr Gustaf Karlsson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 93 ja och 115 nej, varjämte 7 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit den av herr Gustaf Karlsson m. fl. avgivna reservationen.

På därå av herr talmannen givna propositioner biföll kammarén härefter vad utskottet i punkterna III. och IV. hemställt.

Beträffande punkten V. gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall

till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Näsgård m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten V. i utskottets utlåtande nr 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Staxäng begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 147 ja och 36 nej, varjämte 33 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets i punkten V. gjorda hemställan.

§ 16.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1953/54 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3.***Personalvårdens lokala organisation.**

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NYBERG (fp): Herr talman! Jag har på denna punkt i propositionen väckt en motion, där jag har tagit upp frågan om lönegradsplaceringen för vissa tjänster, som inrättas inom personalvården. Motionen har avstyrkts, men jag vill trots den korta tid som står till vårt förfogande för debatterna säga ett par ord.

Det är ju tacknämligt att försvarsministern har velat förstärka personalvårdsorganisationen inom försvaret. Men man måste samtidigt beklaga, att de nya tjänsterna som personalvårdsassistenter placeras i en lönegrad, som måste anses vara relativt låg, och att de nio nuvarande tjänsterna nedplaceras på sätt som här sker. Det är tydligt att denna nedflyttning i lönegrad — från Cg 22 till Ce 17 — kommer att försvåra rekryteringen av kvalificerade krafter till dessa poster, och det är inte att förundra sig över att man inom personalvårdsorganisationen har tyckt sig finna, att försvarsministern tillmäter denna verksamhet en mindre betydelse än man tidigare har gjort. Jag har fått denna uppfattning bekräftad vid samtal såväl med nu verksamma personalvårdsassistenter som med tjänstemän inom befälsorganisationer, vilka står

Personalvårdens lokala organisation.

denna personalvårdsverksamhet nära. I motionen har jag föreslagit, att de nuvarande nio tjänsterna som personalvårdsassistenter skulle bibehållas i lönegrad 22 och att de elva nya tjänsterna skulle spridas i lönegraderna 17, 19 och 22, i händelse man inte ville placera dem alla i 22 lönegraden. Jag skall inte närmare motivera detta förslag, eftersom det rätt utförligt har skett i motionen. Nu finner jag, att även statsutskottet har varit tveksamt i fråga om departementschefens ställningstagande på den här punkten. Utskottet skriver sålunda: »Med hänsyn till de fordringar, som ställas på personalvårdsassistenterna, och arten av dessas arbetsuppgifter, kan det ifrågasättas, om den föreslagna placeringen i 17 lönegraden är tillfyllest.» Utskottet anser sig emellertid av försiktighetsskäl böra tillstyrka försvarsministerns förslag och finner, att närmare erfarenheter bör avvaktas, innan några ändringar i detta fall vidtages.

Jag vill också erinra om att förslaget från försvarsministern har mött en ganska stark kritik i tidningspressen, inte minst i den del av tidningspressen som torde stå försvarsministern själv mycket nära.

Jag skall inte säga mera i den här frågan. Det är bara att hoppas, att de fortsatta överväganden, som Kungl. Maj:t kommer att vidtaga, också leder till att dessa assistenter får en mera förmånlig lönegradsplacering än den som nu föreslås och som tillstyrkes av statsutskottet. Jag tror att det är nödvändigt med hänsyn till denna ganska viktiga verksamhet, att man skapar sådana förhållanden, att man får befattningshavare, som verkligen kan fylla de krav som här föreligger.

Jag har intet yrkande.

Herr WARD (s): Herr talman! Den föregående talaren har ehuru opponent varit vänlig att redogöra för vad statsutskottet skrivit i detta ärende. Jag tror

Försvarets civilförvaltning: Avlöningar.

att alla som tagit del av statsutskottets yttrande bör kunna vara tillfreds med vad utskottet framhållit.

Det är ju fråga om ett försök, och man överlämnar åt Kungl. Maj:t att efter vunnen erfarenhet avgöra, hurvida en högre löneplacering bör förekomma eller inte. Följaktligen bör riksdagen med stort förtroende kunna överlämna saken till försvarsministern och regeringen i övrigt.

Vidare yttrades ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.04 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 20 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1953/54 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Försvarets civilförvaltning: Avlöningar.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Jag har begärt ordet för att ställa två frå-

gor till försvarsministern under punkterna 6 och 22 i förevarande utlåtande, och jag hemställer om herr talmannens tillstånd att få framföra dem båda i detta sammanhang. Jag är ledsen över att försvarsministern icke är i tillfälle att närvara här i kammaren, men då de frågor jag tänker ställa är mycket betydelsefulla för försvaret anser jag mig ändå skyldig att ge offentlighet åt dem.

De frågor som är upptagna i här föreliggande utlåtande brukar sällan passera statsutskottet utan reservationer, men i år är utlåtandet för en gångs skull enhälligt, vilket torde bero på att utlåtandet har skrivits på ett sätt som förenar olika ståndpunkter. I punkt 6 i förevarande utlåtande beröres bland annat den s. k. förvaltningsreformen, d. v. s. den beramade omläggningen av försvarets stora förvaltningsapparat. Det är ett centralt intresse att få reda på när försvarsministern ämnar framlägga förslag om denna förvaltningsreform. Försvarsministern ställde ett förslag i utsikt redan i statsverkspropositionen, och sedan har vi inom utskottet väntat att

Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.

förslaget skulle komma under vårriksdagen. Utskottet skriver också följande: »Utskottet, som finner dröjsmålet beklagligt, förutsätter, att Kungl. Maj:t låter påskynda den beredning, som pågår inom försvarsdepartementet, så att förslag snarast kan föreläggas riksdagen.» För de stora beställningar som nu handlägges inom försvaret är det ytterst allvarligt, att förslag till nämnda reform icke förelagts riksdagen, och jag vill få antecknat till protokollet, att jag är tacksam för att offentligheten vid lämpligt tillfälle erhåller besked från försvarsministern om hur han härvidlag ämnar förfara.

Med herr talmannens tillåtelse går jag sedan över till punkt 22, där jag också har en fråga att ställa. Denna punkt gäller Försvarets forskningsanstalt. Det är ett gammalt önskemål, som år efter år har uttalats från statsutskottet, att ett definitivt förslag framlägges om såväl organisationen som arbetsplanen liksom också om ordnandet av forskningsanstaltens lokalförhållanden. Här är det inte fråga om några kostnadskrävande anordningar. Sedan försvarets beställningar nu har tagit den omfattning som fallet är, skulle tvärtom enligt en samstämmig mening en utbyggnad och en definitiv organisation av forskningsanstalten sannolikt medföra icke oväsentliga besparingar. Därför är det viktigt att man så snart som möjligt får en definitiv organisation och en arbetsplan på lång sikt ordnad för forskningsanstalten. Detta har påtalats av utskottet, det har ställts i utsikt av Kungl. Maj:t, och det har understrukits av den Nothinska försvarsutredningen. Alla instanser har på denna punkt varit eniga om att det är ett mycket starkt önskemål, att vi får en definitiv organisation av forskningsanstalten så snart som möjligt.

Eftersom försvarsministern icke är närvarande i kammaren nu, är det ju omöjligt att få ett besked av honom

i kväll, vilket jag hade hoppats, men jag tillåter mig att till protokollet få anteckna det önskemålet, att försvarsministern vid första lägliga tillfälle lämnar svar på dessa båda frågor, vilka ingalunda intresserar bara oss i statsutskottet, som sysslat med dem, utan som också är av stor betydelse för alla målsmän för de inom försvaret arbetande krafterna på dessa områden. Dessutom är frågorna av intresse för stora kretsar försvarsintresserade ute i landet.

Herr talman! Med dessa ord har jag inte på något sätt velat resa invändningar mot utskottets skrivning på dessa båda punkter, som jag för övrigt själv har varit med om att utforma, och jag har självfallet icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag har endast velat stimulera försvarsministern till att lämna upplysningar på de båda vitala punkter, som jag här har berört.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan i den föredragna punkten bifölls.

Punkterna 7—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19.**Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.**

Efter föredragning av punkten anförde

Fröken WETTERSTRÖM (h): Herr talman! Jag har under denna punkt en motion som gäller uppflyttning av sjukvårdsförvaltarna vid arméns trängregementen från deras nuvarande lönegrad Ma 21 till Ma 23.

I det utlåtande, som statsutskottet avgav i höstas och som gällde vissa lönegradsjusteringar grundade på förhandlingar med tjänsteförteckningskommittén och i enlighet med vilket utlåtande riksdagen fattade beslut, sade ut-

skottet ungefär så här, att vid så många förhandlingar, som gällde så många grupper, var det alldeles självklart att vissa fel kunde insmyga sig. Utskottet menade emellertid att man givetvis inte kunde gå till någon detaljgranskning i utskottet. Riksdagen stod därför i situationen att nödgas ta alltsammans eller att förkasta det. Av den anledningen sade utskottet, att det förväntade att de fel som möjligen förekommit vid förhandlingarna med tjänsteförteckningskommittén skulle kunna rättas till genom framställningar petitavägen från vederbörande.

Vad beträffar sjukvårdsförvaltarna vid arméns trängregementen har enligt min uppfattning en uppenbar orättvisa skett. Jag hoppas därför att de militära myndigheterna kommer att yrka på en ändring i detta avseende, liksom jag hoppas att när så sker regeringens skall ställa sig positiv i denna lönefråga.

Jag har, herr talman, givetvis intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkterna 20—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1953/54 till medicinska högskolan i Göteborg och Göteborgs högskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till Stockholms högskola jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr LARSSON i Hedenäset (bf): Herr talman! Jag har tillåtit mig att väcka en motion i samband med den proposition, som behandlas i statsutskottets nyss föredragna utlåtande nr 139.

Jag skall kanske först uttala min tillfredsställelse över att detta förslag har kommit fram och att därmed tages ett steg för att bringa större klarhet i fråga om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun för den försöksverksamhet, som bedrivs av ett flertal kommuner. Jag tillåter mig att något ytterligare beröra denna fråga, inte så mycket på grund av motionen utan framför allt därför att frågans handläggning synes mig vara av den största betydelse för försöksverksamheten och skolan över huvud taget.

I det föreliggande utlåtandet upprepar utskottet en tidigare principförklaring beträffande kostnadsfördelningen och hänvisar därvid till ett uttalande av departementschefen i samband med behandlingen av en proposition vid 1951 års riksdag där det hette, »att försöksverksamheten såsom ett riksintresse icke borde medföra större kostnader för försöksdistrikten än dessa eljest skulle ha fått bestrida för en 7-, 8- respektive 9-årig folkskola».

Det synes mig vara befogat att i detta sammanhang även anföra några andra aktuella uttalanden.

1946 års skolkommission sade i sitt betänkande: »Om kommunerna skulle belastas med de utgiftsökningar, som skolväsendets förbättring för med sig,

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

skulle man riskera, att denna förbättring på många håll skulle bli impopulär och motarbetas. Utvecklingen skulle måhända bli mycket ojämn. Riktiga är därför, att kostnaderna för skolväsendet så långt som möjligt överflyttas på statsverket.»

Och i den proposition, som lades fram vid 1950 års riksdag och väl närmast byggde på skolkommissionens betänkande, hette det: »Skolkommissionen föreslår, att i samband med skolreformen kommunernas kostnader för skolväsendet till större del än hittills skola övertagas av staten.» I fortsättningen anför departementschefen: »Jag delar kommissionens åsikt om vad som i detta avseende är önskvärt.»

Jag har tillåtit mig att återopa dessa citat för att därmed belysa, att uttalandena från officiellt håll icke är så entydiga som det kan synas av utskottsutlåtandet. Och ytterligare en sak må påpekas. När här ett uttalande av departementschefen år 1951 återopas kan det väl inte förbises, att ett betydande antal distrikt bedrivit försöksverksamhet redan från och med läsåren 1949—50 och 1950—51, alltså innan detta uttalande av departementschefen gjordes. De kommuner det gäller hade vid sitt ställningstagande till en eventuell försöksverksamhet inte möjlighet bedöma frågan annat än med utgångspunkt från de uttalanden, som då förelåg från officiellt håll.

Herr talman! Även om jag upptagit tiden med dessa uttalanden vill jag säga, att de inte synes mig vara det väsentligaste. Det viktiga tycks mig inte vara att hemfalla åt ett juridiskt kineseri om vad som har sagts i ett eller annat sammanhang, utan vad som är väsentligt måste såvitt jag kan se vara försöksverksamheten och framtidens skola.

Men det kan kanske tillåtas mig att citera ytterligare ett uttalande. Det särskilda utskottet sade 1950, då denna fråga behandlades och principbeslutet

fattades av riksdagen i enlighet med utskottets förslag, följande: »Utskottet vill emellertid framhålla, att likställdhet mellan städerna och landsbygden bör åstadkommas och att förutsättningar därför böra skapas genom en skyndsamt genomförd översyn över statsbidragsbestämmelserna.»

Jag kan inte undå att fråga vad det är som framför allt har orsakat, att vi hittills i våra landskommuner inte kunnat meddela det uppväxande släktet en undervisning, som motsvarar vad som på annat håll har kunnat erbjudas. Det torde väl knappast råda någon tvekan om att ekonomiska faktorer varit en väsentlig orsak, när kommunerna inte har kunnat gå in för en utbyggnad av undervisningen, som de måhända eljest skulle varit intresserade av. En försöksverksamhet med den nya skolan synes mig inte kunna ge ett uttryck, som är relevant vare sig för förutsättningarna att genomföra den eller för hur den skall se ut, utan att försöksverksamheten bedrivs även i sådana kommuner, som brottas med svåra ekonomiska bekymmer på grund av ett alltför litet differentierat näringsliv. Men i sådana kommuner kan försöksverksamhet svårligen bedrivas med mindre än att välvilja från statsmakternas sida i ordets egentliga bemärkelse kommer till uttryck. Jag har i min motion även pekat på en detalj i propositionen och begärt en ändring i det förslag som där framförts. Även om utskottet ställt sig kallsinnigt till mitt förslag tillåter jag mig att motivera min uppfattning. I propositionen föreslås, att statsbidrag skall utgå till försöksdistrikt för inköp av inventarier för undervisningen i klass 9 y och detta jämväl då sådant inköp ej sker samtidigt med en nybyggnad. Villigt skall erkännas att departementschefens förslag i det hänseendet avgjort är att föredra framför utredningsbetänkandet.

Det synes mig emellertid vara för-

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

tjänt av beaktande, att inventarier för yrkesundervisning icke erfordras enbart för undervisningen i klass 9 y utan även för undervisning i tillvalsämnen i åttonde klassen som är inriktade mot 9 y. Med den utformning som här föreslås skulle de distrikt, som innevarande läsår har undervisning i åttonde klassens försöksverksamhet, i den mån man för dessa tillvalsämnen nödgats inköpa några inventarier som säkerligen kommer att utnyttjas nästa år vid undervisningen i 9 y, icke erhålla statsbidrag för detta ändamål.

Inte nog med detta. Det innebär även att om ett skoldistrikt anskaffar inventarier för yrkesundervisning, går det bra att erhålla 50 procents statsbidrag, om inventarierna anskaffas till en kommunal yrkesskola och de unga hänvisas dit. Men i och med att det sker för tillvalsämnen i åttonde klassen blir dessa distrikt icke berättigade till statsbidrag. Det kan inte hjälpas att jag finner detta vara både oriktigt och inkonsekvent och inte heller finner det vara ett uttryck för att statsmakterna skulle vara villiga att infria ens förpliktelsen att bestrida alla försökskostnader i distriktet, vilken tolkning man än må ge åt uttalandet.

Jag är, herr talman, medveten om att det mot ett enhälligt statsutskott är tämligen meningslöst att ställa något yrkande. Jag har emellertid ifrån de lokala aspekter, som jag inte kunnat undgå att lägga på denna fråga, inte kunnat underlåta att framföra dessa synpunkter. Naturligtvis skulle jag vara intresserad, i den mån det finnes möjlighet därtill, att man diskuterar även denna fråga, som synes mig vara minst lika viktig som många andra, som ges ett betydande utrymme i riksdagens överläggningar.

Herr **WALLENTHEIM** (s): Herr talman! På grund av en resa till Strasbourg för deltagande i Europarådets för-

handlingar som ombud för riksdagen har jag inte varit i tillfälle att delta i slutbehandlingen av detta ärende i avdelningen eller utskottet utan har endast kunnat vara med på det förberedande diskussionsstadiet. Jag förstår att det är en kompromiss man kommit fram till. Jag är emellertid i många stycken nöjd med vad utskottet här säger, då utlåtandet täcker mycket av de tankegångar jag själv har.

Jag skulle emellertid velat ha vissa delar av utlåtandet något skarpare markerade, medan jag på andra punkter hade önskat andra formuleringar. Det är därför jag ber att få ta kammarens tid i anspråk under några minuter.

Jag vill då först erinra om att det nu är snart tre år sedan vi fattade beslutet om den stora skolreformen, bakom vilket beslut stod en praktiskt taget enhällig riksdag. Denna enhällighet var kanske litet överraskande, då ju strax efter det skolkommissionen framlagt sina förslag en opinion från skilda håll förklarade, att vad man här föreslagit var uttryck för en ljusblå optimism och att det hela var närmast ogenomförbart. Även sedan propositionen framlagts 1950, denna proposition som i allt väsentligt byggde på skolkommissionens tankegångar, fanns det åtskilligt kvar av denna opposition. Men inför den fortsatta diskussionen mojnade kritiken av, och de oppositionella krafterna kunde i grund och botten inte bjuda något verkligt annat alternativ i stället för det som här hade framlagts.

Det fanns emellertid i riksdagsbeslutet av år 1950 vissa skönhetsfläckar. På en del punkter var formuleringarna, sådana de hade gjorts av utskottet, resultatet av en kompromiss. Följden av denna kompromiss var att formuleringarna inte på alla punkter var så entydiga som önskvärt hade varit, och däri låg onekligen en fara för framtiden, någonting som också underströks i den debatt som då förekom. Faran därvidlag

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

möter såvitt jag kan förstå ur två synpunkter.

För det första kunde man frukta att det senare skulle blossa upp en strid kring frågan om vad beslutet i själva verket innebar, med därav följande tolkningstvister och osäkerhet i den fortsatta utformningen av arbetet.

För det andra kunde det ges en möjlighet för de återhållande krafterna, skolpolitiskt sett, att försöka krypa bakom de dunkla formuleringarna och samla sig till ett motstånd på nytt, när tiden var lämplig att föra, om uttrycket får tillåtas, ett slags gerillakrig mot reformen.

Jag tror att man i dag tyvärr kan säga att åtminstone en del av dessa farhågor har besannats och att utvecklingen inte i alla avseenden varit så lycklig som man hade önskat.

Det var åtskilliga talare i debatten år 1950, som gav klart besked om att bakom formuleringen låg dock den tanken klar, att riksdagsbeslutet måste innebära skapandet av en nioårig enhetsskola och att parallellskolesystemet skulle bort. Försöksverksamheten skulle inte avse frågan om den nioåriga enhetsskolans vara eller icke vara utan frågan om den nioåriga enhetsskolans utformning i olika detaljer, differentieringsproblem och sådana frågor.

Det är här som man erfarenhetsmässigt gärna vill göra den reflexionen, att visst är det bra med kompromisser, och visst skall vi alla försöka att gå varandra till mötes och försöka skriva ihop oss — själv vill jag gärna göra det — men jag undrar ändå om man inte ibland kan gå kanske för långt, om det nämligen bakom kompromisserna döljer sig en faktisk oenighet eller spekulationer från den ena eller andra partens sida att framdeles söka vrida klockan tillbaka. Där så skulle vara fallet kommer man ju ändå inte i det långa loppet bort ifrån ställningstagandena, utan där måste det bli en förnyad diskussion och, om det är starkt motstånd,

en strid. Det finns anledning, tycker jag, att kraftigt understryka att 1950 års riksdagsbeslut verkligen innebär ett beslut om den nioåriga enhetsskolan och att det är detaljernas utformning, som skall bero på den kommande försöksverksamheten.

Sedan är det en annan sak att naturligtvis senare riksdagar inte kan vara bundna av tidigare, men om man då skall övergå till andra linjer, så skall det finnas motiveringar till att man gör en omsvängning från tidigare intagna ståndpunkter.

Jag tror att många, som stod bakom 1950 års riksdagsbeslut i en positiv anda och som väntar sig en radikal skolpolitik, i detta nu känner sig oroliga, oroliga för att det bästa i skolkommissionens och propositionens förslag skall förfuskas och att den gamla skolan, kanske inte till namnet men dock till gagnet, ändå skall behålla herraväldet. Denna oro beror bl. a. på följande.

För det första är antalet försöksdistrikt alltför relativt litet, och utvecklingen på detta område går förhållandevis långsamt. Jag delar visserligen helt utskottets uttalande, att en utökning till en början måste ske i en förhållandevis långsam takt med hänsyn till att den avdelning inom skolöverstyrelsen, vars närmaste uppgift är att svara för försöksverksamheten, skall ha möjlighet att noggrant följa och leda denna verksamhet.

Vidare finns det också andra skäl, som talar för att man till en början här går fram i ett långsamt tempo. Men det är ju uppenbart, att om man skall kunna dra några mera bestämda slutsatser om enhetsskolans mera definitiva utformning måste försöksverksamheten bli långt mera omfattande än den är nu. Och det är inte blott denna sida av problemet jag tänker på. Försöksverksamheten behöver också arbetsmaterial, den behöver läroböcker och den behöver läseböcker, och är det

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

då ett för litet antal skoldistrikt som är med i försöksverksamheten blir det svårt att för den förhållandevis lilla kundkretsen där få fram ett tillräckligt gott urval. Jag måste på den punkten säga, att inte minst som ordförande i statens läroboksnämnd har jag haft tillfälle att upprepade gånger konstatera detta.

Jag vill vidare också mycket kraftigt understryka, att även om försöksverksamheten skall ges en skiftande utformning för att man skall kunna pröva olika organisations- och arbetsformer och arbetsmetoder, måste dock försöksverksamheten klart inriktas efter grundtankarna om enhetsskolan. Jag tror att det i det fallet också är nödvändigt att man inte försöker skilja ut städerna som en grupp och landsbygdens skoldistrikt som en annan grupp. Jag tror det skulle vara en olycklig utveckling om man fick fram den odifferentierade enhetsskolan huvudsakligen som en landsbygdsskola och sedan i städerna byggde upp ett system, där differentieringen inträdde redan i sjunde klassen.

Det vore också olyckligt, ja, det vore farligt att låta försöksverksamheten främst bli inriktad på att lösa realskoleproblem på respektive orter i nära anslutning till den gamla, på avskrivning ställda realskolan. Jag vill särskilt starkt understryka vad utskottet skriver om att man måste skilja på försöksverksamhet i egentlig mening och den utveckling, som möter i vissa skoldistrikt att på olika vägar söka lösa sina aktuella realskoleproblem. De senare åtgärderna får ses, inte som en försöksverksamhet i egentlig mening, utan som nödfallsåtgärder under en övergångsperiod, en övergångsperiod som jag hoppas inte blir alltför lång.

Den redogörelse vi fått från försöksverksamheten är, så långt jag kan följa den, både positiv och löftesrik, även om det är uppenbart att det är stora problem som möter och att det är många svårigheter som det gäller att

övervinna. Men då är det utomordentligt viktigt att ha klart för sig, att det inte går att jämföra den nuvarande realskoleutbildningen, ledande fram till den nuvarande realexamen och där man har ett starkt differentierat material, med enhetsskolan. Jag understryker vad utskottet på den punkten säger, nämligen att det inte här är fråga om att göra rent formella jämförelser av kunskapsresultatet, helt enkelt därför, att enhetsskolan här liksom också i andra avseenden representerar helt andra målsättningar än den nuvarande realskolan.

Där realskolan under övergångstiden måste finnas kvar, tror jag emellertid att det är ytterst angeläget att se till att man inte på den ena eller andra vägen skapar fram några femåriga realskolor. Statsmakterna har ju sagt nej till nya statliga femåriga realskolor, och jag tycker att det är naturligt att man inte heller tillåter några kommunala femåriga realskolor att växa fram.

Ur denna synpunkt ställer jag mig mycket frågande inför vad beslutet i fråga om Uppsalas skolväsen i själva verket innebär. Formuleringarna är ju inte så klara, att man av dem kan dra bestämda slutsatser, men när jag läser vad som där möter kan jag inte undanhålla en oro för att det i grund och botten är en femårig realskola som införes. Jag hoppas att så inte skall vara fallet och att det därvidlag har varit fråga om en tillfällig åtgärd, som det inte är meningen att ge någon efterföljd på andra håll. Jag skulle vara tacksam om herr statsrådet på den punkten kunde lämna en lugnande förklaring.

En annan sida av problemet, som jag här också skulle vilja gå in på, är frågan om den s. k. praktiska utbildningen. Det sades ju 1950, att här gällde det för oss att skapa balans mellan den teoretiska och den praktiska undervisningen och utbildningen. Det har man sagt i långa tider, men det gäller ju att inte bara tala om den saken utan att

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

också försöka åstadkomma någonting. Jag tror att vi kan säga om dagens situation, att de yrkesskolor som i skilda former finns är bra i och för sig, men de har ändå en jämförelsevis ganska ringa omfattning.

Vi måste se till att vi inte bara talar utan också handlar när det gäller att främja den praktiska utbildningen. Men om vi skall göra det är det två saker, som jag för min del anser vara utomordentligt viktiga. Det är för det första att vi ger ett gott underlag åt de människor, som skall gå den praktiska vägen, i fråga om allmänbildning och allmän orientering, och för det andra att vi också har blicken öppen för den fara som möter i en alltför tidig differentiering. Man måste med andra ord skjuta på valet av utbildningslinje till högsta-
diets avslutningsskede, om man i detta fall verkligen skall tillgodose den praktiska undervisningen.

Elevernas yrkesintressen växer inte fram så tidigt. Sker en klassdifferentiering redan på ett tidigare stadium betyder det att läsbegåvningen blir den avgörande faktorn vid valet av studieväg. Många kommer i det fallet att välja en studieväg av teoretisk art, därför att det för dem förefaller, eller kanske mest för föräldrarna, som den naturligaste, medan däremot ett uppskjutande av differentieringen skulle betyda att man åt de praktiska yrkena skulle rädda ett antal allmänbegåvningar.

Ett problem, som vi ju ofta mötte då vi i skolkommissionen diskuterade dessa problem, var att en skolreform är nödvändig, inte minst därför att det här håller på att ske någonting i fråga om tillströmningen till de realskolor som finns. Det höll nämligen på att ske detta, att det svenska folket i stigande omfattning började förstå, att ungdomen behöver en mera fördjupad skolundervisning än vad den dåvarande sjuåriga folkskolan kunde ge. Övergången till realskolan betydde, att

många elever gav sig över till en skolgång, som var uppbyggd för helt andra ändamål än att vara en allmän medborgarskola och som inte passade för det stora antalet elever.

Den fruktan, som vi då hade, tycker jag är mer än någonsin motiverat att i detta ögonblick ge till känna. Det svenska folket har gripits av vad man skulle kunna kalla för en realskolepsykos. Det är inom föräldralägren, som den psykosen är märkbar och oerhört stark. Det är berömvärt att man försöker ge barnen en bättre skolunderbyggnad, men det har uppkommit en över-skattning av de teoretiska utbildningsvägarna, som såvitt jag kan förstå är utomordentligt farlig både för den enskilda individen och för samhället. Det är därför angeläget att komma till tals med föräldrarna för att försöka dämpa och förhindra denna psykos men också och framför allt att vidtaga åtgärder. Och det måste därvid, såsom utskottet med sådan styrka framhåller, vidtagas åtgärder för att så långt som möjligt lösa frågan om tillströmningen till realskolorna samtidigt som man skapar skolformer, som så nära som möjligt ansluter sig till enhetsskolans målsättningar. Som det nu är håller alltsammans på att förstöras av betygshets och poängjakt. Eleverna utsättes för en orimlig press, undervisningen splittas sönder, och de som ute i kommunerna är ansvariga för skolväsendets organisation känner osäkerhet inför hela uppläggnings av arbetet.

Jag tror att det här inte finns någon annan framkomlig väg än att man på nytt till allvarlig omprövning tar upp frågan om avskaffandet av realexamen. Jag vet att det är ett svårlost problem, men det är nog nödvändigt att man på den punkten tar upp debatten på nytt och försöker komma till ett sådant resultat, att den nuvarande realexamen avskaffas så snart som det över huvud taget är möjligt.

Detta är, herr talman, några reflexio-

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

ner som jag inte har kunnat underlåta göra till den principiella inställning som redovisas i utskottsutlåtandet. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken OLSSON (s): Herr talman! Med hänsyn till att vi har så ont om tid skall jag inskränka mig till att beröra den fråga som i detta sammanhang ligger mig varmast om hjärtat, nämligen frågan om hjälpundervisningen.

Den kungörelse som finns om hjälpundervisningen i folkskolan gäller också för enhetsskolan, och enligt denna kungörelse skall det för de barn, som är så klenlytt begåvade att de inte kan följa undervisningen i normalskolan men som har förutsättningar att tillgodogöra sig särskilt tillrättalagd undervisning, inrättas hjälpklasser under förutsättning att det vid en skolenhet finns minst 10 sådana barn. Finns det mer än 10 men mindre än 18 barn, får det bara inrättas en avdelning. Först när antalet hjälpklassbarn vid skolenheten uppgår till 18 får man lov att dela upp dem på två avdelningar.

Denna kungörelse kom till år 1942, alltså när vi i stort sett hade en sexklassig folkskola. I mindre skoldistrikt med små skolor fanns det sålunda sällan möjlighet att inrätta mer än en avdelning, och i denna fick man placera barn från andra till sjätte klassen — förstaklassare sättes ju inte i hjälpklass. Det hela organiserades alltså så som sker vid skolor av B³-typ, och det är svårt nog redan att undervisa normala barn på så skilda åldersstadier.

Lyckligt nog är det inte mer än två å tre procent av alla barn, som är så klenlytt begåvade att de måste undervisas särskilt. Det behövs därför ett ganska stort elevunderlag för att det skall bli fråga om 10 hjälpklassbarn och ännu mer för att man skall komma upp till 18 sådana barn.

För mindre skoldistrikt har det alltså

inte funnits denna möjlighet att bilda hjälpklasser, utan man har fått behålla hjälpklassbarnen i de normala klasserna och i stället försöka ägna särskild tid åt dem och ge dem speciell undervisning, vilket ju är mycket svårt i stora klasser, allra helst i skolor av B-typ där flera avdelningar undervisas samtidigt. Hjälpklassbarnen har således i stor utsträckning inte fått någon för dem tillrättalagd undervisning, utan de har så gott de kunnat fått följa med den ordinarie undervisningen. Det har för de allra flesta av dem betytt, att sedan de gång på gång har gjort sitt yttersta för att följa med undervisningen men funnit att de inte begripit någonting, så har de tappat lusten för det hela och antingen blivit fullkomligt förslöade eller också, såsom i de flesta fall har skett, skaffat sig någon annan sysselsättning under lektionerna. De har kommit att avsky skolan därför att de alltid har haft tråkigt där, och samtidigt som de själva farit illa, har de blivit ett ständigt oroselement, som har tyngt undervisningen och orsakat besvär. Det har ju också visat sig, att ungdomsbrottslingarna till en mycket stor procent utgöres just av dessa klenlytt begåvade barn, vilket inte betyder att dessa barn nödvändigtvis har även andra karaktärsdefekter utan sammanhänger med att de har haft svårt att anpassa sig just på grund av sin klena begåvning.

När skolkommissionen lade fram sitt förslag räknade den med att en undervisning med differentierade kurser och både individuell undervisning och gruppundervisning skulle göra det möjligt att sammanföra barn på mycket olika utvecklings- och intelligensstadier i samma undervisningsavdelning utan att någon skulle fara illa därav, och de försök, som sedan igångsatts, har bl. a. syftat till att utröna om detta är möjligt. Men skolkommissionen sade uttryckligen ifrån, att för de rena hjälpklassbarnen, alltså barn med så låg in-

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

telligensnivå att de praktiskt taget inte kan tillgodogöra sig något av undervisningen i en normalklass, måste det vidtagas särskilda anstalter.

I försöksdistrikten — och de flesta av dem är ganska små — finns det emellertid en del skolor, där de klen­te begåvade barnen under sina första fyra skolår inte haft någon möjlighet att få särskild undervisning. De var därför redan när försöksverksamheten började ytterligt trötta på skolan, deras föräldrar var besvikna på det hela och de hade ingen högre åstundan än att fortast möjligt få slut på skolgången. Så infördes den nioåriga skolan, där det på högstadiet om inte förr sker en centralisering av klasserna. Dessa barn kommer till en ny skola, får nya lärare och nya kamrater. Då är skillnaden större mellan dessa obegåvade barn och normalt eller högt begåvade barn. Skillnaden växer efterhand och är på real­skolstadiet mycket stor. Dessa barn står intellektuellt kvar på ungefär samma nivå som småskolans barn men skall undervisas i realskolan tillsammans med dem som förbereder sitt inträde till gymnasiet.

Såsom herr Wallentheim sade, avser försöksverksamheten framför allt att klargöra differentieringsproblemen. Vi har i det distrikt, där jag tjänstgör, jag tror ensamma i landet vågat oss på att följa skolkommissionens anvisningar därvidlag. Man har möjlighet, om det finns parallellklasser, att från sjunde klassen differentiera så, att man låter de barn som väljer tyska som tillvalsämne bilda en avdelning och de som väljer praktiska ämnen bilda en annan. Så har man gjort i de flesta försöksdistrikt, men skolkommissionen har inte menat, att man skall göra så annat än i undantagsfall. Vi har däremot följt skolkommissionen och inte differentierat klasserna. Detta har medfört stora schematiska och andra svårigheter, men vi ansåg att försöket skulle fullföljas.

I de två första försöksklasserna har vi alltså haft hjälpklassbarnen med.

Nu säger statsutskottet, att det finns samma möjligheter för enhetsskolan att inrätta hjälpklasser som för folkskolan. Ja, det gör det, men vi har inte 18 hjälpklassbarn i hela skolan och har alltså inte rätt att inrätta mer än en hjälpklassavdelning för klasserna 2—8. Det är ingen lösning att skicka ned de fjorton-, femtonåringar, som det här är fråga om, bland nybörjarna, som håller på att lära sig läsa. Jag kan inte tänka att statsutskottet har menat så. Det får väl skyllas på brådskan, som vi talade om i morse, att ingen i statsutskottet fört dessa ungdomars talan på denna punkt.

I höst kommer den tredje klassen sedan försöket började upp på högstadiet. För närvarande diskuteras i kollegiet och skolstyrelsen, om vi skall våga fortsätta försöket eller utnyttja den möjlighet vi har att gruppera barnen efter begåvning, när denna klass skall delas på två avdelningar. Men detta senare skulle vara att frånträda försöket. Vi hade hoppats på möjlighet att särskilt taga hand om dessa mycket klen­te begåvade barn, dels för deras egen skull och dels av intresse för försöks­verksamheten.

För närvarande pågår en stor under­sökning som jämför kunskaperna i modersmål, matematik och engelska hos barnen i den fyra- och femåriga real­skolans två näst högsta klasser med vad barnen i åttonde klassen i enhets­skolan har uppnått. Vid denna jämförelse räknas hjälpklassbarnen i enhets­skolan med. Man måste då komma till ett mycket lägre genomsnittligt kun­skapsresultat i enhetsskolan än i läro­verk och till en mycket större skillnad än om enhetsskolan varit uppbyggd som den tänkts, med någon form av särskild undervisning för hjälpklass­barnen.

Vi har i den motion som vi väckt i anslutning till denna proposition inte

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

begärt någonting annat än att skolöverstyrelsen skulle få rätt att försöksvis medge vissa förstärkningsanordningar för hjälpklassbarnen på högstadiet. Om det i sjunde och åttonde klass sammanlagt finns fem barn, som önskar lära sig skriva maskin, får skoldistriktet statsbidrag till en timplärare i maskinskrivning och likadant är det med andra ämnen. Men om det finns fem barn i sjunde och åttonde klass, som har så stora skolsvårigheter att de inte kan följa undervisningen, kan man inte låta dem bilda en särskild grupp i t. ex. modersmål och räkning.

Även om vi hade tillräckligt många elever för att få hjälpklasser på högstadiet, är en sådan anordning icke någon lycklig lösning, därför att dessa barn naturligtvis i så stor utsträckning som möjligt bör vara tillsammans med sina jämnåriga kamrater, t. ex. i alla övnings- och praktiska ämnen. Det behövs alltså inte en hel hjälpklass; det behövs stöd i vissa ämnen.

Statsutskottet säger i fråga om engelskan och de barn som inte kan följa undervisningen i det ämnet, att det bemyndigande, som 1949 års riksdag lämnat att medge avvikelse från med riksdagens medverkan tillkomna bestämmelser för att möjliggöra försöksanordningar inom skolväsendets område, kan tillämpas i detta fall, så att skolöverstyrelsen eller Kungl. Maj:t skall kunna medge de undantag som erfordras. Det hade bara behövts, att statsutskottet utsträckt detta uttalande till att gälla även hjälpundervisningen. Det hade inte varit att ge skolöverstyrelsen för stort bemyndigande.

Nu hoppas jag att det ändå finns möjlighet att provisoriskt lösa denna fråga. Det är emellertid ingen mening i att ställa något yrkande, när det inte finns något uttalande i statsutskottets utlåtande att åberopa sig på. Men jag hoppas att statsrådet skall finna utvägar till fortsatt försöksverksamhet även på detta område. Om man får prö-

va sig fram i försöksdistriktet kan detta ge erfarenheter, som kan vara till nytta när hjälpundervisningen för hela skolan skall uppbyggas.

Vi har haft stora utredningar om ungdomsvårdsproblemen. Det tas itu med ungdomsbrottsligheten. Men skall man börja i tid, måste man börja med att ge skolan möjlighet till förebyggande åtgärder. Vi skulle komma ifrån en hel del av de ungdomsproblem, vi för närvarande brottas med, om man i skolan på ett tidigt stadium kunde ta hand om barn, som man märker är missanpassade, och finna vägar att inordna dem i det normala samhällslivet. Jag är övertygad om att när problemen kommer på riksdagens bord i den formen, kommer de att behandlas med mycken välvilja. Men dessförinnan hinner de första försöksklasserna sluta skolan. Dessa klasser, som man framför allt skall se på när det gäller att avgöra försökens värde och enhetsskolans framtida utformning, har inte fått arbeta under de förutsättningar som avsetts för enhetsskolans del. Inom vårt distrikt har hittills inte ett enda barn gått över från vår skola till läroverk, trots att vi inom räckhåll har läroverk, till vilka vi förut har haft rätt stor avgång. Föräldrarna har emellertid haft så stort förtroende för enhetsskolan, att de låtit barnen gå kvar där. Skulle det nu visa sig, att de barn, som går i enhetsskolan, får svårigheter, när de kommer in på ett gymnasium, lär föräldrarnas förtroende komma att svikta. De kanske säger: »Det syns ju att det inte går att ha barn på så olika begåvningsstadier i samma klass, ty det betyder, att de begåvade barnen inte hinner så långt som de skulle kunna.» Vi tror, att barnen skall kunna komma lika långt inom enhetsskolan som inom andra skolformer, men vi måste då slippa de allra mest tyngande eleverna, åtminstone under de lektioner, som de inte alls har någon möjlighet att följa med.

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

Jag hoppas sålunda, att även om statsutskottet inte har kunnat hemställa om bifall till motionen, skolöverstyrelsen och ecklesiastikministern skall finna utvägar att på något sätt bereda oss en provisorisk hjälp, innan den slutliga lösningen av hjälpklassundervisningen i skolorna kommer.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Norrby* (fp).

Herr HELEN (fp): Herr talman! Om innebörden av den pågående försöksverksamheten har man ute i landet och förmodligen också här i kammaren starkt delade meningar på grund av det sätt varpå 1950 års skolbeslut affattades. Man kan nog därför med herr Wallentheim ifrågasätta om det i längden är så lyckligt att göra kompromisskrivningar av det slag som statsutskottet har åstadkommit. Det är inte särskilt bra, om det enda synliga resultatet utav riksdagens intresse för den pågående försöksverksamheten skall te sig så pass utslätat som nu är fallet. Som underlag för en principdebatt är statsutskottets skrivning knappast särskilt lämpad.

Jag tror inte heller att man bör nonchalera det betydande intresse, som från stora föräldragrupper sida knutits till denna verksamhet. Man bör inte underlåta att diskutera de svårigheter som faktiskt finns att förena de olika kraven på formella kvalitéer med de allmänna synpunkter på målsättningen för enhetsskolan som skolkommissionen utkristalliserade. Det finns redan nu grupper av lärare, som klagat över att redovisningen av försöksdistriktens resultat är för torftigt. Det finns de som säger, att vissa av resultaten mörklägges. Men både från skeptikers och från entusiasters sida möter man ett så betydande intresse, att det finns all anledning för riksdagen att ta vara på och stimulera detta.

Det viktigaste är naturligtvis här de beslut som nu kommer att fattas i anslutning till utskottets förslag, nämligen om ett utvidgande i hastigare takt än man förut tänkt sig av försöksverksamheten, d. v. s. av de redan arbetande trettio distrikten och de fem distrikt som väntas börja sin verksamhet under läsåret 1953/54. Dessa beslut kommer att hälsas med allmän tillfredsställelse. Det är emellertid inte mindre viktigt att den kvantitativa utvidgningen av försöksverksamheten också följes av en kvalitativ: att verksamheten får arbeta under så verklighetstroga och välplanerade former som över huvud taget är möjligt. I begreppet verklighetstroga och välplanerade arbetsformer skulle jag vilja inlägga inte bara ett betydande hänsynstagande till lokala olikheter och de önskemål som där kan komma upp utan också krav på en målmedveten rådgivningsverksamhet från de centrala skolmyndigheternas sida.

Det är givetvis värdefullt om skolöverstyrelsens försöksrotel smidigt kan följa de skilda försöksdistriktens olikartade synpunkter. Det förefaller mig emellertid som om mera bestämda direktiv inom en inte alltför lång framtid måste utfärdas beträffande de olika slag av differentieringsåtgärder efter lärjungarnas begåvning och fortsatta studieplaner, som för närvarande håller på att växa fram och utgör en ganska brokig bild, liksom i fråga om anknytningen till redan existerande realskolor och gymnasier. Osäkerheten är faktiskt betydande både hos föräldrar och lärare om vad man kan få ut av undervisningen inom försöksdistriktet. Det ligger också en hel del i det omdöme som häromdagen fälldes i pressdebatten av en aktad skolman: »Det är en ödets ironi att det skall bli skeptikerna i skoldebatten som manar till trohet mot enhetsskolans idé.»

Nu är det givetvis inte önskvärt att samhället under ett övergångsläge genom administrativa åtgärder berövar

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

riksdagen möjlighet att i sinom tid fatta de definitiva beslut, som man 1950 förutsåg skulle bli nödvändiga på grundval av försöksverksamhetens samlade resultat. Men jag tror att den rådgivningsverksamhet som nu pågår från försöksrotelns sida — inte minst den offentliga upplysningsverksamheten därifrån — måste bli något fastare än den hållning av allmän välvilja som nu företes.

Jag har i den offentliga diskussionen ända sedan våren 1950 i olika sammanhang framfört önskemål om en central lekmanannämnd utanför skolöverstyrelsen i syfte att skapa en plattform för det stora lekmannaintresset för särskilt försöksverksamheten. Min tanke är att på den vägen tillräcklig insyn i den fortlöpande verksamheten skulle beredas ett representativt urval av föräldra-representanter samt organisations- och kårföreträdare och att dessa ledamöter i den offentliga diskussionen skulle bidra till att belysa och konkretisera just sådana frågeställningar som kommit fram här i herr Wallentheims och fröken Olssons inlägg. I den situation då det definitiva utredningsarbete skall sättas i gång som skall ligga till grund för det slutgiltiga beslutet om skolreformen — den stunden förefaller på grund av den faktiska befolkningsutvecklingen, som inte exakt följt de tänkta linjerna, att ligga något närmare i tiden än vad skolkommissionen räknat med — måste det vara värdefullt om den statliga kommittén kan rekryteras bland personer, som haft möjlighet att på nära håll följa försöksverksamheten. Som forum för den viktiga diskussionen om den nödvändiga beskringen av traditionellt lärostoff tror jag också att en lekmanannämnd skulle ha en betydande uppgift.

Jag har avstått från att väcka någon motion om denna nämnd därför att jag trodde, att opinionen i statsutskottet allttjämt stod kvar vid den negativa attityd till tanken som visades för två år

sedan, när en folkpartimotion om en central lekmanannämnd avvisades av utskottet med en tom hänvisning till de båda lekmannarepresentanterna i skolöverstyrelsen och ett allmänt ställande på framtiden. Under de senaste veckorna har jag emellertid erfarit att denna tanke både inom skolöverstyrelsen och inom olika lärarorganisationer samt från enstaka inflytelserika utskottsrepresentanters sida har vunnit förståelse. Jag har därför velat föra fram den till debatt här i kväll i förhoppning om att kammaren även en dyrortsdag skall ha intresse av att ägna några minuter åt arbetet på framtidens skola.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s): Herr talman! Beträffande motionen nr 260 i denna kammare, som jag varit med om att underteckna, ber jag att till alla delar få instämma i den utförliga motivering och redogörelse, som fröken Olsson har lämnat. Det torde väl på den punkten inte finnas så mycket mer av värde att tillägga. Det är ju, som här konstaterats, bara att beklaga, att det måste ha skett ett missförstånd på denna punkt.

Men, herr talman, jag vill även anföra några synpunkter på försöksverksamheten i övrigt. I Kungl. Maj:ts proposition nr 126 får man veta, att det läsåret 1951—1952 fanns 25 försöksdistrikt med 682 läraravdelningar och 14 635 elever. Ytterligare sju distrikt har medgivits rätt att från och med innevarande läsårs början öppna försöksverksamhet, och fem distrikt beräknas komma till från och med läsåret 1953—1954. Denna statistik ger såvitt jag förstår vid handen, att utvecklingen inte gått i alltför hastigt tempo. Jag skall inte försöka mig på en förklaring till vad jag tror har varit en bidragande orsak till att utvecklingen inte gått hastigare. Jag nöjer mig med den förklaring som utskottet här har redovisat. Därutöver vill jag gärna framhålla, att det nog för många skoldistrikt har varit en eko-

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

nomisk fråga när det gäller att införa försöksverksamheten i distriktet. Inför de höga merkostnader som distriktet har tvingats ta på sig för en sådan verksamhet utan möjligheter till statsbidrag i ökad utsträckning har man säkert tvingats att avstå. Det förslag till ökat statsbidrag som nu föreligger är så till vida att hälsa med tillfredsställelse, som det väl kommer att eliminera vissa av de svårigheter på det ekonomiska planet som hittills med största sannolikhet har haft avgörande betydelse då det gäller att ta ställning till frågan om startandet av en försöksverksamhet.

Jag kan emellertid inte lämna denna del av ämnet utan att också ha tillkännagivit, att man ute i försöksdistriktet med stort intresse följt behandlingen av detta ärende. Det är väl också känt, att förslaget inte mottagits med alltför stor entusiasm av försöksdistriktet. Kanske beror detta i stor utsträckning på de utfästelser på hithörande områden som tidigare gjorts. Försöksverksamheten är ju påkallad för att vinna erfarenhet vid ett framtida beslut om enhetsskolans organisation, och det är väl bara en naturlig reaktion att man tycker, att statsmakternas bidrag blivit något snävt. Det är emellertid tyvärr ingenting att göra åt den saken. Det ekonomiska läget och möjligheterna att skaffa medel har varit och är alltför begränsade, det känner vi alla till, och vi får tills vidare nöja oss med de åtgärder som här föreslås. Emellertid tror jag att de föreslagna åtgärderna — ehuru knappa — är ägnade att stimulera en önskad hastigare utveckling på enhetsskolans område. Statsutskottet har ju också ansett sig böra förorda en sådan hastigare utveckling av antalet försöksdistrikt, och jag vill understryka detta utskottets uttalande. Jag tror det är nödvändigt att så sker om tillräcklig erfarenhet skall ernås innan den fastställda tidsfristen utgår för skaffandet av erfarenheter. Jag tror också liksom

utskottet att det är angeläget att gång efter annan bringa i erinran »de väsentliga skillnader i problemställningarna, som möter å ena sidan beträffande enhetsskoleförsöken och å andra sidan i fråga om den utveckling utanför försöksdistriktet, som tar sig uttryck i inrättandet av inbyggda realskolelinjer i folkskolan och andra liknande anordningar på realskolestadiet».

Vi känner till att man i vissa sammanhang har så lätt för att glömma det väsentliga i beslutade reformer. Det är dubbelt lätt att glömma då utbyggnaden går för långsamt, då det dröjer för länge innan det slutliga resultatet kan redovisas. Under tiden verkar de reaktionära krafterna även på detta område. Enhetsskolans karaktär av enhetsskola suddas ut genom de inbyggda realskolorna. Tillkomsten och utvecklingen därav har lett in på områden som vi icke önska. Enhetsskolans förhållande till de parallellskoleformer som finns måste därför såvitt jag förstår klart angivas. Framför allt är detta nödvändigt i kommuner med både realskola och enhetsskola. Förbud mot nyintagning vid parallellskolor skulle, anser jag, helt naturligt utfärdas då försök med enhetsskola medges; det vore konsekvent. Låter sig emellertid detta icke göra, bör som en första åtgärd de dubbla övergångarna stoppas.

Herr talman! Jag har vid genomläsandet av den debatt i enhetsskolefrågan som fördes i denna kammare för snart tre år sedan funnit några rader i ett anförande av herr Edenman som jag anser på ett bättre sätt, än vad jag har kunnat utveckla, understryker de synpunkter jag har velat framföra här. Jag ber att ur kammarens protokoll få föredra: »En viktig synpunkt, som inte har understrukits tillräckligt starkt, är, att föräldrar och målsmän, som under 1950-talet äro beredda att släppa sina barn till försöksskolan, verkligen bibringas den uppfattningen, att enhetsskolan är framtidens skolform och att

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

den nuvarande folkskolan och realskolan skola ersättas av enhetsskolan när försöksverksamheten är avslutad och ekonomiska förutsättningar äro för handen. Om inte detta skulle framgå av riksdagsbehandlingen och klart utsägas, riskerar man, efter vad jag kan förstå, en allmän osäkerhet såväl hos föräldrar och målsmän som barn och lärare. Även de kommunala myndigheterna måste rimligtvis veta vad de har att rätta sig efter. Får man inte klara besked, kommer initiativlöshet och räddhåga inför det nya att inställa sig.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Fröken VINGE (fp): Herr talman! Eftersom föredragningslistan är lång och jag vet att avdelningens ordförande har begärt ordet, skall jag inskränka mig till att bland de mycket intressanta frågor som har berörts i föregående debatt endast ta upp ett problem till diskussion, nämligen frågan om differentieringen.

Det är nog inte en slump att den debatt om skolfrågorna, som för några år sedan strax efter det riksdagen fattade sitt principbeslut nästan var förvisad från den allmänna debatten, nu har kommit i gång igen både i pressen och bland allmänheten, säkerligen till stor del beroende på att man vid det här laget börjar komma till enhetsskolans högstadium. Nu har vi kommit fram till nödvändigheten av att snart ta ställning till de mycket besvärliga problem som sammanhänger med undervisningen på enhetsskolans högstadium, bland annat frågan om differentieringen.

Vad som gör diskussionen om dessa frågor så intressant är säkerligen att här står emot varandra åsikter som förefaller att vara oförenliga men som var för sig är fullt berättigade. Här har vi å ena sidan skolkommisionens tes om vådan av tidigt linjeval, som kan leda till allt för tidigt yrkesval. Herr Wallentheim har utförligt uppehållit sig

vid detta, och jag vill för undvikande av missförstånd säga att jag själv brukar ge uttryck för synpunkter som liknar dessa. Men samtidigt får vi inte glömma att mot detta måste sättas som antites ett påstående av de personer som har ansvaret för undervisningen på detta stadium och erfarenhet av undervisningen, nämligen att det är mycket svårt att få goda resultat av undervisningen i odifferentierade klasser.

Jag vill utan att gå in på några detaljer — de som intresserar sig för dessa problem känner säkerligen väl till alla de synpunkter som brukar framföras — endast säga att jag tror det är lika oriktigt att ensidigt hävda tesen som att ensidigt hävda antitesen. Vi måste försöka finna inte en kompromiss men väl en syntes. Möjligen ligger den syntesen i närheten av en differentiering som börjar visserligen senare än i klass 5 men tidigare än i klass 9 och som innebär möjlighet för den som så att säga valt fel linje att lätt komma över från den ena linjen till den andra inom enhetsskolan.

I vilken klass mellan femte och nionde skall då differentieringen sätta in? Den frågan anser jag att man inte kan besvara förrän försöksverksamheten givit resultat. Det är ju så — det har redan berörts här i debatten — att många försöksdistrikt, kanske rent av de flesta, nu har linjedifferentiering redan i sjunde klassen. Det var en talare — det var visst herr Helén — som anmärkte på att vårt utskottsutlåtande var så försiktigt. Han önskade tydligen att riksdagen mera skulle dirigera utvecklingen. Jag för min del anser det riktigt att vi lämna stor frihet åt kommunerna, och jag vet att skolöverstyrelsens försöksrotel själv vill lämna stor frihet åt kommunerna att utforma sitt system så som det passar förhållandena och opinionen på orten. Jag tycker inte det är riktigt att vi här dirigerar utvecklingen och säger att differentieringen skall börja i ena eller andra klassen. Framför allt

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

tycker jag inte det vore riktigt om vi genom ett generellt uttalande från riksdagens sida hindrade den pågående försöksverksamheten i de nuvarande distrikten från att i de fall då man anser det lämpligt ha en differentiering från sjunde klassen.

Nu är jag medveten om att det är svårt att jämföra resultaten från en enhetsskola med resultaten från realskolorna. Många av de anmärkningar, som man kommer med från läroverkslärarhåll när man talar om svårigheterna med undervisningen i odifferentierade klasser, har samband med svårigheten att göra dessa jämförelser. Vi har ju gjort ett uttalande i den riktningen i utskottet. Men jag vill säga, att just därför bör vi försöka inrikta oss på att få en sådan organisation inom försöksverksamheten, att vi får möjligheter att jämföra enhetsskolor med tidig differentiering med enhetsskolor med sen differentiering. Först då kan vi få en erfarenhet av vad differentieringen betyder.

Herr Wallentheim sade att vi skall akta oss för att i detta sammanhang skilja ut städerna som en grupp och landsbygden som en annan grupp. Det har väl blivit så, att städerna och tätorterna i allmänhet har velat ha differentiering från sjunde klassen. Jag tycker det är alldeles riktigt att vi skall akta oss för att dirigera utvecklingen på det sättet, helt enkelt därför att jag anser att vi inte skall centraldirigera utvecklingen. Dessutom skulle jämförbarheten förstöras, om det vore så att vi å ena sidan hade bara landsbygdsdistrikt med sen differentiering och å andra sidan tätortsdistrikt med tidig differentiering. Det är önskvärt att vi får en annan fördelning, annars kan vi inte göra jämförelser.

Vad jag skulle vilja framföra med detta anförande, med vilket jag, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan, det är faktiskt att framställa ett direkt försvar för den ståndpunkt vi

har intagit, när vi icke har velat dirigera utvecklingen på denna punkt.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Det kan kanske tyckas onödigt att jag här uppträder i detta ämne, då det ju icke har yrkats annat än bifall till utskottets förslag. Jag får knappast tid och möjlighet att i detalj gå in på alla frågor, som här berörts, utan jag skall därför söka koncentrera mig till några synpunkter från utskottets horisont.

Den fråga, som vi här diskuterar, berör dels tempot på enhetsskolans utbyggande och formerna för inarbetande av realskolorna i försöksdistrikten inom enhetsskolans ram, dels behovet av en utveckling av de kommunala realskolorna av olika typ utanför försöksdistrikten, som är betingat av den stora ökningen av elevantalet, orsakad av 40-talets stora barnkullar.

På sid. 26 och halva sid. 27 har ju utskottet på dessa punkter ett principuttalande, som mer eller mindre sammanfaller med deras, som här tidigare varit uppe och talat. Det behövs säkerligen en utvidgning av försöksverksamheten. Denna verksamhet har dock sina bestämda gränser, framför allt med hänsyn till att försöksroteln inom skolöverstyrelsen inte kan orka med hur mycket som helst och även därför att vi måste ha tillräckliga ekonomiska och personella resurser för uppgiften i fråga. Men vi utgår i varje fall ifrån att en hastigare ökning av antalet försöksdistrikt med enhetsskoleorganisation skall kunna komma till stånd i den utsträckning som just dessa resurser tillåter.

Utskottet anser också att försöksdistrikten i fortsättningen bör i möjligaste mån utväljas så att de bildar sammanhängande regioner för att få fullt utbyte av försöksgymnasier. På dessa punkter är det heller inga delade meningar bland dem som här varit uppe och resonerat i denna fråga.

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

Det förefaller naturligt, att i den mån försöksdistrikten utbygges detta kommer att leda till en viss begränsning av tillströmningen till realskolorna. Denna bör dock icke överskattas, ty av landets 1 034 skoldistrikt är för närvarande endast 30 försöksdistrikt, och även om detta antal skulle fördubblas, löser den inte frågan om en lämplig undervisning för de massor av ungdomar som nu tränger på i realskolan. Det torde väl knappast heller råda delade meningar om att man i försöksdistrikten i görligaste mån syftar till att samman-smälta försöksskola och realskola till en enhet. Detta är nödvändigt för att man skall få en uppfattning om enhetsskolan i detta ords egentliga bemärkelse. Utskottet har därför sagt, att en utbyggnad av realskoleundervisningen inom ett försöksdistrikt med exempelvis inbyggd linje eller ock partiell försöksverksamhet inom ett och samma distrikt med försöksskola och realskola, vilka i pedagogiskt avseende hålles skilda från varandra, såvitt möjligt icke synes böra komma i fråga i andra fall än där särskilda lokala förhållanden nödvändiggör en dylik organisation, exempelvis i vissa större skoldistrikt.

Utskottet har också anslutit sig till departementschefens uttalande angående åtgärder för att i andra skoldistrikt utan försöksskola möta tillströmningen av elever till den nuvarande realskolan, då numera inga nya statliga realskolor skall upprättas. Därom säger utskottet följande: »Departementschefen har beträffande detta spörsmål framhållit, att under föreliggande omständigheter — de stora årskullarna från 1940-talet sedda mot bakgrunden av att enhetsskolan ännu befinner sig på experimentstadiet samt att nya statliga realskolor icke vidare skall inrättas — statsmakterna måste visa förståelse för kommunernas strävan att utbygga folkskolans högstadium med nya linjer av olika slag, även sådana som leder till allmän eller praktisk realexamen.» Utskottet har an-

slutit sig till departementschefens uttalande men har samtidigt velat erinra om vad som sades i denna fråga under fjolårets riksdag och som jag inte här skall uppta kammarens tid med att upprepa.

Det utlåtande, som här föreligger, har utskottet kunnat ena sig om så när som på två ledamöter som avgivit blanka reservationer. Det är givet — det skulle vara märkvärdigt annars — att det i den här frågan finns många nyanser i uppfattningarna. Detta är ju ett i dagens läge svåröverskådligt område, där försöksverksamheten ännu inte hunnit så långt att några bestämda slutsatser kunnat dragas. En del vill kanske gå längre än vad utskottet gjort i detta sitt principiella uttalande, och en del vill kanske inte vara med om så bestämda uttalanden, som utskottet här har gjort. Jag vill emellertid erinra om att vid 1950 års skoldebatt här i riksdagen praktiskt taget alla var eniga, men att var och en ändå i debatten framförde en nyans i uppfattningen. Samma är förhållandet här i dag. Vi har hört att andra avdelningens värderade vice ordförande har framfört vissa nyanser i uppfattningen utöver utskottsutlåtandet. Vi har också i utskottet och i avdelningen hört, att man på förstakammar-sidans högerhåll har gjort detsamma.

Herr Wallentheim synes vilja gå något längre, varemot de ärade reservanterna och kanske flera i denna kam-mare inte vill gå så långt. Även bland dem som är eniga om utskottsförslaget finns det säkerligen nyanser i uppfattningen, men det har ansetts lämpligt och riktigt för enhetsskoletankens befrämjande att lägga fram ett i möjligaste mån enhälligt förslag. Jag får för min personliga del säga, att jag tror, att det är önskvärt, att man på detta område och på detta stadium, innan man kommit längre i fråga om försöksverksamheten, bör iakttä en viss försiktighet och inte gå längre än man vet, att det finns förutsättningar att gå framåt utan

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

att bakslag inträffar. Alla är vi ju ändå överens om saken, nämligen att föra fram enhetsskolan till att bli vad den avsetts att bli.

Vad sedan gäller vilka åtgärder som fordras för att stödja försöksdistrikten kommer man helt naturligt också i konflikt med olika meningar. Man kan nog våga konstatera, att försöksdistrikten kanske skulle önska mer än vad Kungl. Maj:t här har föreslagit. Det är därför naturligt, att det väckts motioner, däri man påfordrat förbättringar i detaljfrågor. Jag tror emellertid, att man får tolka utskottets enhälliga avslutning kring propositionen så, att utredningens förslag, som ligger till grund för departementschefens föreliggande förslag, är sakligt motiverat och även sakligt starkt.

Vad försökskommunerna bör ha ersättning för är experimentkostnaderna, men det är samtidigt ytterligt svårt att fastställa vad som är experimentkostnader, och framför allt är det svårt att säga, hur mycket varje kommun behöver för att få täckning för sina experimentkostnader, då dessa är ytterligt olika inom skilda kommuner.

Vad som dock för skolans behov torde vara önskvärt framför allt i försöksdistrikten är just att nuvarande statsbidrag på skolans olika områden blir bättre avpassade till det nuvarande penningvärdet. Utredning härom pågår för närvarande, och vi hoppas, att departementschefen så snart som möjligt skall kunna framlägga förslag om sådana förbättringar. Tillsammans representerar dock de föreslagna höjda statsbidragen till försöksskolan för ämneslärare, tjänstebostäder, skollokaler och inventarier samt införandet av särskilda försökskostnadsbidrag en väsentlig ekonomisk lättnad för försöksdistrikten. Det torde råda allmän enighet om den saken.

Nu har herr Larsson i Hedenäset invänt, att för många landsbygdskommuner och särskilt för kommunerna i norr är läget sådant, att de får stora besvär-

ligheter att klara sin ekonomi. Den saken kan man mycket väl förstå. Kvar står dock att statsbidragen inte kan läggas på annat sätt än så att de i gör-ligaste mån passar in i de nuvarande, inte minst av den anledningen att samtliga skoldistrikt så småningom, om det går som man väntar, skall bli av samma typ som försöksdistrikten. Det är då helt naturligt att det för åttonde och nionde skolåren blir en stark merkostnad, som frestar på kommunernas ekonomi, men frågan är om man inte får ta dessa kostnader för att man skall få kännedom om vilka ekonomiska möjligheter de olika kommunerna har att kunna klara denna skola i framtiden. Det kan väl knappast heller vara välbetänkt att utöver den nuvarande stora statsbidragsfloran införa ytterligare nya statsbidragsformer på skolans område.

Det är svårt att redan nu behärska hela detta område. Vad som särskilt talar emot att man nu skall öka statsbidragens antal är det faktum, att vi inom några år kanske får en mera enhetlig statsbidragsform som skall ersätta den nuvarande mångfalden.

Angående frågan om statsbidrag till inventarier i åttonde klassen, som också herr Larsson i Hedenäset var inne på, kan man säga att så snart distrikten får vanligt skolbyggnadsbidrag får de också statsbidrag till inventarier. Nu har utskottet gått med på departementschefens förslag att 9 y skall få statsbidrag till inventarier även i det fall, då skolbyggnadsbidrag till lokaler inte utgår. Hela problemet om statsbidrag till inventarier är nu under utredning, och utskottet har inte ansett det lämpligt att göra ett ytterligare undantag från gällande bestämmelser.

Fröken Gunnel Olsson var inne på åtskilliga problem, och i den mån motionen ligger till grund för desamma gällde det statsbidrag till ämneslärarlöner och möjligheterna att också för 1951 få täckning för dem. Det nu föreliggande förslaget innebär en förbätt-

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

ring av det 1951 beslutade statsbidraget. En förbättring av redan beslutat statsbidrag utgår dock regelmässigt icke retroaktivt, och utskottet har icke funnit anledning att göra något avsteg från denna princip.

Framför allt tryckte dock fröken Olsson på önskvärdheten av att man i försöksskolan skulle få fram effektiva åtgärder för att underlätta differentieringen, särskilt då för barnen som behövde hjälpklassundervisning. Det är ett önskemål som är behjärtansvärt, och utskottet har därför sagt att »för folkskolans del innefattas nu gällande föreskrifter i ämnet i kungörelsen 1942: 629 med vissa bestämmelser angående hjälpundervisning i folk- och småskolor. Enligt den år 1951 antagna principen om tillämpning å försöksskolans högstadium av för folkskolan gällande statsbidragsföreskrifter är nyssnämnda bestämmelser om hjälpundervisning därmed redan gällande beträffande högstadiet».

Därutöver kan tilläggas att utskottet icke avstyrkt motionen rörande hjälpundervisningen, utan utskottet har funnit den icke behöva påkalla åtgärder, därför att hjälpundervisningsbestämmelserna i folkskolan också är tillämpliga på högstadiet. Skulle sedan detaljbestämmelserna i hjälpundervisningskungörelsen inte vara helt lämpade för högstadiet torde Kungl. Maj:t, med stöd av det av 1949 års riksdag lämnade bemyndigandet och även det bemyndigande som nu ges i det föreliggande förslaget, vara oförhindrad att lämna dessa så att de av fröken Olsson påpekade problemen kan få en tillfredsställande lösning. På den punkten tror jag inte att fröken Olsson skall behöva ha någon större oro.

Jag förutsätter dessutom att försöksroteln i skolöverstyrelsen också skall ha sin uppmärksamhet riktad på denna sak och att skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t, om det tilläventyrs skulle behövas, kommer att vidta alla de åtgärder,

som behövs för att försöksskolan skall kunna fullgöra den uppgift som är den förelagd.

Herr talman! Jag skall inte tillägga något ytterligare utan ber endast att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WIDÉN (fp): Herr talman! Jag vill i stort sett instämma med de synpunkter fröken Vinge anfört framför allt i fråga om differentieringen.

Det var egentligen ett uttryck av herr Wallentheim, som jag här skulle vilja invända något emot. Herr Wallentheim nämnde att den differentierade skolan på försöksverksamhetens område syntes bli koncentrerad till städerna, medan man på landsbygden finge de odifferentierade klasserna. Jag ifrågasätter om det är den rätta problemställningen, herr Wallentheim. Är det inte i stället så att det är där man har de stora klasserna som man driver differentieringen längst, medan man däremot, där man har mindre klasser, har möjlighet att driva en mera odifferentierad undervisning? Jag tror att det är där vi möter problemställningen. Detta innebär givetvis att den i någon mån sammanfaller med begreppet stad och landsbygd. Jag tror alltså att man får bena upp problemet och påpeka, att det är klassernas storlek som är den avgörande faktorn i detta fall. Jag skulle i samband härmed vilja säga att enligt mitt sätt att se är den mest angelägna skolreformen den, att vi får ned de orimligt stora klasser vi har i skolan. Nu går detta inte för sig på grund av vad jag skulle vilja kalla den föräldraambition, som också herr Wallentheim var inne på och som försöker få barnen fram till en högre bildning, en ambition, som givetvis i och för sig är mycket behjärtansvärd och som man bör tillmötesgå men som man i dagens läge inte kan tillmötesgå i tillräcklig omfattning.

Och då kommer man in på det andra problemet, nämligen realskolan. Den utveckling vi fått på detta område, den

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

inbyggda treåriga realskolan, har sina fördelar och sina nackdelar. Nackdelen är givetvis att det är en oerhört forcerad skolgång. Den kräver mera än den fyraåriga realskolan, helt naturligt eftersom det blir ett års kortare skoltid. Samtidigt har jag sett denna lösning av realskoleproblemet som ett led i utvecklingen emot den nya nioåriga enhetsskolan, ty jag skulle tro att i och med att vi får den inbyggda realskolan har vi lättare att övergå till den nioåriga enhetsskolan. Det är klart att vid denna övergång måste vissa omjusteringar göras i fråga om studiegången, men själva organisationsplanen får vi ju till skänks i och med att vi fått de inbyggda treåriga realskolorna. Ur den synpunkten tycker jag att den utveckling vi har på detta område är sådan att vi inte kan ha någon invändning emot densamma utan bör med tacksamhet notera den.

Det som är det stora realskoleproblemet just nu är givetvis att vi inte har tillräckligt med realskolor för att möta de stora barnkullar som önskar gå den vägen. Det är också detta som gör att vi redan på folkskolestadiet får en betygshets som inte är lycklig för denna undervisning. Om vi hade möjligheter både ur lokalsynpunkt och ur lärarsynpunkt att bygga ut tillräckligt med realskolor, skulle problemet inte bli så svårartat.

Jag skulle härutöver vilja framföra ytterligare en synpunkt. Jag tror att man alltför mycket förbiser att den nuvarande realskoleexamen för många också utgör den allmänbildningsgrund de önskar även för en praktisk utbildning. Det är inte alla som tar realskoleexamen och sedan söker sig till teoretiska skolor, utan många av dessa elever går direkt in i praktisk verksamhet. Anledningen till att man går den vägen är helt enkelt den ökade allmänbildning man eftersträvar och som kanske i någon mån ligger i föräldraambitionen men som samtidigt i vårt komplicerade samhälle även krävs för den rent prak-

tiska yrkesverksamheten. Jag anser att man får se denna strävan även ur den synpunkten.

Herr KYLING (h): Herr talman! När vi 1950 med hundraprocentig enighet antog den principiella utformningen av framtidens skola, lade man dock i beslutet in tanken att skolans slutgiltiga utformning skulle göras, först sedan försöksundervisning hade ägt rum. Vid den tidpunkten tror jag vi allesammans var överens om att antalet försöksdistrikt skulle vara relativt litet. Jag har, herr talman, fortfarande den uppfattningen, att vi inte skall utöka försöksdistriktens antal i alltför stor utsträckning. Här har några talare i dag varit inne på tanken att vi gärna kan utöka det antal försöksdistrikt vi för närvarande har, därför att det föreligger ett så stort behov av realskolor. Jag vill emellertid varna för att gå den vägen. Jag tror det är bättre att även i fortsättningen ha ett mindre antal försöksdistrikt.

När jag emellertid ändå kan vara med om att lämna mitt bifall till en viss ökning av försöksdistriktens antal, så gör jag det därför, att jag önskar att där det nu finns ett mindre antal försöksdistrikt inom samma område bör flera distrikt inom samma räjong bildas, ty vad vi behöver i försöksundervisningen är ett tillräckligt stort underlag för att även få fram normer för försöksundervisningen för gymnasiestudier. Det ställer sig ganska besvärligt att få denna försöksundervisning utformad, om det inte finns tillräckligt många försöksdistrikt inom samma område, som kan ligga till grund för försöken.

I den kritik, som sättes in mot försöksundervisningen, gör man ofta jämförelser mellan den nuvarande realskolans resultat och resultaten från försöksundervisningen, men sådana jämförelser måste givetvis bli ganska missvisande. För det första skall vi ha klart för oss, att realskolorna arbetar med ett gallrat elevmaterial. Det krävs till och

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

med höga betyg av dem, som lämnar folkskolan och går in i den femåriga realskolan. I enhetsskolan däremot skall alla elever undervisas.

Jag kommer då osökt över till den diskussion, som förts här i dag om differentiering eller icke differentiering i enhetsskolan. Många har den uppfattningen, att man icke skall differentiera förrän man kommit upp i nionde klassen. Jag anser emellertid, att differentieringen skall sätta in betydligt tidigare. Det är nämligen inte riktigt att sammanföra sådana clever, som skall genomgå den praktiska utbildningen, med dem som skall ha den teoretiska. Som fröken Olsson redan framhållit, kommer svårigheter att resa sig på detta område icke minst i landsbygdsdistrikten, där det icke gives möjligheter till en hjälpklassundervisning i tillräcklig omfattning. Det är inte tillräckligt många som kan få den undervisningen, därför att elevmaterialet icke räcker till för sådan specialundervisning.

En annan fråga som man måste fästa mycket stor vikt vid, när man skärskådar försöksundervisningen, är yrkesutbildningen. Jag är nämligen rädd för att den utbildningen håller på att glömmas bort, helt enkelt därför att den yrkesdelegation inom skolkommissionen, som arbetar med den saken, ännu icke har framlagt något förslag om lämpligaste sättet att organisera den undervisningen. Jag är rädd för att vi därför får en snedvridning av försöksundervisningen. Det kan nämligen icke vara lyckligt att i ett land som vårt över hälften av eleverna i försöksdistrikten, närmare bestämt 53 procent, går den rent teoretiska linjen i skolan. Jag säger inte detta därför att jag inte unnar alla barn denna undervisning, men jag är rädd för att alla vill pröva på den teoretiska undervisningen i försöksdistrikten. Föräldrarna säger: »Vi kan ju låta våra barn fortsätta på den teoretiska linjen, ty om de misslyckas där, kan de gå över till den praktiska linjen sedan.»

Det är där jag reagerar, herr talman! För mig framstår nämligen den praktiska och den teoretiska linjen såsom absolut likvärdiga. Den praktiska utbildningen, yrkesutbildningen, får inte bli en avstjälningsplats! Vi har inte råd med det här i landet.

Det ser ut att ha smugit sig in något slags social ambition hos många människor, som gör att de anser realexamen vara det enda saliggörande. Jag har ett exempel på det från den tid, då jag var med i studielånenämnden. Då skrev en mor en gång till nämnden och tackade för att hennes son hade fått stipendier under fyra år, vilket gjort det möjligt för honom att avlägga realexamen. Denna mor tackade nu i varmhjärtade ordalag för sonens studiebidrag. Men det var ganska karakteristiskt för den sociala ambitionen hos denna mor, att hon i brevet till studielånenämnden sände med ett PS, där det stod: »Min son kontoristen ber också att få framföra sitt hjärtliga tack.»

Jag är alldeles övertygad om att om denne realskolepojke i stället hade blivit järnsvarvare, så hade modern aldrig skrivit i sitt PS: Min son järnsvarvaren ber också få tacka för stipendierna.

Jag menar därför, att vi här i riksdagen måste sörja för att vi får en likvärdig undervisning i de båda linjerna, och vi måste helt enkelt försöka skapa en så god yrkesutbildning som möjligt. För mig hänger också försöksundervisningen praktiskt taget samman med möjligheten att kunna framvisa vad yrkesutbildningen verkligen kan komma att ge för resultat.

Herr Helén var inne på en tanke som jag själv vid flera tillfällen lekt med, även om jag inte har preciserat den så. Det måste i den enhetsskola som skall skapas bli ett intimt och gott samarbete mellan skola och hem. Frågan är bara på vilket sätt detta skall etableras. Det bästa sättet är kanske att skapa en nämnd, men därom vågar jag nu inte ha någon bestämd uppfattning. För dagen

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

tycker jag det kan vara tillräckligt med den kontakt som finns genom konsulentverksamheten. Det är visserligen ingen kontakt med hemmen, men från försöksdistriktet har ofta vitsordats, att föräldrarna med intresse följer utvecklingen.

Det kan dock i en permanent nämnd, där olika intressen är representerade, ligga den faran att dessa intressen kompromissar med varandra och vi alltså får en skola, utvecklad efter kompromissens linje. Om jag fattade herr Helén riktigt varnade han också själv för en sådan kompromissens linje vid försöksundervisningen. Men det kan också tänkas att herr Heléns mening var, att en permanent nämnd närmast skulle utgöra ett rådgivande organ, och då ligger saken litet annorlunda till.

Det höjes för närvarande många kritiska röster mot försöksundervisningen. Jag är övertygad om, herr talman, att den kritiken i vissa fall är berättigad. Men jag skulle ändå vilja från min synpunkt sett säga, att vi bör vänta med kritiken. Såframt kritiken inte har en positiv mening bakom sig bör vi vänta till dess att skolöverstyrelsens försöksrotel kommit fram med flera klara besked om de resultat, som kan vinnas.

Därefter vill jag bara med några ord, herr talman, beröra vad som tidigare i kväll sagts om de inbyggda realskolorna. Jag är inte lika tvärsäker som en del andra talare på att dessa inbyggda realskolor är lämpliga. Jag räknar dem närmast som en krisföreteelse. I brist på lokaler och lärare behövs de kanske; i annat fall tror jag inte att de vore lämpliga instrument i försöksverksamheten.

Det skulle vara intressant att gå in på en del andra problemställningar i fråga om försöksverksamheten, men jag skall inte göra det, då tiden är långt framskriden och vi har en diger föredragningslista framför oss. Jag vill sluta med, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag, och när jag gör det inlägger jag i detta utskottsförslag, som jag själv varit med om att underteckna, ett

positivt ställningstagande från statsutskottets sida till försöksundervisningen. Tids nog får vi tillfälle att ta slutgiltig ställning till utformningen av skolan. Jag vill för min del till dess vänta med kritiken över försöksundervisningen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse jag kan konstatera att debatten har hållits i en mycket positiv anda och lämnat samtliga förslag i den proposition, som vi här behandlar, utan erinran. Inte minst intressant är det att bevitna, att ingenting tycks finnas av den, såsom jag har uppfattat det åtminstone, ingalunda uteslutande positiva kritik, som döljer sig bakom den blanka reservationen och som för några timmar sedan kom till uttryck vid diskussionen i medkammaren.

Det är klart att man kan ha olika meningar om hur många försöksdistrikt vi behöver. Att vi inte har tillräckligt många ännu är vi nog alla överens om. Det är de allmänna svårigheterna på skolans område, karakteriserade av lokalbristen och lärarbristen, som har gjort att vi inte kunnat verkställa utbyggnaden så snabbt. Herr Widen var inne på frågan om de stora klasserna, men han avvisade ju själv med detsamma möjligheterna att omedelbart göra någonting.

Flera talare har framhållit att de ekonomiska förhållandena säkerligen avskräckt vissa av de kommuner, som eljest skulle önskat bli försöksdistrikt, från att bli det. Jag skulle tro att det beslut som vi här går att fatta kommer att betyda en viss ändring därutinnan.

Alla är väl numera också överens om att när försöksverksamheten skall utökas, bör det ske så, att vi får ett flertal samlade regioner, detta såväl ur synpunkten att bättre kunna ordna för konsulentverksamheten, som är så nödvändig härvidlag, som för att — vilket har kommit fram här i debatten också

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

— kunna ordna gymnasieundervisningen på bästa sätt för de av enhetsskolans elever som önskar sådan. Jag anser för min del att även om vi sålunda önskar denna linje, regional utbyggnad, måste vi ändå avvakta kommunala initiativ i rätt betydande omfattning. Jag skulle för övrigt tro att sådana kommer att tagas inom den närmaste tiden.

I samband med påpekandet att vi önskar kommunala initiativ — och det kommunala intresset härvidlag är klart dokumenterat — skulle jag vilja understryka, att en viss frihet att ordna verksamheten bör tillerkännas kommunerna. Därför kan jag inte instämma med dem som säger, att vi i detta avseende skall försöka få mera enhetlighet, mera av, jag vill inte säga påtryckningar men, som någon talare här sade: klarare upplysningar från skolöverstyrelsens försöksavdelning. Jag tyder nämligen detta så att vederbörande talare menar, att skolöverstyrelsen skulle gå in för att så långt möjligt försöka få en enhetlig organisation av försöksskolan genomförd. Jag tror inte det vore det bästa, utan jag tror som sagt, att vi skall tillmäta kommunerna frihet och att vi bör vara tacksamma för en något varierande inriktning av försöken.

Jag kan hålla med om att det inte vore lyckligt om det bleve en klar skiljelinje härvidlag, om städerna får en slags organisation, den relativt tidiga differentieringen, och landsbygden en annan, den senare differentieringen. Det vore absolut inte lyckligt. Att båda dessa former av differentiering skall förekomma anser jag vara önskvärt, ja nödvändigt, åtminstone åtskilliga år framåt.

I samband härmed vill jag också säga några ord om hjälpklassundervisningen, som fröken Olsson tog upp. Jag är inte riktigt säker på hur långt Kungl. Maj:ts möjligheter att medge avsteg ifrån det normala här sträcker sig, men jag behjärtar de synpunkter som här har framförts och skall undersöka i vad mån vi

— det tycks som om utskottet menade att vi hade rätt stora möjligheter därvidlag — kan åtminstone delvis tillmötesgå dessa önskemål.

Beträffande frågan hur vi skall inrikta försöksverksamhetens detaljer hade herr Helén ett uppslag, som diskuterats även i andra sammanhang, om en lekmannanämnd, anknuten till skolöverstyrelsens försöksavdelning. Jag kan gärna medge att jag tidigare ansett en sådan nämnd föga ändamålsenlig. Efter vad som nu kommit fram måste jag säga, att denna fråga kanske ändå är förtjänt av en närmare undersökning. Det kan tänkas att en anordning i den vägen skulle ha en uppgift att fylla, och jag tror mig veta, att en sådan undersökning också är å bane. Jag vill gärna medverka till densamma men kan givetvis inte för dagen ta någon bestämd ståndpunkt.

Den kanske mest kontroversiella frågan i detta sammanhang är, hur vi skall förfara med de orter, där man anser sig behöva flera realskoleklasser och därför framställer önskemål om att få inbygga realskolelinjer i folkskolorna. Jag kan hålla med herr Wallentheim om att det förefaller som om det funnes en viss realskolepsykos, och inte minst det exempel som den senaste ärade talaren drog fram tyder härpå. Det är klart att vi inte får — det var herr Kyling som tryckte på detta — bortse från betydelsen av att ordna yrkesundervisningen så bra som vi någonsin kan. Men som vi vet har vi ännu icke några nionde klasser, och yrkesundervisningen, i den mån den skall direkt anknytas till enhetsskola, har ännu inte på någon enda punkt fått visa vad den går för.

Såvitt jag vet har inte heller enhetsskoleeleverna haft möjlighet — det kan de för övrigt inte ännu ha med den utformning vi gav beslutet — att utnyttja befintliga fullständigare yrkeskolor. Vi har emellertid nu god planläggning även beträffande klass 9 y, och

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

snart nog skall vi få se den omsatt i praktiken. Givetvis måste vi i samband därmed också tänka på den övriga yrkesutbildningen.

Vi kommer, som sagt, ändå inte ifrån att barnkullarna blir som störst i våra skolor under de närmaste åren, och då får man lov att göra vissa utvidgningar av realskolan på en del orter. När vi nu inte har funnit det lämpligt eller ens görligt på en del håll att utvidga de realskolor som där finns, så kommer naturligtvis i folkskolan inbyggda realskolelinjer ändå att behövas. Jag har uppfattat denna debatt på det sättet, att där man inför en treårig linje med blott obetydliga modifikationer i femte och sjätte klasserna, där givetvis även undervisning i engelska införes, har dessa anordningar i debatten egentligen inte kritiserats.

Vad man däremot har kritiserat är att vi på vissa håll har gjort inbyggningen på så sätt, att det direkt eller indirekt kommer att framstå som — det är väl utskottet som skriver det — en femårig realskola. Jag vill i alla fall erinra kammaren om att från och med den tidpunkt då riksdagen uttalade sig bestämt emot ett sådant förfaringsätt, har heller inte några flera dylika inrättats.

Nå, men uppsalafallet då, frågar herr Wallentheim. Ja, jag kan inte anse att uppsalafallet är analogt med malmöfallet eller de andra liknande, som beslöts för några år sedan. Det är inte fråga om samma samordning av intagningen i Uppsala som det är i Malmö. Det är heller inte fråga om några modifikationer i femte och sjätte klasserna i Uppsala av en sådan storleksordning, att det därför fordras ett Kungl. Maj:ts beslut. Därför kan jag inte finna att det är så allvarligt med detta fall, och jag vill bestämt säga att vi i varje fall inte härmed har avsett att införa en ny princip, eller rättare sagt återgå till den princip, som tidigare avvisats av riksdagen.

Vi kommer i fortsättningen att behandla varje förslag av liknande art mycket restriktivt. Men jag måste säga — det är det som har varit det avgörande för oss i uppsalafallet — att man ändå vill ta största möjliga hänsyn till en enhällig kommunal opinion, när man finner att särskilda skäl ger anledning därtill.

Jag skulle kanske kunna tillägga att vi hitintills inte har tillåtit att i folkskola inbygga realskolelinje under andra förhållanden än då det är så pass stora orter att dessa redan har någon form av realskoleundervisning, som på grund av såväl denna orts som omkringliggande bygds oavvisliga behov har behövt utvidgas, men, som jag sade tidigare, det likväl icke ansetts lämpligt att utvidga den där befintliga realskolan. Vi har, åtminstone tills vidare, inte heller för avsikt att göra något avsteg från dessa principer.

Herr WALLENTHEIM (s) kort genmäle: Herr talman! Herr statsrådet nämnde i sitt anförande att uppsalafallet inte var analogt med exempelvis malmöfallet. Jag skall inte ingå på den sidan av saken. Jag vill bara ännu en gång uttala min oro för vad uppsalafallet i själva verket kan innebära, ty såvitt jag inte har fått en felaktig framställning av beslutet, skulle det innebära att Kungl. Maj:t medger att en treårig realskolelinje anordnas, att elever från sjätte klassen i folkskolan kan intagas i andra klassen i den praktiska kommunala realskolan och att de lärjungar, som söker inträde till klass 1⁵ i högre allmänna läroverket i Uppsala eller klas 1⁷ i den kommunala flickskolan, kan av inträdesnämnden hänvisas till klass 5 i folkskolan i den mån inom folkskolan undervisning tillhandahålls, som är ägnad att ersätta undervisningen i de lägsta klasserna inom förstnämnda skolformer.

Jag tackar emellertid för svaret och litar på löftet att man inte kommer att

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

acceptera några femåriga realskolor av vare sig den ena eller andra formen.

Det måtte ha berott på ett misstag om herr statsrådet trodde, att jag för min del här hade velat påyrka någon tvångsdirigering från skolöverstyrelsens sida av försöksverksamheten. Visst inte. Jag respekterar till fullo den kommunala självstyrelsen, men huvudlinjerna för vår skolpolitik måste riksdagen ange. Det är bättre att riksdagen anger huvudlinjerna än att de anges av kommunala opinionsgrupper, bildade antingen av vissa högröstade element, bundna i gamla traditioner, eller av vissa lärarkategorier som är ensidigt bundna av vissa kår- och yrkesintressen. Frihet är bra och den bör finnas så långt det är möjligt; men friheten får aldrig övergå i anarki.

Vi får inte glömma att vi har fattat ett beslut här i riksdagen om enhetsskolan. Vi får då tänka på att bygga upp både den försöksverksamhet och de anordningar som behövs i anslutning till detta. Vi får också tänka på att den skola som vi har skall ge undervisning och uppfostran som grundval både för gymnasier för yrkesutbildning och även för dem som direkt söker inträde i samhällslivet.

Herr BARK (s): Herr talman! Det var egentligen tre ord i herr Heléns yttrande som gjorde att jag begärde ordet, nämligen orden »mera bestämda direktiv». Nu har ecklesiastikministern klart sagt ifrån, att han inte har tagit något större intryck vare sig av herr Heléns yttrande i det fallet eller av herr Wallentheims, och jag hoppas att det blir som han har sagt, så att man verkligen går fram på den linje som inskrevs i 1950 års beslut, att den nioåriga enhetsskolan skall vara en kommunal skola med statsunderstöd. Den högsta skolledningen bör hålla huvudlinjerna klara, och där vill jag instämma i de synpunkter som t. ex. herr Wallentheim har framfört, men sedan

bör kommunerna — och det måste vara en fördel för hela vårt skolväsen — komma med friska initiativ, synpunkter och experiment, när vi nu är i färd med att omgestalta vårt skolväsen.

Så vill jag också passa på att säga att det är värdefullt, att det skapas sådana här block av försöksdistrikt, så att man på grundvalen av det elevunderlag som där uppkommer kan bygga upp försöksgymnasier, ty det är ju först när vi även får gymnasier, uppbyggda ovanpå den nioåriga enhetsskolan, som skolreformen är förverkligad.

Herr EDENMAN (s): Herr talman! Jag har ingen anledning att blanda mig i den här debatten angående försöksverksamheten, då den verkligen har varit i sällsynt grad entusiasmerande för de människor i den här kammaren som vill verka för skolreformen. Jag begärde ordet uteslutande i min egenskap av riksdagsman för Uppsala län, eftersom det s. k. uppsalafallet har figurerat inte bara här i debatten, utan även vid andra tillfällen, beroende på att det är sällsynt många människor som är skrivkunniga i Uppsala. Då detta har gått igen även i stockholmspressen, vill jag säga till herr Wallentheim, att man läser in mera i beslutet än det är fråga om.

Jag förstår herr Wallentheim när han, som han sade i sitt första anförande, kan misstänka det värsta, nämligen att man håller på att bygga in en femårig realskola, när man har den formuleringen i beslutet, att vederbörande intagningsnämnd må, enligt de närmare bestämmelser som skolöverstyrelsen fastställer, hänvisa lärjungar etc. till klass fem i distriktets folkskola, i den mån inom folkskolan undervisning tillhandahålles som är ägnad att ersätta undervisning i de lägsta klasserna inom förutnämnda skolformer. Det finns de även i Uppsala som har

Statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m.

tolkat detta på det sättet, att det är 1⁵:s och 2⁵:s kurser som alltså skulle erbjudas dessa elever, som nu hänvisas till klasserna fem och sex i folkskolan. Det är ingalunda meningen. Det enda som händer är, att man i en sexårig folkskola fortfarande har klasslärarsystem i femman och sexan. Man har infört engelska i femman och sexan, men det gäller alla klassavdelningar, och den modifiering i kursplanerna som man här talar om gäller också alla klassavdelningar. I första hand vill man koncentrera de elever, som har intresset, till ett par tre klasser, men ingenting hindrar att man kan ha fyra eller fem, och även de barn som vid det tillfälle då det är aktuellt inte har den skolmognad, som erfordras för att de skall kunna komma med i dessa klasser — som jag för min del ingalunda vill kalla för elitklasser — är inte alls utestängda från den treåriga realskolan, utan de kan med sina betyg konkurrera med dem som lämnar sexan i dessa »elitklasser». Det finns alltså inte någon skillnad på den punkten.

Sedan får man ju också komma ihåg, att formuleringen »vederbörande intagningsnämnd må» o. s. v. inte innebär någonting annat än att Kungl. Maj:t har givit skolstyrelsen i Uppsala möjligheter att göra en geografisk intagning, om det är nödvändigt. Det är ju alldeles självklart att man helst vill hoppas, att eleverna frivilligt kommer att fördela sig på det gamla läroverket, som ligger långt västerut, och de nya skolorna, som ligger ganska långt österut — det är en halv mil ungefär där emellan — men om det inte skulle bli fallet, utan man skulle komma i det läget, att de bästa betygen går till den femåriga realskolan i det gamla läroverket, medan de något sämre hänvisas till nämnda klasser i folkskolan, har alltså skoldistriktet möjlighet att göra en geografisk fördelning. Det är ingenting annat som ligger bakom den-

na skrivning, än att den lokala intagningsnämnden må kunna hänvisa elever till dessa klasser.

Det är detta beriktigande angående uppsalafallet, herr talman, som jag har velat komma med.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf): Herr talman! Endast några få ord. Statsutskottets talesman, herr Johansson i Mysinge, anför som motivering för utskottets ställningstagande, att det är svårt att ordna med särskilda statsbidrag. Jag skall inte här diskutera den saken, men jag tillåter mig att understryka problemets allvar för våra skattetyngda kommuner, detta så mycket mera som det väl egentligen är statsbidrag vi sysslar med här. Nödgas vi i våra kommuner överskrida en utdebitering av 18 kronor per skatte-krona, är det fara värt att den välvilliga inställning, som försöksverksamheten hittills har rönt från målsmännens sida, kommer att försvagas.

Jag har velat understryka denna oro, och jag uttalar en förhoppning om att departementschefen skall följa frågan på ett sådant sätt, att vad som nu beslutats bara blir en etapp på vägen.

Fröken OLSSON (s): Herr talman! Jag skall tillåta mig att begagna tillfället att uttala min stora tacksamhet för statsrådets löfte att titta på hjälpklassundervisningen. Det kan kanske leda till något.

Sedan skulle jag vilja säga till herr Kyling, att jag inte kan finna annat än att herr Kylings argumentation borde leda till att man inte skall differentiera i förtid. Ett skäl är just läroverkspsykosen, som vi torde komma att få dragas med ganska länge, så ingrodd som den är. En annan omständighet är barnens inställning. Drygt 50 procent väljer nu den teoretiska linjen, men skulle barnen få välja fritt, skulle jag tro att ungefär 75 procent av flickorna och 25 procent av pojkarna skulle välja

Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning.

den teoretiska linjen. Men om man inte differentierar för tidigt, behöver man inte säga: »Nu skall du välja den eller den linjen.» Man behöver inte avråda flickorna som vill läsa språk eller pojkar som vill välja praktiska ämnen. Man kan gå med på att mindre begåvade barn väljer t. ex. fem timmar tyska i stället för fem timmar i ett praktiskt ämne. Det är det enda val de behöver göra. Finner de efter ett år att det inte går, behöver de inte byta linje, utan de kan nästa år endast välja ett annat tillvalsämne under dessa fem timmar men för övrigt stanna kvar i samma klass. Man kan säga till dessa begåvade, men praktiskt inriktade pojkar, som man vill ge möjlighet till fortsatta studier: »Tag tyska ett år till! Har du fortfarande samma inställning om ett år, så kan du ta slöjden sedan. Du kan väl åtminstone göra föräldrarna och lärarna till viljes med att pröva ett år med tyska.» Och sedan i åttonde klassen — detta är inte några teoretiska spekulationer, utan grundar sig på vad jag själv har varit med om — när de har läst tyska ett år och det har gått bra, kan man säga: »Fortsätt ett år till, så kan du litet tyska. Sedan kan du gå till 9 y.» När de gått åttonde klassen vill de själva gå 9 g.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.**Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1953/54 till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Fröken AGER (fp): Herr talman! Jag har här avlämnat en motion, där jag hemställt om en provisorisk omreglering av statsbidragen till lärarlöner för den allmänbildande och samhällsorienterande undervisningen vid yrkesskolorna. Utskottet har avslagit denna motion under hänvisning till den utredning som pågår rörande yrkesutbildningen. Remissinstanserna, överstyrelsen för yrkesutbildningen och skolöverstyrelsen, har bägge ansett, att motionen borde beaktas. Yrkesskolöverstyrelsen har till och med framhållit, att man inte behöver något extra statsanslag för de ökade utgifterna för undervisning i de samhällsorienterande ämnena. Skolöverstyrelsen har också tillstyrkt motionens begäran och har kommit med förslag om att man skulle maximera statsbidraget till tio kronor per undervisningstimme. Jag hade hoppats, att statsutskottet skulle godtagit dessa tio kronor som en provisorisk omreglering av statsbidraget.

Herr Kyling har i samband med behandlingen av föregående punkt deklarerat sin oro för utbildningen i klass 9 y. Jag instämmer varmt häri. Alla krafter måste sättas in för den samhällsorienterande undervisningen. Även yrkesskolorna vill medverka i detta arbete. Men då får inte yrkesskolorna heller sättas in stryckklass i vad gäller statsbidrag. Jag förstår att de kommunala myndigheterna inte har någon större lust att överflytta en del av dessa ämnen till yrkesskolorna, när de får avsevärt mycket mindre statsbidrag än om den förläggs till enhetsskolan och folkskolan. Denna fråga är inte enbart en kommunal angelägenhet utan lika mycket en riksangelägenhet.

Jag tror inte heller att man på något sätt befrämjar yrkesundervisningen genom att vara så njugg med statsbidrag till yrkesskolorna. Det vore önskvärt att försöksverksamheten på detta område kunde utvidgas utöver de nuvarande försöksdistrikten, men med gällande

statsbidragsbestämmelser finns det ingen möjlighet därtill.

Jag kommer givetvis inte här att yrka bifall till min motion, när statsutskottet är enhälligt med undantag av mig, som här har avgivit en blank reservation. Jag vill endast vädja till departementschefen att efter den utredning, som utskottet har syftat på och som väl kommer att vara färdig i höst, till nästa års riksdag framlägga ett positivt förslag om statsbidrag för yrkesskolorna i denna fråga, varom motionären bett. Det är vad yrkesskolorna väntar sig till nästa års riksdag.

Jag har alltså intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1953/54 till civilförsvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Avlöningar till häradsskrivarna m. fl.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar till häradsskrivarna m. fl. jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 160 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 6 mars 1953, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga

Avlöningar till häradsskrivarna m. fl.

Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen föreslagen ändring i personalförteckningen för häradsskrivarna m. fl. dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för häradsskrivarna m. fl., att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54, dels ock till Häradsskrivarna m. fl.: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 11 190 000 kronor.

Det i propositionen framlagda förslaget innebar i fråga om personalorganisationen i huvudsak, att antalet s. k. assistenter successivt skulle nedbringas från 70 till 23 samt att för bestridande av de mera kvalificerade biträdesgöromålen och för ledning av arbetet för övriga biträden i stället skulle inrättas en kontoristjänst i Ce 13 för varje häradsskrivarkontor.

I en inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* väckt motion (II: 548) hade hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen nr 160 måtte besluta att 45 kontoristjänster inom personalorganisationen för häradsskrivarkontoren skulle utbytas mot 45 kansliskrivartjänster.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 6 mars 1953 angiven ändring i personalförteckningen för häradsskrivarna m. fl.;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 548
a) godkänna av utskottet angiven avlöningsstat för häradsskrivarna m. fl., att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

b) till Häradsskrivarna m. fl.: Avlöningar för budgetåret 1953/54 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 190 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlson, Bergh, Arrhén, Staxäng*, fröken *Elmén*, herrar *Kyling, Gustafsson* i Skellefteå, *Löfroth* och fröken *Ager*, vilka

Avlöningar till häradsskrivarna m. fl.

ansett, att utskottet i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 548

a) godkänna i reservationen framlagd avlöningsstat för häradsskrivarna m. fl., att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

b) till Häradsskrivarna m. fl.: Avlöningar för budgetåret 1953/54 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 225 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken WETTERSTRÖM (h): Herr talman! Alla är väl ense om att de arbetsuppgifter som vilar på häradsskrivarkontoren är betydelsefulla både för det allmänna och för den enskilde medborgaren. Arbetet där måste förlöpa både snabbt och effektivt, och det är nödvändigt med en minutiös noggrannhet hos dem som handhar arbetet. Det är inte heller bara häradsskrivaren som skall vara insatt i taxeringsfrågorna, utan samma krav måste ställas på den personal som närmast biträder honom.

Visserligen är det väl i detta fall, såsom när det gäller andra verk och institutioner i allmänhet, önskvärt och tacknämligt att rationaliseringar i arbetsbesparande syfte genomföres, men inskränkningar i en personalorganisation bör endast ske i den mån man verkligen är övertygad om att arbetsresultaten inte därigenom försämrass. Det är ju också någonting som utredningsmannen i här förevarande fråga klart har sagt ut.

Jag skall inte här gå in på den nedskärning av assistentbefattningarna som har föreslagits i propositionen — vilken för övrigt överensstämmer med utredningens förslag — och som utskottet i sin tur förordar, även om jag personligen inte är övertygad om att en så kraftig reducering, det må vara att den kommer att ske successivt, är helt lycklig. När det gäller biträdespersonalen

måste jag emellertid säga att jag är förvånad över att departementschefen utan någon närmare motivering har frångått utredningens förslag. Statsrådet Hedlund, är, efter vad jag kan se, inte närvarande här i kammaren. Jag skulle annars ha varit tacksam, om han velat tala om vad anledningen egentligen är till att man förfarit på detta sätt — om det är statsfinansiella skäl eller något annat som ligger bakom det hela.

I den motion, som jag tillsammans med några andra kammarledamöter har avlämnat, har vi närmare redogjort för våra betänkligheter mot propositionens innehåll, och jag skall därför inte här gå in på några detaljer. Men nog är det väl märkligt att samtidigt som man reducerar antalet assistenttjänster, alltså de tjänster i 19 lönegraden som landskanslisterna upprätthåller, från 70 till 23, eller med 47, anser man att man utan vidare kan ställa jämförbara krav i fråga om kunnsighet och ansvar på kontoristerna i 13 lönegraden.

Utredningsmannens förslag om inrättande av 58 kansliskrivartjänster i 15 lönegraden har departementschefen, såsom jag nyss nämnde, utan någon som helst motivering strukit. Inom länsstyrelserna finns det emellertid arbetsuppgifter för biträdespersonalen, vilka är helt jämförbara med dem som åligger fögderipersonalen, och för de mest kvalificerade av dessa arbetsuppgifter har kansliskrivartjänsten inrättats. Man kan då enligt min mening inte gärna komma till någon annan slutsats än att dessa arbetsuppgifter, som inom förvaltningen i övrigt hänförts till uppgifterna för befattningshavare i kansliskrivargraden, här värderas på *ett* sätt och inom häradsskrivarorganisationen på *ett annat* sätt. Jag menar med andra ord att man värderar arbetsuppgifterna lägre, när det gäller häradsskrivarkontoren, något som är så mycket mer egendomligt som man tidigare har lagt samma arbetsuppgifter på landskanslisterna. Det kan inte vara rimligt och rik-

tigt att man stryker de föreslagna kansliskrivartjänsterna och på så sätt åstadkommer ett hopp från den nuvarande 19 till 13 lönegraden, samtidigt som man vill skapa en god organisation.

Den kännedom om skatte- och upp-
bördslagstiftning som häradsskrivarens
närmaste man på kontoret måste ha,
den mångåriga träning som erfordras
för att arbetsprestationen skall bli full-
god och över huvud taget de krävande
arbetsuppgifter såsom arbetsledare, vil-
ka åvilar det första biträdet inom fög-
deriet, anser vi väl motivera utrednings-
mannens förslag om en kansliskrivar-
grad för detta biträde.

Det är — det vet jag — mycket svårt
för häradsskrivarna att rekrytera kvali-
ficerad personal och man kommer sä-
kerligen aldrig att lyckas härmed, så
länge avancemangsmöjligheter ej kan
erbjudas. För dem som har studentexa-
men, examen från handelsgymnasium
eller som genom långvarig tjänst upp-
nått erforderlig kompetens, står andra
möjligheter till buds än en relativt un-
derordnad kontoristtjänst. Följden blir
ju att det uppstår en ständig omsättning
av personalen, vilket i all synnerhet
inom det speciella område som taxe-
rings- och uppbördsväsendet utgör,
måste bli till skada för arbetet. Det mås-
de vara ovärderligt att sådana villkor
beredes personalen, att man kan an-
ställa fullgod arbetskraft och förmå den
att stanna kvar.

Jag ber sålunda herr talman att starkt
få understryka behovet av kansliskri-
vartjänster på häradsskrivarkontoren
och får med dessa ord yrka bifall till
reservationen, d. v. s. inrättande av 45
kansliskrivartjänster och på samma
gång en minskning av motsvarande an-
tal kontoristtjänster.

Fröken ELMÉN (fp): Herr talman!
Jag vill endast säga några ord emedan
jag står för reservationen till föreva-
rande utlåtande. Fröken Wetterström
har på ett utmärkt sätt motiverat mo-

Avlöningar till häradsskrivarna m. fl.

tionen och reservationen, och jag vill
bara understryka några saker som frö-
ken Wetterström redan framhållit. I det
av utredningsmannen avgivna förslaget,
som ligger till grund för propositionen
och enligt vilket de fasta assistenttjän-
sterna skall dras in på häradsskrivar-
kontoren, förutsättes, att man inom
själva kansliorganisationen skall ha en
kvalificerad biträdespersonal på vilken,
enligt vad man räknat, dessa assisten-
ters arbetsuppgifter skall överflyttas.
Därför har utredningsmannen ansett,
att man bör ha kansliskrivartjänster
på de större kontoren, vilket är fullt
befogat med hänsyn till de kvalifice-
rade arbetsuppgifterna. Dessa biträden
kommer där att leda och organisera ar-
betet. Det står också i överensstämmel-
se med 1947 års biträdesutrednings
uppfattning att detta arbete är så kva-
lificerat att man bör inrätta kansliskri-
vartjänster.

Man måste också, som fröken Wetter-
ström framhöll, se till att man verkli-
gen får en kvalificerad personal och
att man kan behålla den. Redan nu går
personalen i stor utsträckning ifrån hä-
radsskrivarkontoren till länsstyrelser-
na som kan erbjuda bättre befordrings-
möjligheter nämligen upp till 15 löne-
graden. Man tar där gärna emot dessa
befattningshavare, som genom sitt ar-
bete på häradsskrivarkontor blivit väl
kvalificerade för arbetet på länsstyrel-
serna. Blir förhållandena likartade
även i fortsättningen, kommer en all-
varlig försvagning av häradsskrivar-
kontorens personalorganisation att
uppträda. Härmed menar jag att allvarliga
svårigheter kan uppkomma vad gäller
häradsskrivarkontorens möjligheter att
gå i land med sina betydelsefulla ar-
betsuppgifter, som verkligen är till
gagn både för den enskilde och för det
allmänna.

Med dessa ord ber jag, herr talman,
att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.
Herr talmannen gav propositioner dels

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande till Sverige av vissa sjuka flyktingar m. m.;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida verksamheten vid Solhems sjukhus;

nr 146, i anledning av väckta motioner om viss ersättning av statsmedel åt Clara Johanna Maria Nyström; och

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.**Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 103, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om motverkande i vissa fall

av konkurrensbegränsning inom näringslivet; samt

2) lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Propositionen hade såvitt anginge förslaget till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet. I fråga om förslaget till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar hade propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

I samband med propositionen hade andra lagutskottet till behandling förehått tolv i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 398 av herrar *Eriksson, Einar*, och *Thun, Edvin*,

nr 399 av herr *Weiland m. fl.*,

nr 400 av herrar *Söderquist* och *Andersson, Axel*,

nr 442 av herr *Ohlön m. fl.*,

nr 443 av herr *Nordenson*,

nr 444 av herr *Ewerlöf m. fl.* samt inom andra kammaren

nr 488 av herrar *Henriksson* och *Gustafsson* i Stockholm (likalydande med I: 398),

nr 489 av herr *Severin* i Stockholm m. fl. (likalydande med I: 399),

nr 490 av herr *Sjölin* (likalydande med I: 400),

nr 506 av herr *Ohlin m. fl.* (likalydande med I: 442),

nr 507 av herrar *Munktell* och *Nygren* (likalydande med I: 443) och

nr 508 av herr *Hjalmarson m. fl.* (likalydande med I: 444).

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med avslag å motionerna I: 398 och II: 488, I: 400 och II: 490, I: 442 och II: 506, såvitt gällde den i motionerna under punkt 1. gjor-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

da hemställan, I: 443 och II: 507, såvitt avsåge hemställan om ytterligare utredning innan lagstiftning vidtoges, samt I: 444 och II: 508, och med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet — måtte för sin del antaga förslaget med den ändringen att 29 § erhöles av utskottet angiven lydelse;

B. att motionerna

- 1) I: 399 och II: 489,
- 2) I: 400 och II: 490,
- 3) I: 442 och II: 506, samt
- 4) I: 443 och II: 507,

i den mån de icke besvarats genom vad utskottet anfört och hemställt, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

I. av herrar *Bengtson* och *Carlsson* i Bakeröd, utan angivet yrkande;

II. av herrar *Wistrand* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte — med förklaring att det genom propositionen framlagda lagförslaget icke kunnat oförändrat antagas — i anledning av motionerna I: 444 och II: 508 för sin del antaga av reservanterna framlagt förslag till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet;

B. att motionerna

- 1) I: 398 och II: 488,
- 2) I: 399 och II: 489,
- 3) I: 400 och II: 490,
- 4) I: 442 och II: 506 samt
- 5) I: 443 och II: 507,

i den mån de icke besvarats genom vad reservanterna anfört, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. av herr *Lundberg*, som ansett, att utskottet i punkten A bort hemställa, att riksdagen — med bifall till motionerna I: 398 och II: 488 samt avslag å

motionerna I: 400 och II: 490, I: 442 och II: 506 såvitt gällde den i motionerna under punkt 1. gjorda hemställan, I: 443 och II: 507 såvitt avsåge hemställan om ytterligare utredning innan lagstiftning vidtoges, samt I: 444 och II: 508, och med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet — måtte för sin del antaga förslaget med de ändringarna att 14 och 29 §§ erhöles av reservanten angiven lydelse;

IV. av herrar *Jacobsson* i Igelsbo och *Sunne* samt fru *Sandström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — med avslag å motionerna I: 398 och II: 488, I: 400 och II: 490, I: 443 och II: 507 såvitt avsåge hemställan om ytterligare utredning innan lagstiftning vidtoges, samt I: 444 och II: 508, med bifall till motionerna I: 442 och II: 506 och med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet — måtte för sin del antaga förslaget med den ändringen att 29 § och bestämmelserna om ikraftträdandet erhöles av reservanterna angiven lydelse;

B. att motionerna

- 1) I: 399 och II: 489,
- 2) I: 400 och II: 490, samt
- 3) I: 443 och II: 507,

i den mån de icke besvarats genom vad reservanterna anfört och hemställt, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle 1 § lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet erhålla följande lydelse:

1 §.

I syfte att i vissa fall motverka konkurrensbegränsning inom näringslivet

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

skall, på sätt nedan stadgas, dels gälla förbud mot vissa arter av konkurrensbegränsning, dels ankomma på näringsfrihetsrådet att i fråga om konkurrensbegränsning, som bringas under dess bedömning, genom förhandling söka undanröja skadlig verkan därav.

Med skadlig verkan av konkurrensbegränsning förstås, att konkurrensbegränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning.

I det lagförslag, som framlagts i den av herrar Wistrand och Cassel avgivna reservationen, hade nämnda paragraf fått denna avfattning:

1 §.

I syfte att i vissa fall motverka konkurrensbegränsning inom näringslivet skall, på sätt nedan stadgas, ankomma på näringsfrihetsrådet att genom förhandlingar med näringsorganisationer, som rådet finner representativa, söka från dem åstadkomma åtaganden, som äro ägnade att främja fri konkurrens och undanröja skadliga verkningar av konkurrensbegränsningar.

Likaledes skall rådet i fråga om konkurrensbegränsning, som bringas under dess bedömning, genom förhandling söka undanröja skadlig verkan därav.

Med skadlig verkan av konkurrensbegränsning förstås, att konkurrensbegränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning.

14 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag avfattas sålunda:

14 §.

Konungen förordnar för viss tid en ombudsman för näringsfrihetsfrågor. Denne skall vara lagkunnig och i domarvärv erfaren.

I den av herr Lundberg avgivna re-

servationen hade beträffande denna paragraf föreslagits följande lydelse:

14 §.

Konungen förordnar för viss tid en ombudsman för näringsfrihetsfrågor. Denne skall äga särskild insikt i näringslivets förhållanden.

Slutbestämmelserna hade i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag följande lydelse:

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954 utom såvitt angår de i 2 och 3 §§ stadgade förbuden, vilka träda i tillämpning den 1 juli samma år.

I den av herr Jacobsson i Igelsbo m. fl. avgivna reservationen hade slutbestämmelserna givits denna lydelse:

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954 utom såvitt angår de i 2 och 3 §§ stadgade förbuden, vilka träda i tillämpning den 1 juli samma år, samt gäller till och med den 31 december 1958. Beträffande förseelse mot lagen, som begåtts under tiden för dess giltighet, skall dock vad i lagen är stadgat fortfara att gälla efter sistnämnda dag.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, beträffande föredragningsättet, ordet av

Herr CASSEL (h), som anförde: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 32 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att först föredrages Kungl. Maj:ts i sagda punkt behandlade lagförslag, sådant det av utskottet tillstyrkts, paragrafvis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

Kammaren biföll denna hemställan.

I enlighet med den av kammaren beslutade föredragningsordningen föredrogs först *punkten A*.

Det i punkten förordade lagförslaget.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr CASSEL (h): Herr talman! Den som principiellt är anhängare av ett fritt näringsliv utan statligt förmynderskap måste naturligtvis utgå ifrån att detta näringsliv verkligen skall vara fritt och inte själv binder sig genom allehanda överenskommelser och andra åtgärder, som har till syfte att begränsa den konkurrens som just skulle utgöra det fria näringslivets styrka och livsnerv. Vi måste, om vi vill arbeta för ett fritt näringsliv, också vara med om att på effektivast möjliga sätt motverka sådana med det fria näringslivets grundprinciper oförenliga åtgärder som den samhällsskadliga konkurrensbegränsningen kan innebära. Vi har därför från vårt håll accepterat 1946 års lag, och vi har gång efter annan väckt motioner om förstärkning av monopolbyråns resurser för att göra dess kartellövervakning effektiv. Vi tror att den lagstiftningen plus den självsanering inom kartellväsendet, som nu är i full gång, egentligen skall vara tillräckliga medel för att råda bot på konkurrensbegränsningen under förutsättning naturligtvis att samhället inte genom sin regleringslusta skapar och vidmakthåller ett konkurrensfientligt ekonomiskt klimat.

På vad sätt verkar det nuvarande ekonomiska klimatet konkurrensfientligt? Låt mig, herr talman, ta några exempel. Genom byggnadsregleringen kan man effektivare än genom några konkurrensbegränsningar i världen se till, att nya företag inte uppkommer. De får helt enkelt inga lokaler att arbeta i. Genom priskontrollen skapas vissa normalpris som alla håller, vare sig man behöver hålla dem eller inte. Genom skattepolitiken försvåras det av-

sevärt att skaffa fram ett riskvilligt kapital i enskilda människors händer. Därmed hålles nyföretagandet kraftigt tillbaka. Direktiven för kreditransoneringen är direkt utformade så, att de hindrar ny företagsamhet att få kredit. Alla dessa krokben för det nya företagandet är ju konkurrenshindrande och ger de äldre företagen möjlighet att ganska lugnt sitta i orubbat bo.

Trots vad jag här sagt har vi i princip ingenting emot att en ny lagstiftning på detta område under förutsättning att den får en lämplig utformning. Ett huvudvillkor för att en sådan lagstiftning skall bli nyttig och effektiv är att lagstiftningen utformas så, att man tar vara på och främjar näringslivets egen konkurrensvilja och lust att sanera sig självt. Lagen bör utformas så att man — som departementschefen mycket riktigt uttrycker saken — får till stånd ett förtroendefullt samarbete mellan staten och de enskilda, så att departementschefens förhoppning inte kommer på skam, att de krafter, som nu stöder självsaneringsverksamheten, även i fortsättningen skall verka för en friare konkurrens inom näringslivet. Det förslag till lag om konkurrensbegränsande åtgärder vi nu har framför oss fyller endast delvis dessa villkor. Av den omständigheten, att vissa representanter för näringslivet har varit inkallade till överläggningar, om vars förlopp ingen utomstående kan yttra sig, vore det förhastat att dra den slutsatsen, att näringslivet som sådant har accepterat lagen. I viktiga delar har näringslivets representanter reserverat sig. I andra delar är det inte uteslutet att de har låtit förmå sig till instämmande, därför att de eljest hade att frukta ännu hårdare angrepp. Eftersom det är Konungen och riksdagen som gemensamt har att stifta lag här i landet och inte Konungen i samråd med enskilda korporationer, vill jag bestämt understryka, att riksdagen vid sitt ställningstagande har full rätt att betrakta

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

den träffade överenskommelsen som om den icke existerade. Vid vårt bedömande av den föreslagna lagen har vi utgått härifrån.

Trots denna kritik mot lagens tillkomstsätt vill vi gärna uttala vårt erkännande av departementschefens sätt att utforma lagen så att förhandling — icke föreläggande med straffsanktion — har blivit den arbetsmetod som näringsfrihetsrådet skall använda. Vi är övertygade om att man på den vägen slipper ifrån en mängd slitningar som annars skulle bli oundvikliga och att man därmed kan nå en positiv och värdefull medverkan från näringslivet när det gäller att försöka bli av med samhällsskadlig konkurrensbegränsning. Såsom vi i vår motion har föreslagit borde det utgöra en av huvuduppgifterna för näringsfrihetsrådet att i intimt samarbete med näringslivets organ utforma normer för konkurrensens utövande, vilka normer skulle få karaktär av hederskodex på samma sätt som det så kallade Saltsjöbadsavtalet har på arbetsmarknaden. Det råder liknande förhållanden i Amerika, där man då och då håller så kallade trade practice conferences, som hålls inför Federal Trade Commission och syftar till att få till stånd frivilliga uppgörelser om konferensförhållanden och om affärsmetoderna inom olika branscher.

Utskottet har skrivit mycket välvilligt på den punkten och har understrukit vikten av denna uppgift, fastän majoriteten av någon anledning inte har velat gå med på att skriva in den i själva lagtexten.

Departementschefen är alltså enligt vår mening med denna förhandlingslinje inne på en fullt riktig tanke. Vad vi kritiserar är bara att han inte följt den linjen helt igenom utan uppenbarligen utan någon egentlig entusiasm men, som han själv skriver, för att i någon mån tillgodose de framställda önskemålen — något tidigare i utlåtandet står det att önskemålen framställdes

av KF, LO och TCO — brutit ut vissa sorters konkurrensbegränsningar och kriminaliserat dem. Jag syftar på förbuden mot bruttopriser och mot anbudskarteller.

Det är att märka att nyetablerings-sakkunniga inte hade föreslagit några sådana direkta förbud eller att några saker skulle direkt vara kriminaliserade och att näringslivets representanter vid sina förhandlingar hade reserverat sig på den punkten.

Utan tveivel kan både bruttopriser och anbudskarteller under vissa omständigheter vara direkt samhällsskadliga, men det är väl att märka att detta i det enskilda fallet inte är en förutsättning för straffbarhet. Även om domstolen — det gäller här vanliga domstolar — skulle finna att åtgärden i själva verket varit till nytta för konsumenterna därigenom att den lett till bättre varor eller lägre priser, är domstolen förhindrad att frikänna svaranden. Har en fabrikant sagt ifrån att hans pris inte får underskridas, så är han därmed fast. Sätter däremot fabrikanterna ett riktpreis och kommer detaljisterna sinsemellan överens om att ej underskrida detta riktpreis, är detta icke kriminellt men en konkurrensbegränsning som kan bli föremål för förhandling. Konsumtionsföreningen i Stockholm har 800 butiker. Om Konsum säger åt dessa 800 butiker att de skall hålla samma pris på skokräm, är det inte kriminellt, därför att de endast utgör olika försäljningsställen för samma rörelse.

Får jag, herr talman, i detta sammanhang passa på att fråga om det finns någon av kammarens säkert många kooperatörer som skulle vilja upplysa mig, hur KF gör med sina märkesvaror. Är det inte så att t. ex. Lumalampan eller Kooperativas kaffe kostar precis lika mycket var jag än köper det, antingen det är i Stockholm eller i en affär ute på landet?

Enligt vad utskottet har funderat ut

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

gäller lagen inte tidningsförsäljningen, därför att tidningarna säljs i kommission.

Jag nämner bara dessa tre exempel för att ge en liten antydning om hur lätt det blir att kringgå denna paragraf. I själva verket torde det bli som så ofta eljest de menlösa och ofarliga som fastnar i maskorna, medan de större och litet fiffigare syndarna vet att klara sig.

Rent lagtekniskt måste det vara en svaghet att lagbudet, som ju rätteligen skulle avse att drabba endast samhällsskadliga former av bruttopriser, har utformats så att det drabbar alla former av sådana priser, även de icke samhällsskadliga utan till äventyrs nyttiga.

Diskussionen om bruttoprisernas övervägande skadlighet eller övervägande nytta är ännu inte avslutad, och jag skall inte ta upp den frågan i kväll.

Jag vill bara, utan att själv ta någon ställning för eller emot bruttopriser, peka på att det kan vara ganska bekvämt för husmodern att veta, att varan har samma pris i alla affärer, så att hon inte behöver infordra offerter på tandpasta eller tändsticksaskar från flera håll innan hon bestämmer sig för köp. Eftersom inte alla bruttopriser är samhällsskadliga och det råder så olika meningar om dessa priser, vore det riktigare att inte redan nu kriminalisera deras användbarhet i och för sig utan i stället göra dem till föremål för förhandlingar på samma sätt som andra konkurrensbegränsningar, som många gånger kan vara vida farligare för allmänheten.

Jag vill också erinra om Boy och Lucky Strike och Justitierådet och vad det kan vara kostar lika mycket hos olika handlare och kiosker och att den som underskrider det sålunda fastställda priset drabbas av högst obehagliga följder. För en kioskägare måste det förefalla litet säregnet att han *måste* hålla bruttopris på tobaksvaror, att han

får hålla bruttopris på tidningar och tidskrifter, men att han medverkar i en kriminell handling om han håller bruttopris på vykort, kex, choklad, tuggummi och kola. Jag kan förstå att det för en och annan kioskhandlare kan gå litet runt i huvudet, när han skall iaktta alla dessa olika regler.

Bruttosystemets vedersakare brukar påpeka, liksom utskottet också har gjort, att om sådana priser inte tillämpades, skulle det bli större möjlighet till priskonkurrens inom handeln på större orter, där omsättningen per sysselsatt kan hållas hög och där det finns många återförsäljare. Att bruttopriserna många gånger är en fördel för folk i avlägsna bygder, som därigenom får samma pris som central- och tätorter, viftar man ganska lätt bort. Inte kan väl meningen vara att på detta sätt införa någon sorts omvänd dyrortsgruppering?

Någonstans i sitt betänkande säger utskottet att bruttopriset sätts efter den försäljare som har de högsta kostnaderna. Ja, men är det då säkert? Måste man inte också tänka sig att den fabrikanter, som sätter bruttopris t. ex. på rakkräm, har konkurrenter som också säljer rakkräm och som det gäller att bjuda under för att kunna sälja så mycket som möjligt av den egna varan? Detta om bruttopriserna.

Sedan har vi anbudskartellerna, som det också är kriminellt att använda. Det är klart att anbudskarteller i allmänhet förefaller att vara en särskilt svårartad form av konkurrensbegränsning. Den lantbrukare t. ex., som tänker bygga sig en ladugård och till den ändan inforrdar anbud från olika byggmästare, måste bli i högsta grad förgrymmad om han får veta att anbudsgivarna har slagit sig ihop och sinsemellan kommit överens om vem som skall ha bygget, när han med andra ord får reda på att de högre anbud han jämförde med bara var skoj och inte verkliga anbud.

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

Ett sådant förfarande från anbudsgivarnas sida blir emellertid inte förbjudet i lagen. Vad som förbjöds är inte att komma överens utan endast att komma överens om att komma överens. En sådan brottsbeskrivning är alltför diffus och måste leda till orimliga bevisningssvårigheter.

Det är inte heller alltid så att anbudskarteller är samhällsskadliga. Ibland kan det förhålla sig tvärtom. Jag tänker t. ex. på sådana fall, där anbudsgivaren är mycket svag i förhållande till köpareparten. Det kan t. ex. gälla hantverkare eller småindustriidkare, som skall räkna på eget arbete för en mycket stor firma som är deras praktiskt taget enda kund. I ett sådant fall kan det vara lika naturligt att hantverkarna eller småindustriidkarna kommer överens med sina kolleger om ett samgående som att deras egna anställda kommer ihop när det gäller utbud av sin arbetskraft.

Med hänsyn till vad vi nu har sagt har vi inom högern funnit att förbuden i 2 och 3 §§ bör utgå ur lagen. Därmed följer givetvis att en hel del andra lagrum måste omarbetas eller också utgå ur lagen. Vi har för den skull måst utarbeta en helt ny lagtext av det innehåll, som framgår av den av herr Wistrand och mig avgivna reservationen till utskottsutlåtandet, vilken där har betecknats med II.

Tiderna växlar och vi med dem. Det kan vara intressant att erinra dem, som med sådan bravur bekämpar konkurrensbegränsningen i dess olika former, om vad som sades i en av överståthållare Nothin på 30-talet ledd utredning angående statliga åtgärder i syfte att stärka företagens konkurrensbegränsande samarbete. Jag vill tillåta mig att citera några ord därur. Det var alltså betänkandet om folkförsörjning och arbetsfred, som undertecknades 1935 av Torsten Nothin, Elof Ericsson och Frans Severin. Där sägs bl. a. om truster och karteller: »När uppmärk-

samheten först fästes vid dessa sammanslutningar, såg allmänheten i dessa samma huvudsakligen ett medel till oskäligen prishöjningar; man var obekymrad över de faror för produktionen, som en okontrollerad konkurrens innebar.» — »Under de senare åren har emellertid den uppfattningen alltmera trängt igenom, att en kartellbildning, som ej missbrukas kan bli till stort gagn för vederbörande näringsgren och därmed även för det allmänna.» Bland fördelarna av kartellerna nämns bättre överblick över tillgång och efterfrågan, varigenom en reglering av produktionen kan äga rum till förekommande av krisartade sammanbrott, möjlighet att fördela tillverkningen av olika varuslag på olika producenter och därmed nedbringa produktionskostnaderna, gemensamma försäljningsorganisationer, med resultat att man får ned kostnaderna. Det är fortfarande herrarna Nothin, Elof Ericsson och Severin som talar.

Utredningen var inne på tanken att genom lagstiftning åstadkomma tvångsorganisation inom produktionen. I stället för att låta en överproduktion komma till stånd med allt ont den för med sig, säger man, av arbetslöshet för de anställda och av ekonomiska svårigheter och fallisemang för affärsföretagen borde man genom dylika föreningar söka i tid ordna och reglera produktionen. Det är som synes, herr talman, inte bara vårmodet som växlar. Även modet inom nationalekonomin kan ha kort varaktighet. Från vårt håll är vi mycket kritiskt inställda mot det resultat, som utredningen har kommit till.

Diskussionen i frågan bygger i långa stycken på den föreställningen, att detaljhandeln är en avsigkommen och föråldrad institution med orimligt höga kostnader och därmed följande orimliga marginaler. Jag är övertygad om att den föreställningen är en smula världsfrämmande. I själva verket pågår

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

även inom detaljhandeln en livlig rationaliseringsverksamhet, som skulle ha nått ännu bättre resultat om detaljhandeln haft möjlighet att få nya och mera ändamålsenliga lokaler.

När enskilda företagare eller samslutningar anordnar konkurrensbegränsning som en ofrånkomlig följd av en offentlig reglering, kan detta enligt utskottsmajoriteten inte vara otillbörligt ur samhällets synpunkt. Statsmakterna, heter det, har ju i dylika fall redan vid regleringens tillkomst funnit att de intressen, som ur allmän synpunkt talar för den offentliga regleringen, väger tyngre än de nackdelar som ingreppet i konkurrensen utgör. Alltså, man utgår ifrån att statsmakterna i sin outgrundliga vishet har tänkt på allt innan de fattat beslut och att därefter ingenting kunnat inträffa som gjort deras förtänksamhet om intet. Tankegången bottenar i den rent katolska föreställningen om påvens ofelbarhet, fastän det här gäller ekonomiska och icke andliga domslut. Har utskottet trots all den brådska som råder verkligen hunnit med att pröva riktigheten av de avvägningar, som statsmakterna en gång företagit mot belysning av den senare utvecklingen?

Till sist, herr talman, ber jag att få rikta en fråga till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet. Den gäller nyetableringskontrollen. Denna form av konkurrensbegränsning diskuteras i departementschefens yttrande, och på den punkten säger departementschefen mycket försiktigt och återhållsamt ungefär så här: »Att närmare utforma de riktlinjer, som därvidlag skall gälla, bör emellertid få ankomma på näringsfrihetsrådet. Jag finner därför icke anledning att i vidare mån än jag nu gjort söka antyda hållpunkter för prövningen eller närmare ingå på förhållandena i särskilda fall eller inom olika branscher.»

Statsrådet håller alltså saken i högsta grad öppen för diskussion och menar, att det får ankomma på näringsfrihets-

rådet att ta den ställning som rådet efter moget övervägande kan komma fram till.

Utskottet instämmer i allt väsentligt i vad departementschefen har sagt på denna punkt. I själva verket går emellertid utskottet betydligt längre och ansluter sig i långa stycken inte till vad departementschefen sagt utan till vad nyetableringssakkunniga uttalat i sitt betänkande. Jag skall inte uppta tiden med något längre citat, men jag vill påpeka att de uttalar att behovsprövning av nygrundade företag i allmänhet icke är önskvärd och att om det skall vara en kompetensprövning bör denna ske lagstiftningsvägen. Så säger de till sist: »Vad sålunda anförts bör dock enligt utskottets mening icke utgöra hinder för att även behovet av erforderlig kompetens för näringsidkarna inom en särskild näringsgren i viss utsträckning skall kunna beaktas vid den intresseavvägning, varom nyss talats. Utskottet anser dock, att särskild varsamhet därvid bör iakttagas.»

Det är alltså en rätt väsentlig nyansförskjutning mellan departementschefens uttalande och utskottets uttalande. Min fråga till herr statsrådet blir därför denna: Anser herr statsrådet den skärpning av uttalandet som utskottet på detta sätt har gjort lämnar näringsfrihetsrådet den frihet som herr statsrådet själv uppenbarligen har avsett med sina ord?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Wistrand och mig och som under nr II har fogats till utskottets utlåtande.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Göteborg (s): Herr talman! Om jag försöker begränsa mitt anförande, så grundar det sig inte på att jag brister i respekt för den stora betydelse som detta lagförslag har. Det beror i stället dels på att utskottet på

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

icke mindre än 18 sidor redovisar sin ståndpunkt till lagförslaget och dels på att jag för egen del vill visa hänsyn till den uppmaning som har riktats från talmannen om att man borde försöka begränsa inläggen.

Det lagförslag som här förelägges har sedan länge varit aktuellt, emedan en del konkurrensbegränsande företeelser på näringslivets område av mindre tilltalande slag framträtt. Monopoliseringsbyråns verksamhet visar här på en del förhållanden, som ingalunda kan anses tillfredsställande ur den fria konkurrensens synpunkt.

Nu är det klart att man kan ha delade meningar i dessa spörsmål. Det är ju ett ganska omfattande spörsmål, som inrymmer i detta lagförslag. Från statsmakternas sida har man också haft klart för sig, att det är ett komplicerat och vanskligt område för en lagstiftning. Man har inte mycket att stödja sig på av erfarenhet grundad på egna rön. Det är emellertid dokumenterat att den fria konkurrensen egentligen har ett ganska litet svängrum. Talet om det fria näringslivet passar inte riktigt in i sitt sammanhang, i synnerhet inte om man får titta in bakom kulisserna.

Man har också från reservanternas sida framhållit de olägenheter, som den nya lagstiftningen kan innebära för näringslivet. Utskottet har ingalunda underlåtit att beakta detta. Det finns emellertid grupper i samhället som reservanterna mycket litet har talat om. Jag tänker därvid på konsumenterna. De kräver också ett skydd för att inte bli onödigt utsatta genom åtgärder från säljarna och andra som kan tänkas fördyrta varorna. Jag skall inte fördjupa mig i varför denna lagstiftning har kommit till. Själva grundtanken i lagstiftningen är vi ense om, även reservanterna. Jag vill gärna bekänna, att lagen är mycket försiktigt utformad. Den går i kompromissens anda. Det är inte någon bräskt utformad lagstiftning. Departementschefens förslag har

i huvudsak lämnats oanmärkt av utskottets majoritet. Den enda ändring som har gjorts i själva lagförslaget gäller 29 § som rör straffbestämmelserna.

Herr Cassel har ju här redovisat högerreservanternas ståndpunkt, och den har jag egentligen inte så stor anledning att gå in på. Emellertid gjorde herr Cassel vissa invändningar beträffande bruttopriserna och framför allt i fråga om de straffbestämmelser som reservanterna föreslår i 2 och 3 §§. Vad beträffar invändningen i fråga om bruttopriserna behöver jag endast hänvisa till vad utskottet skriver om den saken nämligen följande: »I främsta rummet har det föreslagna förbudet motiverats med att fasta bruttopriser och minimipriser motverkar en allmän rationalisering inom distributionen och därmed i och för sig möjliga prissänkningar inom handeln.» Därtill kommer det förhållandet, att bruttopriserna ju inte bestäms med hänsyn till framställningskostnaderna utan att de bestäms av de återförsäljare, som har de högsta kostnaderna. Om en återförsäljare kan sälja en vara billigare på grund av att han kanske har en mera effektiv service eller av annan anledning, så får han inte det med hänsyn till de överenskommelser som träffats om bruttopriser.

Vad beträffar de förslag högerreservanterna har framlagt som en ersättning för förslag till lag om konkurrensbegränsning innebär det ju enligt dess 1 § att det skall ankomma på näringsfrihetsrådet att genom förhandlingar med näringsorganisationer, som rådet finner representativa, söka av dem utverka åtaganden, som är ägnade att främja fri konkurrens och undanröja skadligt verkande konkurrens. I utskottet ställde jag till herr Cassel frågan: Om inte dessa åtaganden kan utverkas, om alltså inte någon överenskommelse kan åstadkommas, vad skall då inträffa? Man saknar i det sammanhanget ett verkningsfullt instrument för att i de

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

fall, där man inte kan komma till rätta med detta problem, få till stånd en ordentlig lösning av denna fråga.

Till utskottsutlåtandet har vidare avgivits en reservation av herr Lundberg, som gäller 14 §. Den gäller alltså frågan om ombudsmannen. Herr Lundberg har sålunda i sin reservation föreslagit, att ombudsmannen skall ha insikt i näringslivets förhållanden. I lagförslaget föreslås, att det skall vara en juridiskt bildad person. Emellertid vill jag i detta sammanhang framhålla, att departementschefen i lagförslaget tillgodosett herr Lundbergs önskemål genom vad som stipuleras i 8 §. Där står det att ordföranden och två ledamöter skall utses av Konungen, och av dessa skall en ha insikt i näringslivets förhållanden. Övriga ledamöter i rådet skall äga insikter i dessa spörsmål. Insikten i samhälls- och företagsekonomiska frågor är sålunda väl företrädd i rådet, och med hänsyn härtill har utskottet även i detta fall följt den kungl. propositionen.

Jag erkänner gärna, att det vore åtskilligt att tillägga i denna fråga, men med hänsyn till den långt framskridna tiden hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr KOLLBERG (fp): Herr talman! För den samhällsåskådning jag företräder innebär den fria konkurrensen ett omistligt värde, och det är enligt min uppfattning ett första rangens intresse att hålla denna konkurrens levande. Den bör icke hämmas av konstlade hinder vare sig från statens sida eller från näringslivet självt. Om konkurrensen hämmas, hämmas också en av de väsentligt framstegsfrämjande krafterna inom näringslivet. Då får vi icke längre någon måttstock på företagens effektivitet, och då har vi gjort oss av med den enda verkliga kontrollen på att priserna och kostnaderna hålles nere på lägsta möjliga nivå.

Det kan ju hända, att man någon

gång för mycket länge sedan trodde, att konkurrensen var något som sköter sig helt och hållet självt. Men så enkelt var det inte. Ser vi på förhållandena här i landet just nu, så står det klart, att konkurrensen i vissa fall är hårt ansatt. Bland annat har staten på många sätt undergrävt båda de materiella förutsättningarna för konkurrens och känslan av betydelsen med konkurrens. Jag skall inte närmare gå in på detta, men för min del anser jag det obestriddligt, att de statliga regleringarna under kristiden och den ekonomiska politiken över huvud taget varit en kraftigt bidragande orsak till att konkurrensviljan slappats hos företagen själva. Jag vill naturligtvis inte gå så långt, att jag menar att konkurrensen försvunnit. Tvärtom finns det fortfarande något, som i motsats till forna dagars mördande — ruinerande — konkurrens lämpligen kan kallas verksam konkurrens, och för tillfället är konkurrensen ganska hård. Men det hindrar inte, att frågan om vilket skydd som bör beredas konkurrensen på längre sikt pockar på sin lösning.

För min del står det klart, att konkurrensen utgör något så värdefullt för samhällsutvecklingen, att man inte får väja för ingrepp. Som jag ser saken — och jag tror att många har samma uppfattning — är det ingen tvekan om att varje åtgärd som verkligen kan stimulera konkurrensen och återuppliva den i de fall, där den gått förlorad, är högeligen önskvärd. Frågan har bara varit den, och är det fortfarande, hur sådana åtgärder skall se ut. Vi har tidigare varit överens om vissa åtgärder därvidlag. Så sent som 1946 fattade vi som bekant beslut om en lag om övervakning av konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet. Det beslutet innebar, att en särskild byrå inrättades i kommerskollegium. Denna s. k. monopolutredningsbyrå fick dock inga exekutiva befogenheter och har varken rätt att döma eller att föra förhandlingar. Den skall endast vara utredande.

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

Nu föreslås här i dag, att vi skall ta ett steg till. Vad saken gäller är, att statsmakterna genom ett administrativt organ skall ges möjlighet att på ett mera direkt sätt motverka konkurrensbegränsning i vissa fall. Det förslag vi nu skall behandla innebär kort sagt, att man genom ett lagstadgat värderings- och förhandlingsförfarande — en skälighetsprövning — kompletterad med två generella förbud, skall söka motverka konkurrensbegränsning. Med undantag för nämnda två fall är det alltså inte tal om att ställa upp några generella regler om vad man får och inte får göra med konkurrensen, utan vad lagstiftningen avser är att bereda ett statligt organ möjlighet att förhandlingsvägen ingripa i de fall, då verkningarna av en konkurrensbegränsning framstår som mindre önskvärda. Det skall alltså prövas, i vad mån den konkurrensbegränsning Pettersson deltar i och i vad mån den som Andersson biträder kan anses skadlig, och i de fall då man finner att exempelvis Anderssons konkurrensbegränsning är skadlig, skall man ta upp förhandlingar med honom och söka förmå honom att upphäva eller mildra konkurrensbegränsningen. Däremot skall han inte — i motsats till vad nyetableringssakkunnige föreslår — rättsligen kunna lagföras, om han sätter sig på tvären.

Ja, så ungefär är det tänkt i princip. Att man stannat inför en lagstiftning av denna typ med skälighetsprövning från fall till fall beror på att man utgått från den uppfattningen, att det finns både nyttiga och skadliga konkurrensbegränsningar. Eller, som departementschefen uttrycker saken: »I vårt land råder i stort sett enighet om att konkurrensbegränsningar icke i och för sig behöver vara av ondo; de bör därför motverkas endast i den mån de ger upphov till skadliga verkningar.»

Men då uppkommer ju den mycket kinkiga frågan: Vilka verkningar skall anses skadliga, och vem skall kunna

sättas att skilja agnarna från vetet? Det är här själva huvudfrågan kommer att ligga, och hur tänker man sig lösningen på den? Jo, för att skilja ut de skadliga konkurrensbegränsningarna från de nyttiga skall man som bekant tillsätta ett permanent statligt organ, näringsfrihetsrådet. Detta råd skall söka undanröja skadlig verkan av de konkurrensbegränsningar som bringas under dess prövning, och med skadlig verkan menas då, att konkurrensbegränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning. Förutom denna skälighetsprövning föreslås direkta förbud mot fasta bruttopriser samt mot vissa slag av anbudskarteller. Förbuden skall dock inte vara ovillkorliga, utan rådet skall kunna ge dispens från dem i vissa fall.

Jämför man nu de förbud som uppställts i den föreslagna lagen med skälighetsprövningen (eller förhandlingsförfarandet som det också kallas och som är det dominerande elementet) finner man liksom två helt olika vägar att gå vid en lagstiftning. I fråga om förbuden går man på generella regler. Det innebär att lagstiftaren klart och tydligt säger ifrån vad som skall vara otillåtet. Var och en vet på förhand vad han har att rätta sig efter. I fråga om skälighetsprövningen, som ju är näringsfrihetsrådets väsentligaste uppgift, finns emellertid inte någon sådan klarhet från lagstiftarens sida. Lagen ger bara vissa riktlinjer för rådets handlande, men överlåter på rådet att bedöma i det ena fallet och i det andra. Skälighetsprövningen innebär, kan man säga, att avgörandena träffas av lagtillämparen (rådet) och inte av lagstiftaren.

När man som jag fattar den fria konkurrensen som ett värde i och för sig, inte som en lämplighetsfråga från fall till fall, blir det naturligt att en lag-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

stiftning mot konkurrensbegränsning också skall röra sig med generella regler. Idealet blir då en lagstiftning som ges principiellt samma uppläggning som vår civilrätt för övrigt och som kan ses som en utbyggnad och komplettering av de regler som redan finns t. ex. om näringsfrihet och illojal konkurrens. Förutom att det förefaller principiellt riktigare att angripa konkurrensproblemet på denna väg, vinner man obestriddligen den ovärderliga fördelen att rättssäkerheten bättre tryggas än den gör genom det föreslagna administrativa förfarandet. För de enskilda som kan tänkas beröras av en lagstiftning på detta område måste det också vara en klar fördel att på förhand veta om åtgärder de tänker vidta är tillåtna eller ej.

Jag nödgas emellertid, herr talman, konstatera, att vi — trots att vi sedan 1946 har en särskild monopolutredningsbyrå — inte har tillräckligt utredningsmaterial för att det skall vara möjligt att konstruera en generell lagstiftning av den typ jag åsyftar. Vår kunskap räcker för närvarande inte till för att vi skall kunna formulera sådana generellt verkande lagregler. Det är därför bara att konstatera att skälighetsprövningens väg är den tills vidare enda framkomliga. Men man måste enligt mitt förmenande se den föreslagna lagstiftningen mera som en fortsatt utredning än som en definitiv åtgärd. Det är därför enligt mitt förmenande nödvändigt att en omprövning av lagstiftningen sker mot bakgrunden av de erfarenheter, som vinnas genom näringsfrihetsrådets verksamhet, förslagsvis under den i reservationen föreslagna femårsperioden.

Eftersom utredningsmaterialet således inte medger en ingående diskussion om den kanske väsentligaste frågan i sammanhanget, nämligen principerna för lagstiftningens utformning, skall jag bara komma med några randanmärkningar. Näringsfrihetsrådet är

ju det centrala i den här föreslagna lagstiftningen. Det är näringsfrihetsrådet som skall ha att avgöra, vilka konkurrensbegränsningar som är skadliga för samhället och vilka som inte är det. Det är på rådets handlande som hela förhandlings- och värderingsförfarandet hänger. Och det är därför som lagstiftningen står och faller med rådets förmåga och sätt att lösa sin uppgift. Jag tänker nu inte närmast på rådsledamöternas kompetens; den måste givetvis vara bästa tänkbara. Jag menar bara att hur högt kvalificerade rådsledamöterna än kommer att vara, så kommer det ändå att finnas risk för att rådets avgöranden framstår som betänkliga ur en eller annan synpunkt. Ty man kommer inte ifrån — och det kan vi alla vara överens om — att rådets uppgift inte precis hör till de lättaste. Det går ju inte att säga nu hur rådet kommer att fungera. Det finns förstås vissa riktlinjer uppdragna för rådet, men det är trots allt endast riktlinjer, det är bara liksom en ram för rådets handlande. Att ge det konkreta innehållet kommer att åligga rådet självt. Och vilket detta innehåll blir kan därför endast framtiden utvisa. Jag tror nog att rådet kommer att med all makt sträva efter att uppträda konsekvent och rätlinjigt, men jag tror också, att man utan att vara pessimist kan tillåta sig att varna för risken att rådets uppträdande inte alltid kommer att uppfattas som konsekvent av dem som berörs. Det ligger liksom i sakens natur, det hör till all skälighetsprövning, det hör till all reglering av förhållandena från fall till fall. Det är inte alls säkert att Andersson kommer att ha så lätt att förstå varför den konkurrensbegränsning han deltog i bedömdes som skadlig, medan den som Pettersson var med om accepterades. Självklart kommer hela lagstiftningen att vara förfelad, om en känsla av osäkerhet och godtycke breder ut sig — vare sig den är motiverad eller inte.

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

Eftersom vi nu i dag kanske kommer att stanna för en skälighetsprövning, så får vi väl också ta den risken. Jag har velat peka på den dels för att erinra om att den verkligen finns, dels för att den i framtiden kan komma att visa sig vara en väsentlig nackdel hos en lagstiftning av den typ som här föreslås. Men, som sagt, vi får ta risken och överväga saken på nytt vid den omprövning av lagstiftningen som jag anser nödvändig. Strängt taget ligger det något rätt anmärkningsvärt i detta att man skall behöva konstatera — nu då beslut skall fattas om lagstiftning — att vår kunskap om det område det gäller inte riktigt räcker till för en allsidig prövning. Visst är frågan komplicerad — och det är väl huvudorsaken — men jag tror ändå att vi kunnat veta bra mycket mer, om utredningsarbetet hade skötts på ett annat sätt.

Jag nämnde tidigare monopolutredningsbyrån. Meningen var ju den, att den skulle byggas ut successivt. Den skulle inte bara registrera förekommande konkurrensbegränsande överenskommelser, den skulle också göra särskilda undersökningar och fortlöpande analyser i syfte att studera konkurrensbegränsningarnas inverkan på priser och produktion. Man kunde alltså hoppas på att det genom byråns arbete så småningom skulle skapas tillräcklig klarhet om konkurrensbegränsningarna, innan man övervägde eventuella mer definitiva åtgärder.

Men nu inträffar det anmärkningsvärda, att knappt har byrån hunnit mer än påbörja sitt arbete, år 1946, förrän det uppdras åt nyetableringssakkunniga, år 1948, att utreda behovet av ytterligare lagstiftning. I och för sig är väl inte detta så märkligt. Men när det stod klart att nyetableringssakkunniga siktade till att lägga fram sitt förslag inom en nära framtid, då tycker man förstås att monopolutredningsbyråns arbete borde ha underlättats och intensifierats så mycket som möjligt. Man

tycker att det hade varit en rimlig och konsekvent åtgärd från statsmakternas sida att t. ex. ge byrån en förstärkning som den själv begärt. Men så har inte skett, trots upprepade motioner i saken.

Mycket som en följd av denna njugghet mot monopolutredningsbyrån — en njugghet som också kan ses som en vägran att fullfölja 1946 års beslut — står vi inte så värt mycket klokare inför konkurrensbegränsningarna och deras verkningar än förut. Jag kan nämna att ännu i den stund då den proposition, som vi behandlar i dag, låg klar, så hade byrån slutfört särskilda undersökningar endast i tre fall och analysverksamheten hade inte ens påbörjats.

Det är mycket av denna anledning som jag närmast vill se den föreslagna lagstiftningen som ett slags beslut om fortsatt utredning. Jag ser den inte som något definitivt, men jag tror att den kan vara ett steg på väg mot en riktig lösning genom att näringsfrihetsrådet ges tillfälle att närmare studera frågan någon tid. Men mot bakgrunden av de erfarenheter som då vinnas bör också en omprövning av lagstiftningens utformning äga rum.

Herr talman! Jag är alltså beredd att godta förhandlingsförfarandet *tills vidare* i förhoppning att näringsfrihetsrådet skall kunna lösa sina uppgifter på ett sätt som fyller anspråken på rättssäkerhet och att rådet skall förmå höja sig till en sådan allmän överblick över näringslivets problem, att även andra hänsyn kommer att tas än hänsynen till den kortfristiga verkan av enstaka, konkurrensbegränsande förfaranden ur prissynpunkt.

Det framgår av vad jag anfört att jag skulle anse det synnerligen olyckligt, om det s. k. näringsfrihetsrådet skulle komma att ytterligare byggas ut i den dirigerande riktning som nyetableringssakkunniga förordar. Strävanden av den arten har mycket litet att göra med den yttersta innebörden i den

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

fråga vi här behandlar. Den får aldrig komma att gälla på vilket sätt staten skall ges större makt och inflytande. För att våra överväganden och åtgärder skall ha någon mening fordras det, att de klart och uppriktigt inriktas på att skapa större livskraft i ett allt framgent fritt näringsliv. Då först blir det någon mening med en lag mot konkurrensbegränsningen.

I den av herr Jacobsson i Igelsbo m. fl. till utskottets utlåtande fogade reservationen föreslås bl. a. att lagen ges en begränsad giltighetstid, till och med utgången av 1958 och att då, på grundval av vunnen erfarenhet, omprövning av frågan skall äga rum. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den under punkt IV av herr Jacobsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **EDSTRÖM** (h): Herr talman! Truster och monopol har bestått så länge mänskligheten har funnits till. Redan Noak bildade en trust när han gick in i arken med alla slag av varelser, och monopol fick han ju också. Och vad gjorde Josef i Egypten? Det var väl också en kartell av modernt slag. Att med lag förbjuda truster och karteller det går inte, det är som att förbjuda människor att vara egoister och tänka på sina egna fördelar; förbud hjälper inte. Vad skall vi då göra?

Jag vill först deklarerat, att jag personligen är helt emot karteller och monopol inom näringslivet. Jag anser dessa vara skadliga, kanske inte som mången tror — och som herr Nilsson i Göteborg nyss antydde — för konsumenterna, i varje fall inte i första hand, utan det är näringslivet självt som blir lidande. Jag har tidigare arbetat inom många karteller såväl i Sverige som kanske mest utomlands. När kartelltänkandet tar överhanden går utvecklingen tillbaka, det är min bistra erfarenhet. När konkurrensen upphör, då tappar firmorna lusten att skaffa bättre varor, att ge en bättre service, billigare

artiklar och betjäna allmänheten bra och riktigt. Jag har sedan detta blev klart för mig för många årtionden sedan bekämpat varje tendens till kartellbildning inom de företag, där jag har någonting att säga till om. Jag kan till och med använda samma kraftiga uttryck som vid ett tillfälle för tio år sedan och säga, att jag anser monopol och karteller vara en kräftskada på näringslivet, som näringslivet självt blir mest lidande på. Får dylika företeelser breda ut sig alltför mycket, leder de endast till sämre förhållanden för handel och industri, och de medför säkerligen ofta maktmissbruk och godtycke.

Jag är övertygad om att ett företag för att bäst kunna utvecklas måste få arbeta under frihet och konkurrens, men friheten skall inte endast gälla gentemot staten, som jag har sagt många gånger förut, utan även i möjligaste mån mot det övriga näringslivet. Jag har velat säga detta till mina kamrater i kammaren för att ge den rätta bakgrunden för mitt ställningstagande till det nu föreliggande förslaget till kartelllag. Jag är således inte personligen på något sätt belastad i kartellhänseende.

Vid bedömandet av huruvida en lagstiftning som den nu föreslagna skall genomföras måste speciell hänsyn tagas till vad näringslivet självt har gjort under de sista åren, alltså vilka motåtgärder mot samhällsskadliga konkurrensbegränsningar som det självt har vidtagit. Dessa åtgärder har säkerligen varit många och ingripande, och resultatet har ju också varit gott. Man måste se till att de frivilliga åtgärderna i fortsättningen kan vidare utvecklas.

Svårigheterna att utforma en tillfredsställande lagstiftning på detta område är uppenbara, och jag är tacksam mot handelsministern för att han med så varsam hand gripit sig an problemet. Hans tanke att genom förhandlingar komma till rätta med missför-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

hållandena är riktig, och den har vunnit förståelse inom hela näringslivet. Inrättandet av näringsfrihetsrådet är också en lycklig tanke, och det kanske även den föreslagna »näringsfrihetsgeneraldirektören» är, även om jag på den punkten är litet mera tveksam och hoppas att denne »generaldirektör» inte skall få någonting att göra, sedan han har fungerat ett par år och således helt kan undvaras.

Att dra upp riktlinjerna för nämndens arbete möter emellertid stora svårigheter. I synnerhet blir det hart när omöjligt för rådet att i varje speciellt fall bedöma, huruvida det föreligger en samhällsskadlig kartell eller inte. En överenskommelse, som i dag kan anses samhällsnyttig, kan i morgon vara samhällsfarlig och kanske efter någon tid återigen vara samhällsnyttig. Mycket, och jag vill nästan säga det mesta, beror på den personliga ledningen av kartellen.

Jag vill inte förneka det faktum att en del av de monopolöverenskommelser som för närvarande finns är till fördel och nytta för samhällsekonomin. Kanske kommer också nya överenskommelser i samma anda att träffas. Det är i medvetande härom som man från lagens bestämmelser undantagit konkurrensbegränsningar på grund av organisationsväsendet på arbetsmarknaden. Även om man således säger att det är uppenbart att de begränsningar som t. ex. skapats på arbetsmarknaden och inom jordbruket är till nytta, så kan man inte förneka att även dessa konkurrensbegränsningar kan vara lika samhällsskadliga som andra företeelser inom näringslivet. Vi ser ju den dag som i dag är att maktmissbruk kan förekomma också på arbetsmarknaden, och det är ju varje missbruk av en monopolställning vi vill bekämpa.

Som exempel på svårigheten att bedöma om en kartell är nyttig för samhället eller ej kan man ta det mycket näraliggande exemplet av den inter-

nationella jättekartell, som går under namnet Schumannplanen. Det är den största kartell på näringslivets område som jag känner till, och mången anser den väl vara mycket samhällsnyttig, även om vi inte vet hur den kommer att verka. Men dess första verkan för Sverige blev höjandet av ståltullen i Tyskland, och från vår sida sett kan väl denna åtgärd inte anses samhällsnyttig.

Svårigheten att skilja på vad som är samhällsnyttigt eller ej kan också belysas därav, att om en sammanslutning av självständiga urmakare kommer till stånd i syfte att hålla enhetliga priser, så är ju detta enligt lagen förkastligt. Men om å andra sidan en fackförening genom avtal fastställer en enhetlig prislista inom urmakeribranschen, så är det tillåtet. Det visar hur nära förhållandena inom arbetsmarknaden och näringslivet ligger varandra och att om man vill lämna frihet på arbetsmarknadsområdet, så bör man också lämna största möjliga frihet på näringslivets område.

Man ifrågasätter om en lagstiftning av den natur som nu är föreslagen kommer att leda till önskat resultat. Enbart den omständigheten att statsmakterna skapat en speciell lag för att reglera vissa förhållanden inom näringslivet, som av hävd varit fria, medför onekligen känslan av att näringslivet i onödan kommer att bindas och att staten vill uppträda som förmyndare och speciell övervakare av näringsliv och företagsamhet.

Med den utformning lagen fått kommer man inte heller att kunna undvika ett visst godtycke från rådets sida vid bedömningen av om en konkurrensbegränsning skall anses som samhällsskadlig och på grund därav bli föremål för regeringsingripande eller om den kan anses värdig att kallas samhällsnyttig. Det är inte omöjligt att ett latent motstånd mot lagen redan på grund härav kommer att utvecklas från

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

näringslivets sida, ett motstånd dikterat av en allmän ovilja hos den fria företagsamheten att låta sig klavbindas av statliga myndigheter. Lagen kommer säkerligen ej heller att stimulera till fortsatt självsanering på detta område. Det vore även olyckligt om företagsamheten i opposition mot lagen genom olika manövrer skulle komma att kringgå lagens bestämmelser. Härigenom kommer den ej heller att få den effekt, som både ur samhällets, konsumenternas och företagarnas synpunkt är önskvärd.

Även om jag således i princip kan acceptera lagförslaget såsom ett försök under några år att komma till rätta med missförhållanden som existerar inom näringslivet måste jag emellertid klart säga ifrån, att införandet av de båda förbuden mot bruttopris respektive anbudskarteller är till skada för lagens lyckliga genomförande. Jag funderade litet grand och satt och väntade med spänning på att få höra vad herr Kollberg skulle säga just om dessa båda saker, men det fick vi inte höra i hans anförande. Han kanske vill komplettera det senare, ty det vore intressant att få höra folkpartiets ställning på den punkten. Just på dessa punkter kommer säkerligen försöken att kringgå lagen att bli talrika, och det blir nog svårt att få det att gå in i näringsidkarnas rättsmedvetande, att det som är tillåtet och till och med påbjudet på ett område, nämligen tobakshandeln, skall vara kriminellt på andra områden. Att kringgå bruttoprisförbudet är det lättaste av allt, och jag tror knappast att det finns någon så dum affärsman i Sverige, att han inte kan lägga fram flera förslag som har samma effektivitet som bruttoprissystemet. Jag anser för min del anbudskarteller vara förkastliga, men förbudet mot dem kommer kanske att sporra flera att rent av som sport försöka finna likartade lösningar.

Om dessa båda förbud icke hade fun-

nits i lagen, hade jag kunnat helt acceptera Kungl. Maj:ts förslag såsom en försöksverksamhet under några år och lyckönska handelsministern till ett gott förslag, men med dessa båda förbud i förslaget, herr talman, måste jag yrka på att den reservation, som lämnats av herrar Wistrand och Cassel, blir godtagen av kammaren.

Herr NYGREN (h): Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att i någon mån söka tolka de synpunkter och jag vågar säga känslor, som förefinns inom breda lager av de samhällsgrupper som i första hand kommer att beröras av den föreslagna lagstiftningen. Jag syftar då främst på köpmän och hantverkare och vissa andra mindre och medelstora företagare.

Dessa samhällsgrupper tillhör i regel »de stilla i landet». De gör inte så mycket väsen av sig. De ropar sällan eller aldrig på statens stöd och ingripande, utan de försöker såvitt möjligt att stå på egna ben. Enskilt och i samverkan inom sina yrkesorganisationer söker de tillvarata sina rättmätiga intressen, och i dessa strävanden har de särskilt under de senaste åren och årtiondena allt mer inriktat sig på yrkesreformatoriska åtgärder.

Man förebrår ibland särskilt handelen att den inte velat eller inte kunnat rationalisera sin verksamhet i samma utsträckning som t. ex. industrien och jordbruket. Den som något känner de verkliga förhållandena inom denna näringsgren och som vill söka se objektivt på problemen måste emellertid erkänna, att handelns rationalisering är förenad med väsentligt större svårigheter än produktionens. Inom industri såväl som jordbruk är det mekaniseringen, som i första hand möjliggjort framsteg och kostnadsbesparingar. Inom handeln kan mekaniseringen av naturliga skäl inte drivas tillnärmelsevis så långt, ty där spelar

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

den mänskliga arbetskraften en vida mer framträdande roll.

Men trots detta har framsteg dock varit möjliga, och framsteg har även gjorts och görs allttjämt. Det torde t. ex. knappast finnas något annat europeiskt land där självbetjäningssystemet så hastigt slagit igenom som i vårt land inom de branscher där detta system är möjligt att genomföra, detta trots att statliga regleringar — byggnadsregleringen, kreditrestriktionerna etc. — lagt stora hinder och svårigheter i vägen.

Jag tror att man utan att sväva på målet kan göra det påståendet — och stå för det — att den svenska detaljhandeln inom skilda branscher mycket väl kan uthärda en jämförelse med samma verksamhet i andra länder. Den utbildningsverksamhet, som bedrivs av organisationerna inom handeln och som åtnjuter ett relativt obetydligt stöd från det allmännas sida, är av imponerande omfattning. Butikskulturen har under de senaste årtiondena gjort storartade framsteg. Utrednings- och forskningsarbete har utförts av organisationernas egna organ, och ett omfattande erfarenhetsutbyte har organiserats till gagn för rationaliseringsarbetets fortskridande.

Den svenska detaljhandeln — jag talar i första hand om den, eftersom jag bäst känner dess förhållanden — står vid en internationell jämförelse på en hög nivå, och den arbetar, vågar jag påstå, i regel med lägre kostnader och mindre marginaler än motsvarande företag i flertalet jämförbara länder, detta trots att vår svenska löne- och kostnadsnivå ligger avsevärt högre än nivån i flertalet av dessa länder.

Det kanske kan tyckas, herr talman, att dessa mina synpunkter och påpekanden är ovidkommande för den föreliggande frågan. Men jag anser inte, att så är fallet. Det enskilda näringslivet och enkannerligen den enskilda handeln har under en följd av år blivit utsatt för så mycken oberättigad kri-

tik, så mycket misstänkliggörande och så stor misstro, att det finns all anledning att i Sveriges riksdag ta upp detta problem till behandling. Det är självklart omöjligt att i ett kort anförande gå in på denna kritik emot handeln och dess verksamhet. Men jag vill beklaga att inte nyetableringssakkunniga, som arbetade under mera än fem års tid, försökte sig på en mera ingående analys av frågan hur handeln fyller sin uppgift. Inte minst hade det varit värdefullt, om man hade ägnat en smula tid och intresse åt en jämförelse på internationell basis. De 1 300 sidor, som nyetableringssakkunniga presenterade i sitt utlåtande, skulle förmodligen inte ha behövt utökas så värst mycket för att vinna utrymme för en sådan jämförelse. I värsta fall tror jag nog att man saklöst hade kunnat slopa ett och annat mindre väsentligt i det digra betänkandet för att få utrymme för en rättvisande bild av den svenska handelns internationella standard.

När nu en ny sakkunnigkommitté har tillsatts av handelsministern för att ytterligare utreda vissa problem inom handeln — jag undviker avsiktligt att använda det felaktiga och missvisande uttrycket varudistributionen — så vore det enligt min mening tacknämligt, om denna kommitté verkligen ville vinnlägga sig om att införskaffa det jämförelsematerial som jag här har berört.

Jag antydde inledningsvis, att jag ville söka i någon mån tolka de synpunkter och känslor, som förefinns inom de medborgargrupper som i första hand kommer att beröras av den föreslagna lagstiftningen. Man kanske invänder häremot, att den reaktionen har man ju redan fått del av då framträdande representanter för näringslivets centrala organisationer givit sin anslutning till det inom handelsdepartementet utarbetade lagförslaget. Utan att på något sätt ifrågasätta de agerande organisationsledar-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

nas auktoritet vågar jag dock hävda, att denna s. k. frivilliga uppgörelse ingalunda står i överensstämmelse med uppfattningen inom näringsidkarnas breda lager. Man måste nämligen, herr talman, sätta beteckningen frivillig inom ett mycket kraftigt citationstecken. Jag har själv tillhört den delegation inom näringsorganisationerna, som haft ständig kontakt med våra förhandlare och som fått detaljerade redogörelser för förhandlingarnas gång, och jag vågar med stöd av min personliga erfarenhet påstå, att kompromissen i mycket hög grad påminner om ett diktat. Denna taktik är ju för övrigt ingen nyhet. Den känns väl igen från andra s. k. frivilliga överenskommelser.

Nu kan man naturligtvis om det framlagda lagförslaget säga, att det i och för sig inte är så farligt ur näringslivets synpunkt. Den förhandlingslinje, som i stort sett valts i stället för tvingande lagstiftning, är givetvis att föredraga. Men när man tar del av motiveringarna till lagförslagets olika detaljer, får man en stark känsla av att vad som nu föreslås endast är en tämligen oskyldig början till en längre gående och mera tvingande lagstiftning.

I Kooperativa förbundets tidskrift »Vi» har för någon tid sedan publicerats en artikel med rubriken »Med klorna indragna», där man förklarar, att sedan man tagit del av lagförslagets motivering har man fått klart för sig att »klorna inte är avklippta — de är bara indragna». Det är precis samma intryck som man har fått inom det enskilda näringslivet. Man fruktar med all rätt att den relativt oskyldiga spelöppningen snart kan leda till en planhushållningslagstiftning av liknande innebörd som den man nu håller på att genomföra i vårt grannland Norge. Mot sådana strävanden vill och måste näringslivets representanter på det kraftigaste reagera.

I den motion, som herr Munktel och jag har avgivit i denna kammare, har bland annat pekats på den kränkning av principen likhet inför lagen, som den föreslagna kartellagstiftningen måste anses innebära. Det är faktiskt en av de starkaste känslor, som besjälar de enskilda näringsidkarna, detta att man tycker sig vara utsatt för en mot sina intressen riktad ensidig klasslagstiftning.

Den argumentering man fört om olikheten i konkurrensbegränsningen på arbetsmarknaden och i övrigt inom näringslivet har ganska utförligt bemötts i vår motion, och jag skall inte uppta tiden med att här rekapitulera den. Jag vill endast erinra om att departementschefen själv erkänner, att konkurrensbegränsningarna på arbetsmarknaden »i vissa fall kan ge anledning till missbruk och missförhållanden». Det är, som vi också framhållit i motionen, ganska anmärkningsvärt att handelsministern under sådana förhållanden inte har funnit skäl att ange hur dessa missbruk och missförhållanden skall kunna undanröjas.

I det föreliggande lagförslaget görs på ett par punkter, som redan här i debatten har berörts, avsteg från den förhandlingslinje, som eljest skall tillämpas. Bland annat stadgas absolut förbud mot s. k. bruttopriser. Såväl i den motion, som herr Munktel och jag har avgivit i denna kammare, som i högerns officiella partimotion yrkas att dessa förbud icke må lagfästas. Även de representanter för näringslivet, som har biträtt överenskommelsen med handelsdepartementet, har klart uttalat att de »hellre skulle ha sett att bestämmelser om bruttopriser och anbuds-karteller inginge bland de i 6 § i utkastet uppräknade fallen och att sålunda generella förbud icke komme till stånd». Slutligen har också lagrådet i sitt yttrande över lagförslaget anförat stor tvekan i fråga om bruttoprisförbudet.

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

Jag vet väl, herr talman, att det är en ganska otacksam uppgift att försöka prestera ett försvar för bruttoprissystemet, men jag vill dock som min mening framhålla, att man har varit alltför hastig med att fälla en förkastelse-dom över detta system, som sedan lång tid praktiserats inte bara i vårt land utan även i flertalet andra länder. Den mycket ingående analys av bruttoprissystemet, som på nyetableringssakkunnigas förslag utfördes av professor af Trolle, gav knappast något belägg för att all bruttoprissättning är av ondo, och än mindre har några bevis i den riktningen framlagts i den här föreliggande propositionen.

Över huvud taget är det en mycket vanlig men enligt min mening fullkomligt felaktig uppfattning, att en central prissättning måste innebära onödigt höga priser på varorna. I ett uttalande för någon tid sedan i tidningen Vi av direktör Carl Albert Anderson, chef för Konsumtionsföreningen i Stockholm, framhölls i visst sammanhang att »en hel del varor kan i själva verket bli billigare för konsumenterna med en central prissättning än om varje detaljhandlare skall kalkylera med sina egna kostnader och ta ut priset därefter». Herr Andersons påpekande är så sant som det är sagt. Själv har jag sett många exempel på hurusom helt fria varor ofta varit föremål för en relativt hög marginalberäkning, under det att de enhetspriser, som kalkyleras och fastställs av ett centralt och ansvarigt organ inom den ena eller andra branschorganisationen, i regel är moderata och väl avvägda. De priskommittéer eller föreningsstyrelser eller vilket organ det nu är som handhar gemensambetsprissättningen måste alltid ta hänsyn dels till att prissättningen blir sådan att den inte frestar till underförsäljning, dels naturligtvis till konkurrensen från andra företags och företagsformers sida.

Och när det gäller av fabrikanterna fastställda bruttopriser, finns det faktiskt dokumenterade bevis för att marginalerna ofta är lägre än vid den individuella prissättningen.

I en skrivelse år 1947 från statens priskontrollnämnd till chefen för dåvarande folkhushållningsdepartementet berör nämnden prissättningen på olika kaffeblandningar. Man meddelar att detaljhandelsmarginalen år 1938, alltså före krigets utbrott, på detaljhandlarnas egna kaffeblandningar genomsnittligt låg vid 90 öre per kg men att den dock i många fall uppgick till betydligt över 1 krona. För KF:s märkesblandningar var marginalen samtidigt 65 öre per kg och för Hakonbolagets märkesvarukaffe 61 öre per kg. Orsaken till dessa lägre priser och mindre marginaler var helt enkelt den, att såväl KF:s som Hakonbolagets kaffeblandningar salufördes och prisanonserades som märkesvarukaffe. Före kriget uppgick försäljningen av märkesvarukaffe till cirka 20 procent av den totala kaffeförsäljningen här i landet. I dag torde märkesvarukaffet utgöra mellan 80 och 90 procent av allt kaffe som försäljes. Kan man då anse att bruttopristillämpningen har varit av samhällsskadlig beskaffenhet och till konsumenternas nackdel? Jag kan det i varje fall inte.

Det finns andra fall, där en bruttoprissättning otvivelaktigt har medverkat till en minskning av marginaler och utförsäljningspriser. Sålunda torde en stor del av herrkonfektionens frammarsch under 1920- och 1930-talen få hänföras till det intensiva försäljningsarbete, som då igångsattes från vissa fabrikanter sida och där hjälpmedlet vid sidan av goda kvaliteter var en mycket omfattande annonsering med angivandet av bruttopriser, vilka inkluderade en ganska snäv återförsäljarmarginal. Jag kan för att ta några konkreta exempel peka på sådana artiklar som Collijns »55-an» och »65-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

an» m. m. liksom på Junex' produkter och Algots mans- och pojkläder. På livsmedelsområdet kan nämnas fabrikanternas sådana som Findus och andra, vilka likaledes genom en intensiv prisannonsering har möjliggjort en för konsumenterna fördelaktig utveckling i prishänseende. Bruttopriset har faktiskt här varit en starkt medverkande faktor i en dynamisk utveckling mot ökad produktion, större produktionsserier, massdistribution och lägre konsumentpriser.

Man kanske nu kan invända att den uppgift, som jag i detta fall vill tillägga bruttopriserna, borde kunna övertagas av de riktpriiser, som åtminstone tills vidare alltjämt skall vara tillåtna. För artiklar av det slag, som det här är fråga om, tror jag emellertid inte att en sådan annonsering av riktpriiser kan åstadkomma samma effekt som en fabrikantannonsering av bruttopriiser, vilken dessutom förenas med fabrikanternas direkta varumärkning och prisangivelser på varorna i fråga.

När nyetableringssakkunniga på sin tid tillkallades var det ju i första hand nyetableringskontrollen som skulle granskas. Sedan dess har de sakkunnigas direktiv i hög grad vidgats, men man bör inte förbigå det som var det ursprungliga motivet till utseendet av de sakkunniga.

I utskottsutlåtandet erinras om att statsmakterna år 1932 avböjde att genomföra legala kompetensvillkor inom handeln och hantverket, och denna ståndpunkt anser man nu kan åberopas även när det gäller den enskilda nyetableringskontrollen. Jag kan inte underlåta att erinra om att dåvarande chefen för handelsdepartementet inte bara avböjde att framlägga förslag om legala kompetensvillkor utan också direkt rekommenderade näringslivets organisationer att själva söka lösa denna fråga. Det var också först därefter som arbetet med att organisera en enskild nyetableringskontroll igångsattes. Detta

är inte någon oväsentlig faktor, men utskottet har föredragit att med tystnad förbigå densamma.

Jag skall inte uppta tiden med en utförlig motivering för nyetableringskontrollen. Men jag vill peka på den mycket negativa ståndpunkt, som den nuvarande handelsministern har intagit till frågan. I det fallet kan jag inte riktigt dela herr Cassels uppfattning. Den ståndpunkt, som handelsministern intagit, har han drivit så långt, att han återkommer till det förslag om »omvänd bevisbörda», som nyetableringssakkunnigas majoritet ville tillämpa både på detta och på andra områden av konkurrensbegränsning. Utskottets majoritet säger sig inte kunna dela denna uppfattning. Men jag tillåter mig fråga, hur man eljest skall tolka departementschefens uttalande när han säger: »Det allmänna argumentet, att nyetableringskontroll erfordras för en rationell utveckling av en bransch eller för att stärka den enskilda handelns ställning gentemot andra företagsformer finner jag i varje fall ej vara ägnat att ge övervikt åt skälen för enskild nyetableringskontroll. Det måste därutöver fordras ytterligare omständigheter, som i det föreliggande fallet ger särskild tyngd åt motivet för kontrollen. Ett sådant skäl utgör den omständigheten, att det förebringas utredning om att nyetableringsregleringen medför en sådan rationalisering inom branschen, att distributionskostnaderna sänkes och att en väsentlig del av rationaliseringsvinsten kommer konsumenterna till godo.»

Är det inte ganska uppenbart, herr talman, att man här lägger bevisskyldigheten på dem, som handhar nyetableringskontrollen?

Att utskottsmajoriteten genom sitt skrivsätt ytterligare skärpt den negativa inställningen till enskild nyetableringskontroll finner jag i likhet med herr Cassel ytterligt beklagligt, och jag har mycket svårt att tro att detta stånd-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

punktstagande står i god samklang med den s. k. frivilliga överenskommelse, som träffats mellan handelsdepartementets och näringslivets representanter.

Herr talman! Jag skulle helst vilja sluta mitt anförande med ett yrkande om ett rent avslag på utskottets förslag och ett bifallsyrkande till punkt 1 i den av herr Munktell och mig i denna kammare väckta motionen nr 507. I frågans nuvarande läge anser jag emellertid ett sådant yrkande vara meningslöst och jag tillåter mig därför att yrka bifall till den av herrar Wistrand och Cassel avgivna reservationen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Sedan åtskilliga år har statsmakterna haft sin uppmärksamhet riktad på de överenskommelser, som har förelegat inom det enskilda näringslivets olika branscher i syfte att minska eller helt upphäva den fria konkurrensen. Dessa överenskommelser har föranlett statsmakterna att besluta om särskild lagstiftning, i första hand för att vinna kännedom om dessa företeelsers art och karaktär. Detta sker genom den s. k. monopolutredningsbyrån, där man registrerar dessa avtal. Denna registrering är i princip offentlig. En del av dessa kartellavtal och andra överenskommelser har inte förmått stå emot offentlighetens ljus och har därför blivit upphävida. Men av denna registreringsverksamhet framgår också tydligt, att ett utomordentligt stort antal kartellavtal alltjämt är i kraft, vilket innebär att enskilda företagare funnit det ändamålsenligt att begränsa eller ibland rent av upphäva konkurrensen.

Denna registreringsverksamhet har sålunda medfört vissa positiva resultat, men statsmakterna har ändå funnit en ytterligare utbyggnad av lagstiftningen nödvändig. Man har tillkallat särskilda sakkunniga, de s. k. nyetableringssakkunniga. Dessa avlämnade på sin tid ett betänkande. När detta betänkande

offentliggjordes, kunde man märka en större livaktighet inom det enskilda näringslivet. Den s. k. självsaneringen tog fart. Den har otvivelaktigt gett vissa resultat.

Nu har vissa representanter för högern gett till känna den meningen, att ytterligare lagstiftning i stort sett är onödig om man bara ger sig tid. Om man inte har så bråttom, kommer nog självsaneringen, säger man, att klara de här föreliggande problemen. Jag tror inte, att det är en realistisk bedömning. Det fordras nog ytterligare åtgärder, vilket också har föreslagits i den proposition som kammaren nu har till behandling.

Det är glädjande för mig att konstatera den stora anslutning som förslaget har fått. Det bör utgöra en garanti för att det står en överväldigande majoritet bland Sveriges folk bakom denna lagstiftning. Såsom den nu är utformad bär den utan tvekan prägeln av en kompromiss, där man tagit hänsyn till de uppfattningar som hävdats av en minoritet bland de sakkunniga. Detta innebär att man, i motsats till vad majoriteten och de sakkunniga föreslagit, har avstått från tvingande bestämmelser. Dessa bestämmelser skulle ha inneburit att om man hade förhandlat med en företagare eller en företagargrupp om att upplösa bindningar i olika former, kartellavtal och dylikt, och vederbörande vägrat att efterfölja en myndighets anmaning, skulle lagen ge möjlighet att förelägga vederbörande att upplösa dessa konkurrensbegränsningar. Dessa tvingande bestämmelser har emellertid utmönstrats ur det nu föreliggande lagförslaget.

Att de tvingande bestämmelserna har försvunnit ur lagen har sin alldeles särskilda historia. Bakgrunden är ju den, att de sakkunniga delade upp sig i två läger. Av remissinstanserna avstyrkte i stort sett alla näringsorganisationer majoritetsförslaget, medan löntagar-, tjänstemanna- och konsumentorganisa-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

tionerna livligt tillstyrkte samma förslag. I denna situation kunde man ställa frågan, om det över huvud taget fanns några möjligheter att åstadkomma en breddning av det underlag som stod bakom en sådan lagstiftning. Det är klart, att även om man erhållit åtskillig kunskap om dessa företeelser, erkänner jag gärna, att det återstår många ting att söka klarhet i med hänsyn till den omfattning som dessa åtgärder har fått med åren.

Nu hade emellertid den traditionella utredningen ägt rum, i vilken vederbörande delade sig i två grupper. Lika så hade den sedvanliga remissen företagits. Det gällde då hur man skulle förfara för att om möjligt utröna, om det inom det enskilda näringslivet kunde föreligga ett intresse för en uppgörelse eller en sammanjämkning av åsikterna. Det var om detta som man försökte få upplysning.

Nu ser vi i en av reservationerna, nämligen den av herrar Wistrand och Cassel, att man funnit den arbetsmetod som kom till användning anmärkningsvärd. Jag har tidigare i första kammaren frågat en representant för högerpartiet vilken metod som vederbörande skulle ha ansett lämplig eller om man på grund av formella skäl skulle ha avstått ifrån att skapa klarhet om huruvida det inom det enskilda näringslivet fanns intresse för att lösa dessa frågor i samförstånd. Jag fick intet svar.

Vad som har ägt rum är, att man till vissa branschorganisationer ställde en del frågor om hur man inom organisationerna såg på här föreliggande frågekomplex och vilka möjligheter som fanns att komma fram till en positiv lösning. Jag har i propositionen refererat de besked som vi i detta sammanhang fick. Dessa gav emellertid till resultat, att vi fann anledning att fortsätta överläggningarna för att komma fram till en precisering av parternas ståndpunkter. Eftersom det rörde in-

vecklade krångliga frågor, var det nödvändigt att ha reda på de olika faserna under dessa överläggningar. Det hela slutade med en uppteckning, där vederbörande förklarade att de kunde ansluta sig till en lagstiftning, som föreskriver ett förhandlingsförfarande, men att de inte ville rekommendera några tvingande bestämmelser i denna lagstiftning.

Denna uppteckning karakteriserade nu herr Nygren som typisk för de uppgörelser, som under senare år har träffats emellan näringslivet och staten. Han sade, att det här var fråga om ett typiskt diktat ifrån statsmakternas sida. Efter vad jag har sett från reklam och på annat sätt har herr Nygren kommit till kammaren såsom representant för det fria näringslivet. Han skall alltså bevaka näringslivets intresse av frihet och den enskildes möjlighet att hävda sig mot eventuella företeelser inom näringslivet som innebär begränsningar av hans rörelsefrihet, lät mig säga t. ex. en framgångsrik företagares frihet. Nu karakteriserar alltså herr Nygren detta förfarande så, att det är ett diktat från regeringens sida. Detta är emellertid långt ifrån ett diktat; denna uppteckning ger bara ett uttryck för att man från vissa branschorganisationers sida hyser den meningen, att man kan förfara så och så — jag tar för givet att dessa organisationer representerar den övervägande majoritetens mening.

Varför ville vi nu ha reda på detta? Jo, helt enkelt av den anledningen, att skulle man komma med ett alternativ, som byggde på en förhandlingslinje och uteslöt de av de sakkunniga förordade tvångsmässiga förfarandena, så måste man mötas av förståelse och av en vilja till positiva insatser. Annars vore det tämligen meningslöst att förorda ett förfarande, eftersom man inte kunde tänka sig någon verklig vilja från näringslivets sida att uppnå positiva resultat.

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

I och med att man fick sådana besked, så kunde man utarbeta ett alternativ till det majoritetsförslag, som förelåg från de sakkunniga. Eftersom regeringen hade bestämt sig för och ansåg det vara ändamålsenligt att åstadkomma en positiv lösning, så gick det inte att följa minoriteten bland de sakkunniga, vilken intog en rent negativ ståndpunkt, något som alltså ur regeringens synpunkt var otillfredsställande. Då gällde det alltså att få fram ett besked om huruvida man såg någorlunda lika på dessa frågekomplex och om man hade möjlighet att komma fram till någon samstämmighet i värderingarna, när det gällde t. ex. samhällsskadlig verkan av dessa bindningar. Detta gjorde man glädjande nog.

Om den anda som besjälade herr Nygrens anförande här i kammaren skulle, såsom han gjorde gällande, vara förhärskande inom näringslivet, då befarar jag att även om riksdagen antar denna lag, kommer vi inte att nå det positiva resultat som jag har fått ett tämligen säkert besked om att näringslivet har en vilja att söka uppnå. Det är ganska egendomligt att en företrädare för ett parti, som säger sig värna det enskilda näringslivets frihet att konkurrera, här kan gå emot ett förslag, som tar så stor hänsyn just till de synpunkter som framförts av det enskilda näringslivet.

I propositionen finns upptagna två slag av konkurrensbegränsningar, som är belagda med tvingande bestämmelser. Det gäller bruttopriser och anbudskarteller. Jag har sökt att i medkammaren skildra varför man härvidlag har intagit den ståndpunkt man gjort från regeringens sida. Man sade sig att dessa båda former av konkurrensbegränsning är så stötande, att det är föga troligt att det finns någon som kan försvara dem. När man står här i kammaren och talar om bruttopriser får jag närmast det intrycket, att man talar om riktpriser. Bruttoprissättningen med-

för, att om en företagare underskrider detta pris blir han avstängd från leverans. Han förlorar således friheten att bedöma sina egna kostnader. Han får inte alls någon stimulans att pressa sina kostnader genom att vinna fler kunder, genom att tala om att han driver sin butik så billigt, ty då får han inga varor.

När herr Nygren försvarar bruttoprissättningen har han tydligen en annan uppfattning än flertalet av de företrädare för det enskilda näringslivet, som jag har träffat under den senaste tiden. Dessa har enstämmigt förklarat, att man inte längre tillämpar bruttoprissättning. Man tillämpar inte någon avstängning om man bryter mot bruttoprissättningen. Det är ett förgånget skede. Men här uppträder herr Nygren till försvar för dessa rena bruttopriser.

Jag vill tillägga, herr talman, att riktpriserna är någonting helt annat. Där ges det möjlighet för den enskilde att underskrida de fastställda priserna, men han får inte överskrida dem. Dessa priser är alltså av helt annan karaktär.

Jag behöver inte offra många ord på den andra delen av de konkurrensbegränsande åtgärderna som är förbjudna, nämligen anbudskartellerna. Det har väl framgått klart och tydligt, att det inte är så värst många som vill försvara denna som jag tycker utomordentligt stötande företeelse inom vårt ekonomiska liv.

Man har dessutom förfarit så pass varsamt vid utformandet av denna lagstiftning, att i den mån det kan visas att den eventuella förekomsten av dessa två slag av konkurrensbindningar inte har samhällsskadlig verkan kan man få dispens ifrån förbudet. Denna anordning har jag trots innebära att man kan nå tämligen snabba resultat.

Nu har det visserligen sagts i första kammaren, att regeringen inte bara skall söka snabba resultat utan också de bästa resultaten. Till det vill jag bara foga den kommentaren att vi, som

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

hyser den meningen att det är ofrånkomligt med ingripanden från statsmakternas sida emot konkurrensbegränsning i dess olika former, har nog den bestämda uppfattningen, att om man kan begränsa näringsfrihetsrådets arbete till att avse dispenser från bruttopriser och anbudskarteller, blir den arbetsuppgiften relativt ringa i förhållande till det arbete rådet skulle få om inte dessa förbud hade funnits. Därmed ges också möjlighet för denna myndighet att på ett helt annat sätt ägna tid åt det stora och omfattande problem, som ligger i kartellerna och liknande konkurrensbegränsningar. Det är därför jag har trott att man gagnar det hela bäst med denna utformning.

Både herr Cassel och herr Edström har här sagt, att det är så lätt att kringgå dessa båda förbud och att det finns så många metoder att använda för att nå samma resultat. Herr Edström trodde för sin del att det inte finns någon företagare eller affärsman, som inte kan upptäcka dessa möjligheter. Ja, det tyder på att man har — om det är så illa ställt — en benägenhet att på ett otillbörligt sätt utnyttja en organiserad maktställning. Det var ju detta vi skulle försöka komma åt, och jag beklagar livligt om man fortfarande har en dylik mentalitet. Vi hade verkligen trott att man med denna lagstiftning skulle stödja de krafter inom det fria näringslivet som vill en sanering, en sanering av det slag som herr Edström också förklarade i längden bli bäst för näringslivet självt liksom för konsumenterna och allmänheten.

Det har givits många exempel på hur befängt denna lagstiftning kommer att verka. Man anför alla möjliga exempel, och man talar bland annat om att denna lagstiftning inte kommer att möjliggöra att man tar den hänsyn, som i vissa fall skulle vara behövlig. Det är klart att det kanske ligger taktik i att man inte talar om de stora företagen, utan att man helst hänvisar

till en företagare, som inte har några anställda eller kanske har en eller två anställda, och säger: Nog är det bra hårt att denne skomakare, som sysslar med reparationer och kanske inte har högre lön än sina anställda eller sin anställda, skall behöva komma under denna lagstiftning. Jag vill då erinra om att endast om det är kartellavtal, som är så konstruerade att de på ett otillbörligt sätt gynnar vederbörande, skall de drabbas av lagbestämmelsen. Det är klart att det skall finnas plats för att ta hänsyn till sociala skäl, men man har också att väga det allmänna intresset, och det är därför jag i propositionen har sagt att man får fara varsamst fram när man tillämpar dessa bestämmelser. I propositionen har jag nästan systematiskt intagit den ståndpunkten, att detta nya näringsfrihetsråd skall få största möjliga frihet och därmed också få utforma dessa tillämpningsbestämmelser på det bästa sättet.

Det finns åtskilliga andra ting som man nu har anfört. Exempelvis har man sagt, att det ju helt strider emot lagstiftningens anda, att staten genom tobaksmonopolet tillämpar bruttopriser vid försäljning av tobak. Ja, det är riktigt. Nu kanske det inte har samhällsskadlig verkan på samma sätt som andra bruttopriser. Det är lika säkert att själva bruttoprissättningen uppkommit därför att man tagit sociala hänsyn till utövarna, alltså tobakshandlarna. Men jag vill erinra om att det pågår en utredning, i vars direktiv man har skrivit in att det bör undersökas, om inte tobaksmonopolet bör gå ifrån den bruttoprissättning man nu tillämpar, och längre kan vi inte komma för tillfället. Det är alltså så, att man undersöker möjligheterna att komma ifrån denna bruttoprissättning, som kommit till, så långt jag har uppfattat det, därför att man vill skydda dessa tobakshandlare och alltså vill ta sociala hänsyn i ett visst givet läge.

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

Nu säger herr Cassel, att vad som är riktigt i dag kanske är oriktigt i morgon; det har givits många exempel på det. Men när herr Cassel tar ett exempel för att bevisa sitt påstående, hämtar han det från en utredning på 1930-talet, som sysslade med frågor om avsättningsförhållanden o. dyl. och kom fram till att det kanske vore rimligt med en viss bindning i karteller. Det var emellertid fråga om karteller med offentlig insyn och samhällsnyttiga karteller som skulle öka avsättningen, och det var inte enskilda som skulle bestämma hur kartellerna skulle utformas. Det är ju en helt annan sak. Nu passade också herr Cassel på att säga, att hans parti tog avstånd från hela detta kommittébetänkande, eftersom det hade långtgående konsekvenser. Jag skulle tro att herr Cassel var angelägen att erinra om det. Jag vet inte precis vad det var fråga om för utredning, men jag frågade herr Severin, som sades vara ledamot av kommittén, och han gav mig dessa besked. Jag tycker alltså inte att det exempel herr Cassel åberopade var så lyckat i detta sammanhang.

Herr Cassel ställde en direkt fråga till mig, hur jag ser på utskottets skrivning om nyetableringskontrollen. Jag har närmast fått den uppfattningne, att det bara föreligger en skenbar motsättning, eftersom utskottet säger att det i allt väsentligt tillstyrker propositionen. Det finns kanske en liten nyansskillnad därför att utskottet i sin skrivning har velat ta hänsyn till olika omständigheter, kanske föreliggande motioner, och det händer ju ofta att en skrivning från ett riksdagsutskott uppvisar nyansskillnader gentemot propositionen. Jag har emellertid inte funnit, att man skall tolka utlåtandet som om det skulle uttrycka väsentligen någonting annat än det som sägs i propositionen.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att man med denna lagstiftning naturligtvis löper en viss risk att miss-

lyckas och inte nå det syfte, som man har trott sig kunna nå. Det innebär då att man har bedömt läget felaktigt och att det besked man har fått från näringslivet inte skulle ha den tyngd och hållfasthet, som man har trott att det samma skulle ha. Om ett dylikt misslyckande måste inregistreras sedan denna lag har varit i kraft ett par år, finner jag det i och för sig vara beklagligt.

Från oppositionen har det sagts, att denna lagstiftning bara är en oskyldig början, på vilken man lockar ut näringslivet, och sedan kommer den verkligt genomgripande lagstiftningen. Detta är väl att se spöken på ljusan dag. Till herr Nygren liksom de andra som hyser denna uppfattning vill jag gärna säga, att om näringslivet nu får chansen att undre sådana former som är skisserade i propositionen förhandla om dessa ting, har det möjlighet att med argumentering och dokumentering bevisa, att de gällande konkurrensbegränsningarna inte är av samhällsskadlig karaktär. Om näringslivet inte kan övertyga om den saken utan måste erkänna att dessa bindningar har en skadlig verkan och näringsfrihetsrådet ger denna mening till känna men vederbörande företagare som står för kartellen eller bindningen inte böjer sig för rådets utslag, anser jag att åtskilligt tyder på att statsmakterna och allmänheten inte kommer att nöja sig med det beskedet, utan då kommer de att av en allmän opinion tvingas ta nya steg framåt, och då blir det säkerligen tvångsbestämmelser. Det borde vara en angelägen uppgift för alla dem, som menar att konkurrensen har en mission att fylla, att visa att utvecklingen inte blir den jag senast har skildrat. Det är min livliga förhoppning att det skall vara möjligt att under dessa former finna så tillfredsställande lösningar, att vi kan uppnå resultat utan att behöva införa alltför många tvingande bestämmelser. Jag vill därför uttala min till-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

fredsställelse om kammaren följer andra lagutskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr CASSEL (h) kort genmåle: Herr talman! Jag förstår att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet kan känna sig en aning bitter när han råkar ut för kritik i den situation, då han tycker sig ha gjort sitt allra bästa för att få fram en frivillig överenskomelse. Jag tror också på statsrådets uppriktiga önskan om samförstånd med näringslivet. Men, herr statsråd, det kan inte bli tal om förhandlingar mellan två parter som inte är jämbördiga. Näringslivet kan inte sätta hårt mot hårt när det kallas till förhandlingsbordet. Det är staten ensam som bestämmer innehållet i lagstiftningen, och näringslivet har bara att rätta sig efter den lagstiftningen. Därför är näringslivets förhandlare inte fria, när de kommer till förhandlingsbordet. De kan inte tala och agera annat än under trycket av den känslan att om de inte accepterar, så får de en ännu besvärligare lagstiftning än de skulle kunna få på förhandlingens väg. Ett sådant accepterande under hot om någonting som innebär, jag vill inte säga trängande fara, men dock en hårdare bindning än man möjligen skulle kunna förhandla sig till, är ingalunda detsamma som en frivillig uppgörelse.

Det kan inte hjälpas, att riksdagen, åtminstone riksdagens opposition, känner sig en aning satt ur spel och kommer att tänka litet grand på de deviser, som under karolinska enväldet brukade stå på grindstolparna: I herremän faren icke så fort, vad göras skall är allaredan gjort. Detta om sättet för tillkomsten.

Herr SJÖLIN (fp): Herr talman! Jag tänker inskränka mig till att anföra några synpunkter i anslutning till mo-

tion nr 490. Min motion syftade till att inom den nya lagens ram ge olika hantverkargrupper en organisatorisk möjlighet att under sund konkurrens skydda sitt yrke. Jag hänvisade därvid till det danska licitationsförfarandet.

Som jag framhöll i motionen torde det nämligen vara otvivelaktigt att en hänsynslös och osund konkurrens i dessa fall leder till förhållanden, som ur samhällsekonomiska synpunkter måste betecknas som otillfredsställande. Vad man enligt min mening då borde sträva efter var att garantera en fri konkurrens men samtidigt skapa förutsättningar för en fullgod pris- och kvalitetskombination.

Man kan inte komma ifrån att beställarna-köparna i dessa fall mycket ofta har en betydligt starkare ställning än säljarna-leverantörerna. Vad som hindrar den fria prisbildningen är att köparna i förhållande till säljarna har en ställning, som faktiskt kan jämföras med ett köparmonopol. Köparna behöver nämligen inte inbördes konkurrera som i andra fall. Det är då naturligt, att man från hantverkarnas sida organisatoriskt vidtagit motåtgärder.

Vid avvägningen av de olika intressena har det därvid synt mig som om den föreslagna lagstiftningen i 3 § något ensidigt slog ned på hantverksgruppernas i och för sig naturliga strävan att skydda sig och sitt yrke. Jag hade då tänkt mig att man på något sätt skulle i lagen bereda möjlighet till ett anbuds-förfarande under näringsfrihetsrådets överinseende i enlighet med vad som skett i Danmark genom det s. k. licitationsförfarandet.

Det förefaller mig som om utskottet i princip skulle vara ense med mig när det i sitt utlåtande påvisar, att det föreligger viss möjlighet att utan ändring i 3 och 4 §§ tillämpa ett förfarande liknande det danska licitations-systemet. Detta skulle då ske på så sätt, att företagarna inom viss bransch träffade avtal om ett sådant förfarande,

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

varvid man dock hade att tillse, att avtalen utformades så, att de uteslöte varje möjlighet till samråd och samverkan i prishänseende före anbudets avgivande. Däremot synes det mig ur alla synpunkter lämpligt, och jag utgår ifrån att det även är utskottets mening, att de som skall delta i en licitation, d. v. s. avge anbud, på förhand samlas till ett möte för att t. ex. vid en byggnation överlägga om ritningar, beskrivningar och de allmänna och speciella förutsättningarna för anbudet. Givetvis kan det inte tillåtas att även priset då diskuteras. Ett dylikt sammanträde före anbudens avlämnande är nämligen synnerligen lämpligt, även ur beställarens synpunkt för att tillförsäkra denne anbud som baserats på samma förutsättningar. Självklart är, att beställaren måste tillförsäkras rätt att vara närvarande vid dessa sammankomster och delta i vad man skulle kunna kalla för hyfsningen av anbudsekvationen.

Är man överens om att hantverkarna kan ordna sina angelägenheter på detta sätt och att det överensstämmer med den föreslagna lagen, har jag för min del intet att invända. Jag har då nått motionens syfte: licitation godtas och förfarandet ställes även indirekt under näringsfrihetsrådets kontroll.

Till slut skulle jag endast vilja uttala den förhoppningen, att de kommunala myndigheterna, som ju för närvarande inom byggnadsbranschen är de stora och dominerande beställarna, kommer att anlita licitationsförfarandet om de olika hantverkargrupperna ordna sina angelägenheter på det sätt, som jag skisserat. Det skulle säkerligen vara olyckligt, om man på detta håll sökte utnyttja sin monopolställning till att spekulera i en eventuell tillfällig vinst baserad på illojal konkurrens. Denna vinst skulle säkert i det långa loppet komma att visa sig rätt så dyrköpt.

Herr MUNKTELL (h): Herr talman! Efter att så många synpunkter fram-

förts på frågan, kan jag fatta mig kort. Jag skall ta upp ett par saker, som inte har berörts förut.

Jag skulle först vilja beröra det s. k. monopolistfallet. Detta karakteriseras enligt lagtexten av att »en företagare eller en till följd av gemensamma ägareintressen sammanhållen grupp av företagare inom en viss näringsgren svarar för en väsentlig del av företagsamheten i landet eller del av landet». Går man närmare till motiven, finner man, att departementschefen övervägt, att ensamföretagaren borde svara för en övervägande del av omsättningen men att han stannat vid att redan om en företagare eller företagargrupp svarar för 40 procent av omsättningen måste man räkna med att han till följd av »teknisk och kommersiell överlägsenhet eller andra omständigheter intar en ställning av så dominerande natur att förhandlingar bör kunna påkallas». Det förtjänar särskilt att uppmärksammas, att detta icke behöver gälla omsättningen i hela landet. Det betonas uttryckligen att förhandling bör kunna påkallas också då monopolsituationen gäller del av landet, t. ex. ett landskap eller ett län.

Först och främst vill jag säga att man här använder beteckningen monopol i en mycket vidare bemärkelse än vid vanligt språkbruk. Detta måste betecknas som felaktigt särskilt som ordet »monopol» i det allmänna medvetandet har så att säga en belastning. Den nedläggande innebörd, som ordet otvivelaktigt hos stora befolkningsgrupper har, kommer därmed att drabba många som i realiteten icke alls är monopolister.

Förhållandet är ju helt enkelt det att om ett företag genom skickliga tillverkningsmetoder, hög kvalitet, god service o. s. v. lyckas tillvinna sig en stark ställning på marknaden, så betecknas resultatet som monopolism, oavsett om prissättningen är skälig eller ej. Jag vill här erinra om det enhälliga uttalandet i utredningen om ekonomisk efterkrigsplanering hösten 1945. Där sägs orda-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

grant att »kommissionen vill starkt understryka att förekomsten av organiserad samverkan mellan företag eller av företag med monopolistisk ställning på marknaden icke i och för sig är en anledning till ingrepp från samhällets sida. Tvärtom», säger kommissionen, »kan en samverkan eller en sammanslagning av smärre företag till större enheter i vissa fall vara en förutsättning för en rationalisering av produktion och distribution.» Då är det väl minst sagt egendomligt att om en företagare, i fri konkurrens och utan att vidtaga konkurrensbegränsande åtgärder, till följd av att han är tekniskt skickligare och kommersiellt duktigare har lyckats komma upp till 40 procent av omsättningen i en del av landet, då skall han a priori anses utöva konkurrensbegränsning, som ifrågasättes vara skadlig. Det är uppenbart att en sådan regel måste verka hämmande på initiativkraft och handlingsvilja.

Herr Nilsson i Göteborg betonade starkt att det låg i konsumenternas intresse att man fick fram effektiva och kommersiellt och tekniskt skickliga företag för att på det sättet få billiga och bra produkter.

Jag skall också ta upp ett par mera rättsligt betonade synpunkter. Jag erinrar då först om att det finns fall, där man uttryckligen accepterar konkurrensbegränsningar framför allt på arbetsmarknaden. Att man undantagit arbetsmarknadens parter från lagförslaget motiveras ju bland annat särskilt med det förhållandet att två s. k. lika-berättigade parter här står emot varandra. Men detta resonemang är mycket vilseledande. Det som väsentligen åstadkommer konkurrensbegränsningarna på avtalsmarknaden är ingalunda avtalen mellan arbetsmarknadens parter, utan konkurrensbegränsningarna har ju redan uppstått genom de avtal, som träffas mellan individerna i de olika lägren. Det är arbetsgivarnas inbördes överenskommelse att endast kol-

lektivt träffa avtal om lönerna, som skapar konkurrensbegränsningen på deras sida, och det är avtalet mellan arbetarna inbördes att endast kollektivt utbjuda sin arbetskraft som konstituerar deras konkurrensbegränsning.

Med det nu sagda har jag givetvis icke pläderat för någon lagstiftning på detta område. Jag vill endast konstatera, i anslutning till vad herr Nygren sade, att man tillämpar helt olika betraktelsesätt på likartade företeelser endast därför att de uppträder på skilda områden av samhällslivet och till synes i olika former.

När jag säger likartade företeelser vill jag i anslutning till ett av herr Edströms exempel erinra om att även från ledande teoretiskt socialdemokratiskt håll har klart sagts ifrån att det inte finns någon principiell skillnad mellan, som Nils Karleby sagt, å ena sidan »en sammanslutning mellan självständiga skomakeriädkare i syfte att hålla enhetliga priser» och å andra sidan »en fackförening som genom avtal fastställer enhetliga löner inom ett yrke». Det sägs klart ifrån att det är ingen principiell skillnad. Det kan inte vara fråga om annat än att om man i legalt hänseende behandlar likartade företeelser olika, råkar principen om medborgarnas likhet inför lagen i fara.

Jag skulle också ur mera rättslig synpunkt vilja påpeka, hur oerhört lösligt och diffust denna lag är skriven. Vid beskrivningen av t. ex. monopolistfallen talas det om en väsentlig del av omsättningen i en del av landet. Väsentlig skall då vara 40 procent. Varför skall det vara 40 procent? Det är oerhört godtyckligt. Vad är en del av landet utöver ett landskap eller ett län? Det hela är mycket diffust och måste bli mycket svårt att tillämpa, i varje fall att tillämpa konsekvent.

Handelsministern talade t. ex. om hur det skulle ställa sig för t. ex. skomakerifabrikanter. Först om de på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverka-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

de prisbildningen skulle man ingripa. Detta uttryck att det »på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prisbildningen», är ju så oerhört lösligt, och det måste ge utrymme för mycket, mycket olika tillämpningar.

En annan hithörande synpunkt är att enligt propositionen skall näringsfrihetsrådets beslut att vägra dispens från sådana generella förbud inte kunna överklagas. Enligt nyetableringssakkunnigas betänkande skulle nämndens beslut kunna hänskjutas till regeringsrätten för prövning. Det är uppenbart att det ur rättssäkerhetssynpunkt måste vara farligt med ett administrativt organ, vars beslut inte alls kan överklagas. Jag skall inte här ta upp tiden med ytterligare exemplifiering ur den diffusa lagtexten, men nog måste man medge att det ligger mycket i vad som sagts därom att en allmän osäkerhet på detta sätt lätt kan uppkomma inom företagarvärlden. Detta kan inte vara till nytta för effektiv produktion och vilja till nya initiativ. Det hade säkerligen varit mycket bättre om sådana här ärenden kunnat handläggas av allmän domstol eller specialdomstol, så att man varit tryggad för en lagtillämpning, som varit oberoende av politiska och ekonomiska konjunkturen.

Jag tror att det ur principiella synpunkter varit lyckligt med en mera ingående utredning inte minst av rätts-säkerhetsproblemet, men som frågan ligger till i kväll ber jag, herr talman, att med samma motivering som herr Nygren få instämma i hans yrkande.

Herr ÅQVIST (fp): Herr talman! När man tar del av innehållet i propositionen nr 103 med förslag till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet och det utskottsutlåtande vi nu har att behandla, får man en känsla av hur svårt det är att på den praktiska verkligheten tillämpa en sak, som fått den

ekonomiska vetenskapens stämpel om godkännande över sig. Man talar om näringslivet och tar det som ett enda begrepp, men ändå inrymmer detta begrepp en hel del företag från de allra största ner till de minsta, ja, ända ner till sådana företag som drivs av en enda person. Det blir ju under sådana förhållanden en hel del gränsfall, som måste bli mycket svåra att klara upp med en lagstiftning sådan som denna. Och det är väl, förmodar jag, i känslan av att man får gå varsamt fram som departementschefen bibehållit idén om näringsfrihetsrådet, som skulle få i sin makt att förhandla och i mycket stor utsträckning laga efter lägligheten. Jag skall be att få återkomma till detta litet längre fram.

Emellertid skulle jag först vilja klara upp en sak, nämligen frågan om anbudskartellerna. Jag tror inte att jag blottar någon hemlighet om jag säger, att åtminstone inom den del av näringslivet, som fått lov att bygga och blivit utsatt för dessa karteller, har man sett med mycket skeptiska ögon och känt en stigande irritation när man funnit att de anbud, som man trodde man infordrat från de fria företagen enskilt, från början varit en överenskommelse. Det är klart att även beträffande detta område det kan finnas vissa gränsfall utav samarbete som kan innebära väsentliga besparingar, men i det stora hela tror jag att vi kan vara ense om att systemet med anbudskarteller är av ondo. Det har inte heller såvitt jag kan förstå rört sig så mycket om den frågan i dagens diskussion. Allmänheten kommer ju för övrigt inte så mycket i kontakt med dessa former av konjunkturbegränsning utan mera med de former som går under benämningen bruttopriser.

Såvitt jag känner till och förstår är bruttoprissystemet till stor del en produkt av den moderna förpackningsindustrin; i vart fall har denna

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

industri på ett avgörande sätt medverkat till bruttoprissystemets utbredning. Om man skall ge sig in på en värdering härvidlag är det ju uppenbart, att någon större konkurrens inom distributionen knappast kan möjliggöras om man upprätthåller bruttoprissystemet. Ur konsumentsynpunkt får man väl säga, att det ändå verkar konserverande på vissa marginaler eftersom marginalerna är fastställda. Över huvud taget kan detta system hindra rationalisering inom detaljhandeln. Förbudet mot bruttopriser kommer därför såvitt jag kan förstå att under alla förhållanden leda till lägre priser, men man kommer dessutom att få se andra verkningar av detta förbud, som man kanske inte har tänkt sig. Det är onekligen så att om marginalerna går ned, kommer detta att gå ut över vissa distributörer, och dessa distributörer är i regel de små; det blir alltså de som kommer att få sitta emellan.

Det råder givetvis en viss övertro, ja, jag skulle vilja säga en viss vidskepelse i fråga om skadeverkningarna av detta system. Det är väl ingen som tror att om inte bruttoprissystemet rått på rökverk skulle någon person sprungit långa vägar till en järnvägsstation för att köpa cigaretter något öre billigare än i boden bredvid. På samma sätt är det med en hel del kemiska artiklar såsom tvål och tandkräm och liknande saker, som numera tillhandahålls i olika affärer, ty det är väl ingen som tror, att husmödrar skulle springa benen av sig för att tjäna en tioöring här eller där.

Jag sade att ett upphävande av bruttoprissystemet förmodligen kommer att medföra lägre priser för konsumenterna, och det är givetvis av den orsaken man föreslagit det. Men människorna här i landet är ju inte bara konsumenter. De är också producenter, och det är givet att det som jag vill kalla för de sociala verkningarna av ett upphävande av bruttoprissystemet kommer

att gå ut över de mindre distributörerna. Jag råkar själv vara verksam i ett företag, som till stor del arbetar inom distributionen, och jag måste därför säga, att nog kommer de större distributörerna att klara sig. De har alltid möjligheter att själva sätta sina priser enhetligt och att annonsera på ett helt annat sätt än vad den enskilde företagaren kan göra. Det föreligger givetvis stor skillnad mellan olika enskilda distributörer. Det är stor skillnad mellan ett större varuhus i Stockholm och smärre handlande i landsorten. De stora distributörerna kan annonsera, och det är det som gör verkan, när det gäller att få varorna kända och förmedlade.

För min del har jag den uppfattningen, att den annonsering om riktpriiser som vissa fabrikanter kan göra, aldrig kommer att bli lika effektiv som en direkt annonsering om ett bestämt utförsäljningspris. När det gäller riktpriis, finns det stora tillfällen för fabrikanter med egen detaljförsäljning och möjligheter att själva bestämma utförsäljningspriserna att genom olika prispolitiska åtgärder förekomma den annonsering och den reklam, som övriga företagare gör, vilka icke befinner sig i samma goda situation. Det skulle därför inte förvåna mig, om vi framdeles får ett visst socialt problem på detta område att klara upp, och det är kanske i känsla härav som handelsministern är så försiktig, när det t. ex. gäller borttagande av den statliga bruttoprissättningen på tobaksvaror. Här är som bekant stadgat straff för sådant, vars motsats inom den enskilda företagsamheten kan komma att bli bestraffad.

Kanske kan man genom det inrättade näringsfrihetsrådet komma till rätta med förhållandena härvidlag. Jag skulle tro, att om detta råd — där ordföranden uppenbarligen kommer att ha stort inflytande — sammansättes av lämpligt, kunnigt och klokt folk, finns

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

det utsikter för att man skall kunna undvika de sociala svårigheter och vådor, som eventuellt kan följa med ett ovillkorligt förbud mot bruttoprissättning.

Det är ett par andra observationer man har anledning göra vid genomläsningen av utskottets utlåtande. Innan utskottsutlåtandet kom, rådde stor tveksamhet om hur försäljning i kommission över huvud taget skulle komma att bedömas. Nu har utskottet avgivit sitt utlåtande, som inte ger rum för några tvivel i det avseendet. Det skulle ju också ha varit ganska underligt, om man kunnat göra ett så kraftigt ingrepp i äganderätten, som det måste innebära att förbjuda en ägare att själv bestämma utförsäljningspriset på en vara.

I ett par väckta motioner hade man tagit upp denna fråga, när det gäller försäljning av tidningar och böcker, och som utskottet nu svarat i sitt utlåtande skulle innebörden vara, att försäljning i kommission är undantagen från det förbud mot bruttoprissättning, som lagen innehåller. Nu är givetvis kommissionsförsäljningen inte så betydelsefull, när det gäller andra områden, som beträffande tidningar och böcker, men jag vill dock påpeka, att den icke är alldeles obetydlig. Under vissa perioder, t. ex. när det råder kapitalknapphet, har den tvärtom väsentlig betydelse.

En annan reflexion som man gör gäller frågan om departementschefens inställning till den statliga jordbruksregleringen. Man har ju väntat att den saken skulle komma att vålla speciella svårigheter, och man var därför ganska spänd på hur den frågan skulle klaras. Man får därvidlag till livs en del rätt lustiga formuleringar, som påminner något om vad en berömd statsrättslärare i Uppsala förkunnade för ett 30-tal år sedan. Man får t. ex. läsa följande i reservationen till sakkunnigbetänkandet: »Jordbruksföreningarna fyller of-

fentligträttsliga funktioner vid sidan av privaträttsliga.» Departementschefen är själv inte så mycket sämre, när han meddelar, »att den statliga jordbruksregleringen är ej otillbörligt prishöjande, eftersom den avser att skydda samhällseliga intressen även med risk av högre priser». Här har tydligen omsorgen om konsumenternas intressen plötsligt fått vika för samhällets, och det är inte utan att man för sig själv ser alla de konsument, som nyss varit föremål för så mycken omsorg, plötsligt borttrollade.

Ett sådant resonemang som att jordbruksregleringen skulle vara undantagen bara därför att den har en viss statlig karaktär kan man knappast vara med om. Om det är olämpligt med bruttoprissystem över huvud taget, därför att det motverkar konkurrens, så blir inte saken bättre av att sådana bruttopriser uppehålls med något slags statlig sanktion eller statlig medverkan. På ett sådant område får man nog betrakta staten som en privatperson, som inte får anlägga några andra och för sig fördelaktigare synpunkter än vad de enskilda får göra. Framför allt får naturligtvis inte staten begära att få inta någon undantagsställning.

Principen om likhet inför lagen bör gälla på detta område och inte någon slags princip »the king can do no wrong» när det gäller statens uppträdande på det privaträttsliga området. Den har inte varit godtagen i Sverige förut och bör inte få gälla på ett område som detta.

Detta, herr talman, är bara några spridda reflexioner som jag tycker jag haft anledning att göra vid genomgången av detta ärende. En del av dessa synpunkter återfinns i den reservation, som herr Jacobsson i Igelsbo m. fl. har avgivit; en del andra återfinns inte. Med dessa ord, herr talman, ber jag emellertid få ansluta mig till dem som yrkat bifall till denna reservation.

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

Herr JACOBSSON i Igelsbo (fp): Herr talman! Då jag jämte ett par ledamöter av andra lagutskottet har fogat en reservation till utskottets utlåtande skall jag be att få säga några ord.

Det har redan tidigare i debatten omvittnats, att då det har gällt konkurrensbegränsande åtgärder, som vi anser vara otillbörliga och skadliga, så är detta ett mycket besvärligt område att lagstiftningsvägen reglera. Det föreliggande lagförslaget innebär att vissa åtgärder kan vidtagas mot konkurrensbegränsning inom näringslivet. Sådana är bland andra förbud mot det s. k. bruttoprissystemet och anbudskartellerna.

Den politiska meningsriktning som jag tillhör har ansett sig böra godta dessa båda generella förbud likaväl som vi godtar att ett näringsfrihetsråd inrättas för att motverka övriga konkurrensbegränsande åtgärder. I motioner från folkpartihåll har framhållits att, på grund av att monopolutredningsbyrån inte blivit utbyggd på det sätt som ursprungligen avsetts, har byrån inte kunnat fullgöra sina åligganden i den utsträckning som 1946 års lag förutsatte. Ett bättre underlag för bedömning av konkurrensbegränsningarnas verkningar skulle eljest nu ha kunnat föreligga.

Den fria konkurrensen är en generell verkande, reglerande mekanism av utomordentlig betydelse för det ekonomiska livet, och konkurrensen är i sig själv en betydande garanti för att ekonomiska former försvinner ur näringslivet och att en självförnyelse äger rum. Det nu framlagda förslaget skiljer sig från det av nyetableringssakkunniga framlagda bland annat därutinnan, att nyetableringssakkunniga velat ge näringsfrihetsrådet både dömande och förhandlande funktioner; det föreliggande förslaget ger rådet endast förhandlande funktion. Vi anser att det därför bör kunna godtagas.

Emellertid anser vi att den föreslagna

lagstiftningen bör begränsas till viss tid. Vi föreslår i reservationen att den bör gälla endast till och med den 31 december 1958. Man skulle under denna tid ha vunnit de erfarenheter som är erforderliga för att bedöma, huruvida lagens verkningar varit sådana som man velat vinna.

I folkpartimotionerna framhålles att det inom vissa branscher kan finnas skäl för en kompetensprövning när det gäller nya företag inom t. ex. detaljhandeln och framför allt inom hantverket. Den nyetableringskontroll det här är fråga om gäller inte behovet av nya företag utan endast en viss prövning av kompetensen vid bedömningen av här åsyftade områden i sådana fall, där eljest förluster och sämre service kan befaras. Vi anser naturligtvis att näringsfrihetens princip så långt som möjligt bör upprätthållas, men vi anser det inte strida däremot, att behovet av kompetens för rörelseidkare inom vissa näringsgrenar beaktas. Genom att näringsfrihetsrådet finns bör man kunna vara trygg för att kompetensprövningen inte missbrukas.

Det har tidigare påpekats här, och nu senast av herr Åqvist, att man åberopar att vissa statliga regleringar i och för sig fört med sig konkurrensbegränsande åtgärder och sålunda inte skulle bli föremål för näringsfrihetsrådets insyn. Från folkpartiets sida kan vi inte godtaga en sådan uppfattning, utan vi anser att det bör vara näringsfrihetsrådets uppgift att granska alla konkurrensbegränsande åtgärder och därvid se efter, huruvida de verkligen är be- tingade av vad staten har bestämt rörande statliga regleringar.

Vi har framhållit att det inte kan vara förenligt med en opartisk inställning, om det allmänna utan vidare skulle förutsätta att konkurrensbegränsningarna har ett sådant samband med statliga regleringar att de, som departementschefen säger, i flertalet fall skulle betraktas som en ofrånkomlig konse-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

kvens av den statliga regleringen och därför i praktiken undantas från övervakning. Den allmänna principen om likhet inför lagen, som är av grundläggande betydelse för vår samhällsbyggnad, måste respekteras och utgöra en grundval för näringsfrihetsrådets verksamhet.

Till detta, herr talman, skulle jag endast vilja lägga att det givetvis finns organisationer, som är till för att upprätthålla vissa grupperas sociala och ekonomiska standard, och de bör kunna tolereras. Vi har ju hela arbetsmarknaden, och vi får tänka oss att det är berättigat att såväl jordbrukare som hantverkare och fiskare bör kunna få sammansluta sig för att behålla en rimlig social och ekonomisk standard.

Herr talman! Med vad jag här har sagt tillåter jag mig att yrka bifall till reservationen nr IV, som är avgiven av mig själv samt herr Sunne och fru Sandström.

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! När man åhört denna diskussion skulle man väl kunna säga, att den varit variationer på ett tema, nämligen deklarationen att man vill ha konkurrens och frihandel. Men man har ändå haft en känsla av att grundtonen i de olika anförandena liksom inte har passerat in.

Som anhängare av en fri konkurrens i detta land får jag beklaga att läget inom vissa delar av handeln är sådant, att vi tvingas till en lagstiftning — det skulle ha varit önskvärt att man sluppit ifrån det. Lagens syfte är ju att skydda den svagare parten, konsumenterna, och det är näringslivet självt som tvingat fram lagstiftningsåtgärder genom att inte ta hänsyn till de olika intressen som man i detta sammanhang får lov att tänka på.

Den svenska Kooperationen har brutit mycket av monopol tendenser och — man får väl säga så — osund handel i detta land, men Kooperationens omfatt-

ning är tyvärr inte så stor, att den kunnat verka fullt ut på alla områden.

Då det gäller själva den princip man här har diskuterat och då man talat om den skadliga konkurrensbegränsningen inom det fria näringslivet och inom statlig verksamhet vill jag deklarera, att jag anser det vara självklart att när man nu vidtar en lagstiftning på detta område, så måste exempelvis den handel som bland annat här har påtalats — tobakshandeln — saneras. Tobakshandeln är i nuvarande situation en provkarta på alla de företeelser av skadlig konkurrensbegränsning som vi kan ha i vårt land. Därför anser jag det naturligt att vi nu, när finansministern tagit initiativ till en sanering av tobakshandeln — som man numera borde ändra namn på och kalla för diversehandel — hälsar detta med tillfredsställelse. Vi förutsätter att man verkligen sanerar tobakshandeln och får bort den värsta — jag skulle vilja använda ett mycket hårt ord, men jag får väl säga provkartan på hur man inte skall förfara inom handeln.

Sedan jag gjort denna deklaration vill jag, efter att ha åhört diskussionen här i kväll, säga några ord om högerns ställning. Det började med herr Cassel, som gjorde några vackra och sirliga utsvävningar men som när det gällde att försöka komma till rätta med de problem lagstiftningen avser gav intryck av att högern vill använda någon sorts moralisk upprustning för att få bukt med problemen.

Jag skulle till herrar Cassel, Nygren och Munktell bara vilja anföra att vi har haft så mycket tal om moralisk upprustning på det här området, att konsumenterna tyvärr inte kan vänta tills herrarna har upprustat moralen inom vissa kretsar i det här landet, ty skadorna blir för stora innan man hin- ner klara den uppgiften. När man tar till tvingande åtgärder beror det ju bara därpå, att om man inte bakom de åtgärder som skall vidtagas har möjlig-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

heter till ett rent förbud blir nog det hela ett slag i luften. Såsom statsrådet Ericsson här har framhållit är ju lagen mycket försiktigt hållen, och det är med särskild beräkning. Men när jag hörde herr Nygren tala hade jag en känsla av att man här har gått och trott för mycket på herrarnas goda vilja och moral och att det kanske hade varit önskvärt att man hade gått längre i det här sammanhanget. Herr Munktell kom i sitt anförande in på rättsfrågan, och jag förstår naturligtvis herr Munktells resonemang när han talar om likhet inför lagen m. m. Jag har läst herr Munktells böcker på det här området, och jag får ju förstå att det är naturligt att han skulle komma fram med den saken här, men likheten inför lagen kräver väl även att konsumenterna som utsätts för vissa mindre lämpliga åtgärder ifrån en producents sida, måste skyddas, och likheten inför lagen är väl i det avseendet sådan, att den skall gälla för näringslivet men den skall även gälla för konsumenterna. I det avseendet bör högern nog inte känna sig ha alltför rätt i det här sammanhanget.

Jag skall inte fortsätta denna diskussion. Jag får bara uttala den förhoppningen, att den lagstiftning som här föreligger skall göra det möjligt för oss att komma till rätta med problemen och skall vara en allvarlig tankeställare.

På en punkt har jag anfört en avvikande mening, och jag vill säga varför. Inom näringsfrihetsrådet skall vi ju ha en ordförande och en vice ordförande som skall vara lagfarna, lagkunniga och i domarvärv erfarna, som det sägs, men utöver detta skall vi enligt fjortonde paragrafen ha en ombudsman, och Kungl. Maj:t föreslår att Konungen för viss tid skall förordna en ombudsman för näringsfrihetsfrågor. Denne skall vara lagkunnig och i domarvärv erfaren. Men när det gäller de här frågorna måste det väl vara rik-

tigt och lämpligt att man mera trycker på att denne ombudsman skall ha kunighet i näringslivets olika förhållanden och kunna bedöma hur näringslivet och handeln fungerar. Därför har jag föreslagit att vi skulle tillmötesgå en motion vari det yrkas att vi skall ha en ombudsman med särskild insikt i näringslivets förhållanden. Jag vill bara påpeka att denna förändring inte utesluter att, om det finns en jurist med kunnighet i näringsförhållanden, denne skall ha möjlighet att få den här befattningen.

Jag tror också att man, när man ger sig in på en lagstiftning på det här området, inte skall tro att det i främsta rummet bara skall vara fråga om lagtolkningsfrågor. Det gäller här även andra för näringslivet viktiga områden, som måste bedömas ur annan än juridisk synpunkt.

Herr talman! Jag ber med det här att få yrka bifall till utskottets förslag med undantag för 14 §, där jag yrkar bifall till den av mig anförda reservationen.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp): Herr talman! Med hänsyn till den sena timman eller rättare sagt kanske den tidiga timman skall jag avstå ifrån att gå in på hela det komplex av frågor som döljer sig bakom det föreliggande lagförslaget och endast vidröra en enda punkt, som ligger mig särskilt varmt om hjärtat och där jag har en avvikande mening ifrån utskottets, nämligen frågan om bruttoprissystemet, så som det tillämpas.

Jag skall villigt erkänna att vissa former av bruttopriser försvårar en effektiv priskonkurrens inom detaljhandeln. Jag vill heller inte bestrida att orsakerna till att bruttopriser fått anhängare inom vissa branscher och grenar av detaljhandeln är att söka i det förhållandet, att även företagare inom enskild företagsamhet, enkannerligen detaljhandeln, vill söka en viss trygghet och mildra verkningarna av en rent

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

förödande priskonkurrens, som man särskilt under förkrigstiden hade led samma erfarenheter av. Detta inte sagt som ett försvar för alla bruttopriser, utan endast som en förklaring till bruttoprissystemets utveckling. Detta system måste alltså ses som en del av den totala svenska samhällsekonomin.

Men lika visst som att en del bruttoprissättning förlamar konkurrensen i sista ledet av distributionskedjan, lika fel måste det vara att generellt fördöma bruttopriserna i deras helhet. Man bör ej bortse från de allmänna fördelar som en prismärkt och prisannonserad vara kan ha för konsumenterna genom en ökad trygghet och genom att de slipper söka i olika affärer för att i de flesta fall till slut finna att man förlorar på gungorna vad man tjänar på karusellen. man slipper från känslan av överbetalning; detta ger affärsinnehavaren ett skydd mot prutning och det merarbete detta innebär vid försäljningen samt ger en ökad kvalitets- och servicekonkurrens.

Bruttoprissystemet har onekligen, såvitt jag förstår, många fördelar särskilt i branscher med ett rikt varusortiment. Enbart arbetet med kalkylation och prismärkning i dessa branscher skulle orsaka en betydande merbelastning och därmed förenade kostnader, som i det långa loppet drabbar konsumenterna. Särskilt vid ofta och hastigt inträdda prisförändringar belastas detaljhandeln onödigt hårt. I stället för att endast fabrikantledet behöver kalkylera varan får de tusentals försäljningsställena utföra detta vart för sig. Dessutom torde i stort sett konkurrensen bli hårdare för märkesvaror om brutto eller riktpriiser finns angivna, ty det finns väl ändå ytterst få varor, där icke någon konkurrerande fabrikation uppträder på marknaden. Det ligger givetvis, som här påpekats tidigare, i tillverkarnas eget intresse att priserna hålles nere vid lägsta tänkbara nivå, så att varan får största möjliga konkurrenskraft.

Många exempel kan framdragas då en firma annonserat en viss vara med fasta bruttopriser och det redan dagen efter uppträtt en annan firma med en likvärdig vara till billigare pris, vilket omedelbart nödgat den första firman att sänka sitt pris. Detta priskrig har sedan blivit orsaken till en viss prisnedgång över hela linjen på liknande varor.

Herr Nygren nämnde t. ex. från livsmedelsområdet, hur den genomsnittliga marginalen för ett bruttoprissatt märkesvarukaffe legat väsentligt under den genomsnittliga marginalen för kaffe. Det är för övrigt inom livsmedelsområdet icke ovanligt att man kan konstatera, att detaljhandelsavansen och därmed också priset är lägre för de riktpriissatta eller bruttopriissatta varorna än för de fria.

Jag kan vidare i detta sammanhang omnämna, att då möbelutredningen, vilken som ordförande hade en av dem som sysslat mer än de flesta med dessa problem, nämligen riksdagsledamoten Ulla Lindström, år 1947 avlämnade sitt betänkande, så fastslog utredningen »att skälen för en bruttoprissättning voro så vägande, att utredningen rekommenderade införande av bruttoprissättning på stapelvaror». Utredningen konstaterar vidare: »Ur konsument synpunkt måste en sådan prissättning vara att föredra.» Och så tillägger man: »Man vet att priset i varje fall har någon form av auktorisation, och den osäkerhet när det gäller priserna, som möbelköparen nu känner, skulle genom en bruttoprissättning minskas.»

Man menar givetvis inte att underskridandet av dessa bruttopriser skulle medföra avstängning, men de betraktas ändå som så fasta att de kan riksannonseras och tillämpas över hela landet. Utredningens förslag mynnade ut i att bruttoprissättning (d. v. s. att fabrikanten sätter ut möbels utförsäljningspris) genomföres, framför allt på s. k. stapelvaror. »Det kan antas», heter det, »att rationaliseringar i industrien

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

därigenom kommer konsumenterna till godo genom lägre pris i möbelhandeln.»

Ja, så lät det år 1947 i en statlig utredning med en expert som ordförande. Jag tror att det finns underlag för att vi redan nu bör vara inställda på att lagstiftningen på detta område icke blir så gammal. Uppfattningarna växlar, och denna sak har, även ur konsumenternas synpunkt, så många både för- och nackdelar att jag tror det vore lyckligast om frågan lades på is och finge ligga till sig.

Mot bruttoprissystemet anföres ofta att handels marginaler baseras på kostnadskalkyler, hämtade från sådana företag som har de högsta distributionskostnaderna. Jag har den erfarenheten från åtskilliga branscher att märkesvarorna som regel har den lägsta handelsmarginalen. Så snart en vara får en stor marknad finns det alltid någon konkurrerande tillverkare som pressar ned priset, och i de flesta fall blir det på bekostnad av handelsmarginalen. Denna betydelsefulla konkurrens skulle försvinna om bruttoprissystemet slopades.

I stora företag med omfattande butiksnät, många gånger uppbyggt på fabrikation, central upphandling och ett stort antal försäljningsställen, skulle enhetliga detaljhandelspriser vara till-lättna. Men om samma varor distribuerades genom fristående affärer, skulle icke en enhetlig prissättning få före-komma. Detta kan väl ändå inte vara riktigt.

Det gäller att inte generalisera vare sig i det ena eller andra fallet, då man skall bedöma bruttoprissättningens inverkan på prisbildningen. Man kan mycket väl, såsom jag här gjort, påvisa fall, då annonserade bruttopriser har haft en för konsumenterna gynnsam effekt på prisbildningen. Det synes mig emellertid som om övervägande skäl talade för bruttoprissystemet, och jag tror i varje fall att det är all anledning att betänka sig både en och två gånger,

innan man i denna del genomför den tilltänkta lagstiftningen. Ett förbud mot bruttopriser kan mycket lätt få en verkan som är rakt motsatt den avsedda.

Herr talman! Jag skall inte gå in på alla de aspekter som i övrigt kan anläggas på denna fråga. Jag har inte något yrkande, utan jag har endast velat framhålla de synpunkter på bruttoprissystemet som jag här anfört.

Herr STENBERG (fp): Herr talman! När jag har begärt ordet i detta ärende, har jag inte avsett att ta upp detsamma i hela dess vidd och ingå på alla de problem som sammanhänger med en lagstiftning på det svårbedömbara och komplicerade område som det här gäller. Därför lämnar jag också helt därhän frågan om bruttopriser och anbudskarteller. Jag vill i stället beröra en fråga, där näringsfrihetsrådet skall få pröva, om verksamheten kan anses vara samhällsskadlig och konkurrensbegränsande. Jag tänker på nyetableringskontrollen.

Det är givetvis svårt att här ta upp en fråga som skall bli föremål för prövning av det tilltänkta näringsfrihetsrådet, men anledningen till att jag dock gör det är att departementschefen i motiven för lagstiftningen uttrycker sig mycket nyanserat när det gäller nyetableringskontrollen. Så har nämligen skett från handelsministerns sida i fråga om de olika distributionsformer som nu finns.

Jag vill i detta sammanhang först helt allmänt säga några ord om den enskilda handels nyetableringskontroll. I huvudsak uppfattas den väl utifrån sett såsom något som tar hänsyn till två ting, nämligen dels behovsprincipen och dels kompetensprincipen. När det gäller behovsprincipen är jag givetvis på det klara med att den kan föranleda misshäligheter. Jag vet att denna princip har tillämpats i mycket liten utsträckning, men trots detta vill jag fråga handelsministern, om han an-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

ser att tillämpningen av densamma inom nyetableringskontrollen har haft någon särskild konkurrensbegränsande verkan.

I dagens allmänna debatt om handelns problem intar, såvitt jag förstår, rationaliseringen av distributionen en mycket uppmärksammas plats. Ett led i denna rationalisering är bl. a. att butiksenheterna göres ekonomiskt bärkraftiga. Sker inte så, minskas handelns möjligheter att skaffa sig sådana hjälpmedel som kan vara nödvändiga för att på ett rationellt och bättre sätt betjäna allmänheten, kunderna. I fråga om handelns distributionsformer har man också i den allmänna debatten framhållit, att medan det här i landet för 50, 60 år sedan behövdes en person för att betjäna tjugo, behövs det i dag en som betjänar fem. Man gör med andra ord gällande, att distributionen tar i anspråk en alltför stor del av arbetskraften, men i själva verket är väl dessa siffror ett utslag av att det nu kräves bättre service än tidigare.

Jag tycker att detta även är något som talar för att det i viss mån behövs en nyetableringskontroll. Om denna skötes på ett förståndigt sätt, behöver den inte vara särskilt konkurrensbegränsande. Så länge det inom distributionen finns olika företagsformer, exempelvis en stark konsumentkooperation, behöver inte den enskilda handelns nyetableringskontroll vara av någon avgörande betydelse när det gäller konkurrensbegränsningen.

Det torde inte heller vara handelsministern främmande att vi som arbetar inom den enskilda handeln har under en följd av år fått etablera en formlig kapplöpning om de lokaler som ställts till handelns förfogande. Den statliga byggnadsregleringen har sålunda varit långt mer konkurrensbegränsande än den enskilda handelns nyetableringskontroll.

Med detta har jag velat understryka att nyetableringskontrollen inte bör i

alltför hög grad sättas i skottgluggen när det gäller frågan om vad som är konkurrensbegränsande.

Jag skall inte onödigt förlänga debatten med att här gå närmare in på kompetensprincipen, men jag vill framhålla att det bör vara ett samhällsintresse, att vissa kompetenskrav reses i fråga om dem som skall driva affärsverksamhet. Med våra dagars ofta mycket väl tillrättalagda undervisningsväsende kan det inte vara något problem att ordna undervisning och kurser, som ger en viss kompetens åt dem som vill ägna sig åt handel och hantverk. Jag anser därför att kompetensprincipen i viss mån bör få göra sig gällande.

Jag har velat beröra dessa problem av den anledningen att departementschefen härvidlag har i rätt stor utsträckning accepterat de synpunkter som framförts av nyetableringssakkunniga. Detta är en aning förvånande, eftersom departementschefen på en del andra punkter intagit en ståndpunkt som rätt mycket avviker från de sakkunnigas, avvikelser som gjort att jag uppskattar departementschefens ställningstagande.

Jag kommer så in på avvägningsfrågan, huruvida nyetableringskontrollen skall få gälla, om en statlig reglering ligger bakom. Som exempel kan jag nämna, att jordbruksnämnden i ett remissyttrande velat göra gällande, att det mesta av det som har med jordbruksregleringen att göra skall vara undantaget från lagen. Jag finner det anmärkningsvärt, att denna åsikt i viss mån fått stöd av departementschefen. Jag är dock tacksam för vad departementschefen har sagt angående distributionen av jordbruksprodukterna.

Det är väl allmänt bekant, att man har en rätt stark nyetableringskontroll över exempelvis mejerirörelsens mjölkdistribution. Skulle det på något sätt vinna stöd i denna lagstiftning eller att denna kontroll skall ställas utanför lagstiftningen, kan jag inte finna att

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

det är rättvisa inför lagen. Det skulle i praktiken kunna betyda, att jordbruket får ha en sträng kontroll över exempelvis mjölkhandeln och inte tillåta vare sig enskilda eller konsumentkooperativa företag att handla med mjölk, men att mejerirörelsens butiker samtidigt skulle få plocka in så gott som hela specerihandeln varusortiment, vilket med den nya hälsovårdsstadgan, som vi fick för en tid sedan, nu är möjligt. Folkpartiet kräver också, att det skall bli bestämt utsagt, när riksdagen nu skall besluta i denna fråga, att man skall hålla på likhet inför lagen även i detta sammanhang.

Jag har velat något vidröra dessa frågor, även om de inte ingår med något generellt förbud i den nu föreslagna lagstiftningen och handelsministern kanske därför inte vill svara på vad jag frågat om före näringsfrihetsrådets prövning.

Det har i debatten uttalats vissa betänkligheter angående de förhandlingar, som förts mellan å ena sidan handelsdepartementet och å andra sidan näringslivets representanter. Resultatet är ju ingalunda fullständig enighet, eftersom reservationer har avgivits från näringslivets sida. Vid dessa förhandlingar har väl liksom vid alla andra såväl givits som tagits.

Varför har då näringslivet i viss utsträckning accepterat lagen? Mig förefaller detta ganska naturligt efter den deklaration, som jag var i tillfälle att höra handelsministern avge i första kammaren. Han sade ungefär att med den sammansättning riksdagen har, och jag tror också han sade med den sammansättning regeringen har, är det ingen hemlighet att vi kunnat driva denna lagstiftning ännu hårdare om vi velat, men att vi i stället velat gå på kompromissens väg. Om denna deklaration även har uttalats vid förhandlingarna och om jag med den hårda vägen får förstå den omvända bevisbördan och att man skulle få ett näringsfrihetsråd

som skulle vara dels förhandlande, dels föreläggande, dels dömande, så förstår jag mycket väl att näringslivets representanter accepterat det nu framställda förslaget i den utsträckning de har gjort. Jag tror mig också veta att näringslivet vid dessa förhandlingar fått vissa löften om att frågor som berörs av den nu föreslagna lagstiftningen skall undantas från den statliga priskontrollen i den mån denna nu berör områden som faller under denna lag. Det torde väl vara bekant att den statliga priskontrollen har gått längre än man vill låta denna lagstiftning göra. Jag skulle vilja nämna som exempel det avtal, som träffats med den kemisk-tekniska industrien. Där har man inte stannat vid förbud mot bruttopriser utan även i avtalet förbjudit riktpreis. Jag skulle gärna vilja höra, om handelsministern vill bekräfta detta löfte angående viss inskränkning av den statliga priskontrollen, så snart denna lag träder i kraft. Det är ganska angeläget att vi kan klara ut varför näringslivet i viss mån accepterat det nu framlagda förslaget.

Jag skall till sist bara uttala förhoppningen att näringsfrihetsrådet, som med all säkerhet kommer till, kommer att verka på ett sådant sätt, att vi förhandlingsvägen kommer att nå goda och positiva resultat.

Det kanske kan hänföras till den skämtsamma sidan av saken, att åttonde paragrafen i lagen förskriver, att näringsfrihetsrådet skall omfatta tre representanter från näringslivets sida, tre representanter för konsumentintressena men en ordförande och två ledamöter, som inte får företräda vare sig företagare-, konsument- eller löntagarintressen. Det torde bli ganska svårt att finna de tre personer, som blir de avgörande i näringsfrihetsrådet.

Herr CARLSSON i Bakeröd (bf): Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation, detta

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

närmast med anledning av en detalj som finns i detta lagförslag och som jag vill fästa uppmärksamheten vid.

Att det behövs en lag som förhindrar vissa arter av konkurrensbegränsning kan väl knappast med framgång förnekas. Det har ju tidigare vid flera tillfällen diskuterats åtgärder mot skadliga monopol- och kartellbildningar. Vi har ju också redan nu en lag, som i viss mån berör dessa frågor. Den utformning, som det nu föreliggande lagförslaget har fått, kan nog också i stort sett anses vara tillfredsställande.

Lagen avser ju att förhindra sådan konkurrensbegränsning, som ur det allmännas synpunkt kan anses skadlig och som förhindrar andras näringsutövning. Detta skall i vissa fall ske genom förbud. En fördel med detta lagförslag är emellertid att en del frågor, som skall bedömas, först skall bli föremål för förhandlingar mellan näringsfrihetsrådet och vederbörande sammanslutning. Härav följer, tror jag, att de flesta av de frågor, som näringsfrihetsrådet får att behandla, torde kunna lösas vid förhandlingsbordet.

Emellertid kan man fråga sig om lagen på vissa punkter är tillräckligt effektiv eller tillräckligt tydlig. I tredje paragrafen stadgas förbud för företagare att utan tillstånd av näringsfrihetsrådet rätta överenskommelse om samverkan mellan olika företagare i vad gäller anbud å försäljning av förnödenheter eller utförande av tjänster. Detta är givetvis i och för sig riktigt. Men det är inte bara vid försäljning som sådan konkurrensbegränsning kan anses vara skadlig utan också i vissa fall då det gäller inköp. Om t. ex. en sammanslutning av industrier på skogsförädlingens område träffar avtal om de priser som skall betalas för råvaran — för skogen — så kan ju dessa företagare kanske i vissa fall skaffa sig alltför höga vinster utan att man därmed kommer i konflikt med denna lag. Jag tror att man på olika områden inom affärslivet

kan träffa på fall, då man kan möta s. k. anbudskarteller, som inte bara strävar efter att höja sina försäljningspriser utan också ganska målmedvetet arbetar på att pressa ned sina inköpspriser för att på detta sätt öka sin vinstmarginal. Förhållandena kan stundom vara sådana, att vederbörande säljare är tvingad att avyttra sin vara, även om han erhåller ett förlustbringande pris. Det förefaller mig som om också konkurrensbegränsning av detta slag borde falla under lagen. Huruvida lagen omfattar också sådan konkurrensbegränsning är ganska tveklaktigt, i varje fall säges det inte ut i lagtexten, vilket jag för min del anser vara en brist i denna lag.

Åt jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse har ägnats en ganska stor uppmärksamhet i en del motioner och även i debatten här i kväll. Det har framhållits, att näringsfrihetsrådet bör behandla dessa organisationer på samma sätt som andra näringsgrenar utan hänsyn till huruvida samband med jordbruksregleringen utgör motiv för eventuella konkurrensbegränsande åtgärder. Ett sådant påpekande förefaller mig vara ganska onödigt, då ju departementschefen på detta område har gjort mycket bestämda uttalanden och näringsfrihetsrådet har att beakta varje skadlig konkurrensbegränsning.

Jag tror för övrigt inte att den verksamhet, som bedrivs av jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, eller de insatser, som dessa organisationer gjorde för folkförsörjningen under krigs- och avspärrningstiderna, kan anses som skadliga för samhället. Jag beklagar djupt om herrar Äqvist och Jacobsson i Igelsbo och andra gjort motsatta erfarenheter.

Det skulle givetvis vara mycket att säga om detta lagförslag. Många detaljer här kan man naturligtvis diskutera, men med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag avstå därifrån. Lagen är ju ny, och i den mån den

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

kan behöva kompletteras eller ändras i den ena eller andra riktningen, kommer väl riksdagen, hoppas jag, att vidtaga nödiga åtgärder i detta syfte.

Jag har, herr talman, för dagen inte något yrkande.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Det har här ställts ett par frågor till mig. Närmast är det en fråga som ställts av herr Stenberg. Han undrade huruvida det från departementets sida lämnats löften till de s. k. underhandlarna att priskontrollnämnden skulle upphöra för den händelse man fick en lagstiftning av nu föreliggande karaktär.

Frågan är berättigad i så måtto att vi från departementets sida givit det beskedet, att det är klart att man måste klara en gränsdragning mellan dessa båda organs kompetensområden. Jag har inte för avsikt att här, utöver vad som sagts i propositionen och delvis överförs till andra lagutskottets utlåtande, redogöra för den tänkta ordningen. Så mycket är väl dock alldeles klart att det skulle framstå som ganska egenomligt, om priskontrollen inom områden av mycket stor betydelse för konsumenterna skulle upphävas så snart man konstaterat att konkurrensbegränsning förekommer i den branschen. Denna enligt min mening alldeles orimliga princip har ju hävdats i vissa av motionerna. Skulle man tillämpa den ordningen, skulle ju detta — om denna lag antages — innebära en förmånsställning för de branscher som har karteller, ty de skulle då slippa ifrån priskontrollen. Någon sådan anordning kan ju aldrig komma i fråga, och jag förutsätter att man inte heller ställer krav på något dylikt. När näringsfrihetsrådet blir tillsatt så är det alldeles självklart att i den mån som priskontrollen upptäcker att det föreligger ett konkurrensbegränsande avtal så skall inte priskontrollen själv ingripa och sänka priserna, utan den skall anmäla detta för-

hållande till näringsfrihetsrådet. Detta är vad som rimligen kan begäras. Jag tror inte att det är ändamålsenligt att binda detta nya råds handlingsfrihet genom uttalanden från den bänk jag nu befinner mig i.

Men om man ställer den frågan, huruvida priskontrollen kommer att upphöra vid ett tillfälle, då näringsfrihetsrådet fattat ett beslut om att rekommendera upplösning av kartellerna, vill jag ju aldrig komma i fråga, och jag förut-säga, att om vederbörande bransch accepterar rådet, varigenom en fri konkurrens sålunda uppstår, jag skulle kunna tänka mig den möjligheten att vederbörande myndigheter, både näringsfrihetsrådet och priskontrollnämnden, skulle finna det alternativet tänkbart, att man slopade priskontrollen för att avvakta vilket resultat som uppnås genom kartellernas upphävande. Men finns den allmänna priskontrollen kvar vid sådan tidpunkt, ehuru beslutet trätt i kraft, och ingenting händer och man alltså håller kanske oskäligt höga priser, då skall priskontrollnämnden enligt min mening ha rätt att ingripa, ty då har trots den träffade överenskommelsen mellan vederbörande företagare och kartellerna inte något påtagligt resultat uppnåtts. Detta gäller under förutsättning att det inte bevisas att det inte finns några oskäligen höga priser. Vad nu anförts är emellertid ett rent teoretiskt resonemang. Jag vill inte att det skall uppfattas som bindande för någon av de myndigheter jag här talat om.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ÅQVIST (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Carlsson i Bakeröd frågade bl. a. om jag gjort den erfarenheten, att jordbruksnäringen inte skulle varit till nytta för landet under kriget. Jag tycker att frågan var mycket egenomligt ställd. Vilken näring i detta

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

land är det som icke blott var nyttig under kriget utan allttjämt gör sin nytta och insats? Frågeställningen avser emellertid inte detta utan huruvida jordbruksnäringslivet som sådan skall intaga något slags undantagsställning gentemot övriga näringsgrenar i riket när det gäller spörsmål om konkurrensbegränsning.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Det skulle inte förvåna mig om de som lyssnat på denna debatt vid det här laget är benägna att säga: »En har väl hört det mesta» och att de börjar se fram emot debattens avslutning. Jag skall därför endast beröra ett par punkter.

Jag hoppas, att handelsministern inte bara har lyssnat på debatten för att eventuellt gå i svaromål utan också har gjort det — och kommer att göra det — för att begrunda de synpunkter som här kommit fram och eftersinna om inte ytterligare någon modifikation i den allmänna attityden från myndigheternas sida kan finnas motiverad. Jag förutsätter, att handelsministern inte känner sig bunden av det »avtal» som träffats och förhindrad att låta sig påverkas av vad som förekommit i debatten.

I fråga om de speciella problemen skulle jag vilja helt kort understryka vad herr Äqvist framhöll för en stund sedan. Man har mycket svårt att frigöra sig från det intrycket, att handelsministern har en känsla av att staten icke kan göra fel. Det är bl. a. det som skiljer handelsministrarnas syn på detta spörsmål från den som jag anlägger. Om handelsministern ville erkänna, att näringsfrihetsrådet kanske kan göra misstag och att staten kan göra missgrepp i sin reglerande verksamhet, skulle handelsministern vara mindre benägen att dra så bestämda slutsatser som han gör på vissa punkter. Jag skall återkomma med ett exempel strax.

Det är alldeles klart, vilket herr Äqvist också underströk, att om man avstår från anspråk på att staten, som dock

representeras av bristfälliga människor, är ofelbar, då bör man också ha lätt att avstå från kravet på att åt staten och dem, som har med staten att göra, skall ges en undantagsställning. Vill myndigheterna i framtiden handla i den andan, att det erkänns att staten icke skall ha undantagsställning, tror jag åtskilligt är vunnet. När handelsministern så starkt betonar, att vi nu får se om det blir gott resultat med detta och att det i annat fall blir tvångsbestämmelser, så skulle jag vilja säga till handelsministern: Vänd inte detta uttalande bara till ena sidan. Säg lika gärna: Nu får vi se om vi har skapat ett organ och kan få dit människor, som kan sköta det på rätt sätt, så att vi får gott resultat. Men även här tycks handelsministern mena, att om det inte blir gott resultat, är det självklart därför att näringslivet inte har uppträtt med tillräcklig hänsyn till samhällsintresset. Jag tror verkligen det är motiverat att säga, att det är *två* parter som måste samverka i rätt anda, om vi skall uppnå avsedda resultat. Det hade varit klokare om handelsministern hade avstått från att här i dag komma med detta hot, att om företagen inte i tillräcklig grad fogar sig, kommer det att krävas och införas tvångsbestämmelser. Varför inte ge båda parterna tillfälle att nu under de närmaste åren göra det bästa möjliga av det försök, som här organiseras, i stället för att redan i dag i förväg vara färdig med ett uttalande, som innebär ett hot?

Antag, herr handelsminister, att de parter, som gjort en överenskommelse, trots förhandlingarna med näringsfrihetsrådet inte kan komma överens med detta. Antag att de säger, att de inte kan finna att näringsfrihetsrådet — eventuellt delat i flertal och mindretal — på något sätt visat att denna överenskommelse strider mot samhällsintresset. Då tycks handelsministern finna det vara alldeles självklart, att det är näringsfrihetsrådet som har rätt, och om det uppkommer några sådana fall skall

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

man omedelbart vara beredd att dra den slutsatsen, att näringslivets företag inte vill samarbeta i tillräcklig grad. Jag vill även där säga, herr handelsminister: Det *kan* vara lämpligt att avvakta och se! Kanske visar det sig efter ett år, att i en del av de fall, där man inte kunde komma överens, låg det mycket sakligt befogat i vad de i överenskommelsen deltagande företagarna anförde, och att näringsfrihetsrådets beslut grundats på en felbedömning och att rådet ser klarare ett år senare. Det behövs alltså även där litet mindre av tron att staten och dess organ inte kan misstaga sig och litet mera vilja att bedöma båda parterna med vetskap om att de är bristfälliga liksom vi alla är.

Enligt min mening är det — och det har uttryckts av flera föregående talare — ytterst väsentligt att näringsfrihetsrådet och dess ombudsman låter leda sig av en strävan att undvika att en känsla av rättsosäkerhet framkommer. Många remissinstanser har framhållit, att det med detta system med skälighetsprövning är nästan oundvikligt att risker för rättsosäkerhet framträder. Så mycket angelägnare är det då, att man verkligen strävar att undvika detta så långt det går. Och här, herr handelsminister, har vi verkligen ett exempel där det kan vara berättigat att i dag inte bara uttrycka allehanda förväntningar om att man inom näringslivet skall göra så och så, utan där det kan vara berättigat att uttrycka en förväntan, som särskilt vänder sig mot den andra av de berörda parterna, och säga: låt oss hoppas. Jag hoppas att handelsministern instämmer i detta. Det skulle ju vara värdefullt om handelsministern som avbalansering av sina tidigare något ensidiga förhoppningar kunde instämma i förhoppningen, att näringsfrihetsrådets ledande krafter skall låta sig ledas av en strävan att undvika att skapa någon känsla av rättsosäkerhet. Detta borde vara en verkligt central och levande förhoppning från regeringens sida, inte

en sak som är avklarad med en mening i statsrådsyttrandet i propositionen, utan en sak som mycket väl kan för-tjäna att understrykas under debatten här i dag.

I fråga om gränsdragningen till priskontrollen säger handelsministern, att han inte vill precisera den. Han medger alltså, att vi lämnas i oklarhet om den saken. Jag kan förstå att det är en svår fråga, men i ett avseende förefaller det mig att man ändå skulle kunna säga något, nämligen att priskontrollen, herr statsråd, väl icke får bibehållas en enda dag längre inom ett område än vad som kan vara motiverat på grund av de allmänna förutsättningarna, alltså varumarknadernas utseende, varutillgångens riklighet i förhållande till behov o. d. Om man kommer till den slutsatsen — och där känner ju handelsministern vår mening — att varumarknaden har det utseendet, att det nu inte längre finns behov av en sådan krisbetonad priskontroll, så bör den naturligtvis avskaffas. Frågan huruvida där förekommer eller icke förekommer konkurrensbegränsningar kan icke få inverka på frågan om priskontrollens vara eller icke vara, ty denna fråga bör ju handläggas av näringsfrihetsrådet. Skulle man däremot säga, att det visserligen är sant att varumarknaden nu återgått till det normala och att det i stort sett råder konkurrens inom detta område men att det i alla fall finns en del konkurrensbegränsande överenskommelser och att det därför kan vara bra att vi har kvar priskontrollen samtidigt som vi inför det nya organet, näringsfrihetsrådet, ja då, herr talman, har man skapat ett system som till sin innebörd och till sin anda klart strider mot den överenskommelse, eller vad man skall kalla det, som statsrådet träffat med dessa näringsorganisationer. Visserligen kan man säga, att näringsfrihetsrådet inte har någon makt att tvinga organisationerna. Nej, det har det inte, men när näringsfrihetsrådet har kommit till en viss punkt i förhandlingarna, kan

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

det skicka över papperen till priskontrollnämnden, och priskontrollnämnden har möjlighet att införa tvingande bestämmelser. Då har vi av kombinationen näringsfrihetsråd och priskontrollnämnd fått ett system som närmast är hårdare än det som majoriteten i nyetableringssakkunniga vill ha. Jag vågar därför hoppas, herr talman, att handelsministern är överens med mig om att man inte får så att säga på en bakväg ge myndigheterna långtgående maktbefogenheter genom att låta priskontrollen vara kvar som ett radikalt hjälporgan till näringsfrihetsrådet.

I fråga om konkurrensbegränsningarna på arbetsmarknaden skall jag bara tillåta mig säga, att vi säkert alla i kammarerna är överens om att missbruk kan förekomma. Enligt min mening bör dessa saker vara föremål för samhällets uppmärksamhet på andra vägar än genom denna lagstiftning. Men det kommer väl en dag, herr statsråd, då det är lämpligt att utreda i vilken utsträckning missbruk kan anses förekomma på arbetsmarknaden. Det är alldeles klart att samhället inte kan säga, att det visserligen förekommer missbruk men att man inte har intresse för att söka avhjälpa det. Frågan är mycket svår, och det är därför jag bara reser den här. Det kan vara naturligt att man vid lämpligt tillfälle ser på frågan, vilken omfattning sådant missbruk kan ha som sammanhänger med överenskomelser på arbetsmarknaden. Jag vill än en gång betona, att denna fråga enligt min mening bör behandlas efter andra linjer än den föreliggande lagstiftningen, och jag ansluter mig därför till propositionens uppfattning i detta väsentliga avseende.

Till sist, herr talman, vill jag göra ytterligare två små påpekanden. Statsrådet sade att om näringslivet nu har fått en chans att visa, att överenskomelserna inte är av samhällsskadlig karaktär, så bör de göra det. Om de inte kan övertyga myndigheterna, får de

vara beredda på konsekvenser. Det var väl en felsägning, herr statsråd? I så fall lägger jag ned min talan, ty vem gör sig inte skyldig till felsägningar? Tyvärr gör jag det ganska ofta. Men eljest är detta uttalande av statsrådet ett typiskt uttryck för tankegången om den omvända bevisbördan. Har verkligen statsrådet plötsligt övergått till nyetableringssakkunnigas majoritets ståndpunkt till den omvända bevisbördan?

Enligt min mening är det av yttersta vikt att det här slås fast, att det dock finns organisationsfrihet här i landet inte bara för vissa folkgrupper utan för alla. Om staten vill hävda att vissa organisationer icke är tillåtna, är det staten och dess organ som skall göra sannolikt, att överenskomelserna icke står i överensstämmelse med samhällsnyttan. Det gäller att undvika glidningar i tankegången på en så väsentlig punkt.

Enligt min mening kan man aldrig komma därhän, att alla folkgrupper i landet har lika organisationsrätt och samma ställning inför lagen, om man inte håller fast vid vad jag sade om bevisbördan. I praktiken kommer nämligen kraven att ställas mera på vissa näringsgrenar än på andra. Ålägger man hithörande organisationer att bevisa, att deras verksamhet inte är skadlig eller till och med att den är nyttig, i stället för att lägga bevisbördan hos myndigheterna, då har man i själva verket delat svenska folket i två kategorier: de som har organisationsrätt och de som inte har det.

Det är väl alldeles klart att vi måste sträva till det yttersta att vidmakthålla ett tillstånd som innebär likhet inför lagen, och jag beklagar därför att inte regeringen och utskottet har velat starkare framhäva, att alla näringsgrenar skall behandlas lika. Utskottet vidhåller vad statsrådet har sagt, att om vissa konkurrensbegränsningar är en förutsättning för en offentlig reglerings tillämpning eller också en ofrånkomlig och förutsedd följd av denna, skall de un-

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

dantagas. Det har emellertid påpekats i motion och reservation från vårt håll, att även om en organisation har ett visst ofrånkomligt samband med en statlig reglering, följer ju inte därav att denna organisations verksamhet i allo är av sådan art, att den bör vara undandragen sådan här övervakning. Antag att organisationen är en ofrånkomlig följd av regleringen men att den använder metoder som man inte bör använda. Då skall väl denna organisation, hur intimt den än är förknippad med den statliga regleringen, ändå göras till föremål för övervakning och kontroll från näringsfrihetsrådets sida. Om man har erkänt detta kan jag inte inse, varför det skulle vara uppenbart att i flertalet fall de överenskommelser, som har något samband med de statliga regleringarna, bör utan vidare undantagas. Varför inte i stället säga rent ut att samtliga konkurrensbegränsande överenskommelser i princip är på samma villkor underkastade näringsfrihetsrådets prövning och sedan lita på att näringsfrihetsrådets ledamöter har tillräckligt med sunt omdöme, så att de kan ta den hänsyn till den offentliga regleringens betydelse i sammanhanget som i varje särskilt fall är naturlig? Varför inte undanröja varje möjlighet till misstanke att man här försöker ge vissa näringsgrenar en annan ställning än andra? Det skulle undanröja känslan av att man kanske här mäter med olika mått, om man, i stället för att göra sådana här antaganden om »flertalet fall» och dylikt, ville gå rakt på sak och säga, att samtliga konkurrensbegränsande överenskommelser i princip är underkastade kontroll av näringsfrihetsrådet på samma villkor, och sedan låte det bli en tillämpningsfråga, i vad mån den ena eller andra statliga regleringen inverkar.

Her talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Jacobsson i Igelsbo m. fl.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Det är många talare i den här debatten som sagt, att de har en känsla av att detta är invecklade saker och att det vore klokt att låta denna nya institution få stor frihet vid sina bedömningar och avväganden. Men när man hör herr Ohlin får man en känsla av att han kan det allra mesta och har mycket bestämda uppfattningar och uttalar mycket bestämda meningar, nästan så att man kan få den uppfattningen, att han gör samma fel som jag, när han klandrar mig för att jag uppträder alldeles för bestämt och uttalar mina meningar så, att jag bara lägger skulden på ena sidan o. s. v.

Det är ju så, herr Ohlin, att när jag talade om ett gott resultat utgick jag ifrån att om man inte når ett sådant gott resultat, är ju inte problemställningen precis den som herr Ohlin sökte göra gällande. Jag har utgått ifrån att ett sådant läge kan uppkomma, att detta nya näringsfrihetsråd fattar ett beslut, men att de rekommendationer som rådet då gör till vederbörande parter åtlöydes inte. Det är i detta läge, när representanterna, alltså från det enskilda näringslivet, från löntagare och konsumenter, enar sig om en rekommendation men denna rekommendation inte följs av de parter, som har en konkurrensbegränsning, som jag menar att man har rätt att säga, att då har vi kommit i ett läge, då denna lagstiftning är otillräcklig, och då skall man anmäla detta förhållande till Kungl. Maj:t, som får överväga saken. Det var i det sammanhanget jag sade, att om det går så illa tror jag, att den allmänna opinionen driver fram en lagstiftning med tvingande bestämmelser.

Jag vill gärna ha sagt till herr Ohlin, även om det kan urskuldas honom att

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

han haft en otrolig arbetsbörda på sista tiden och inte hunnit läsa propositionen, att detta är intet hot framkastat i en sen timme i riksdagen. Det finns redan uttalat i propositionen på sid. 98. Jag tycker nog det har litet för mycket med taktik att göra, när man försöker sig på en sådan här attack.

Herr Ohlin måste erkänna att man här ger, som jag tillät mig uttrycka det, de krafter inom näringslivet, som vill sanera, en chans att undvika en tvingande bestämmelse så långt som möjligt. Den rättsosäkerhet som skulle inträda, skulle ju bestå däri att man kunde bli kallad till förhandling inför näringsfrihetsrådet; det kan väl ändå inte sätta samhället i gungning eller göra att man skulle känna sig rättslös. Det är detta som man i allmänhet rekommenderar med de två undantag som vi tidigare diskuterat här i kväll.

Vad gäller priskontrollen och hur den kommer att tillämpas vill jag hänvisa till att det avlämnats en proposition, som kommer att behandlas här, där riktlinjerna för priskontrollnämndens verksamhet uppdragits. Det är ingalunda avsikten att här gå förbi riksdagen, som herr Ohlin antydde, och förstärka näringsfrihetsrådet med en extra priskontroll. Man har sagt klart och tydligt ifrån, att det skall vara en klar kompetensdragning mellan dessa båda statliga organ.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag är förvånad över handelsministern. Jag har verkligen läst denna proposition och också läst det yttrande som handelsministern hänsyftar på, men inte blir väl saken bättre för att handelsministern har sagt detsamma i propositionen som här. Poängen i min kritik var inte att handelsministern funnit på det *nu*. Vad jag kritiserade var att handelsministern uttryckte denna uppfattning. Jag har inte misstänkt handelsministern för att han kommit plöts-

ligt till denna uppfattning. Jag tycker det är värre att — som jag har utgått ifrån — handelsministern har denna uppfattning efter att ha tänkt igenom frågan. Den repliken förstod jag mig alltså inte på.

Men handelsministern upprepar nu att om näringsfrihetsrådet kommer till en viss slutsats och de som deltar i överenskommelsen inte utan vidare fogar sig, kommer ett tillstånd med en tvingande lagstiftning att tvinga sig fram. Jag tycker att om man gör en lagstiftning, som säger, att vederbörande statliga organ inte skall ha makt att tvinga igenom åtgärder utan skall förhandla sig fram, bör det innebära att inte den ena parten måste underkasta sig och träffa överenskommelse under hot. Det verkar som om det blivit en vana hos regeringen, att man alltid skall förhandla under ett sådant hot. Vad herr handelsministern här säger innebär ju, att visserligen skall näringsfrihetsrådet inte ha någon sådan makt, som var ifrågasatt av majoriteten, men i själva verket bör näringslivets företagare i alla fall betrakta det så, att om de inte fogar sig, kommer det att bli en lagstiftning, som blir tvingande. Jag tycker, att det hade varit naturligare, om man hade sagt: Låt oss pröva oss fram och se, hur långt man kommer med förhandlingar! Ofta blir det i de fall, där överenskommelse inte uppnås, lämpligast att avvakta, hur den allmänna opinionens tryck kommer att bli. Låt oss då se, om det kanske efter en tid visar sig, att i något fall har myndigheterna misstagit sig om vad som är samhällsintresse, och i andra fall har företagarna gjort det. Det tycker jag vore naturligare i stället för att, som handelsministern gör, utmärkt illustrera herr Äqvists tes, att man utgår ifrån att staten kan aldrig göra något misstag. Om man formellt avstår från makten tycks det bara vara på papperet, men i verkligheten vill man ha makten att diktera.

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

Herr LÖFGREN (fp): Herr talman! Jag skall inskränka mig till att säga bara ett par ord beträffande frågorna om bruttopriser och riktpriiser, eftersom de i debatten omnämnts på ett sätt, som kanske behöver förtydligas något. Inom flera branscher har det förekommit en bruttoprissättning, varigenom konsumenterna bevisligen haft förmån. Jag kan, utöver vad som här förut anförts, nämna att det inom möbelbranschen med all säkerhet förhåller sig så, att konsumenterna fått en direkt fördel genom att betydande märkesvaror påverkat prisutvecklingen.

Nu förklarar herr statsrådet med all rätt, att det nya begreppet inte innebär bruttopriser utan riktpriiser, om det icke föreligger villkor, att priserna ej får underskridas. Och i så fall skulle det ej föreligga några tillkommande nackdelar genom den nya lagen för sådana fall då producenten ej tillämpar krav på att priserna ej får underskridas. Tyvärr finns det nog en risk för att detta inte är alldeles riktigt, men det kommer kanske att bero på med vilken förståelse näringsfrihetsrådet behandlar hithörande spörsmål.

Det ligger i begreppet riktpreis, att det tydligt skall anges, att priset inte får underskridas. Jag hoppas detta inte skall leda till att vi kommer tillbaka till prutsystemets förkastliga tidsepok. Sådant skulle kunna medföra krav på eljest obefogade högre riktpriiser eller på övergång till den nettoprissättning från producenten, varvid det inte är otänkbart, att konsumenterna skulle komma i sämre läge. Jag vill därför här bara uttala den förhoppningen, att näringsfrihetsrådet skall visa sådan förståelse vid den praktiska tillämpningen av begreppet riktpreis, att oberäknade olägenheter inte uppstår, vare sig detta kräver särskilt tillstånd enligt 4 § eller kan ordnas på annat sätt.

Herr ADOLFSSON (bf): Herr talman! Under denna långa debatt har opposi-

tionen gått till angrepp mot det föreliggande förslaget och tror sig därmed ha gått näringslivets ärenden. Faktum är emellertid, att det förekommit resonemang mellan statsrådet och representanter för näringslivet, innan propositionen utarbetades och lades fram till riksdagen. Man säger från oppositionens sida, att det är anmärkningsvärt, att regeringen och ett statsråd tar upp dylika resonemang. Jag måste säga, att jag tycker inte alls att det är märkvärdigt utan tvärtom berömvärt, att man i en sådan här känslig och delikat fråga tar upp resonemang med de parter som berörs och försöker att med dem komma överens om en vettig lösning. Statsrådet bör inte kunna klandras för en sådan sak. Om däremot regeringen och statsrådet i maktfullkomlighet lagt fram ett sådant förslag utan att höra vederbörande parter, hade man kanske kunnat ha skäl att säga, att det varit anmärkningsvärt, men inte i det läge, vari frågan nu befinner sig. Jag tror därför, att man lugnt kan säga, att de representanter ifrån såväl jordbruk som industri, handel och hantverk, som förut diskuterat denna sak, säkerligen har bedömt dessa frågor ifrån de rent praktiska synpunkterna, hur man skall lösa dessa problem utan alltför stora svårigheter och alltför stora misshälligheter från alla sidor sett.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lydelse av 1 § dels ock på antagande av den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den av herrar Wistrand och Cassel avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter

Lagstiftning om motverkande av konkurrensbegränsning.

given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

15—33 §§.

Godkändes.

Den, som vill, att kammarerna godkänner 1 § i andra lagutskottets föreliggande lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt 1 § i det lagförslag, som framlagts i den av herrar Wistrand och Cassel avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Edström begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 173 ja och 23 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av 1 §.

2—13 §§.

Godkändes.

14 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr NILSSON i Göteborg (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av det förslag till lydelse av paragrafen som framlagts i den av herr Lundberg avgivna reservationen; och godkände kammarerna utskottets förslag.

Sedan *slutbestämmelserna* föredragits, yttrade:

Herr JACOBSSON i Igelsbo (fp): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation IV.

Herr NILSSON i Göteborg (s): Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till slutbestämmelser dels ock på antagande av den lydelse av slutbestämmelserna, som föreslagits i den av herr Jacobsson i Igelsbo m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Igelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna godkänner slutbestämmelserna i andra lagutskottets föreliggande lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt slutbestämmelserna i den lydelse, som föreslagits i den av herr Jacobsson i Igelsbo m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Igelsbo begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 75 nej, varjämte 1

av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt slutbestämmelserna enligt utskottets förslag.

Lagens ingress och rubrik.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 27 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 192, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947, vilken jämlikt lag den 9 maj 1952 (nr 209) gäller till och med den 30 juni 1953, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1954.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 460 av herr *Ewerlöf m. fl.* och

nr 461 av herr *Ohlson m. fl.* samt

inom andra kammaren

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

nr 575 av herr *Hjalmarson m. fl.* och
nr 576 av herr *Ohlin m. fl.*

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, med avslag å förevarande motioner I: 460 och II: 575 samt I: 461 och II: 576, såvitt motionerna avsåge ändring i det framlagda lagförslaget, bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 460 och II: 575, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet under A. hemställt eller i motiveringen anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 461 och II: 576, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet under A. hemställt eller i motiveringen anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ahlberg, Sunne, Jacobsson* i Igelsbo, fru *Sandström* och herr *Cassel*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

A. antaga följande förslag till

Lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947, vilken jämlikt lag den 9 maj 1952 (nr 209) gäller till och med den 30 juni 1953, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1953;

B. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna att riksdagen biträdde vad den förhandlingsdelegation, som tillkallades den 21 november 1951 med uppdrag att undersöka hur priskontrollen i fortsättningen borde gestaltas, anført rörande tolkningen av viss bestämmelse i punkt 2 av det förslag till direktiv för den fortsatta prisreglerande verksamheten som underställts riksdagen;

C. i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom riksdagens mening uttala att — därest prisregleringslagen funnes böra förlängas efter den 31 december 1953 — en bättre samordning mellan närings-

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

frihetsrådets och priskontrollnämndens verksamhet borde åstadkommas i huvudsaklig anslutning till vad reservanterna i denna del anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KOLLBERG (fp): Herr talman! Med en omskrivning av ett beryktat talesätt skulle man kunna säga, att bibehåller man en statlig reglering tillräckligt länge, så framstår den till slut som oundgänglig. Jag undrar om inte just detta håller på att ske med priskontrollen.

Vi har nu levat under priskontroll i ett decennium, och det har väl knappast kunnat undvikas, att detta satt sitt spår i vårt tänkande. Både för oss här i riksdagen, som har att besluta om priskontrollens öde, och för den stora massan av konsumenter har det liksom blivit svårare att inse, att vi mycket väl klarar oss utan priskontroll och att priskontrollen rent av kan vara ett hinder t. ex. för de prissänkningar, som man talar så ivrigt för. Vi har på något vis vant oss vid priskontrollen. Det är också symptomatiskt, att den förlängning av prisregleringslagen, som skett år från år, har genomförts med en successivt förändrad och uttunnad motivering. Det är faktiskt ett stort steg från priskontrollens införande som en nödgärd i ett läge av varubrist till ett användande av priskontrollen som ett ekonomiskt-politiskt instrument under lönestoppets dagar och till dess nu föreslagna uppgift som något slags beredskapsåtgärd inför ett eventuellt konjunkturomslag.

Jag vill inte på något vis lägga huvudvikten vid den formella sidan av saken. Men jag anser det ändå befogat att erinra om att prisregleringslagen inte är en lag vilken som helst. Den är en fullmaktslag, och Kungl. Maj:t har rätt att förordna om en sådan lags tillämpning endast vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller

eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Därmed är ju strängt taget uttryckligen fränsagt bl. a. att priskontrollen inte får användas som ett ordinarie instrument för regeringens ekonomiska politik.

Jag vill emellertid som sagt inte låta denna formella sida dominera. Men man kommer ändå inte ifrån att detta är den bakgrund mot vilken frågan om en fortsatt förlängning av prisregleringslagen måste ses. Och det betyder bl. a. att skall en förlängning ske, så måste motiveringen härför vara synnerligen stark. Det kräver själva lagens karaktär av fullmaktslag. För min del kan jag dock inte finna, att finansministern åstadkommit någon sådan motivering. Man har kanske rent av en känsla av att finansministern inte ansett det nödvändigt att prestera någon motivering alls. Noga besett nöjer han sig med en förklaring om att det med hänsyn till ovissheten om konjunkturerne kan vara bra att ha priskontrollen i beredskap.

Det är väl ingen tvekan om att ett bibehållande av priskontrollen i sådant syfte rimmar rätt illa med lagens karaktär av fullmaktslag. Man får väl ändå anse, att dagens ekonomiska läge skiljer sig väsentligt från den bristsituation som en gång motiverade priskontrollens införande. Det framgår om inte annat så av finansministerns egen skildring i årets statsverksproposition. Framför allt är det emellertid om man ser saken ur praktisk — och inte formell — synpunkt som det mest betänkliga i ett fortsatt prisreglerande framstår. Jag skall inte ta upp tiden med att citera några av alla yttranden om priskontrollens verkningar. Men det är påfallande hur enig man varit under de år som gått om att en statlig priskontroll gärna blir ett osmidigt och schematiskt verkande instrument för prisbildningen.

Särskilt på senare tid har det visat sig att priskontrollen rent av försenat

eller försvårat de prissänkningar som det funnit tendens till och att den över huvud taget försvårat anpassningen till den nya situation som uppstått genom att varubristen i många fall förbytts i varuöverflöd och konkurrensen hårdnat. Det som man hela tiden sagt om priskontrollen har alltså visat sig vara riktigt. Det kan fördras som en tillfällig nödvård, men som ett instrument i normala tider duger den inte. Då blir den bara alltför lätt snarare till skada än till nytta för konsumenterna. Desperata aktioner i stil med dem som nyligen företagits mot tryckkokare och mopeder kan för all del se tilltalande ut för den stora allmänheten, men det är också allt. De har mycket litet att göra med priskontrollens inverkan på prisen i stort. Man får alltså ha klart för sig att den statliga priskontrollen under tider som de nuvarande ingalunda är den värnare om konsumenten som man så gärna vill göra den till. Det beror naturligtvis inte på att det skulle brista i priskontrollnämndens vilja eller över huvud taget i syftet med priskontrollnämnden. Det beror på systemet som sådant. Hur man än anstränger sig lär man inte kunna uppnå annat än mycket begränsade resultat med en detaljreglering av denna typ. Moped- och tryckkokarkaktioner är och förblir, om man får uttrycka sig så, bröd och skådespel. De mera väsentliga verkningarna skulle säkert inte te sig lika tilltalande för allmänheten — om de kunde uppenbaras.

Jag kan inte förstå annat än att tiden är gott och väl mogen för ett avskaffande av priskontrollen. Som en kvarleva från krigsåren duger den inte i det nuvarande läget, och som en kvarleva från krigsåren kommer den heller inte att duga för att möta de eventuella konjunkturstörningar, som kan uppkomma i framtiden. Det är väl vid det här laget uppenbart, att priskontroll är ett synnerligen trubbigt och ofullkomligt vapen t. ex. mot inflation.

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

Självklart vill jag inte bestrida att konjunkturerna uppvisar många ovissa drag. Det gör de nu, och jag tar säkert inte fel om jag säger att de alltid kommer att göra det. Det förhåller sig väl så, att vad vi så gärna vill lägga in i begreppet normala tider existerar inte. Hur normala tiderna än blir kommer den ekonomiska framtiden ändå alltid att te sig oviss. Vi måste nog ständigt räkna med risk för ekonomiska störningar. Och det är ju för att bemästra dem som vi har något som kallas ekonomisk politik.

Även om finansministern sålunda obestriddligen har rätt i att det kan uppstå störningar i konjunkturerna under det kommande året, så innebär ju inte det att en avveckling av priskontrollen skulle betyda att den ekonomiska beredskapen mot en eventuell kris raserades. Ty priskontrollen har aldrig hört till de ordinarie instrumenten för den ekonomiska politiken!

Lika angeläget som jag anser det vara att regeringen med all kraft motarbetar och mildrar verkningarna av en eventuell störning i konjunkturerna, lika litet anser jag det därför finnas några hinder för en omedelbar avveckling av priskontrollen. Regeringen kan fortfarande tillgripa alla de åtgärder som ligger inom ramen för dess befogenheter, och det finns ingen anledning att anta att dessa inte skulle vara tillräckliga för att än en gång klara krisen. Om det skulle bli så illa att vi råkade in i en situation, liknande den som var för handen då priskontrollen en gång infördes, kan givetvis en fullmaktslag åter tillgripas. Självfallet kan regeringen också när som helst i vanlig ordning förelägga riksdagen förslag om åtgärder, som den anser erforderliga för att bemästra en uppkommen situation. Vad jag motsätter mig är att man liksom av bara farten rider vidare på en från krigsåren kvarlevande fullmaktslag. Någon gång måste denna lag sättas ur kraft, och jag kan inte se varför det inte

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

skulle kunna ske nu. Vore jag pessimistiskt lagd skulle jag kanske också säga, att sker det inte nu, så sker det aldrig. Finansministern föreslår i propositionen att prisregleringslagen skall förlängas »på sedvanligt sätt». Skall vi tolka detta som något för framtiden olycksbådande, något som tyder på att det trots alla bedyranden om motsatsen är avsett att priskontrollen kommit för att stanna? Men vi får väl ändå hoppas att det inte är så illa menat.

Herr talman! För bara några år sedan framhöll priskontrollnämnden i ett yttrande som sin bestämda uppfattning, att statlig priskontroll gärna blir ett osmidigt och schematiskt verkande instrument för prishäpnad och att den på grund av att den rent av kunde försvåra eller försena prissänkningar borde avvecklas, så snart varuförsörjningen blivit rikligare. Denna rikligare varuförsörjning föreligger i år, och jag vill därför instämma i reservanternas yrkande om att priskontrollnämnden skall avvecklas redan vid årsskiftet. Jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr CASSEL (h): Herr talman! Den fråga, som i denna tidiga morgonstund skall avgöras, synes mig framträda i en alltför blygsam skepnad, en skepnad som är ägnad att förleda oss att tro, att frågan har mindre betydelse än den rätteligen bör tillmätas. Sådant problemet nu presenteras för riksdagen gäller frågan, huruvida prisregleringslagen skall förlängas till den 31 december 1953 eller till den 1 juli 1954. I själva verket gäller saken något helt annat, nämligen om ett statligt förmynderskap över det ekonomiska livet i form av priskontroll skall ingå som ett permanent led i den ekonomiska politiken under normala tider eller inte. Den som i dag röstar för en förlängning till den 1 juli 1954 har medverkat inte till

en förlängning på ett år utan till en förlängning på obestämd tid.

Den situation, som framkallade krav på prisreglering, karakteriserades av omedelbar krigsfara och en varuknapphet som inbjöd till spekulationer i starka prisstegringar. Ingen kan väl förneka att dagens läge är helt annorlunda och att vi i dag har uppsjö på varor i de flesta branscher, svårt att sälja och vilkande priser. På en utpräglad säljarnas marknad har priskontrollen måhända en mission att fylla. På en utpräglad köparmarknad eller ens på en balanserad marknad har den det inte.

Hela uppläggningsen i propositionen ger vid handen att man partout skall ha priskontrollen till ett instrument för att pressa ned varupriserna och därmed höja reallönerna. Resonemanget påminner mig något litet om kommunisternas berömda valaffisch härom året: Upp med lönerna, ned med priserna.

Med detta vill jag inte ha sagt, att det inte kan finnas områden där priserna är onödigt höga och där de skulle kunna pressas ned utan att de som arbetar inom produktionen av just dessa varor måste få sina löner reducerade. På vilka områden kan detta vara fallet i en situation, där köparnas marknad råder? Jo, uppenbarligen bara på sådana områden där den fria konkurrensen mellan producenter eller distributörer satts ur kraft genom konkurrensbegränsningar. Genom den lag om motverkande av konkurrensbegränsning inom näringslivet, som nyss antagits av riksdagen, hoppas vi kunna klara den saken. För det ändamålet behövs ingen priskontroll. Vi skall väl inte ha två lagar och två uppsättningar med verkställighetsorgan som skall arbeta med samma sak?

Jag vill erinra om en artikel i den kooperativa tidskriften Vi, där man säger: »Å andra sidan kan det under fredstid i ett samhälle, där det råder ekonomisk balans, inte finnas mer än

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

ett motiv för en statlig priskontroll: förekomsten av konkurrensbegränsningar och monopolistisk prissättning. I den mån den nya lagstiftningen effektivt motverkar dylika företeelser blir sålunda priskontrollen överflödigt. Det hade varit önskvärt, att också detta sagts klart ut i propositionen. En administrativ dubbelkontroll — näringsfrihetsråd och priskontrollnämnd — framstår som ologisk och onödig.»

Finns det på en köpmarknad eller på en balanserad marknad någon annan situation, då säljarparten skulle ha möjlighet att tillskansa sig obehöriga vinster på köparnas bekostnad? Nej, det gör det uppenbarligen inte, därför att säljarna här möter den härskara av sakkunniga och svärfjällade priskontrollanter som de svenska husmödrarna utgör. Om det finns olika fabrikat i marknaden, vilkas priser kan jämföras med varandra, så kommer ju den säljare ohjälpligt till korta vars priser ligger för högt i förhållande till konkurrenternas.

Det säregna är att priskontrollen, som ju skulle vara ett skydd för konsumenterna mot uppskörtning, i stället många gånger har blivit ett skydd för producenterna mot konkurrensen. Jag hörde häromdagen en fabrikant säga: »Tag för guds skull inte bort priskontrollen på min vara, då börjar den där eländiga konkurrensen igen. Nu har vi ett pris som vi rättar oss efter allihop, och det ligger högre än det pris skulle göra som den värste konkurrenten skulle ta och tvinga oss andra till, om priskontrollen komme bort.»

På det sättet har priskontrollen på många områden satt priser, som i realiteten har samma verkan som de bruttopriser, vilka det vid äventyr av hårda straff är förbjudet att använda enligt lagen om konkurrensbegränsning. Just genom priskontrollen tar man död på den fria konkurrensen, som man i andra sammanhang med all rätt vill uppmuntra.

Övertron på priskontrollens välsignelse bygger på den föreställningen, att det finns ett objektivt sett riktigt pris, som utgöres av självkostnaderna plus vissa procentuella pålägg för risker och vinst. Detta är inte i överensstämmelse med förhållandena på en fri marknad med ohämmad konkurrens. Där är det inte givet att varje producent skall ha betalt för sina självkostnader, men det är heller ingenting som hindrar att en speciellt duktig producent både får betalt för sina självkostnader och en betydlig vinst men ändå kan underbjuda sina mindre skickliga konkurrenter och därmed tvinga dem till rationaliseringar. Det är just denna chans till vinst som belöning för en nyskapande insats, som driver utvecklingen framåt. Att ta bort den vore att hålla vårt ekonomiska framåtskridande tillbaka, till men för alla men framför allt till men för de ekonomiskt minst välställda.

Man gör sig inom regleringslystna kretsar överdrivna föreställningar om priskontrollnämndens förmåga att fastställa det rätta priset på en vara. Med hänsyn både till direktivens utformning och till nämndens sammansättning blir det naturligt, att nämnden sätter så låga priser som den själv anser vara möjligt. Men vad händer om priset blir för lågt? En möjlighet är att varan försvinner ur marknaden. Att detta inträffade var en av anledningarna till att USA tvingades ta bort priskontrollen. En annan konsekvens kan bli att fabrikanten visserligen fortsätter med sin fabrikation, men att denna lämnar för litet netto, med påföljd att företaget i en nedåtgående konjunktur inte har några reserver och därför snart nog tvingas slå igen och skicka i väg sina anställda.

Det måste vara ett gemensamt intresse för företagsledning, tjänstemän och arbetare att det egna företaget är starkt. Härpå vilar i sista hand de anställdas trygghet. Priskontrollen kan genom en felkalkyl, för vilken staten inte tar nå-

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

got ekonomiskt ansvar, undergräva soliditeten hos ett i övrigt välskött företag. Är det så alldeles givet att det verkligen är ett arbetar- och tjänstemannaintresse att skapa och vidmakthålla en sådan otruggighet?

Det synes ibland som om priskontrollnämnden skulle vara tämligen belåten med förhållandena inom produktionsledet. Däremot har man med frenesi inriktat sig på handeln, som utsättes för en ytterligt negativ kritik och onyanserat beskylls för att arbeta dyrt och med orimligt stora marginaler. Man plockar ut enstaka varor som ger hög avans, men glömmer att se på kollektionen i dess helhet, glömmer att vad köpmannen förlorar på gungorna måste han ta igen på karusellen.

I den reservation, som är fogad till utlåtandet, är folkpartister och högermän rörande ense, medan bondeförbundets representant i utskottet valde att rösta med majoriteten. Läser man bondeförbundets tidskrift *Svensk Politik* ser man att där återfinnes en högst intressant och värdefull artikel av herr Werner, som mycket skarpt går till rätta med priskontrollen. Jag skall bara citera några ord. När han slutar av sin artikel säger han: »Det är just i denna växande maktfullkomlighet, prestigelystnad och ofta bristande speciell sakkunskap hos ett centraldirigerande statligt organ, som det kan ligga en utomordentlig fara.»

Det är ju en nog så kritisk inställning mot hela detta system. Det är då förvånande att t. ex. herr Bengtson i Danderyd, som satt med i utskottet, utan vidare accepterade priskontrollens förlängning först under den motiveringen, att man kan ju inte hoppas att i och med att ett krig tar slut allting blir normalt igen. När vi andra påpekade för honom att åtta år förflutit sedan kriget tog slut, sade han: »Ja, men det står i regeringsdeklarationen att vi skall ha en priskontroll. Om det står det, är det klart att vi måste ha det.» Det vore in-

tressant om några betrodda representanter för bondeförbundet här i kammaren skulle vilja tala om för oss andra vad som är bondeförbundets officiella politik, om det är herr Werners eller om det är herr Bengtsons.

Herr talman! Enligt min mening finner vi oss nu i den situation, som priskontrollnämnden 1947 syftade på när den i ett yttrande, som herr Kollberg tidigare citerade, talade om den tidpunkt, då priskontrollen skulle kunna avskaffas. Jag finner därför att tiden nu är inne att avskaffa priskontrollen. Gör vi det inte nu, så lär vi väl aldrig bli av med den. Det hade kunnat ske från den 1 juli i år om Kungl. Maj:t hade beaktat de tidigare framställningar, som kommit från vårt håll. Nu måste vi ha en övergångstid på ett halvår, och därför får vi nöja oss med att låta den sluta den 31 december 1953.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Ahlberg m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr ANDERSSON i Linköping (s): Herr talman! Den statliga priskontrollen har varit ett instrument bland många för den ekonomiska politiken i Sverige sedan åtskilliga år tillbaka. Riktlinjerna för denna priskontroll har bestämts utifrån målsättningar, som varit gällande för den allmänna ekonomiska politiken. Ändrade betingelser för samhällsekonomin har sålunda påverkat såväl utformningen som tillämpningen av den allmänna priskontrollen under dess fjortonåriga tillvaro. Väsentligt olikartade uppfattningar föreligger otvivelaktigt beträffande inställningen till frågan om en statlig priskontroll liksom till frågan om åtskilligt annat på den ekonomiska politikens område.

Låt mig emellertid redan från början slå fast, att även den som tror på värdet av en statlig priskontroll i dagens situation oförbehållsamt medger,

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

att en verkligt fri konkurrens vid god varutillgång är den utan tvekan effektivaste priskontrollen. Tyvärr ges det inte överallt svängrum för en fri priskbildning. Den utveckling som ägt rum framför allt på handelsn område har inte överallt präglats av en stark vilja till priskonkurrens. Man eftersträvar på många håll inom näringslivet en priskbildning, som visserligen är fri från allmän insyn och statlig reglering, men som är så mycket starkare påverkad av en helt privat priskontroll. Det är en priskontroll, där den ena av parterna, nämligen konsumenterna, inte har någon som helst talan.

I propositionen nr 192 föreslås att prisregleringslagen skall förlängas ytterligare ett år. Beträffande direktiven för priskontrollnämnden föreligger ett av en enig förhandlingsdelegation underskrivet förslag. Motiveringarna för dessa direktiv har emellertid gått isär. Jag vill endast konstatera, att bakom den motivering, som har skrivits under bl. a. av priskontrollnämndens ordförande, står både LO:s och TCO:s representanter i delegationen. Detta kanske ändå borde utgöra en tankeställare framför allt för de folktoparter och högermän, som anser sig företräda speciellt tjänstemannaintressen och som kanske t. o. m. har invalts på rena löntagarlistor. Här föreligger onekligen en fråga, där löntagare av olika kategorier har ett gemensamt intresse, nämligen att samhället inte faller undan för krav på frihet för vissa grupper att ta ut oskäligen vinster på konsumenternas bekostnad. Nog skulle det väl ändå vara ganska uppeendeväckande om andra kammaren i dagens situation skulle biträda en reservation som skulle innebära priskontrollnämndens avskaffande från årsskiftet. Minst av allt skulle väl detta medverka till att skapa en sådan situation inför höstens avtalsförhandlingar, som kan resultera i förnuftiga uppgörelser. Det allmänna osäkerhetstillståndet ute i världen motive-

rar väl också att man även på det här området har en viss beredskap, en synpunkt som jag framför allt tycker att de som inte ett ögonblick hesiterar inför de svindlande summorna på fjärde huvudtiteln borde ha en viss förståelse för.

Frågan om priskontrollens avveckling har på sistone sammankopplats med planerna på en ny lagstiftning emot karteller och andra former av konkurrensbegränsning. När nu båda kamrarna har fattat ett positivt beslut i den frågan, finns det kanske därför ingen anledning att uppehålla sig vid de andra argumenten som tidigare har framförts mot priskontrollen. Jag skall i stället med några ord beröra frågan om priskontrollen för den närmaste framtiden och den uppgift den kan ha att fylla med tanke på den lagstiftning som man här nyss har antagit.

Beträffande priskontrollens ställning till den nya lagstiftningen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet råder det utan tvivel starkt delade meningar. Reservanterna i andra lagutskottet bygger tydligen sitt ställningstagande på något som många betraktar som en illusion, nämligen att det inom hela näringslivet finns en allmän och stark vilja till sanering i kartellträsket. Jag hoppas att reservanterna har rätt, men jag tror att de tyvärr har fel. I varje fall bjuder väl säkerheten att man avvaktar eventuella gynnsamma resultat av denna lagstiftning innan man avrustar priskontrollen. Och under övergångstiden finner jag i motsats till andra talare här självklart att priskontrollen måste få ta befattning med prissättningen på sådana områden där det existerar monopol och karteller. Motsatsen skulle ju innebära det som statsrådet och chefen för handelsdepartementet antydde, att företagare på den kartellfria sektorn av näringslivet skulle kunna undslippa ingripanden av priskontrollen genom att åstadkomma

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

en sådan prissamverkan som den nya lagen har kommit till för att förhindra. Att direkt inbjuda till detta borde väl framstå såsom orimligt för alla, men för reservanterna i andra lagutskottet är denna bakvända åtgärd tvärtom rekommenderad.

Att den nya monopollagen inte kan ersätta priskontrollen synes mig fullkomligt uppenbart. Så är t. ex. monopollagens tillämpningsområde avsevärt snävare begränsat än tillämpningsområdet har varit och för närvarande också är i fråga om priskontrollen. För att bedöma behovet av en fortsatt priskontroll är det angeläget att erhålla en mera konkret bild av vad som kommer att ske när kartellsamverkan skall förhindras genom det nya näringsfrihetsrådet. I reservationen talas det om den självsanering som har förekommit inom näringslivet. Men nog skulle det väl ändå ha varit önskvärt att t. ex. från herr Nygrens sida få höra något om inte bara hur många avtal som har upphävts, utan kanske framför allt vilka praktiska ekonomiska verkningar som detta haft med sig. Sammanfattningsvis vill jag alltså hävda att en avveckling av nuvarande priskontroll icke är försvarbar med hänvisning till den nya lagstiftningen. Utöver de skäl som departementschefen anfört skulle jag vilja framhålla följande.

Först och främst borde någon erfarenhet vinnas av den nya lagens effektivitet innan man avskaffar priskontrollen. Säkrare bedömningsgrunder är erforderliga beträffande möjligheterna att medelst enbart förhandlingar komma till rätta med samhällsskadlig konkurrensbegränsning. Vidare är det väl angeläget att få titta på prisutvecklingen på sådana områden där förhandlingar icke kan upptagas på grund av begränsningar i lagens tillämpningsområde. Sist men inte minst viktigt: vi vill ha någon uppfattning om utvecklingen på sådana områden där bruttoprissättningen blir förbjuden genom la-

gen men där sannolikt prismetringar av andra slag, såsom herr Edström antydde, kan komma att ersätta de förbjudna bruttopriserna.

Med hänvisning till ovissheten rörande dessa väsentliga frågor kan inte jag såsom konsumentrepresentant vara med om en avveckling av priskontrollen vid kommande årsskifte, såsom förordas i reservationen, och inte heller vara med om att inskränka priskontrollens självständighet vid prövning av priser och marginaler på kartellområdena. Den statliga priskontrollen har allt fortfarande en viktig uppgift att fylla på de områden där en privat priskontroll i skiftande former uppehåller en konstlad och alltför hög kostnadsnivå.

Att priskontrollen även i fortsättningen skall avvecklas på områden med full varutillgång, med fri konkurrens och med rimliga vinstmarginaler är däremot en självklar sak.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Göteborg (s): Herr talman! Den föregående talaren har befriat mig från uppgiften att motivera utskottets utlåtande. Han har nämligen i stor utsträckning anfört samma synpunkter som jag ämnat göra, och jag kan därför nu inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stenberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 111 ja och 78 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om det mindre och medelstora handels-tonnaget jämte i ämnet väckt motion; och

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1953/54 till kostnader för genomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden; samt

Fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

från jordbruksutskottet:

nr 270, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna för budgetåret 1953/54 m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 271, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till statens hingstdepåer och stuteri jämte i ämnet väckt motion.

§ 12.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 148, i anledning av väckt motion om gratifikation åt filosofie studeranden J. A. Lodin;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombesörjande i vissa fall av den undervisning, från vilken distriktsöverlärare befriats, jämte i ämnet väckt motion;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar vid blind- och dövskolorna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem jämte i ämnet väckta motioner;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående mottagande av

den till staten testamenterade egendomen Harpsund; och

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av tomt för uppförande av en byggnad för italienska institutet i Stockholm;

bevillningsutskottets betänkande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

första lagutskottets memorial nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 angående skydd för krigets offer, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 1 och 27 kap. strafflagen, m. m., dels väckta motioner angående domarpersonalens rekrytering och anställningsförhållanden, dels ock väckta motioner angående skärpt lagstiftning om straff för bilstöld, m. m.;

tredje lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 36, med anledning av väckta motioner angående åtgärder för främjande av lagring utav drivmedel för jordbrukstraktorer; och

nr 37, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda stödåtgärder för hästaveln m. m.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 3.22 på natten.

In fidem
Gunnar Brith.